

TORE BJØRGO (RED.)

Høyre**ekstremisme**

i Norge

Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier

Kapittelbidrag:

- Tore Bjørgo • Cora Alexa Døving • Terje Emberland
- Ingvild Magnæs Gjelsvik • Birgitte P. Haanshuus

TORE BJØRGO (RED.)

Høyre**ekstremisme**

i Norge Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier

Kapittelbidrag:

- Tore Bjørgo • Cora Alexa Døving • Terje Emberland
- Ingvild Magnæs Gjelsvik • Birgitte P. Haanshuus

POLITIHØGSKOLEN



HL-SENTERET

Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter



C-REX - Senter for ekstremismeforskning

© Politihøgskolen, Oslo 2018

PHS Forskning 2018: 4
ISBN 978-82-7808-138-9 (trykt utgave)
ISBN 978-82-7808-139-6 (elektronisk utgave)
ISSN 0807-1721

Det må ikke kopieres fra denne boka i strid med åndsverkloven og fotografiloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Alle henvendelser kan rettes til:

Politihøgskolen
Forskningsavdelingen
Slemdalsvn. 5
Postboks 5027, Majorstuen
0301 Oslo
www.phs.no

Omslag: Tor Berglie
Omslagsfoto: Berit Roald / ntb Scanpix
Sats og layout: Eileen Schreiner Berglie
Trykk: Staples

Forord

I 2015 utlyste Justis- og beredskapsdepartementet et forskningsoppdrag som omhandlet utviklingstrekk og forebyggingsstrategier knyttet til høyreekstremisme og konspirasjonsteorier i Norge. Målet var å øke kunnskapen om omfang og utvikling av høyreekstremisme og konspirasjonsteorier, samt hvordan disse fenomenene kan forebygges. Politihøgskolen (PHS) sammen med Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret) vant anbudet, og denne rapporten er sluttproduktet for prosjektet. Senter for ekstremismeforskning (C-REX) ble senere opprettet og prosjektet ble gjennomført i tett samarbeid med senteret. Rapporten består av følgende fire delprosjekter:

- Utvikling og utbredelse av høyreekstremisme i Norge - Tore Bjørgo & Ingvild Magnæs Gjelsvik, PHS og C-REX
- Fra gata til data? Ytre høyres aktivisme på internett og sosiale medier - Birgitte P. Haanshuus, PHS og C-REX
- Konspirasjonsteorier i det ytterliggående høyrelandskapet i Norge - Cora Alexa Døving & Terje Emberland, HL-senteret og tilknyttet C-REX
- Politiets virkemidler og rolle i forebygging av høyreekstremisme - Ingvild Magnæs Gjelsvik & Tore Bjørgo, PHS og C-REX

Forskerne i prosjektgruppen vil gjerne takke Justis- og beredskapsdepartementet for samarbeidet under prosjektperioden og da spesielt Marit Bjørsnes, Stian Vatnedal og Knut Fosli, som har vært våre kontaktpersoner. I tillegg vil vi gjerne takke referansegruppen som Justis- og beredskapsdepartementet etablerte for prosjektet, for at de tok seg tid til å møtes og diskutere og kommentere prosjektet og rapportutkast. En stor takk går til våre kollegaer på C-REX for deres innspill og kommentarer under rapportskrivningen. Vi ønsker også å takke Haavard Reksten, leder for forskningsavdelingen på

PHS for hans støtte under hele prosjektperioden. Eileen Berglie på PHS fortjener også en stor takk for hennes innsats på design og layout av rapporten. Sist, men ikke minst vil vi gjerne gi en ekstra stor takk til representantene fra politidistriktene, PST og KRIPOS som tok seg tid til å stille opp til intervjuer i en hektisk hverdag og bidra med materialet til de to delprosjektene «Utvikling og utbredelse av høyreekstremisme i Norge» og «Politiets virkemidler og rolle i forebygging av høyreekstremisme». Vi ble tatt godt imot i alle politidistriktene og fikk muligheten til å lære mer om deres viktige arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme.

Oslo, mai 2018

Tore Bjørge, Ingvild Magnæs Gjelsvik, Birgitte P. Haanshuus,
Cora Alexa Døving og Terje Emberland

Innhold

Kapittel 1

Introduksjon til rapporten

<i>Tore Bjørge</i>	11
Oppdrag, problemstilling og avgrensning av prosjektet	11
Sentrale begreper	14
Datagrunnlag og metodeopplegg	18
Dilemmaer i forskningsetikk og personvern	19

Kapittel 2

Utvikling og utbredelse av høyreekstremisme i Norge

<i>Tore Bjørge og Ingvild Magnæs Gjelsvik</i>	27
De viktigste utviklingstrekk og endringer	29
Ikke lenger ungdomsmiljøer	30
Fra gata til data – og tilbake til gata?	31
Globalisering og transnasjonal spredning	34
Islam som ny hovedfiende	35
Høyreekstremisme og nynazisme	37
Nynazisme i Norge på 1970- og 80-tallet	37
Nasjonalistmiljøet på Østlandet	41
Nynazistmiljøet i Kristiansand	49
Vigrid	61
Den nordiske motstandsbevegelsen (DNM)	68
Oppstarten til Den nordiske motstandsbevegelsen i Norge	68
DNMs ideologi og politikk	70
Organisasjonsstruktur	73
Intern kontroll	76
Medlemmene	77
Aktiviteter	81
Kjønn og kvinnesyn	85
Trusselbildet og voldspotensialet	86
DNM framover	89

Organisasjoner mot innvandring og islamisering	91
Folkebevegelsen Mot Innvandring (FMI) og Norge Mot Innvandring (NMI)	91
Stopp Islamiseringen av Norge (SIAN)	97
Norwegian Defence League (Norsk Forsvarsallianse)	101
PEGIDA i Norge	103
Høyre-radikale politiske partier	105
Soldiers of Odin og andre borgerverngrupper	108
Identitærbevegelsen, alt-right og andre etnonasjonalister	122
Høyreekstrem vold og hatkriminalitet	132
Utviklingen framover?	143

Kapittel 3

Fra gata til data? Ytre høyres aktivisme på internett og sosiale medier

<i>Birgitte P. Haanshuus</i>	147
Innledning	147
Ytre høyres nettaktivisme fra 1990-tallet til i dag	149
Enheter, data og forskningsmetode	154
Ytre høyre på internett og sosiale medier: Et oversiktsbilde	155
Den nordiske motstandsbevegelsen (DNM)	162
Stopp islamiseringen av Norge (SIAN)	165
Folkebevegelsen mot innvandring (FMI)	167
Norwegian Defence League (NDL)	169
Pegida Norge	170
Oppsummering av sentrale funn og betydningen av ytre høyres nettaktivisme	171

Kapittel 4

Konspirasjonsteorier i det ytterliggående høyrelandskapet i Norge

<i>Cora Alexa Døving og Terje Emberland</i>	179
Innledning	179
Hva er konspirasjonsteorier?	180
Definisjoner	180
Form og struktur	182
Mistillit, anomi og ressentiment	184

Konspirasjonssnakk	185
Stereotypier	187
Humor	187
Hva gjør konspirasjonsteorier?	188
Kilder, metode og analyse	190
Forskningsetikk og metode	191
Presentasjon av kildene	193
Tematikk og påstander	199
Muslimene	199
Eliten	209
Arbeiderpartiet	211
Mediene	215
Flyktninger	217
Jødene	218
Homofile	221
Konspirasjonsteorier og høyreekstremisme	223
Konspirasjonssnakkets betydning	223
Radikalisering?	226
Fellestrekk og gjensidig bekreftelse	227
Fra meningsfellesskap til handlingsfellesskap?	228
Voldsfremmende?	230

Kapittel 5

Politets virkemidler og rolle i forebygging av høyreekstremisme

<i>Ingvild Magnæs Gjelsvik og Tore Bjørge</i>	235
Nyere norsk forskning om forebygging av radikaliserings- og voldelig ekstremisme	236
Handlingsplaner og opprettelse av radikaliseringskontaktene i politiet	237
Etterretning, fenomen- og lokalkunnskap	239
Endret målgruppe	242
Forebyggende samtaler	244
Forebyggende samtaler som politirespons på hatefulle ytringer og trusler	252
Dialog i forbindelse med motstand mot asylmottak	253
Forvaltningsmessige og strafferettslige virkemidler	255

Håndtering og forebygging av hatkriminalitet og hatefulle ytringer	260
Psykatri, rus, kriminalitet og lone actors	263
Forebygging på internett	268
Tverretatlig og tverrfaglig samarbeid	271

LITTERATURLISTE	279
------------------------	------------

Kapittel 1

Introduksjon til rapporten

TØRE BJØRGO

En av erkjennelsene etter terrorhandlingene 22. juli 2011 var at vi manglet oppdatert kunnskap om høyreekstremisme i Norge, og at fenomenet hadde endret seg betydelig de siste 10-15 årene. Problemet består ikke lenger først og fremst i rasistiske ungdomsgjenger og nazistiske skinheads, men er i større grad knyttet til voksne personer og miljøer som dels opererer på internett og sosiale medier, men også i noen tilfeller i langt mer organiserte strukturer enn vi har sett tidligere. De forebyggingsmetodene som viste seg effektive overfor de rasistiske ungdomsmiljøene på 1990-tallet og fram til midten av 2000-tallet, har mindre relevans overfor en del av dagens høyreekstremister.

Oppdrag, problemstilling og avgrensning av prosjektet

Dette er noe av bakgrunnen for at regjeringen i 2015 iverksatte to større satsinger for å bedre kunnskapssituasjonen på dette feltet, begge som ledd i handlingsplanen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. Forskningsrådet fikk vinteren 2015 i oppdrag å utrede og lyse ut midler til etablering av et senter for forskning på høyreekstremisme, og Justis- og beredskapsdepartementet lyste høsten 2015 ut et oppdrag om å skrive en forskningsrapport om utviklingstrekk og forebyggingsstrategier knyttet til høyreekstremisme og konspirasjonsteorier i Norge. Formålet med oppdraget var å øke kunnskapen om omfanget og utviklingstrekk innen høyreekstremisme

i Norge, samt om betydningen av konspirasjonsteorier innenfor høyreekstremisme. Det var også et mål å øke kunnskapen om forebyggingsstrategier og tverrsektorielt samarbeid i arbeidet mot høyreekstremisme.

Politihøgskolen (PHS) deltok i begge disse to anbudskonkurransene, og var med på å vinne begge oppdragene for to delvis overlappende søkerkonsortier. Professor Tore Bjørgo ved PHS ledet begge disse konsortiene. Søknaden om forskningssenteret ble forankret ved Universitetet i Oslo, mens søknaden til Justis- og beredskapsdepartementet ble forankret ved PHS, fordi den måtte sendes inn før det var avgjort hvem som ville få senteret for forskning på høyreekstremisme. Tore Bjørgo flyttet sin hovedstilling over til Universitetet i Oslo da han ble leder for det nyopprettede *Senter for ekstremismeforskning: høyreekstremisme, hatkriminalitet og politisk vold* (C-REX) fra 1. februar 2016, men han beholdt en bistilling ved Politihøgskolen, og kunne dermed også lede prosjektet som har munnet ut i denne rapporten. Denne prosjektrapporten er derfor formelt forankret på PHS, men er et samarbeid mellom forskere ved tre institusjoner som alle også inngår som partnere i Senter for ekstremismeforskning: PHS, Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret) og C-REX.

Prosjektet som Justis- og beredskapsdepartementet lyste ut, hadde følgende tredelte målsetning:

- Øke kunnskapen om omfang og utvikling av høyreekstremisme i Norge.
- Øke kunnskapen om betydningen av konspirasjonsteorier innenfor høyreekstremisme.
- Øke kunnskapen om forebyggingsstrategier og tverrsektorielt samarbeid i arbeidet mot høyreekstremisme.

I rapporten har vi delt inn dette i fire hovedkapitler med ulike forfatter-team. Det første kulepunktet er delt inn i to kapitler. Tore Bjørgo og Ingvild Magnæs Gjelsvik har skrevet om «Utvikling og utbredelse av høyreekstremisme i Norge», mens Birgitte P. Haanshuus har analysert «Ytre høyres akti-

visme på internett og sosiale medier». Alle tre er tilknyttet PHS og C-REX. Cora Alexa Døving og Terje Emberland, begge fra HL-senteret (som er tilknyttet C-REX), har skrevet om «Konspirasjonsteorier i det ytterliggående høyrelandskapet i Norge». Endelig har Ingvild Magnæs Gjelsvik og Tore Bjørgo tatt for seg «Politiets virkemidler og rolle i forebygging av høyreekstremisme».

Dette siste kapitlet har blitt noe smalere enn opprinnelig planlagt (og Justis- og beredskapsdepartementet bestilte), ettersom vi har tatt politiets roller og perspektiv som utgangspunkt. Dette er delvis et resultat av metodevalget vårt, ved at vi gjennomførte gruppeintervjuer i alle politidistriktene, og hvor vi inviterte inn politiets radikaliseringskontakt, lokal PST-kontakt og politidistriktets etterretningsanalytiker. Vi hadde også intervjuer med relevante eksperter i Kripos og Den sentrale enhet i PST. I noen politidistrikter ble også den kommunale SLT-koordinatoren med, men siden politidistriktene dekker mange kommuner, ble det vanskelig å få med SLT-kontaktene på en systematisk måte. Innenfor de begrensede økonomiske og tidsmessige rammene til prosjektet ble det uoverkommelig å få gjennomført en tilsvarende landsdekkende datainnsamling med de kommunale SLT-kontaktene. Vår hovedhensikt med gruppeintervjuene var opprinnelig å få et bilde av hva som rører seg av høyreekstrem aktivitet rundt i landet. Men de mest interessante dataene vi fikk handlet særlig om hvordan politiet arbeidet forebyggende med denne problematikken. Derfor satte politiets innsats og perspektiv sitt preg på forebyggingskapitlet.¹ Det tverretatlige samarbeidet vil imidlertid bli hovedtema for et nytt treårig nordisk forskningsprosjekt (ledet fra C-REX v/ Tore Bjørgo) om «*Nordic Multagency Approaches to Handling Extremism: Policies, Perceptions and Practices*»,

¹ Den kommunale innsatsen mot voldelig ekstremisme er for øvrig allerede godt dekket i en nyere rapport: av Stian Lid m.fl. (2016), Forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme - Hva er kommunenes rolle? Andre aspekter, særlig om kriminalomsorgens rolle, men også om utfordringer og muligheter i samspillet mellom politi, PST, kriminalomsorg og kommunene er behandlet i den ferske rapporten Hvordan håndtere hjemvendte fremmedkrigere og andre Syriafarere? Tiltak for ivaretagelse og oppfølging av Tina Wilchen Christensen og Tore Bjørgo (2018, kap. 7-8).

finansiert av NordForsk, og med oppstart i august 2018. Den bredere forebyggingstematikken vil derfor bli godt dekket i årene fremover.

Kapitlene kan leses i rekkefølge, men de står også på egne ben og kan leses som separate bidrag. Litteraturreferansene for alle kapitlene er samlet helt bakerst i rapporten.

Sentrale begreper

En av utfordringene med å spesifisere og avgrense prosjektet knyttet seg til hvordan vi skulle forstå og avgrense selve hovedbegrepet i oppdraget, *høyreekstremisme*, og hvilke type grupper og aktiviteter vi skulle ta med i beskrivelser og analyser.

Selv om begrepet «høyreekstremisme» brukes flittig både i dagligtalen og i forskningen, er det et problematisk begrep av flere grunner. Det gjelder både spørsmålene om hva som kjennetegner «høyre» og hva som kjennetegner «ekstrem» i denne sammenheng.

En del av de fenomenene, ideologiene og aktivistene vi snakker om som «høyreekstremer», passer ikke nødvendigvis inn på den ene ytterfløyen av en høyre/venstre-akse, for eksempel når det gjelder økonomisk politikk og sosialpolitikk. Nasjonalsosialister og fascister vektlegger gjerne den sosialistiske dimensjonen (i sin spesielle forståelse av begrepet), og mener de hører hjemme på venstresiden. Noen statsvitere har også analysert nazisme, fascisme og (høyre)populisme som «extremism of the center» snarere enn som høyrefenomener (Lipset 1968: 127 ff.), men da særlig med henblikk på den sosiale rekrutteringsbasen.

Høyre/venstre-betegnelsene² hadde opprinnelig sin bakgrunn i den franske nasjonalforsamlingen etter revolusjonen i 1789, hvor de som støttet revolusjonen og den prinsippet om frihet, likhet og brorskap satte seg på venstre side i salen, mens de konservative monarkistene som

ønsket å beholde en samfunnsorden basert på privilegier, satt på høyre side. Selv om betegnelsene høyre/venstre er ganske vilkårlige, kan denne dimensjonen likevel gi mening i vår sammenheng. Norberto Bobbio (1996) har gitt en klassisk definisjon hvor han skiller mellom de på venstresiden som støtter prinsippet om likhet og politikk for å utjevne sosial ulikhet (egalitarianisme), mens de på høyresiden ser på ulikhet – eller hierarkisk orden – som uunngåelig, naturlig eller til og med ønskelig. Bobbio skiller også mellom demokratiske moderate og antidemokratiske ekstremister. Dette knytter han til et spekter som går fra libertarianisme (individuell frihet) til authoritarianisme (påtvinget lov og orden). Denne kategoriseringen kan gi fire hovedtyper: venstreekstremisme (autoritære egalitære), det moderate venstre (liberale egalitære), moderate høyre (liberale ikke-egalitære) og det ekstreme høyre (autoritære ikke-egalitære) (Bobbio 1996 i Ravndal 2017a).

Det er heller ikke uproblematisk å skille hva som er ekstremisme fra det som er radikalt, ytterliggående eller avvikende fra mainstream, men ikke nødvendigvis ekstremistisk. Det er vanlig å knytte ekstremismebegrepet til en vilje til å bruke vold som virkemiddel for å oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål. Ekstremisme blir dermed i stor grad overlappende med terrorisme, men det kan omfatte et videre spekter av voldelige fenomener og virkemidler enn terrorisme, for eksempel demonstrasjonsvold, skadeverk, sabotasje eller deltakelse i borgerkrig. Det er i tråd med dette at Politiets Sikkerhetstjenestes definisjon av ekstremisme refererer til en vilje til å bruke vold for å oppnå politiske, religiøse eller ideologiske målsetninger. Men ekstremisme-begrepet blir også ofte knyttet til politiske ideologier og bevegelser som avviser samfunnets kjerneverdier og prinsipper om demokrati eller universelle menneskerettigheter – selv om man ikke direkte går inn for bruk av vold. Det kan være uskarpe overganger fra dette og inn mot (høyre)radikale grupper som hevder at de støtter demokratiet, men at fremmede ikke skal ha noen rettigheter i vårt land, og skal avvises eller utvises.

² Denne begrepsgjennomgangen er basert på Jacob Ravndal Aaslands begrepsdiskusjon i kappen på hans doktoravhandling (Ravndal 2017a: 7-8).

Det er nyttig å skille mellom ekstremistiske målsetninger og ekstremistiske virkemidler (Schmid 2014; Wibtrope 2012). Noen grupper har både ekstreme målsetninger og bruker ekstreme midler (f.eks. ISIS). Andre grupper har ekstreme målsetninger, men bruker ikke ekstreme midler (f.eks. IslamNet og Identitær-bevegelsen), mens enkelte grupper har hatt relativt moderate målsetninger, men har brukt ekstreme virkemidler. Et eksempel er deler av Suffragette-bevegelsen i England, som rundt 1912-14 brukte brannstiftelser og bomber for å få gjennomslag for kravet om kvinnelig stemmerett). Både når det gjelder målsetning og metoder må vi snakke om grader av ekstremisme, men det er også kontekstavhengig. Hva som ble sett på som et ekstremt mål eller en ekstrem metode i én tidsperiode eller et land, kan være ganske akseptabelt i en annen tid eller kontekst.

Innenfor det brede feltet man kan kalle «det ytre høyre» er det vanlig å skille mellom *høyreekstremisme*, som mener at demokratiet skal avvikles, at universelle menneskerettigheter ikke gjelder, og at vold mot fiender av folkefelleskapet er legitimt, og *høyre radikalisme*, som mener at de styrende elitene skal erstattes, men selve demokratiet skal opprettholdes (Mudde 2007; Jupskås 2012a; Berntzen 2018b).

Den tredelte inndelingen på nederste nivå, i figuren på neste side, samsvarer med Benjamin Teitelbaums (2017) inndeling i tre hovedtyper radikal nasjonalisme, som han kaller kulturell nasjonalisme, etnisk nasjonalisme og raserevolusjonær nasjonalisme. Dette beskrives nærmere i kapittel 2, side 27-28.

Høyreekstremisme dekker et bredt spekter av ideologier og bevegelser med noen fellestrekk:

- De ser på grupper av mennesker som grunnleggende forskjellige og (eksplisitt eller implisitt) av ulik verdi, enten det er på grunnlag av forskjellig rase, kultur, religion, nasjonalitet eller seksuell legning.
- Nativisme, at folk og stat er ett, og fremmede truer dette fellesskapet.

- En konspirativ forståelse av verden; sammensvergelses mellom en ytre og en indre fiende, og hvor den indre fiende er forrædere som bistår den ytre fiende i å ødelegge oss.
- Forestillinger som
 - «Vårt folk er truet av en katastrofal undergang!»
 - «Borgerkrigen kommer, eller pågår allerede!»
 - «Voldelig motstand er en legitim respons for å hindre dette.»

I denne rapporten vil vi diskutere grupper og aktører som viser alle disse kjennetegnene på høyreekstremisme, men også de som har noen, men ikke alle kjennetegnene, og som befinner seg på ulike steder på skalaen mellom høyreekstremisme og høyre radikalisme.

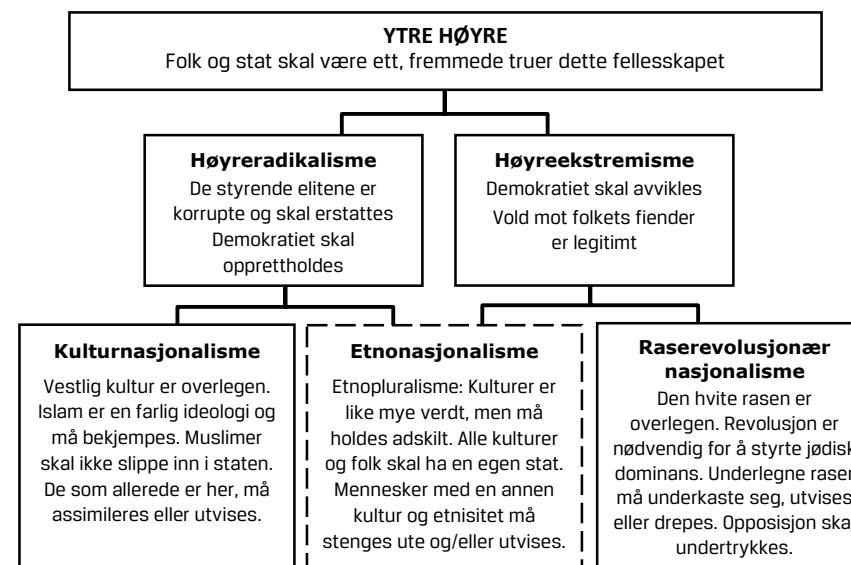


Fig. 1.1. Ytre høyre, modifisert utgave av figur hentet fra Berntzen (2018a og 2018b), modifisert etter Teitelbaums (2017) typologi.³

³ Lars Erik Berntzen (2018a; 2018b) brukte betegnelsene anti-islam, etnopluralisme, fascisme på nederste nivå, der Benjamin Teitelbaum (2017) bruker betegnelsene kulturnasjonalisme, etnonasjonalisme og raserevolusjonær nasjonalisme. Vi har også justert noen av tekstene inne i boksene.

Datagrunnlag og metodeopplegg

De fire delstudiene i denne rapporten baserer seg på ganske forskjellig datagrunnlag og metodisk opplegg. De enkelte kapitlene vil gå i mer detalj på sine respektive datakilder og metodikk. Alle kapitlene bygger i ulik grad på vår tidligere forskning på feltet. Det gjelder i særlig grad kapittel 2 om «Utvikling og utbredelse av høyreekstremisme i Norge», hvor Tore Bjørgo trekker på sine 30 år med forskning og et stort antall publikasjoner for å beskrive utviklingen på dette feltet. Når det gjelder utviklingen de siste årene, samt politiets forebyggende innsats overfor ekstremisme (kapittel 5) har Gjelsvik og Bjørgo også gjennomført gruppeintervjuer med politiets radikaliseringskontakter, etterretningsanalytikere og PST-kontakter i alle politidistriktene, samt med PST og KRIPOS sentralt. Vi går nærmere inn på dette nedenfor under avsnittet om «forskningsetikk og personvern». I tillegg ble det gjennomført noen nye intervjuer med nåværende og tidligere aktivister i flere ytre høyre-miljøer, noe deltakende observasjon (på en av Soldiers of Odins «vandringer»), samt at aktiviteter ble fulgt gjennom nyhetsmedier og åpne sosiale medier.

Kapittel 3 om «Ytre høyres aktivisme på internett og sosiale medier» er naturlig nok i hovedsak basert på observasjon ved å følge hva som foregår på noen utvalgte åpne Facebook-sider. Kapittel 4 om «Konspirasjonsteorier i det ytterliggående høyrelandskapet i Norge» baserer seg også på publiserte tekster på internett. Metodikken og de forskningsetiske avveiningene diskuteres i disse to kapitlene.

Dette prosjektet har av grunner vi beskriver nedenfor tatt betydelig lenger tid enn forventet. Det har tatt to år å slutføre prosjektet i stedet for knapt ett år, slik det var planlagt. En av utfordringene dette har medført er at det har skjedd betydelige endringer innenfor den aktivismen vi forsket på i løpet av denne perioden. Noen grupper har oppstått og forsvunnet (f.eks. Soldiers of Odin), mens andre grupper har en endret navn, aktivitetsformer og aktivitetsnivå (f.eks. Den nordiske motstandsbeveg-

elsen). Øyeblikksbilder av bevegelige mål kan derfor lett bli uskarpe og misvisende. Noen av de data vi samlet inn i 2016 og 2017 er ikke lenger like aktuelle i 2018. Vi har forsøkt å oppdatere tall om oppslutning og andre opplysninger, men har ikke alltid kunnet få med oss det siste.

Dilemmaer i forskningsetikk og personvern

Det har vært svært utfordrende og tidskrevende å få de nødvendige tillatelser og konsesjoner for å få gjennomført dette prosjektet, noe som også har bidratt sterkt til at prosjektet ble betydelig forsinket. Vårt prosjekt har fire delprosjekter som reiser ulike forskningsetiske problemstillinger knyttet til forskjellige typer datakilder og forskningsmetoder. Derfor har vi kjørt flere langvarige prosesser som har involvert Personvernombudet, Datatilsynet, Politidirektoratet og Rådet for taushetsplikt og forskning, samt at vi også har hatt en dialog med Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) og Justis- og beredskapsdepartementet.

Det første delprosjektet, som medførte den mest omstendelige godkjenningsprosessen, ser på «Omfang og utvikling av høyreekstremisme i Norge», med Tore Bjørgo og Ingvild Magnæs Gjelsvik som forskere. Som et utgangspunkt ville vi starte med å gjennomføre gruppeintervjuer med de best informerte i politiet i alle politidistriktene for å få deres bilde av hva som foregår av hatkriminalitet og høyreekstrem aktivisme rundt i landet. Vi ville foreta gruppeintervjuer med radikaliseringskontakt, etterretningsanalytiker og PST-kontakt fordi vi antok at det var disse som hadde best oversikt over hva som foregikk av ekstremistiske aktiviteter som grenset opp til ulovlige handlinger. I informasjonsskrivet understreket vi at vi ikke ville ha gradert informasjon eller informasjon knyttet til enkeltpersoner:

I denne undersøkelsen vil vi *ikke* samle inn personinformasjon om konkrete enkeltpersoner, men vi ønsker å få et bilde av eventuelle miljøer og om det finnes toneangivende lederskikkelser som trekker andre med seg. Videre ønsker vi kunnskap om eventuelle relevante hendelser med preg av hatkriminalitet, for

eksempel vold, trusler eller skadeverk rettet mot flyktninger, minoritetsgrupper, politikere, meningsmotstandere eller andre som har markert seg på en måte som har påkalt seg vrede fra høyreekstreme eller fremmedfiendtlige miljøer.

PSTs ledelse gav sin tilslutning til at deres lokale medarbeidere kunne delta i disse intervjuene. Politidirektoratet (POD) var imidlertid usikker på om det kunne gis unntak fra taushetsplikten og oversendte 5. april 2016 saken til Rådet for taushetsplikt og forskning. Her tok det fire og en halv måned før rådet gav sin godkjenning til at unntak fra taushetsplikten kunne gis under forutsetning av full anonymisering. Kort tid etter fikk vi også godkjenning fra POD, som så kunne videresendes til Personvernombudet for forskning, som vi hadde meldt inn prosjektet til før sommeren. Nå regnet vi med at det ville gå raskt å få klarsignal til å starte datainnsamlingen. Slik gikk det ikke. I vår dialog med Personvernombudet i månedsskiftet august/september ble vi informert om at de mente at sett i lys av Datatilsynets tidligere praksis (særlig knyttet til FFIs planlagte prosjekt om norske fremmedkrigere i 2014/-15), måtte det søkes om konsesjon for prosjektet til Datatilsynet. Selv om vi hadde fått unntak fra taushetsplikten fra POD og Rådet for taushetsplikt og forskning, mente man at vårt prosjekt fortsatt medførte behandling av sensitive personopplysninger. I vår konsesjonsøknad tok vi også med delprosjektet om høyreekstrem aktivisme på sosiale medier. Etter nok et par måneder fikk vi til slutt konsesjon for delprosjektet med politiintervjuer, med betingelser knyttet til at intervjuobjektene i politiet skulle oppfordres til å ikke gi informasjon om identifiserbare personer, og anonymisering av eventuelle personopplysninger som likevel måtte fremkomme i politiintervjuene, behandling og sletting av intervjudata, etter prosjektets avslutning. I praksis viste dette seg uproblematisk, fordi våre intervjuobjekter i politiet bare omtalte enkeltpersoner i generelle vendinger uten identifiserbare opplysninger. Slik sett kunne hele denne prosessen fremstå nokså unødvendig, men den var svært tids- og ressursødende.⁴

⁴ Delprosjektet om høyreekstremisme på sosiale medier måtte gå ytterligere en runde med pålegg om begrensninger før klarsignal ble gitt. Begrensningene omtales nærmere nedenfor, og i kapittel 3.

Det er langt større personvernmessige utfordringer med innsamling av andre typer data som berører personer, og særlig knyttet til data innhentet fra internett og fra sosiale medier spesielt. Det er vanskelig å forske på ekstremisme uten på en eller annen måte forske på ekstremister, etter som aktørene på dette feltet er aktivister og ledere av mer eller mindre ytterliggående grupper og organisasjoner. Mange av disse aktivistene deltar i den offentlige debatt og ønsker å stå for sine sterke meninger. Likevel har Datatilsynet lagt seg på en linje hvor man generelt mener at «det kan oppleves som stigmatiserende å bli karakterisert som ‘fremmedkriger’ eller ‘ekstremist’». ⁵ Dette har sin bakgrunn i Datatilsynets tidligere konsesjonsbehandling av FFIs prosjekt om norske fremmedkrigere og senere korrespondanse i saken, der Datatilsynet uttalte at forskning på fremmedkrigere kan være sensitivt og personinngripende på samme måte som forskning på veneriske sykdommer, barnevern, psykiatri eller incest. For en enkeltperson vil det å være assosiert med disse temaene være forbundet med tabu, og at i likhet med de nevnte tema vil det å bli plassert i kategorien fremmedkriger kunne oppleves stigmatiserende, hevdet Datatilsynet. ⁶ Og i Datatilsynets konsesjonsbrev til vårt prosjekt ble også kategoriseringen «ekstremist» definert som like stigmatiserende og derfor personsensitivt. Dette medfører ifølge Datatilsynet at slike forskningsprosjekt med denne tematikken skal forhåndskontrolleres av Datatilsynet, og at forskning på denne type problematikk uten å innhente samtykke underbygger en konklusjon om at slike forskningsprosjekt bør søke konsesjon.

Personvernombudet korrespondanse med Datatilsynet rundt vår konsesjonsøknad viser at de selv syntes Datatilsynet hadde lagt seg på en altfor restriktiv fortolkning av Lov om personopplysninger, uten forståelse for forskernes behov og samfunnsrelevansen av slik forskning. I et brev til Datatilsynet (22.09.2016) argumenterte NSD/Personvernombudet meget

⁵ Sitert fra Datatilsynets konsesjonsbrevet for vårt prosjekt, datert 14.11.2016.

⁶ Gjengitt fra en brevveksling mellom Justisdepartementet (brev av 11.08.15) og svar fra Datatilsynet av (brev av 13.11.15).

godt for våre forskerinteresser, og støtter vår argumentasjon. Her uttrykker personvernombudet seg også kritisk mot at Datatilsynet synes å mene at «grad av sensitivitet nå tillegges en selvstendig betydning for å fastslå om behandlingen faller inn under unntaksbestemmelsene eller utløser konsepsjonsplikt.» Dette mener Personvernombudet er uheldig fordi det lett skapes usikkerhet om rekkevidden av bestemmelsene, og redselen for å trå feil blir stor – både for personvernombudet og forskerne. Personvernombudet argumenterer (i sitt brev om vår sak) sterkt mot at opplysninger knyttet til sykdom, barnevern eller psykiatri og liknende kan sidestilles med opplysninger om at personer aktivt deltar i ekstremistiske aktiviteter eller uttrykke ekstreme meninger på offentlig tilgjengelige nettsider eller åpne fora på Facebook. Av disse grunner mener personvernombudet at det at personer blir plassert i kategorier som 'fremmedkriger', 'ekstremist' eller 'hatkriminal' ikke automatisk bør føre til at prosjekter blir konsesjonspliktige.

Datatilsynet har likevel fastholdt sin praksis om at forskning på ekstremisme og ekstremistiske aktiviteter per definisjon er å betrakte som «like sensitivt og personinngripende som forskning på veneriske sykdommer, barnevern, psykiatri eller incest». Vi tror mange aktivister vil finne Datatilsynets sammenlikning og begrunnelse langt mer stigmatiserende enn å bli gjenstand for kritisk forskning.

I noen sammenhenger er det vanskelig å følge Datatilsynets og Personvernombudets anvisninger fullt ut. Det gjelder blant annet spørsmålet om anonymisering av aktivister. Vi følger fullt ut prinsippet om å anonymisere «rank and file»-aktivister, men det vil være meningsløst å anonymisere offentlige ledere for høyreekstreme eller høyreradikale organisasjoner når disse personene selv søker offentlighet og står fram i massemediene med fullt navn og bilde. Derfor har vi lagt oss på en linje hvor vi anonymiserer vanlige deltakere og aktivister, men omtaler de offentlige lederne med fullt navn. Et beslektet dilemma hvor personvern hensyn kommer i konflikt med andre forskningsetiske prinsipper, gjelder

bruk av direkte sitat av ekstreme utsagn på sosiale medier eller andre kilder på internett. Her vil Datatilsynet og Personvernombudet at man ikke skal kunne spore slike utsagn tilbake til identifiserbare personer gjennom for eksempel å google teksten. Det krever i praksis enten at man avstår fra direkte sitat, eller at utsagn blir parafrasert eller omskrevet så mye at de ikke kan googles tilbake. Dette prinsippet kommer i konflikt med andre sentrale forskningsetiske og metodiske normer innenfor samfunnsvitenskap og humaniora, nemlig at data skal være etterprøvbare og at kilder skal være dokumenterbare. Dersom man skal skrive om sitater på måter som ivaretar «essensen» i utsagnet uten at det skal kunne spores tilbake til kilden, kan en slik praksis lett friste forskere til å tilpasse «essensen» i utsagnet slik at det underbygger forskerens anliggende i sterkere grad enn det opprinnelige utsagnet ville gjort. Og når det så ikke er mulig å etterspore originalen, kan dette friste til ytterligere forskningsfusks, etter som etterkontroll ikke er mulig. Derfor er vi sterkt kritiske til den praksis som Datatilsynet og Personvernombudet her legger opp til. Forfatterne av de to kapitlene som er basert på kilder fra internett har likevel forsøkt å etterkomme dette prinsippet så langt de har funnet det faglig og forskningsetisk forsvarlig. I den grad de siterer utsagn fra nettet, har de sjekket at utsagnene ikke lar seg gjenfinne med søkemotorer som Google.

Kapittel 2

Utvikling og utbredelse av høyreekstremisme i Norge

TORE BJØRGO OG INGVILD MAGNÆS GJELSVIK

Dette kapitlet vil gi en beskrivelse og analyse av hvordan ulike høyreekstremer og radikale innvandrings- og islamkritiske miljøer og organisasjoner i Norge har utviklet seg fra slutten av 1970-tallet og fram til i dag. For å ordne stoffet har vi valgt en kronologisk framstilling av hvordan noen ulike hovedretninger har utviklet seg, sortert etter en typologi basert på Benjamin Teitelbaums (2017) inndeling i tre former for radikal nasjonalisme (mer inngående beskrivelser av disse retningene kommer senere i rapporten):

- *Raserevolusjonære nasjonalsosialister*, gjerne omtalt som nynazister, eksemplifisert ved grupper som Norsk Front, Zorn 88, Nasjonalistmiljøet, Boot Boys, Vigrid og Den nordiske motstandsbevegelsen. Disse er klassiske høyreekstremister, og legitimerer gjerne bruk av vold. For disse bevegelsene er rase en essensiell identitet, og den hvite (eller ariske) rase tillegges større verdi enn andre raser. De mer ideologisk orienterte gruppene ønsker en samfunnsmodell basert på radikal nasjonalisme og deres spesielle versjon av sosialisme. De fleste deltakerne i noen av disse nynazistiske miljøene, særlig skinhead-bevegelsen, har imidlertid i stor grad vært unge og lite ideologisk bevisste eller skolerte. For mange av disse har nazismen vært mer en stil og en identitetsmarkør enn en ideologisk overbevisning.

- *Etnonasjonalister*, eksemplifisert ved løse bevegelser som Identitærbevegelsen, Alt-Right, Scandza forum, nettsider som Ekte Nyheter og Maalmannen, og partier som Hvit Valgallianse og Alliansen. Disse gruppene unngår helst å snakke om rase, men snakker heller om etnisk identitet. De hevder gjerne at alle etnisiteter er likeverdige (etnisk pluralisme), men at de skal holdes adskilt for å utvikle sine særtrekk. Kulturblanding eller assimilering er derfor skadelig. I motsetning til nyere retninger av kulturnasjonalister tar de etniske nasjonalistene avstand fra sentrale liberale verdier, og fremmer et konservativt syn på kjønnsroller. De tar vanligvis avstand fra politisk vold, men bryter i så stor grad med samfunnets grunnleggende verdier om menneskerettigheter, likestilling og demokrati at flere av disse bevegelsene ligger i grenselandet til ekstremisme.
- *Kulturnasjonalister*, gjerne omtalt som innvandringsmotstandere eller islamkritikere, og eksemplifisert ved Folkebevegelsen Mot Innvandring (FMI), Norge Mot Innvandring (NMI), Stopp Islamiseringen av Norge (SIAN), Norwegian Defence League (NDL), Pegida og (i en viss grad) Soldiers of Odin, samt partier som Fedrelandspartiet, Demokratene og, i mer moderat utgave, Fremskrittspartiet. Disse grupperingene opererer (i hovedsak) innenfor demokratiets rammer, tar avstand fra bruk av vold, og kan i ulik grad betegnes som høyre-radikale, men ikke nødvendigvis som høyreekstremister. De er ikke opptatt av rasemessige forskjeller, men sterkt opptatt av kulturelle forskjeller (særlig knyttet til Islam). Disse gruppene kan i prinsippet akseptere at personer av annen etnisk og kulturell opprinnelse kan assimileres inn i vår kultur og bli en av oss. De siste årene har disse miljøene omfavnet liberale verdier som kvinners og homofiles rettigheter – verdier de hevder er truet av Islams invasjon av Europa.

Det er ikke skarpe skiller mellom disse retningene. Noen grupperinger er ganske løse og inneholder personer eller fløyer som sogner til ulike ideo-

logiske leirer (det gjaldt ikke minst det såkalte Nasjonalistmiljøet på 1990-tallet), og noen personer kan ha en fot i hver leir eller bevege seg mellom miljøene. Det kan også være koblinger og samarbeid på tvers av miljøene, samtidig som de tre ulike retningene også gjerne søker å markere avstand fra de andre.

Med utgangspunkt i denne tredelingen basert på ideologiske og politiske skiller har vi forsøkt å gi en kronologisk beskrivelse av utviklingen og endringene i disse bevegelsene fra slutten av 1970-tallet og fram til i dag. Noen tidsperioder, grupperinger og lokalsamfunn har vært gjenstand for mye forskning, mens det har vært mye mindre forskning på andre perioder, miljøer og steder. Perioden fra 1991 til 2001 har vært inngående studert av forskere som Katrine Fangen, Tore Bjørgo, Yngve Carlsson og flere andre,⁷ mens det var nesten ingen forskning på høyreekstremer og innvandringsfiendtlige miljøer i Norge i perioden mellom 2002 og fram til terrorangrepene i 2011. Det betyr at utviklingen av nyere grupper som Vigrid og Den norske/nordiske motstandsbevegelsen er i mindre grad er dekket med empirisk forskning. Fremstillingen bærer derfor preg av at detaljnivået i beskrivelsene varierer.

For å hjelpe leseren, vil vi innledningsvis trekke fram noen viktige utviklingstrekk og endringer om vil bli diskutert i den kronologiske gjennomgangen.

De viktigste utviklingstrekk og endringer

Selv om det er en god del kontinuitet (bl.a. i ideologi og retorikk), er det også noen slående endringer, og disse endringene har konsekvenser for hvordan samfunnet kan forholde seg til miljøene og hvilke forebyggings-tiltak som eventuelt kan settes inn.

⁷ Se Bjørgo, Carlson og Fangen i litteraturlista bakerst i dette kapitlet, samt rapporten *Forskning om forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme: En kunnskapsstatus* (Bjørgo og Gjelsvik 2015).

Ikke lenger ungdomsmiljøer

En av de mest grunnleggende endringene er at høyreekstremisme ikke lenger er et utpreget ungdomsproblem, men mer knyttet til miljøer som nesten utelukkende består av voksne. På 1990-tallet og fram til midten av 2000-tallet fantes det ganske omfattende høyreekstreme ungdomssubkulturer eller ungdomsmiljøer i Norge. Disse var i stor grad knyttet til skinheadbevegelsen (bl.a. representert ved Boot Boys), konserter og band med hvit makt-budskap, og nynazistiske bevegelser som særlig appellerte til rotløse og sårbare ungdommer (bl.a. Vigrid). De fleste av deltakerne kom inn i miljøene som tenåringer, og de høyreekstreme gruppene oppfylte noen av ungdommens grunnleggende sosiale behov for tilhørighet, identitet, kameratskap, beskyttelse og spenning (Bjørge 1997: 201-207; Bjørge, Carlsson og Haaland 2001). I skinhead-kulturen spesielt hadde voldsutøvelse og hat mot fiender og utgrupper en egenverdi, samtidig som de hadde en lett gjenkjennelig klesstil, noe som bidro til hyppige voldelige sammenstøt med motstandere. Slike høyreekstreme og rasistiske ungdomsmiljøer ser vi lite eller ingenting til i dag. Det finnes ingen sosialt attraktive arenaer i Norge som kan trekke ungdom inn mot høyreekstreme eller rasistiske bevegelser, og heller ikke noen høyreekstrem musikkultur. Det er ikke tenåringer som i hovedsak blir aktivister i Den nordiske motstandsbevegelsen (DNM), men heller voksne mellom 20 og 50 år. Det er vanskelig å se at DNM med sine strenge leveregler appellerer til særlig mange unge. Soldiers of Odin var også i hovedsak et fellesskap for unge menn og noen kvinner mellom 20 og 40 snarere enn for tenåringer. Organisasjonene mot innvandring og islamisering, som SIAN, Pegida, FMI og Demokratene består i stor grad av eldre menn og noen få kvinner, mens ungdom knapt er å se i disse miljøene.

Denne endringen har store konsekvenser for hvordan man kan tenke forebygging, og hvilke forebyggingsaktører som besitter relevante virkemidler. Når målgruppen for forebyggingstiltak på 1990- og starten av 2000-tallet i stor grad var tenåringer, fantes det et stort forebyggings-

apparat ute i kommunene som var rettet spesielt inn mot barn og ungdom: Skoleverket med sosiallærere, skolehelsetjenesten, oppfølgingstiltak for ungdom som falt ut av skolen, helsesøstre, ungdomsklubber, utekontakt, SLT-samarbeid, barnevern, barne- og ungdomspsykiatrien (BUP), forebyggende politi, idrettslag og en lang rekke andre frivillige organisasjoner og fritids- og aktivitetstilbud som har ungdom som sin viktigste målgruppe for forebyggende og rehabiliterende innsats. Men disse tiltakene er ikke relevante når problemgruppen er unge voksne eller eldre fra 18 til 50+. Her må det tenkes nytt, og andre aktører må på banen. Kriminalomsorgen, NAV og helsevesenet er viktige aktører overfor disse voksne som deltar i ekstremistiske miljøer, samtidig som politiet fortsatt vil spille en hovedrolle. Vi diskuterer dette mer inngående i kapittel 5 om forebygging.

Fra gata til data – og tilbake til gata?

En annen viktig endring som har skjedd i løpet av de siste tiårene, er at arenaene for ekstremistisk aktivisme i stor grad (men ikke utelukkende) har flyttet seg fra fysiske møter og gateaktivisme over til internett i form av nettsider, blogger, og ulike typer sosiale medier (se kapittel 3). Dette innebærer flere ting: Terskelen for å delta i diskusjoner og meningsutvekslinger har blitt lavere, og det er mye enklere å finne meningsfeller på nettet enn ute i det tradisjonelle sosiale rom. På slike sosiale medier kan man også få sine meninger bekreftet av meningsfeller, og dermed få forsterket eller radikalisert sitt verdensbilde. Det er også muligheter for å delta anonymt i en del sosiale medier. Terskelen er lavere for å uttrykke ekstreme holdninger eller å framsette hatefulle og truende ytringer. Risikoen ved å delta er også lavere på nettet, ved at man ikke er utsatt for å bli fysisk angrepet av militante antirasister. Men på den positive siden, når høyreekstrem aktivisme i hovedsak skjer i de virtuelle rom, betyr det også at det blir færre muligheter for fysiske og voldelige sammenstøt mellom meningsmotstandere. Erfaringene fra 1990- og starten av 2000-tallet

viste at slike konfrontasjoner kunne virke radikaliserende på begge sider og skape en voldsspiral (Fangen 2001; Bjørge, Carlsson og Haaland 2001). Denne typen gjensidig voldsdynamikk har det vært svært lite av i Norge de siste 15 år. Hatkriminalitet i form av vold, trakassering og trusler forekommer fortsatt i det fysiske rom, men mye av denne aggresjonen og hatet har nå i hovedsak fått form av hatefulle ytringer og trakassering på sosiale medier. Fordi terskelen for å framsette slike ytringer trolig har blitt lavere, har sannsynligvis også volumet økt betydelig (Nadim & Fladmoe 2016).⁸ Når Jacob Ravndal i sin doktoravhandling finner at antall høyreekstreme terrorhandlinger i Vest-Europa har gått ned i perioden fra 1990 til 2015, er en av de mulige forklaringene han gir at mye av den ekstreme politiske aktivismen har flyttet seg bort fra gata og over til internettaktivisme (Ravndal 2017a: 107; 2016: 9-10).

Gateaktivismen har imidlertid ikke opphørt helt, og har kanskje fått en viss renessanse i de innvandringsfiendtlige og høyreekstreme miljøene. Noen av anti-Islam-miljøene, særlig Stopp Islamiseringen av Norge (SIAN), har holdt jevnlig gatemarkeringer og stands siden etableringen i 2008, men med beskjedent antall deltakere (typisk 10-60).⁹ Av og til har meningsmotstandere møtt opp og prøvd å overdøve SIANs talere, men det har bare unntaksvis vært voldelige konfrontasjoner. De to forsøkene på å mobilisere til massedemonstrasjoner mot innvandring og Islam, Norwegian Defence League (NDL) og PEGIDA fikk en del oppmerksomhet i starten, men dabbet raskt av.¹⁰

⁸ En ny studie (Bjørge og Silkoset 2017) om trusler og trusselhendelser mot regjeringsmedlemmer og stortingsrepresentanter viser at det har vært en økning i alvorlige trusler mot politikere fra 2013 til 2017, men at denne økningen må tilskrives en økning i trusler og hatytringer framsatt i sosiale medier.

⁹ Tallene er basert på en oversikt utviklet av Birgitte P. Haanshuus på oppdrag for Senter for ekstremismeforskning (C-REX).

¹⁰ NDL gjennomførte i underkant av ti demonstrasjoner, stort sett kun med noen få deltakere. Unntakene var ca 35 og 50 deltakere i Stavanger og Oslo på to demonstrasjoner i 2012. Pegida gjennomførte ca 15 demonstrasjoner, med 190 personer på det meste i Oslo, og deretter raskt dalende oppslutning. Gruppen opphørte (mer eller mindre) etter 4-5 måneder, men er fortsatt aktiv på Facebook. Tallene er basert på en oversikt utviklet av Birgitte P. Haanshuus.

Derimot har Den nordiske motstandsbevegelsen (DNM) lyktes med å gjennomføre ganske store gatedemonstrasjoner, særlig i Sverige med opp til 500 deltakere, mens det var 60-70 under markeringen i Kristiansand 29. juli 2017. Det som gjør DNM-demonstrasjonene enda mer kraftfulle enn deres antall skulle tilsi, er at de opptrer svært disiplinert og i nærmest militær orden, og ved visse anledninger, med faner og uniformer. Slik har norske nynazister aldri klart å opptre tidligere, selv om de denne gangen gjør det med sterk svensk støtte, som de fortsatt er helt avhengige av. DNM tar sjelden selv initiativet til å angripe meningsmotstandere (selv om det også har skjedd i Sverige), men er svært beredt til å gå til kraftig motangrep ved den minste provokasjon. Ettersom de vanligvis opptrer innenfor rammene av det ytringsfriheten tillater, kan ikke politiet i utgangspunktet forby dem å avholde demonstrasjoner:

Politiet kan forby demonstrasjoner/markeringer når det er grunn til å frykte alvorlige ordensforstyrrelser, eller formålet som fremmes i markeringen er ulovlig. Politiet kan ikke forby arrangementet på annet grunnlag. Terskelen for å forby demonstrasjoner helt er meget høy, men politiet har adgang til å sette vilkår om tid, sted og form.¹¹

Men faren for voldelige sammenstøt med motdemonstranter førte til at politiet av slo den planlagte demonstrasjonen i Fredrikstad, en beslutning flere ledende menneskerettighetsjurister var uenige i.¹² Tilsvarende dilemmaer vil ganske sikkert oppstå i årene fremover.

En av konsekvensene av at mye av aktivismen er flyttet over til nettet og sosiale medier, er at det meste av aktivismen ikke lenger er knyttet til et bestemt geografisk sted hvor det finnes et lokalt forebyggingsapparat. Dermed er det ikke nødvendigvis noen som ser det som sin oppgave å gripe fatt i hendelser og personer som går over streken. Mens personkunnskapen om folk med ekstremistiske tilbøyeligheter tidligere fantes hos lokalt politi,

¹¹ Sitert fra et notat av politiadvokat Kai Spurkland ved Oslo Politidistrikt om «Rettslige spørsmål ved håndtering av «Den nordiske motstandsbevegelsen», datert 23. mars 2017.

¹² Anine Kierulf og Erlend A. Methi (2017). Den ubehagelige ytringsfriheten. Kronikk i Fredrikstad Blad, 29. juni 2017. <https://www.f-b.no/debatt/ytringsfrihet/juss/den-ubehagelige-ytringsfriheten/o/5-59-793370>

blir slike personer og hendelser nå i større grad fanget opp eller meldt inn til sentrale enheter som Nettpatroljen til Kripos eller PST sentralt, for så eventuelt å bli sendt tilbake til lokalt politi for oppfølging. Kripos har startet sin nettpatrolje, men de er langt fra dimensjonert til å aktivt patruljere rundt om på nettet og sosiale medier i særlig omfang. De er fortsatt i hovedsak en nokså stasjonær politistasjon på nett hvor folk kan melde fra om hendelser. Politiet tar ut tiltale i en del av disse sakene, og vi har fått en rekke fellende dommer om hatefulle ytringer de siste årene. Men mye ligger i grenseland til det straffbare. Her har politiet et annet virkemiddel som har vist seg ganske effektivt: forebyggende samtaler, avklaringssamtaler eller advarsler. Vi diskuterer dette mer inngående i kapittel 5.

Globalisering og transnasjonal spredning

Globalisering er ikke noe nytt fenomen når det gjelder politisk ekstremisme generelt, og det samme gjelder høyreekstremisme og radikal nasjonalisme. Militante ideologier og ytrings- og aksjonsformer har spredt seg fra land til land og inspirert nye grupper og generasjoner, noe den italienske fascismen, den tyske nasjonalsosialismen, amerikansk rasisme og fascistisk skinheadkultur fra England er eksempler på. For 20 år siden beskrev og analyserte vi disse transnasjonale bevegelsene i antologien «Nation and Race: The Developing Euro-American Racist Subculture» (Kaplan & Bjørge 1998).¹³ Men tidligere skjedde denne spredningen av ekstremistiske ideer, sosiale bevegelser og aksjonsformer relativt langsomt. Det tok mange år før den høyreekstre skinheadbevegelsen fikk noe særlig fotfeste i Norge, og det tok også lang tid før bevegelsen forsvant. De siste 10-15 årene har spredningen av radikale eller ekstremistiske bevegelser akselerert kraftig. Konsepter, navn og aksjonsformer som PEGIDA, English/Norwegian Defence League og Soldiers of Odin brukte kort tid – i noen tilfeller bare dager eller uker – fra de oppstod i Tyskland eller Finland til en avlegger

¹³ Se også Graham Macklin and Fabian Virchow (eds.). (2018 – forthcoming) *Transnational Extreme Right-Wing Networks*. Abingdon: Routledge.

ble plantet i Norge. Her fikk de en rask vekst før de i løpet av noen måneder tørket inn og forsvant. Det ser ut til at disse avleggerne hadde for dårlig jordsmonn og ikke rakk å slå røtter.

Motstykket til disse hurtigvoksende, men mislykkede avleggerne er Den norske (senere nordiske) motstandsbevegelsen, som er en avlegger av Svenska Motståndsrörelsen. Både den svenske, finske og norske avdelingene har brukt mange år på å bygge opp en stram, hierarkisk organisasjon med en solid stamme av få, men dedikerte aktivister.

Det må også sies at nyhetsmediene spilte en betydelig rolle i lanseringen av de nye, importerte gruppene. Når Norwegian Defence League, Pegida og Soldiers of Odin hadde sine første arrangementer, var det i noen tilfeller flere journalister enn deltakere til stede, noe som gav gruppene mye publisitet i oppstartfasen.

Islam som ny hovedfiende

Den organiserte innvandringsmotstanden som vokste fram fra slutten av 1980-tallet med etableringen av Folkebevegelsen Mot Innvandring og liknende organisasjoner, var fra starten av en temmelig marginal og stigmatisert bevegelse. Bevegelsen framstod ofte med en høyreekstrem, grovkornet og voldslegitimerende retorikk, særlig personifisert med den markante lederen Arne Myrdal.¹⁴ I løpet av de siste 15 år har mye av motstanden mot innvandring generelt fått en langt sterkere fokus på motstand mot islam. Denne islam-skepsisen er ikke lenger knyttet til marginale politiske grupper, men strekker seg langt inn i den politisk hovedstrømmen. Etter 11. september-angrepene i USA i 2001 og en rekke dødelige terrorangrep i våre nærområder i Europa framstår militant islamisme og jihadistisk terrorisme for folk flest som en reell trussel også her i Norge. Dessuten oppfatter mange at konservative islamske levemåter og klesdrakter har bredt om seg på måter som utfordrer liberale norske verdier og normer.

¹⁴ Se Bjørge 1998: 281-290 for en beskrivelse og analyse av retorikken til FMI/NMI og intervju med Arne Myrdal, som var leder av FMI fra 1987, senere leder av den mer ekstreme Norge Mot Innvandring.

Det er også et viktig utviklingstrekk at en del av de sentrale anti-islamiske aktivistene har en politisk bakgrunn som *ikke* er fra den ytre høyresiden, men til dels fra den radikale eller liberale venstresiden, fra religionskritisk sekularisme og fra kvinnebevegelsen. I motsetning til den tradisjonelle anti-innvandringsbevegelsen, som ofte kunne framstå som reaksjonære kjønnsjåvinister, framstår mange Islam-motstandere som forsvarere av kvinnefrigjøring, likestilling og homofiles rettigheter. For noen av anti-islam-aktivistene er dette åpenbart genuine liberale verdier, mens det for andre kan virke noe mer opportunistisk (Berntzen 2018a). I disse miljøene lever imidlertid gammelt høyreekstremt tankegods side om side med liberale og sekulære verdier. Samtidig er grensene for hva som er akseptabelt å si offentlig om muslimer og Islam flyttet betydelig i løpet av de siste 10-15 årene. Mye av det som nå framføres offentlig, ville neppe bli akseptert hvis man sa «jøde» i stedet for «muslim». Når påstander om «snikislamisering» og støtte til islamistiske terrorister blir framført av framstående politikere, kan det bidra til å normalisere konspiratoriske forestillinger om at politiske motstandere bevisst legger til rette for Islams invasjon av Europa. En sannsynlig konsekvens av at Islam har blitt pekt ut som den nye hovedfienden, er at en større del av den høyreekstreme volden og hatkriminaliteten de siste årene har blitt rettet spesifikt mot muslimer (Ravndal 2017a; Oslo politidistrikt 2018). Blant annet rammer dette muslimske kvinner med hijab eller annen religiøs klesdrakt. Det er prisverdig at regjeringen har iverksatt en handlingsplan mot anti-semittisme, men det er enda større behov for forebyggende innsats mot muslimfiendtlighet.

Selv om Islam og muslimer framholdes som hovedfienden i en del miljøer, er det viktig å påpeke at jøder fortsatt ses på som en hovedfiende i andre høyreekstreme miljøer, og står sentralt i konspirasjonsteoriene til Den nordiske motstandsbevegelsen, som vi beskriver mer i detalj senere i kapitlet.

Høyreekstremisme og nynazisme

Denne seksjonen omhandler grupper og miljøer som var inspirert av italiensk og tysk fascisme og nasjonalsosialisme eller det norske partiet Nasjonal Samling, men også av amerikansk raseideologi og den engelske skinhead-bevegelsen.

Nynazisme i Norge på 1970- og 80-tallet

I tiårene etter andre verdenskrig var nasjonalsosialisme og fascisme sterkt forbundet med landssvik i Norge. I motsetning til nabolandet Sverige, som aldri ble okkupert av Nazi-Tyskland og hvor de lokale nazistene aldri rakk å bli kollaboratører og forrædere, ble det nærmest en selvmotsigelse å være både patriot og nasjonalsosialist i Norge etter krigen. Mens det i Sverige er en sterk og åpen kontinuitet mellom nasjonalsosialist- og fascistmiljøene på 1930- og 40-tallet (Löow 1998; 2004; 2015), var forbindelsen mellom de landssvikdømte NS-medlemmer og den nye generasjonen nynazister på 1970- og 80-tallet langt svakere og mer i det skjulte, noe som beskrives inngående i journalisten Per Bangsunds (1984) bok *Arvtakerne: Nazisme i Norge etter krigen*.¹⁵ Et paradoks er at i Sverige blir nasjonalisme i sterk grad forbundet med høyreekstremisme og nazisme, og nynazistene har i betydelig grad klart å ta eierskap over de nasjonale symbolene. I Norge ble derimot nasjonale verdier og symboler mobilisert i kampen mot nazisme og for demokrati under andre verdenskrig – og også tidligere i kampen for nasjonal selvstendighet fra svensk og dansk overherredømme. Dette har gjort at nasjonale følelser, verdier og symboler er politisk felleseie i Norge, og er ikke stigmatisert som i Sverige. Høyreekstreme bevegelser i Norge har derfor ikke på samme måte kunnet monopolisere de nasjonale symbolene (se Bjørgo 1997, kapittel 8 for en mer inngående diskusjon om dette).

¹⁵ Journalisten og AKP-aktivisten Per Bangsunds bok *Arvtakerne: Nazisme i Norge etter krigen* er anerkjent av forskere på feltet som en solid og ganske pålitelig framstilling av utviklingen innenfor det høyreekstreme og nynazistiske feltet fram til boka kom ut i 1984. Bangsund baserte seg både på et omfattende dokumentmateriale og intervjuer med mange av de sentrale aktørene innenfor miljøet. Dessverre er kildegrunnlaget i liten grad oppgitt i denne boka.

Nasjonal ungdomsfylking (NUF) var den viktigste forbindelseslinjen mellom de tidligere medlemmene av Nasjonal Samling og frontkjemperne som ble dømt for landssvik etter krigen (gjerne omtalt som «gammelnazistene»), og den nye generasjonen «nynazister» som vokste fram på 1970-tallet og utover 1980- og -90-tallet. Noen av de ledende personene i NUF ble senere sentrale aktører i organisasjoner som Norsk Front, Nasjonalt Folkeparti, Zorn 88, Norges Nasjonalsosialistiske Bevegelse og flere andre grupper (Bangsund 1984: 7-81). Mens noen i disse miljøene definerte seg selv som nasjonalsosialister, var det andre som betraktet seg som nasjonalister. På slutten av 1970-tallet var Norsk Front under ledelse av Erik Blücher den sentrale organisasjonen. Han var drivkraft da Nasjonal Ungdomsfylking ble omdannet til Norsk Front i oktober 1975, med god PR-hjelp fra NRKs dekning (Bangsund 1984:113-156; Preus 2014: 7).

Innenfor den nynazistiske/fascistiske bevegelsen som hadde vokst fram på 1970-tallet, tilhørte Erik Blücher den «moderate» fløyen som gikk inn for å bygge opp en partiorganisasjon som gjennom politisk arbeid og deltakelse i valg kunne vinne gjennomslag for tanken om en korporativ stat etter fascistisk mønster. Det engelske partiet National Front var et viktig forbilde. Den andre fraksjonen, som la vekten på voldelige aksjoner, rasisme og anti-kommunisme, forsøkte å rekruttere aktivistisk ungdom uten å være særlig opptatt av ideologi og overbevisning, så lenge de var villige til å delta i kampgrupper mot kommunister, innvandrere og annen «berme».

Blücher hadde som et viktig mål å få registrert Norsk Front som politisk parti for å kunne delta i stortingsvalget i 1977, men klarte aldri å få nok underskrifter fordi regjeringen og Stortinget endret lov om partiregistering (se Bangsund 1984:164-165; Preus 2014:7). Dette medførte at NF langt på vei gav opp sitt forsøk på å nå fram gjennom valgkanalen. De kreftene i miljøet som i stedet ville satse på vold, fikk nå vind i seilene. Dette ble innledningen til det nynazistene selv kalte «den underjordiske kampen» (Bjørge 1988: 159-160; Bjørge 1997:242-243, Bangsund 1984: 178-180).

Selv om Blücher selv hadde lite til overs for uniformer og kampgrupper, betød det på ingen måte at han var noen motstander av vold. Men han la vekt på at volden ikke hadde noen virkning hvis den ble isolert fra politisk virksomhet. I en artikkel om voldsbruk skrev han at:

«... [de som] forstår den symbolske verdi av sin handling, er [...] også villig til å ta ansvar for denne. Ellers er handlingene stort sett meningsløse. Derfor må sprengningen følges opp av demonstrasjoner, flyvebladaksjoner og annen propagandisk aktivitet slik at folk ikke bare gjetter hvem som har begått handlingen, men også hvorfor den ble begått.»¹⁶

Det som skjedde, var langt mindre sofistisert. En rekke større og mindre voldsaksjoner ble gjennomført uten at det så ut til å ligge noen særlig bevisst politisk strategi bak. Denne volden kulminerte med at et NF-medlem sprengte to dynamittladninger mot 1. mai-demonstranter i 1979, hvor en person ble alvorlig skadet. Formannen i NF, Erik Blücher, ble først siktet for psykisk medvirkning, men siktelsen ble senere trukket tilbake etter «bevisets stilling». I kjølvannet av 1. mai-bombene oppløste Blücher partiet. I stedet ble en ny organisasjon opprettet sommeren 1979, Nasjonalt Folkeparti. I praksis var det samme organisasjon med samme program og ledergruppe. Blücher trakk seg gradvis tilbake og overlot ledervervet til Jan Ødegård. Etter hvert gikk Blücher i «eksil» til England og senere Sverige, hvor han etter hvert ble en sentral bakspiller internasjonalt, særlig innenfor Blood & Honour-bevegelsen, Combat 18 og nynazistisk musikk- og medievirksomhet.

Det oppstod flere voldelige grupper i miljøet rundt Norsk Front/Nasjonalt Folkeparti rundt 1980 og de følgende årene. Den mest alvorlige hendelsen var de såkalte Hadelandsdrapene, hvor tre medlemmer av Norges Germanske Armé ble dømt for å henrette med maskinpistol to andre som var tilknyttet gruppen i 1981. De var mistenkt for å tyste til politiet etter at de hadde gjennomført et innbrudd i en Heimevernlager for å skaffe våpen til gruppen (Larsen 1984).

En rekke av de sentrale medlemmene av Norsk Front/Nasjonalt Folkeparti,

¹⁶ Fra Norsk Fronts medlemsblad Attakk i 1976, sitert i Bangsund 1984:172.

Norges Germanske Armé og andre høyreekstreme grupper på denne tiden var medlemmer av Ungdommens heimevern, der de fikk våpenopplæring. Det var også tilfelle med mange av medlemmene i «Vigilante», en gruppe anti-kommunistiske og våpeninteresserte ungdommer i kretsen rundt en sersjant med bakgrunn fra UNIFIL. De drev våpenopplæring og la planer om aksjoner og attentat, først mot kriminelle, narkohaier, halliker, prostituerte og andre «samfunnsnedbrytende elementer». Men etter hvert ble mer og mer av virksomheten rettet mot den politiske venstresiden. De drev kartlegging av aktuelle personer og grupper med tanke på attentat, bl.a. mot AKP-formann Pål Steigan og den jødiske psykiateren Berthold Grünfeldt. Men gruppen kom aldri så langt som å gjennomføre alvorlige aksjoner (Bangsund 1984: 204-205).

På slutten av 1970- og utover 1980-tallet var AKP og andre venstreradi-kale bevegelser de viktigste hatobjektene til de høyreekstreme miljøene, og det kom til en rekke voldelige sammenstøt. Men i den samme tids-perioden begynte også innvandringen til Norge å bli synlig, særlig i de store byene. Personer tilknyttet Nasjonalt Folkeparti stod bak en rekke aksjoner og aksjonsplaner, særlig i 1985. For eksempel ble innvandrersenteret i Tøyenbekken i Oslo forsøkt påtent eller sprengt, den jødiske synagogen og gravplassen ble tilgriset med antisemittiske slagord og annen vandalisering, og en rekke andre former for skadeverk. Det ble også lagt planer om dynamittattentat mot en rekke politikere, antirasister og andre personer de hadde noe imot. Den mest alvorlige aksjonen var dynamittattentatet mot Nor Moské under et mindre arrangement, og hvor en pakistansk kvinne mistet hørselen på grunn av smellet. Flere personer med sentrale verv i Nasjonalt Folkeparti ble dømt for Nor Moské-aksjonen og en rekke andre aksjoner og kriminelle forhold (Bjørge 1988: 94-100; Bjørge 1997: 213-214). Rettsoppgjøret etter disse voldsaksjonene knekte ryggen på Nasjonalt Folkeparti. Etter flere år med minimal aktivitet ble NF endelig nedlagt i 1991.

I mellomtiden hadde de med interesse for nasjonalsosialistisk ideologi sluttet seg til Zorn 88, som senere tok navnet Norges Nasjonalsosialistiske Bevegelse. Dette lille miljøet hadde en ekstrem ideologi, men var ikke interessert i vold eller annen gateaktivisme. De gjorde lite av seg, men hadde en del internasjonalt samarbeid med likesinnede i World Union of National Socialists (WUNS) og Danmarks Nationalsosialistiske Bevægelse (DNSB).¹⁷

Perioden fra slutten av 1980-tallet og gjennom 1990-tallet var preget av to hovedbevegelser på den ytre høyrefløyen.¹⁸ Den ene var fremveksten av flere innvandrerfiendtlige organisasjoner, som Folkebevegelsen Mot Innvandring (FMI), Norge Mot innvandring (NMI) og partier som Fedrelandspartiet og Hvit Valgallianse¹⁹. Denne retningen kommer vi tilbake til. Den andre hovedretningen var mer preget av nynazisme, eksplisitt rasisme og raserevolusjonært tankegods.

Nasjonalistmiljøet på Østlandet

Den andre hovedbevegelsen var det såkalte Nasjonalistmiljøet, som fikk en betydelig vekst på starten av 1990-tallet. Noen av de sentrale aktørene hadde vært med i Norsk Front, Nasjonalt Folkeparti og Norges Germanske Armé, og var blitt dømt for voldsaksjonene i 1979, 1981 og 1985, og fortsatte å være blant de mest toneangivende og militante i miljøet. Enkelte hadde i denne perioden også tatt til seg skinhead-stilen. Disse personene og denne stilen satte et sterkt preg på det fremvoksende nasjonalistmiljøet på første halvdel av 1990-tallet. Den fascistiske retningen innenfor den engelske skinheadbevegelsen og den tilknyttede «hvit makt»-musikkstilen

¹⁷ Zorn 88 omtales og beskrives flere steder i Bjørge (1997, se register), bl.a basert på intervjuer med lederen.

¹⁸ Beskrivelsen av denne perioden er i hovedsak basert på doktoravhandlingene til Tore Bjørge (1997) og Katrine Fangen (1999; 2001), samt flere mer avgrensede studier av Yngve Carlsson, Herman von der Lippe og Frøydis Eidheim. Denne forskningslitteraturen er nærmere gjennomgått i Bjørge og Gjelsvik (2015: 23-72).

¹⁹ Hvit Valgallianse skiller seg ut fra de kulturenasjonalistiske bevegelsene og partiene mot innvandring ved at dette partiet hadde en ideologi som hadde mer preg av etnisk nasjonalisme og til dels eksplisitt rasisme.

ble derfor en viktig inspirasjonskilde. Samtidig kom det sterke impulser fra det svært ekstreme og voldsorienterte nynazistmiljøet i Sverige, særlig representert ved terrornettverket Vitt Ariskt Motstånd (VAM), som i sin tur var sterkt preget av den amerikanske raserevolusjonære ideologien om «the Zionist Occupation Government» (ZOG) og «raseforræderne». Denne innflytelsen kan tydelig spores i den norske skinhead-fanzinen Boot Boys fra 1988 (nr. 7), hvor disse forestillingene ble uttrykt. Ifølge Fangen (2001: 78-90) preget skinhead-stilen Nasjonalistmiljøet på første halvdel av 1990-tallet, og denne stilen var viktig for gruppeidentiteten. Noen identifiserte seg også med nasjonalsosialismen, mens andre definerte seg selv som nasjonalister. Men for mange var politisk ideologi ganske underordnet andre ting som miljøet kunne tilby, som kameratskap, identitet og mulighet for action og slåsskamper. De aller fleste deltakerne var unge, fra tidlig tenåringer og opp til litt ut i 20-årene. Mange vokste ut av miljøet ettersom de framsto som temmelig «out of place» når de ble 20-30-åringer. Katrine Fangen, som gjorde feltarbeid i Nasjonalistmiljøet i 1993, hevder at miljøet på den tiden for en stor del var samlet rundt pubtreff i Oslo (Fangen 2001). Etter hvert som militante antirasister gjorde det vanskelig å arrangere de månedlige pubtreffene, flyttet miljøene over på andre arenaer. Delvis som et svar på volden fra de militante antirasistene vokste det fra midten av 1990-tallet frem mer militante undergrunnsceller med sikte på å gjennomføre volds- og terroraksjoner, først og fremst rettet mot de militante antirasistene og andre meningsmotstandere. Grupper som Einsatz, Væpnede Ariske Celler og Hvit Arisk Terror (HAT) satset på paramilitær trening og stil. En rekke lokale grupper som Viking og Boot Boys hadde også mer en militant linje. Fangen skriver i 2001:

I tiden etter mitt feltarbeid [i 1993] har altså miljøet endret seg mye. Fra å være preget av skinheadlivsstilen og månedlige pubtreff i 1993-1994, har miljøet blitt stadig mer fragmentert, og mer paramilitære grupper og ideologiske grupper har dukket opp som kontrast til skinheadgruppene. Dessuten har partiene på ytterste høyrefløy dannet egne ungdomsavdelinger som har trukket til seg mer ordinært utseende ungdommer som ikke deltar i voldskulturen, men som har sterke antiinn-

vandringsholdninger. [...] Det er ikke lenger vanlig med månedlige pubtreff der folk fra de ulike gruppene på hele Østlandet treffes. Mye av samhandlingen foregår nå på den private arena, og det er færre som treffes av gangen (Fangen 2001: 103).

Fangen anslår at miljøet var større og farligere på slutten enn på begynnelsen av 1990-tallet, da det hovedsakelig var ca. 40-50 aktive nynazister i Norge. Miljøet toppet seg i 1995 med rundt 200 deltakere, men det skjedde også en viss nyrekruttering på slutten av 1990-tallet slik at miljøet i 2001 telte omtrent 150 på landsbasis. Som vi skal komme tilbake til, ble drapet på Benjamin Hermansen i 2001 et vendepunkt.

Miljøet bestod av ungdommer og unge voksne, hovedsakelig fra Østlandet og langs kysten i Sør-Norge opp til Bergen. På 1990-tallet vokste det fram en rekke smågrupper med tydelig lokal forankring i bestemte byer, bydeler og småsteder.²⁰ Disse gruppene hadde betydelig kontakt og samhandling med likesinnede miljøer i andre lokalsamfunn, og med Nasjonalistmiljøet på Østlandet som et slags nav.

I starten var det nesten bare gutter, mens jenter ble med som kjærester. Etter hvert startet noen av jentene egne «jentegrupper», som Valkyria, blant annet for å få en selvstendig rolle i bevegelsen og vinne guttenes respekt. Etter hvert kom en del jenter inn i miljøet «på egen hånd». Utover på andre halvdel av 1990-tallet var jentene sterkere representert og behovet for egne jentegrupper ble mindre (Fangen 2001: 287-312).

Fangen så også nærmere på nynazistenes klasse- og familiebakgrunn. Hun fant at nesten samtlige av deltakerne på begynnelsen av 1990-tallet hadde bakgrunn fra arbeiderklassen, mens nesten ingen kom fra mer akademiske familier. Blant deltakerne selv var det kun et fåtall som hadde vanlig fast arbeid. De mest stigmatiserte gikk som oftest på sosialstønad, eller hadde svart arbeid i kortere perioder. Andre hadde en mindre utsatt bakgrunn, men forble arbeidsledige fordi de var i nynazistmiljøet. Flertallet

²⁰ Blant stedene som i perioder på 1990-tallet hadde tydelige høyreekstreme ungdomsmiljøer kan særlig nevnes bydelene Nordstrand og Bøler i Oslo, Romerike, Brumunddal, Hokksund, Halden, Tønsberg-distriktet, Kristiansand, Vennessla, Karmøy/Haugesund og Bergen.

hadde foreldre med bakgrunn fra det innvandrings skeptiske segmentet av arbeiderklassen, men ingen hadde foreldre som selv var nynazister. Hun viser hvordan miljøet appellerte til gutter som allerede opplevde en viss bitterhet overfor samfunnet, og trolig følte at de hadde lite å tape på å gå inn i et såpass stigmatisert miljø. De hadde lite utdanning, leste sjelden bøker og hadde fått dårlige karakterer på skolen. Jentene i miljøet hadde oftest ikke en like marginal bakgrunn. Felles var en draging mot spenning og fascinasjon for våpen og tøff stil, og mange av guttene hadde fedre som selv hadde vært kriminelle eller tilhørt subkulturelle grupper. Flere hadde også fedre som hadde vært fraværende. Fangen konkluderte med at kombinasjonen av en opplevelse av få muligheter, lav status og mangel på mannlige forbilder kan ha ført til en draging mot et voldelig miljø hvor guttene kunne idealisere maskuline verdier som fysisk styrke og tøffhet som alternativ vei til status og respekt. Dette bildet samsvarer godt med det Bjørge (1997, kapittel 4 og 6) fant i sin doktoravhandling. Også Frøydis Eidheim (1993) trakk fram klasseperspektivet som en viktig forklaringsfaktor på fremveksten av det fremmedfiendtlige ungdomsmiljøet i Brumunddal. Carlsson og von der Lippes undersøkelse (1997) av et liknende ungdomsmiljø i Vennesla viste også at disse arbeidsledige ungdommene hadde god grunn til å føle seg negativt forfordelt, men at de vendte sin rettferdige harme mot flyktningene i stedet for mot kommunen (se også Bjørge 1997: 330-332). Et unntak fra denne klasseprofilen var Viking-miljøet som oppstod på Nordstrand i Oslo, hvor ungdommene i større grad kom fra middelklassebakgrunn (Carlsson og von der Lippe 1999).

Rekrutteringen til Nasjonalistmiljøet skjedde både gruppevis og individuelt, og ungdommene kom inn i miljøet ut fra ganske ulike motiver og grunner. Det var bare et lite mindretall som søkte inn først og fremst av politisk overbevisning knyttet til ideologi og innvandringsmotstand. Noen var mindre opptatt av ideologi og politikk, men hadde hatt negative og provoserende personlige opplevelser med innvandrere, kriminelle gjenger

venstreradikale antirasister eller myndigheter som gjorde dem sinte. På steder hvor tilreisende militante antirasister hadde hindret – noen ganger med bruk av makt og vold – innvandringsmotstandere i å holde offentlige møter, kunne det føre til mobilisering blant lokale ungdommer som ikke vanligvis var opptatt av politikk. Et eksempel:

Da Folkebevegelsen Mot Innvandring (FMI) hadde sitt årsmøte in Arendal i 1989, kom det flere busser med anarkistiske antirasister fra Oslo for å stoppe møtet. De sperret av hotellet, angrep alle som kom for å delta, og slo til med gamle folk. Politiet i byen var fullstendig uforberedt og stod der helt passive når folk blei brutalt banka opp, selv gamle folk! Alt dette skremte folk i byen, og provoserte mange ungdommer til å slå tilbake. I løpet av dagene etterpå blei ei lokal ungdomsgruppe starta opp, «Patriotisk Ungdom». Snart fikk de flere hundre medlemmer. Jeg var blant de første til å melde meg inn, og jeg ble også aktiv i FMI. Fram til da hadde jeg bare vært med i Fremskrittspartiets Ungdom.²¹

Også det såkalte «Myrdalslaget» i Brumunddal i Ringsaker kommune utenfor Hamar i 1991 ble et vendepunkt. Her hadde ungdommer og arbeidsløse unge voksne fra et løst miljø (omtalt som «Mobil-gjengen»)²² gjennom flere år utført en rekke tilfeller av vold, trusler og grovt skadeverk mot bosatte flyktninger og spesielt én pakistansk butikkeier, som ble utsatt for en rekke angrep, deriblant brannstiftelser og dynamittsprenginger. Likevel bar både kommunens og det lokale lensmannskontorets reaksjoner preg av passivitet og ansvarsfraskrivelse. Det var først da Aftenposten satte et skarpt og kritisk søkelys på dette gjennom journalist Vetle Lid Larsens reportasje «Brumunddal – bygda Gud glemte» 20. april 1991 at lokalsamfunnet begynte å reagere, og etablerte «Brumunddal på nye veier» for å ta tak i problemene. Med en åpenbar hensikt om å fiske i opprørt vann tillyste FMI-leder Arne Myrdal i august 1991 «folkemøte» på Mobiltomta, tilholdsstedet til «Mobil-gjengen». Som svar på dette kom 200 tilreisende antirasister, bl.a. fra Blitz-miljøet og andre militante miljøer til Brumunddal. De inntok Mobil-tomta og presset Myrdal og hans nærmeste støttespillere av

21 Intervju med FMI-aktivist sommeren 1988, opprinnelig gjengitt i Bjørge (1997: 202-203).

22 Den såkalte «Mobilgjengen» fikk navnet sitt etter den nedlagte bensinstasjonen de hadde som tilholdssted.

nynazistiske skinheads til utkanten av plassen. Dette at de tilreisende «blitzerne» krenket deres territorium, provoserte de lokale ungdommene så kraftig at et par hundre av dem, med «Mobil-gjengen» og tilreisende nynazister i spissen, gikk til angrep med stein og stokker. For åpne TV-kameraer ble antirasistene bokstavelig talt kjeppjaget ut av Brumunddal.²³ Dette ble feiret som en stor seier av Nasjonalistmiljøet, som nå for første gang hadde lyktes, sammen med lokale ungdommer, å beseire antirasistene og jage dem på flukt. «Myrdalslaget» i Brumunddal gav nasjonalistmiljøet en kraftig boost både når det gjaldt selvtillit og rekruttering.

Disse hendelsene skjemte ut Brumunddalsamfunnet overfor resten av landet. Samtidig ble det også et vendepunkt fra passivitet til lokal mobilisering mot rasisme og fremmedfiendtlighet, hvor både statlige og kommunale myndigheter og frivillige organisasjoner gikk sammen om en kraftig motoffensiv. Dette gav det endelige støtet til en kraftfull lokal mobilisering noen uker senere, da 6000 brumunddøler snudde ryggen til når Arne Myrdal skulle ha et nytt folkemøte. En stor offentlig satsing på å gjenreise dette stigmatiserte lokalsamfunnet og bygge kunnskap om hvordan man bedre kan håndtere slike problemer knyttet til fremmedfiendtlighet og rasistisk vold i et lokalsamfunn: «Aksjonsplan Brumunddal».²⁴ Samtidig ble hendelsene i Brumunddal en lærepeng for andre lokalsamfunn som hadde hatt fremvekst av fremmedfiendtlige ungdomsmiljøer og vold mot flyktninger og innvandrere. Tendenser til å bagatellisere og bortforklare ble nå erstattet med langt mer aktiv innsats for å forebygge og stoppe slike miljøer, og Brumunddals snuoperasjon ble etter hvert et forbilde for andre kommuner (se Bjørge & Gjelsvik 2015: 40-44; Fangen & Carlsson 2013).

Det var flere tilfeller på 1990-tallet hvor lokale ungdomsmiljøer – ofte sett på som stedets «rampegjeng» – var i konflikt med eller hadde kommet

²³ Basert på egne observasjoner fra hendelsene, omtalt i Bjørge 1997: 99-100, 135-136. En interessant skildring fra den militante antirasistiske siden finnes i boka til Jan Kallevik (2014). *Xtrem: Krig i Oslos gater*, s. 92-97.

²⁴ Hendelsene som ledet opp til «Aksjonsplan Brumunddal» er beskrevet i Carlsson (1995: 27-64) og Bjørge 1997: 99-100, 224-226).

i motsetningsforhold til innvandrere og flyktninger i lokalsamfunnet. I noen tilfeller bestod gruppen av eldre ungdommer og unge voksne. De hadde ofte vansker med å komme inn på arbeids- og boligmarkedet, og oppfattet innvandrere og flyktninger som konkurrenter om knappe sosiale og økonomiske goder. Disse marginaliserte ungdommene ble ofte sett ned på i lokalsamfunnet på grunn av sin rampete og småkriminelle oppførsel. Men når de rettet sin vold og aggresjon mot upopulære innvandrere, opplevde de ofte at de fikk støtte fra både andre ungdommer og en del voksne i lokalsamfunnet. De opplevde en sterk endring i status og identitet: Plutselig var de blitt farlige rasister og nazister i noens øyne, og lokale helter og patrioter i andres øyne. De ble raskt stemplet som rasister eller nynazister i media og lokalsamfunnet, samtidig som de ble oppsøkt og hyllet som helter av ledere i de høyreekstreme miljøene. Den såkalte Mobil-gjengen i Brumunddal i årene rundt 1990 var et utpreget eksempel på en slik gruppering (Eidheim 1993; Carlsson 1995; Bjørge 1997: 134-135), men liknende dynamikker oppstod også andre steder, som i Vennesla. Også her var Arne Myrdal aktivt inne for å kanalisere ungdommenes frustrasjon og sinne over på flyktningene og innvandringspolitikken (Carlsson & von der Lippe 1997).

En annet utviklingsforløp handlet om ungdommer som hadde vært utsatt for mobbing, trusler eller vold fra andre ungdomsgrupper, ikke minst fra innvandrergrupper, og søkte sammen for gjensidig beskyttelse. I noen tilfeller dannet de en «hvit» etnisk motgjeng som etter hvert utviklet en identitet som nasjonalister, og ble koblet opp mot mer organiserte høyreekstreme miljøer. Dette var for eksempel tilfellet på Nordstrand i Oslo i 1994, der en slik gruppe av norske ungdommer følte seg truet av innvandrergrupper og barneranere, og dannet en gruppe de kalte Viking, som etter hvert ble en sentral del av Nasjonalistmiljøet på Østlandet (Bjørge 1997:109-111; Carlsson & von der Lippe 1999). De slåss både med innvandrerungdom og militante antirasister fra Blitz og beslektede grupper. Mange

av disse ungdommene i Viking-miljøet kom fra en middelklassebakgrunn og var mer preget av psykososiale enn sosioøkonomiske problemer. Mange var mobbeofre eller var på andre måter sosiale outsiders. Men i nynazistmiljøet fant de sammen med andre. På mange måter var dette miljøet mer inkluderende og tolerant for de som var litt annerledes, enn de fleste «streite» ungdomsmiljøer. Sterk innsats fra forebyggende politi, bydel, frivillige organisasjoner og foreldre lyktes imidlertid i å få de aller fleste av disse ungdommene ut av miljøet.

Etter hvert som Viking gikk i oppløsning, vokste det på andre halvdel av 1990-tallet fram et nynazistisk skinhead-miljø på Bøler, Boot Boys.²⁵ Kjernen var rundt ti unggutter og unge menn i bomberjakker og Doc Martens-støvler, og et større antall ungdommer av begge kjønn i kretsen rundt. I januar 2001 begikk to sentrale deltakere i Boot Boys et rasistisk motivert drap hvor de knivstakk den 15 år gamle Benjamin Hermansen, som hadde norsk mor og afrikansk far. Lagmannsretten fant det bevist at drapet skjedde helt uprovosert, og at «årsaken til at Benjamin Hermansen ble forfulgt, angrepet og drept alene var hans hudfarge».²⁶ Lagmannsretten la sterk vekt på den rasistiske motivasjonen for drapet i dommen på henholdsvis 18 og 17 år for de to drapsmennene. En ung kvinne, kjæresten til en av gjerningsmennene, ble i tidligere rettsinstans dømt til tre års fengsel for sin rolle i denne hendelsen og et tidligere rasistisk overfall. Hun hadde også vært tilknyttet Vigrid. Vi kommer tilbake til hvordan Benjamin-drapet og reaksjonene på denne hendelsen ble et vendepunkt for det nynazistiske miljøet. Selv om det ikke ble tillagt særlig formildende vekt i dommen, gikk Lagmannsretten langt i å forklare hvorfor og hvordan den yngste av de to drapsmennene kom inn i Boot Boys og endte som draps-

²⁵ Navnet Boot Boys (som refererer til skinheadenes foretrukne Doc Martens-støvler) har eksistert i Norge siden andre halvdel av 1980-tallet i form av fanzinen Boot Boys, redigert av Ole Krogstad fra Hokksund, som var foregangsmannen bak det nynazistiske skinheadmiljøet i Norge. På slutten av 1990-tallet fantes det Boot Boys-grupper i bl.a. Oslo (Bøler), Hokksund, Halden og Kristiansand.

²⁶ Sitert fra Borgarting Lagmannsretts dom av 4. desember 2002 i straffesak 02-00850 M/01 («Holmlia-drapet»), s. 13. <https://archive.org/details/Lagmanhlia>

mann. Etter å ha hatt en meget vanskelig barndom preget av alvorlig omsorgssvikt, hadde han et par år tidligere blitt utsatt for et grovt ran av en gruppe utenlandske ungdommer. Gutten var sterkt preget av dette og mottok trusler om å trekke politianmeldelsen tilbake. De eneste som stilte opp for ham og gav beskyttelse, var nynazistmiljøet. Dermed gled han inn i dette miljøet og var lett å påvirke og lede av den eldre kameraten. Det endte opp med knivdrapet på Benjamin Hermansen.²⁷

I samme tidsperiode hadde det også utviklet seg et betydelig nynazistisk miljø i Kristiansand, men her var dynamikken en litt annen enn på Bøler.

Nynazistmiljøet i Kristiansand

I Kristiansand hadde det helt siden 1994 eksistert et – i norsk målestokk – ganske stort nynazistisk ungdomsmiljø som opp gjennom årene stadig har vært innblandet både i rasistiske voldsovergrep og i voldelige konflikter med andre ungdomsgrupper. Motgruppene har dels fremstått som anti-rasister, og dels som et multietnisk ungdomsmiljø som i perioder har hatt preg av gjeng, gjerne omtalt som «Valla-gjengen». I ett tilfelle gikk et ungt liv tapt som følge av denne konflikten, og det samme kunne også lett ha skjedd ved flere av de andre konfrontasjonene.

Den første runden hvor konfliktene toppet seg var i perioden fra 1995 til tidlig i 1997. Da skjedde det en rekke alvorlige voldelige sammenstøt mellom ungdomsgrupper i Kristiansand. Dette kulminerte med at et stort antall ungdommer som kalte seg antirasister, stormet og raserte et bolig- hus hvor nynazistene var samlet til fest. Noen av antirasistene forsøkte å sette fyr på huset mens et dusin nynazister hadde søkt tilflukt i overetasjen. Etter denne dramatiske hendelsen syntes situasjonen å roe seg ned fra våren 1997 og utover, med unntak av noen få voldelige episoder.

Konfliktene fikk en ny oppsving etter at en av deltakerne i nynazistmiljøet omkom nyttårsaften 1998/-99, ved at han løp utfor en skrent da

²⁷ NRK Brennpunkt laget en dokumentar, «En god soldat?», om han som drepte Benjamin Hermansen: <https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/0FFD12002502/05-11-2002>, sendt 5. desember 2002.

han flyktet fra overtallige motstandere etter et slagsmål. Denne hendelsen ble av mange ungdommer som tidligere hadde tilhørt nynazistmiljøet, fortolket som at «han ble jaget i døden» av antirasistene eller av den såkalte Valla-gjengen. Dette bidro til at nynazistmiljøet fikk vind i seilene igjen, mange tidligere deltakere engasjerte seg igjen, og det skjedde en rekke mer eller mindre alvorlige voldshandlinger og slagsmål mellom de ulike miljøene fram mot at konfliktene toppet seg på nytt høsten 2000.

Det var ingen tvil om at rasisme lå bak en del av volden fra nynazistenes side:

De er utlendingene. Noen ganger tar vi dem fordi de er brune – det er det samme om de er brune eller svarte. Da kan vi banke en eller to, og så mobiliserer de. En gang kom det 60 stykker mot oss. Vi var 15 og hadde jernstenger. [...] Vi tar bussen noen ganger for å se om vi finner noen, særlig i helgene når vi får besøk fra Oslo. Da hopper vi på dem, spenner dem i hue med boots. [...] Hvis vi møter svartinger på bussen, er det ikke alltid vi slår, men de får alltid et par spyttklyser i hauet. (Nynazist, intervjuet i Bjørgo, Carlsson & Haaland 2001: 112)

Det var likevel sterkt sprikende oppfatninger i lokalsamfunnet om hva som egentlig lå bak disse alvorlige voldshandlingene, og hvilke faktorer og prosesser som holdt konfliktene gående. Noen lokale nyhetsmedier og politiske aktivister mente dette var en kamp mellom nynazister, på den ene siden, og antirasister som forsøkte å beskytte lokalsamfunnet mot rasistisk vold, på den andre. Politiet og ungdomsarbeidere mente dette bildet av «bad guys» mot «good guys» var sterkt misvisende, og at det var provokasjoner og overgrep med aktive voldsutøvere og ofre på begge sider. Et forskerteam ble derfor hyret inn for å kartlegge hva konfliktene handlet om, hva som var drivkreftene bak volden og konfliktene, og eventuelt hva som kunne gjøres for å forebygge. Forskerteamet, bestående av Tore Bjørgo, Yngve Carlsson og Thomas Haaland (2001; 2005), intervjuet 50 ungdommer som var involvert på ulike sider i konfliktene. Beskrivelsen i dette delkapitlet er basert på denne undersøkelsen.

Studien viste at konflikter som i utgangspunktet ikke hadde noe å gjøre med rasisme eller antirasisme, ble lett politisert. Motsetningen nyna-

zisme/antirasisme la seg på toppen av helt andre konflikter som kunne handle om hevn, beskyttelse, territorium, subkulturelle identiteter eller seksuelt rykte, og ble et organiserende prinsipp for hvordan konfliktene forløp. Volden inngikk i en kompleks konflikt-dynamikk mellom ulike ungdomsmiljøer i byen. Det foregikk polariseringsprosesser både innen og mellom ungdomsmiljøene, så vel som sykluser av generalisert hevn ut fra forestillinger om «en for alle og alle for en». Ungdomsgruppene og enkeltpersoner vekslet mellom politiske identiteter og gjengidentiteter avhengig av situasjon.

Den ene hovedpolen i dette polariserte konfliktsystemet var nynazistmiljøet, som høsten/vinteren 2000/2001 bestod av 30-40 ungdommer, hovedsakelig fra Kristiansand, men også fra nabokommuner.²⁸ Miljøet var på sitt største i 1995/-96 og høsten 2000. Gjennom disse periodene skjedde det flere skifter i miljøet mellom to ulike hovedretninger innen nynazistisk aktivisme, representert ved Boot Boys og Vigrid. Skinheadgruppen Boot Boys var opptatt av gatekamp, drikking og skinhead-stil, og hadde mer karakter av å være en gjeng enn av å være en politisk organisasjon. Den andre retningen var den mer ideologiske organisasjonen Vigrid, som tok avstand fra fyll og vilkårlig slåssing. Vigrid stod for en rasistisk og anti-semittisk fortolkning av norrøn mytologi. Grunnleggeren og lederen, den godt voksne Tore Tvedt, organiserte dåpsseremonier, konfirmasjoner og vielser av sine medlemmer. Vigrid var sterkt påvirket av tradisjonell anti-semittisme og nasjonalsosialisme så vel som forestillingene om the Zionist Occupation Government (ZOG), hentet fra amerikanske raseideologer. Vigrid var imot sanseløs vold, men ville at deltakerne skulle forberede seg på den kommende «rasekrigen». Deltakerne i nynazistmiljøet i Kristiansand skiftet flere ganger mellom å knytte seg til Boot Boys, med vekt på slåssing

28 Forskerne intervjuet 16 aktive og fire tidligere medlemmer av nynazistmiljøet, samt 30 deltakere fra de ulike motmiljøene. Beskrivelsen av miljøene er hentet fra rapporten Bjørgo, Carlsson og Haaland (2001) *Generalisert hat – polariserte fellesskap: Om konflikter mellom ungdomsmiljøer i en norsk by* (NIBR Pluss 4-2001), og en bearbeidet artikkel på engelsk, Bjørgo et al. (2005).

og drikking, og den mer ideologiske aktivismen i Vigrid. Når ungdommene i perioder gikk lei av det ideologiske pratet til Tore Tvedt om disiplin og forbud mot alkohol, gikk de tilbake til festingen, slåssingen og skinhead-livsstilen i Boot Boys.

Graden av ideologisk bevissthet varierte sterkt blant ungdommene i dette nynazistmiljøet. Av de 20 ungdommene fra dette miljøet som ble intervjuet i 2001, var det bare to-tre som hadde noenlunde sammenhengende forestillinger om nasjonalsosialisme eller raserevolusjonær ideologi. Disse var generelt noe mer ressurssterke og fremstod som ledere. De fleste av de andre uttrykte seg på rasistiske og hatefulle måter, men med temmelig overflatisk rasistisk ideologi. Det å være «nynazist» handlet for dem hovedsakelig om gruppetilhørighet og ikke en ideologisk overbevisning. Det som var viktig, var lojaliteten til gruppen. Men da var det forventet av dem at de uttrykte seg på rasistiske måter. Og gradvis begynte mange også å ta opp i seg disse holdningene.

Med bare et par unntak kom alle ungdommene i nynazistmiljøet i Kristiansand fra det som kan beskrives som en svært vanskelig familiebakgrunn: enslige forsørgere med lav utdanning og inntekt, alkohol- eller stoffmisbruk, psykiatriske problemer og familievold. Ungdommene selv hadde ofte falt ut av skolen, og mange av dem slet med mye forskjellig. Nesten alle hadde en lang forhistorie med barnevern og ulike sosialomsorgstiltak. De fleste ungdommene hadde tidligere hatt negative personlige erfaringer med innvandrere – ofte i nære relasjoner. Det kunne for eksempel handle om at moren fikk en innvandrer som samboer og kastet ut sønnen, eller jenter som hadde vært kjærester med gutter i Valla-miljøet og blitt mishandlet og utnyttet. Disse ungdommene delte og generaliserte disse negative erfaringene innen gruppen, og dyrket frem et felles hat mot innvandrere generelt. De fleste av ungdommene hadde med andre ord en rekke risikofaktorer som til sammen sterkt øket risikoen for at de havnet i ulike former for problematferd (Loeber 1996).

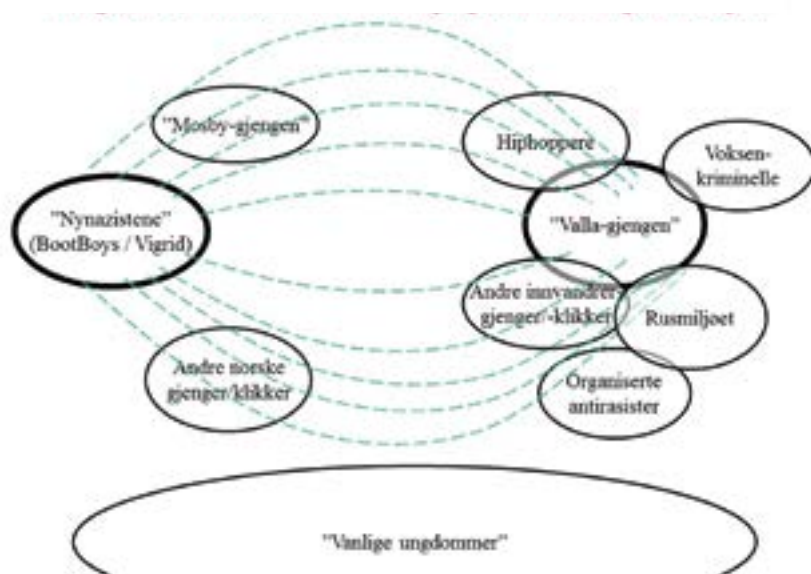
Her skiller nynazistmiljøet i Kristiansand seg fra andre høyreekstreme miljøer vi har studert: Mens «Mobil-gjengen» i Brumunddal hadde utpreget arbeiderklassebakgrunn og følte seg som tapere i konkurransen med flyktningene om knappe økonomiske goder, hadde Viking-miljøet på Nordstrand betydelig innslag av middelklasse, og var i starten mest opptatt av beskyttelse mot gjenger og mobbere. Nynazistmiljøet i Kristiansand kom derimot i påfallende grad fra den norske underklassen.

Motparten til nynazistmiljøet i Kristiansand var et mer diffust og sammensatt multikulturelt miljø som dels ble omtalt som Valla-gjengen, dels som «utlendingene», og dels som «antirasistene». Miljøet inneholdt organiserte antirasister, løse subkulturelle miljøer som hip-hoppere, stoffbrukere, og kriminelle gjengliknende grupper, særlig representert ved den såkalte Valla-gjengen. De mest sentrale deltakerne i den gruppen som ble beskrevet som «Valla»,²⁹ kom fra Kosovo, Tyrkia og Pakistan, og flere av dem hadde fedre og storebrødre som var sterkt kriminelle. Det var den såkalte Valla-gjengen som i denne perioden utgjorde den sterkeste motpolen til nynazistene, og som var i stand til å mobilisere opp til 200 ungdommer for å slåss mot nazistene – særlig når Valla heiste fanen som antirasister. Neste dag kunne de opptre som en kriminell gjeng som begikk ran eller raserte hjemme-alene-fester. De organiserte og politiske antirasistene var sterkt frustrerte over at Valla ble omtalt i media og av politiet som «antirasistene», samtidig som de måtte erkjenne at denne kriminelle gjengen tilsynelatende var de eneste som kunne holde nazistene borte fra sentrumsgatene.

Studien av konfliktene mellom ungdomsmiljøene i Kristiansand (Bjørge, Carlsson og Haaland 2001; Bjørge et al. 2005) identifiserte to prosesser som forsterket og vedlikeholdt konfliktene, og bidro til at ungdommer søkte tilflukt i gruppene: polarisering og hevnlogikk.

²⁹ Gruppen ble kalt «Valla-gjengen» av andre ungdommer og lokalavis fordi disse ungdommene ofte brukte uttrykket *valla* (som betyr «ved Allah» eller «det er sant»). Se Bjørge, Carlsson og Haaland (2001: 82-87) og Bjørge et al. (2005: 52) om hvordan disse ungdommene ble stemplet som en gjeng og tillagt dette navnet.

Studien beskriver polariseringsprosessen ved hjelp av en analogi med en stavmagnet med to motpoler, og et magnetfelt som tiltrakk og støtte fra seg. De fleste ungdommene i byen kunne holde seg borte fra dette magnetfeltet eller ble ikke påvirket. De hadde ikke de egenskapene som gjorde dem «magnetiserbare». De var som aluminiumspon snarere enn jernspon. Men ungdommer som lettere kunne assosieres med den ene eller andre siden på grunn av utseende (hudfarge eller klesdrakt), meninger eller omgangskrets, kunne lett bli stemplet som venn eller fiende. De var «jernspon» som ble trukket eller skjøvet i retning av den ene eller andre magnetpolen. Det skulle svært lite til for å bli stemplet: Å bære et klesplagg (f.eks. «saggebukse» eller pilotjakke) som kunne assosieres med den ene eller andre gruppen kunne være nok til å bli regnet som fiende og utsatt for vold og trakassering. Og slik endte flere av de intervjuede ungdommene opp med å søke tilflukt i den gruppen man ble stemplet som å tilhøre.



Magnetisme-modellen for konflikt-dynamikk i mellom ungdomsgrupper i Kristiansand i årene rundt 2000, hentet fra Bjørge, Carlsson og Haaland 2001.

Så fort jeg viste meg sammen med noen fra nassemiljøet ble jeg kalt nazist og nazihore. Det var som om jeg kom med djevelen sjøl. (Jente som er med i nynazistmiljøet)

Jeg ble stempla som 'jævla nasse' bare fordi jeg gikk med en som hadde vært i konflikt med innvandrere – og han var ikke en gang en del av nassemiljøet. (Deltaker i nynazistmiljøet)

Valla-gjengen er enda mer grotesk og syk med det de gjør enn nassene. Når de går rundt 10-15 stykker og banker opp en enslig nordmann fordi han kanskje er snauklipt eller har feil klær... Hvis de ser en med bomberjakke, er han stempla som nazist, selv om han er helt streit. Valla blir ikke likt av antirasistmiljøet på grunn av det de gjør med å stemple folk på den måten, og hvordan de oppfører seg i byen. Det går ut over alle. (Tidligere nynazist)

Jeg er blitt overfalt av nassene fordi jeg går med utlendinger og er hiphopper. (...) På skolen min kan du ikke gå med sagge-bukser uten å få bank. Jeg må vente til etter skoletid med å ta dem på. (norsk gutt)

Et slående funn i studien var at ungdommer som på et tidspunkt hadde tilhørt en av motpolene og forsøkte å trekke seg ut, svært ofte ble fanget inn i «magnetfeltet» og trukket over til den andre motpolen. Av de 50 intervjuede ungdommene, var det 10 som på ulike tidspunkt hadde tilhørt grupper på motsatt side av konflikten. Slike «svikere» var særlig utsatt for represalier fra sine tidligere venner. De ble dermed sterkt avhengig av beskyttelse fra den nye gruppen, og måtte bevise sin nye lojalitet med å banke opp sine gamle kamerater. Det kunne dreie seg om gutter som ville ut av nazimiljøet og måtte søke tilflukt i Valla-gjengen. Eller det var jenter som hadde brutt med sine voldelige og undertrykkende kjærester i Valla, og søkte beskyttelse hos nynazistene. Å komme seg helt ut av konfliktfeltet ble derfor svært vanskelig. Denne polariseringsprosessen forklarer mye av dynamikken i denne konflikten, men ikke alt.

Den andre prosessen som bidro til å vedlikeholde gruppene og konflikten, var en hevneløst basert på prinsippet om en for alle og alle for en: Dersom en av våre blir utsatt for vold, må vi alle stille opp for å hevne. Og får vi ikke tak i de personene som har gjort det, kan vi hevne oss på hvem som helst som tilhører gruppen til de som gjorde det. Dette førte til en rekke hevnsyklusler med mange alvorlige voldshandlinger som i flere til-

feller var nær å få dødelig utfall. Ofte var det uklart hvem som begynte og hva konflikten handlet om.

Mange av sammenstøtene hadde utspring i bevisste eller oppfattede provokasjoner. Deltakerne i de stridende miljøene kastet dritt og fornærmelser mot hverandre for å provosere fram en reaksjon som så kunne føre til slåsskamp og mobilisering: «Nazijævel! Negerfaen! Nazihore! Morapuler!» Ofte hadde provokasjonene lite å gjøre med politikk og ideologi, men var av seksuell karakter: «Mora di er ei hore! Jeg har pula søstera di!» Den som ikke svarte på en slik fornærmelse, ble oppfattet som å akseptere ydmykelsen og mistet «respekt». Da var det bedre å svare med vold, selv om man risikerte å få juling. Og så kunne man heller mobilisere kameratene og ta grundig hevn etterpå.

Men bare det å flagge en bestemt identitet eller gruppetilhørighet kunne bli oppfattet om provoserende. Boot Boys-miljøets uniformering med bomberjakke og Doc Martens-støvler var utvilsomt en bevisst markering av gruppetilhørighet og ble av omgivelsene generelt (og motstanderne spesielt) oppfattet som uttrykk for nazisme og rasisme. Når «nassene» viste seg uniformert i bygatene, ble det oppfattet som svært provoserende og førte ofte til slåsskamp og mobilisering. Tilsvarende mente nynazistene det var provoserende om noen viste seg i «saggebukser», noe som ble assosiert med den antirasistiske hiphop-kulturen og Valla (hvor flere var aktive hiphoppere og taggere). Det å framstå som antirasist ble også sett på som en provokasjon av nynazistene. Det kom frem i hvordan enkelte nynazister uttrykte en viss forståelse for drapet på Benjamin Hermansen på Holmlia – fordi han hadde stått fram på TV og uttalt seg mot rasisme:

Når jeg hørte om dette (drapet), tenkte jeg «hvor dum går det an å få blitt». Men jeg skjønner også at de drepte han. Kommer det folk til et sted og har en annen hudfarge og hevder seg slik Benjamin gjorde, er det ikke så rart. Han tråkket de folkene på tærne, og de ville statuere et eksempel. (Nynazist, intervjuet våren 2001)

Han fortjente det ikke. Men han hadde jo provosert. Det er jo provoserende når han driver med anti-rasisme. Men han var bare 15 år, og fortjente det ikke. Men det kan en ikke gjøre noe med. (En annen nynazist, intervjuet våren 2001)

Valla-miljøet hadde også en tilknyttet jentegjeng som kalte seg «Mafia Girls». Et påfallende trekk ved dette jentemiljøet var at flere av dem tydelig la vekt på å fremstå med en usexy og lite feminin stil og fremtoning. Dels kan dette sees som en form for defensivt forsvar mot utsetting av «hore»-beskyldninger og tilsvarende rykter mot dem. Men dels var deres stil også en måte å definere seg selv som klar motsats til «bimbo»-stilen, som de blant annet assosierte med jentene i nynazist-miljøet.

Det blir ofte slåsskamper med de jentene som er med nasser. De kler seg utfordrende og bimboaktig. Det er nok at de har kledd seg med sånn bar mage i liten topp. Da veit du at de er mot utlendinger. Det er jenter som er mot utlendinger og for nasser, som kler seg sånn. Det er mange av dem som har fått bank. Det er jenter som banker dem. Gutter slår jo ikke jenter. Bimbostilen er litt horeaktig. Jeg har banka noen jenter sjøl. Mest en mot en. Det blir så mye rykter. Horestempelet surrer rundt hele tida. De kan ikke bare gå rundt å kalle deg hore. Du må ta dem da. (Norsk jente i det multietniske miljøet)

Konfliktene mellom disse ungdomsmiljøene i Kristiansand pågikk i sju år, frem til det avtok og roet seg i 2001. I løpet av denne perioden hadde hele ungdomspopulasjonen i Kristiansand blitt skiftet ut, men strukturene i konflikten og gruppene var der fortsatt. Carlsson og Haaland (2004: 43) påpeker at selv om også flere andre norske byer og tettsteder har hatt rasistiske og nynazistiske ungdomsmiljøer som har vært i konflikt med andre ungdomsgrupper, var det særegent ved Kristiansand at disse konfliktene hadde pågått så lenge, og at de involverte gruppene hadde vedvart over lang tid. Kristiansand er en interessant og viktig case fordi det er gjennomført omfattende forskning gjennom flere år, både av gruppeprosessene (Bjørge, Carlsson og Haaland 2001) og av forebyggingsinnsatsen (Haaland og Carlsson 2002; Carlsson og Haaland 2004; Carlsson 2006). Dette gav viktig innsikt i de prosessene og faktorene som hadde bidratt til å skape og vedlikeholde konfliktene og de involverte gruppene, og det som ble gjort for å bryte disse selvforsterkende konfliktprosessene og løse opp de voldelige gruppene.³⁰

30 En oppsummering av forskningen om den forebyggende innsatsen i Kristiansand finnes i Bjørge og Gjelsvik (2015: 49-63). Detaljene er å finne i Carlsson og Haaland (2004).

Kommune, skole, politi og frivillige gjorde en omfattende innsats for å bekjempe rasismen og volden, løse opp de voldelige miljøene og dempe konfliktene. Både det nynazistiske ungdomsmiljøet og konfliktnivået har da også vært betydelig redusert i perioder, men ved ujevne mellomrom toppet det seg i nye brutale sammenstøt mellom nynazistene og noen av de multietniske ungdomsmiljøene i byen. I 2001 og i årene fremover roet imidlertid denne konflikten seg betydelig. Noe kan kanskje forklares med en omfattende forebyggende innsats gjennom det tverretatlige samarbeidet i Kristiansand, blant annet gjennom Exit-arbeidet og foreldregruppene i regi av organisasjonen Voksne for Barn, Kirkens Ungdomsprosjekt og Utekontakten og Mentorprosjektet (Carlson og Haaland 2004, Haaland og Carlson 2002, Carlson 2006, Olsen 2001). Et viktig tiltak fra politiets side var en kraftig innsats for å håndheve forbudet mot å bære kniv og andre våpen på offentlig sted. Ut fra god kunnskap om hvilke ungdommer som deltok i de voldelige miljøene, kunne politiet være treffsikre når de ransaket for våpen, og de som ble tatt med våpen fikk kraftige bøter. I løpet av kort tid forsvant våpnene fra gata, noe som bidro til redusert frykt blant ungdommene, og dermed trolig til at færre følte behov for å søke beskyttelse i gjengene. Et tiltak som dessverre ikke ble innført, var å gi bedre oppfølging av unge ofre for vold og kriminalitet.

I tillegg til den forebyggende innsatsen, så var det likevel en ekstern hendelse som bidro sterkt til å redusere rekrutteringen til nynazistmiljøet og legge en demper på konfliktene: Drapet på Benjamin Hermansen i januar 2001. Det var tette forbindelser mellom Boot Boys i Kristiansand og på Bøler, og de to jentene som var med drapsnatta tilhørte Kristiansandmiljøet. Drapet sjokkerte ungdommene på begge sider i Kristiansand, og mange skjønte at det like gjerne kunne vært dem som hadde endt opp som drapsmann eller drapsoffer.

I månedene og årene fra vinteren 2001 og fremover var det mange som trakk seg ut av nynazistmiljøet i Kristiansand, og nesten ingen nye som sluttet seg til. Miljøet ble redusert fra ca. 40 i 2000/2001 til 10-12 deltakere i 2004, hvorav bare 6-7 fremdeles var knyttet til nynazistiske organisasjoner (bl.a. Vigrød). Denne gjenværende kjernen av de mest ideologiske nynazistene var lite aktive utad. Noen av dem var fremdeles innblandet i voldshandlinger, men ikke nødvendigvis av politisk karakter. Derimot ble flere av dem etter hvert knyttet opp mot Hells Angels og ble del av et kriminalitetsproblem. Det store flertallet av de som hadde deltatt i nynazistmiljøet på et eller annet tidspunkt siden midten av 1990-tallet, utgjorde ikke lenger noe problem når det gjaldt ekstremisme, vold eller kriminalitet. Valla-gjengen opphørte også å eksistere som en identifiserbar gruppe etter 2001, og deltakerne søkte ikke lenger konfrontasjon med nynazistene. Men mange av dem ble sterkt involvert i kriminalitet, og til dels alvorlig organisert kriminalitet.

Nasjonalistmiljøet på Østlandet fikk også en kraftig knekk i kjølvannet av drapet på Benjamin Hermansen i januar 2001. De kraftige reaksjonene mot det rasistiske drapet og mot nynazismen, med titusenvis av mennesker ute i gatene, gjorde det vanskelig å vise seg offentlig for dette miljøet. En tidligere deltaker i miljøet uttrykte det slik:

Etter drapet på Benjamin endret stemningen seg i samfunnet. Etter dette kunne ikke nynazistene ha vanlige fester lenger, og invitere masse venner. [...] Hvis du var en selverklært nazi eller rasist, så kunne du etter Benjamin-drapet bokstavelig talt få deg en på trynet på fest. Så etter drapet på Benjamin kunne du ikke lenger stå fram som superrasist og fremdeles gå ut på byen for å drikke og ha det hyggelig. Det gikk ikke lenger.³¹

Boot Boys og den nynazistiske skinheadstilen ble nærmest over natten langt mindre synlige i gatene. Nyrekrutteringen stoppet opp og mange forlot etter hvert miljøet. Boot Boys ble i praksis nedlagt rundt 2003, etter å ha vært en sentral gruppering i den norske nynazistmiljøet i over

ti år. En del av de sentrale deltakerne fortsatte å møtes sosialt, uten å være særlig aktive utad (nettverket går under navnet «Peckerwoods»). Andre Boot Boys-veteraner knyttet seg til den nynazistiske Svenska motstandsbevegelsen, og forsøkte å etablere en norsk avdeling, Den norske motstandsbevegelsen i 2003. Samme år ble imidlertid to av de sentrale lederne arrestert og senere dømt for væpnet bankran, og (det første) forsøket på å etablere Den norske motstandsbevegelsen rant ut i sanden, men tidslinjen og detaljene er her nokså uklare. Organisasjonen ble først gjenopprettet i 2011, nærmere omtalt i delen om DNM side 68.

Det var for øvrig et påfallende trekk at deler av nasjonalistmiljøet ble mer og mer ekstremt og terrororientert gjennom andre halvdel av 1990-tallet (Fangen 2003). Det oppstod smågrupper som Hvit Arisk Terror (HAT) og Einsatz-gruppen, som begge hadde mer eller mindre konkrete (eller luftige) planer om terroraksjoner og attentat. Men etter hvert ble mange av de mest militante deltakerne mer og mer involvert i kriminelle aktiviteter som ikke hadde noe med politikk å gjøre. Dette bidro til at miljøet råtnet opp innenfra.

Noen av deltakerne i de ulike norske nynazistmiljøene var også knyttet til internasjonale nettverk som Blood & Honour og Combat 18, hvor den tidligere lederen for Norsk Front, Erik Blücher (også kjent som Tor Erik Nilsen eller Erik Nilsen), var en viktig lederskikkelse og ideolog. Fra sin base i Sverige var han også sentral i den nazistiske musikkindustrien, bl.a. gjennom plateselskapet Ragnarock Records, som på slutten av 1990-tallet og rundt årtusenskiftet var blant verdens største innenfor rasistisk musikk.

Vigrid³²

Den største og mest aktive nynazistiske og raserevolusjonære organisasjonen på 2000-tallet var Vigrid, som ble ledet og grunnlagt av Tore Tvedt ved årsskiftet 1998/-99. Senere ble Thorgrim Bredesen leder for Vigrid, åpenbart i nært samarbeid med Tore Tvedt.

Tvedt forsøkte å bygge opp en raserevolusjonær organisasjon med en ideologi basert på en blanding av norrøn mytologi og antisemittisk rasisme. Tvedt var tydelig inspirert av tradisjonell nasjonalsosialisme og antisemittiske konspirasjonsteorier. Han hyllet Adolf Hitler og Waffen SS, og la sterk vekt på å benekte at det skjedde en systematisk jødeutryddelse under andre verdenskrig. En minst like viktig inspirasjonskilde var den amerikanske raseideologen William Pierce, hans organisasjon National Alliance, og de ideologiske romanene *The Turner Diaries* og *Hunter* (skrevet under pseudonymet Andrew Macdonald). I den sistnevnte boken argumenterte forfatteren for å etablere en raserevolusjonær organisasjon under et kvasireligiøst dekke.³³ Mens hovedpersonen i romanen *Hunter* etablerte en kvasi-kristen TV-kirke, konstruerte Tore Tvedt en kvasi-religiøs blanding av rasisme, antisemittisme og norrøn mytologi ispedd kristne ritualer som dåp og konfirmasjon. I norrøn mytologi er Vigrid navnet på den vollen der det siste og avgjørende slaget mellom æser og jotner skal stå ved Ragnarok. Dette spiller også på forestillingen om den kommende rasekrigen og det forestående oppgjøret med «raseforæderne», hvor journalister, akademikere og kvinner som hadde vært sammen med svarte menn, ble hengt i lyktestolpene, slik det blant annet framstilles i *The Turner Diaries*.

32 Kilder til avsnittet om Vigrid: I tillegg til en lang rekke tekster lagt ut på Vigrids hjemmesider (adressen har variert noe ettersom noen sider har blitt stengt ned) og omtaler i nyhetsmediene, har vi (dvs. Tore Bjørgo) intervjuet flere tidligere medlemmer av Vigrid, deriblant to personer som var høyt opp i lederhierarkiet av Vigrid. Den ene var aktiv de første årene, på slutten av 1990-tallet, mens den andre var aktiv på første halvdel av 2000-tallet. I tillegg ble også flere Vigrid-medlemmer intervjuet i forbindelse med forskningsprosjektet i Kristiansand i 2001. Ut over dette finnes det lite eller ingen akademisk forskning på Vigrid-miljøet.

33 Med «kvasireligiøs» menes her at deltakerne ikke nødvendigvis tok det religiøse formene og ritualene på alvor gjennom noen form for religiøs tro (selv om det ikke kan utelukkes at enkelte gjorde det).

Koblingen mellom norrøn mytologi, vikingtiden og ulike varianter av nasjonalisme og rasisme har lange tradisjoner. Sagafortellingene og vikingene stod sentralt i den norske (og hovedsakelig demokratiske) nasjonsbyggingen fra nasjonalromantikken på slutten av 1800-tallet og fram mot 1930-tallet, og var i denne perioden et politisk felleseie. Men både den tyske nasjonalsosialismen og den norske Nasjonal Samling gjorde vikinger og norrøne guder til sentrale symbolske elementer i sin propaganda. Etter andre verdenskrig var derfor denne vikingsymbolikken i stigmatisert, og gikk ut av bruk i politisk sammenheng, med unntak av de nynazistiske miljøene, som fortsatt brukte norrøne symboler,³⁴ uten at de fleste la noe særlig religiøst innhold i dette. Her var Tore Tvedts Vigrid et unntak.

Ritualene og fellesskapet i Vigrid hadde tydeligvis en viss appell overfor en del rotløse unge, og organisasjonen hadde en betydelig rekruttering av ungdommer på slutten av 1990-tallet og utover mot andre halvdel av 2000-tallet. En tidligere sentral deltaker i miljøet³⁵ anslår at da Vigrid-miljøet var på sitt største i 2004 og starten av 2005, var det 150-200 aktive, med en kjerne på rundt 30. Han anslår at det har vært rundt 500 ungdommer som har vært innom Vigrid i de ca. 10 årene Vigrid eksisterte som organisasjon. Et påfallende trekk var imidlertid at det var svært stor gjennomtrekk av medlemmer i Vigrid.

Tore Tvedt selv var en eldre mann med en faderlig, omsorgsfull og karismatisk utstråling. Flere tidligere deltakere i miljøet har fortalt at Vigrid-lederen tydeligvis spilte på dette når han rekrutterte ungdommer som savnet en trygg og varm farsfigur.

Vi gikk en lang tur i skauen, vi snakket om alt som var vondt i livet mitt og etter en stund stoppet vi opp nær en klippekant og så utover skogen og han fortalte meg om Odin og om våre forfedres nærvær her i de dype skogene. Han la armen om meg, husker jeg, og han kalte meg sønn. Han ble som en far for meg, han gav meg trygghet og omsorg.³⁶

34 For nærmere diskusjon, se Bjørge (1997: 279-280); Emberland & Fure (2010).

35 Den tidligere sentrale Vigrid-deltakeren ble intervjuet 29. mars 2017.

36 Siteret fra Tom Olsens masteroppgave i sosialt arbeid (2010). «Nynazistiske miljøer: En studie om tilslutnings- og exitprosessene». Universitetet i Stavanger, høst 2010, s. 60. Olsens studie er basert på intervjuer med ni tidligere nynazister, hvorav flere hadde deltatt i Vigrid.

Et sentralt Vigrid-medlem, som var aktiv på midten av 2000-tallet, fortalte at hans lokale gruppe drev særlig aktiv verving blant sårbare ungdommer. Mange av disse hadde en svært vanskelig familiebakgrunn. Det var også mange i Vigrid-miljøet som hadde ulike psykososiale problemer som gjorde at de var ensomme, sårbare eller hadde få sperrer mot å begå voldshandlinger.

Det var veldig enkelt å få folk til å bli medlem [i Vigrid], men det var sjeldent at de holdt lenge, og jeg husker jo at vi verva [...] seks unge jenter fra [by i Telemark], og hun yngste var faktisk bare 12 år gammel, og vi holdt en seremoni. [...] De var aktive en periode, men så trakk de seg ut etter tre-fire uker. Og så var det noen andre, og de var med mye lengre, men så trakk de seg ut. Så det er veldig mye sånn, de blir med, og så skjønner de at det er bare teit, også trekker de seg ut, og veldig mange [...] av de unge vi fikk med visste jo egentlig ikke hva de [var med på]. Veldig mange av de hadde lite utdanning, [...] mange av de sleit faglig. Og de hadde kanskje ikke hatt noe sånn historie om andre verdenskrig og visste ikke noe om jøder... visste ingen ting. Så de skjønte egentlig ikke hva dette var for noe. Og det var jo et fast sted som vi rekrutterte mange i [by], og det var jo fra et ungdomshjem. Der rekrutterte vi sikkert 50 prosent [av ungdommene] i løpet av et års tid, i 2004. [...] Så var vi jo veldig aktive og verva jo folk fra [kommuner i Telemark]. Men de fleste holdt ikke lenge, de fleste var med to-tre uker, eller noe sånn, men så trakk de seg ut.³⁷

I motsetning til Boot Boys, hvor drikking og slåssing var en sentral del av kulturen, la Vigrid vekt på en sunn livsstil uten fyll (fortrinnsvis avhold fra alkohol) og tok offisielt avstand fra bruk av offensiv vold. Samtidig ble medlemmene oppfordret til å trene på å forsvare seg, om nødvendig med kniv. Men det var langt mellom liv og offisiell lære. Hva som ble uttrykt internt når det gjaldt vold, var noe helt annet enn det som ble sagt offentlig.

En ting var at flere Vigrid-aktivister ble dømt for alvorlig voldsbruk mot utlendinger og meningsmotstandere. Det var også en intern parole at dersom de ble angrepet av meningsmotstandere, skulle de svare med disproporsjonal vold. Men internt var det også mye snakk om å gjennomføre terroraksjoner, og om å drive rekognosering ved aktuelle terrormål.

37 Intervju med tidligere lokalleder i Vigrid.

En tidligere sentral Vigrid-aktivist forteller:

The Turner Diaries var en stor inspirasjonskilde om hvordan man kunne utføre terrorangrep. Det var mye snakk om hvor slike terrorangrep kunne gjennomføres. Ett forslag var å gå inn på en T-bane og skyte alle om bord med mørk hud, og så hoppe av toget på neste stopp, fordi på denne tiden var det ikke videoovervåking på alle T-banestasjoner. Dette var noe som ble diskutert. Men vi hadde ikke skikkelige våpen på den tiden.

[...] Men senere fikk vi tak i en maskinpistol. Vi kjøpte den fra en i Boot Boys. De hadde pistoler, hagler og maskinpistoler.³⁸ [...] Vi fikk kjøpt en maskinpistol fra andre verdenskrig, en Schmeisser, tror jeg det var. [...] Jeg tror vi kjøpte den for 4000 kroner. Så vi hadde tilgang til denne maskinpistolen, men vi lot han fyren i Boot Boys oppbevare den for oss. [...] Men av en eller annen grunn ble det bestemt å selge den tilbake. Vi fikk tilbake pengene, han beholdt bare en liten kommisjon for å selge den videre. Sett i ettertid, når Tore Tvedt bestemte at vi skulle selge maskinpistolen, var det trolig fordi han hadde funnet ut at vi ikke skulle gjennomføre terror likevel, eller så hadde vi ikke solgt den. Men jeg vet ikke hva hans grunn var til å selge den. [...] Jeg antar at på et eller annet tidspunkt fant vel Tore Tvedt ut at [Vigrid] skulle være politisk, selv om det var masse snakk om vold. [...] Men vi hadde altså denne sinte mannen som alltid snakket om vold, og som fikk organisasjonen sin til å trene med paintball, men som aldri tok skrittet til å trene med ekte våpen. Hadde vi begynt å gjøre det, ville nok PST grepet inn. [...]

Vi kjøpte inn en del paintball-gevær [...] som vi brukte til trening. Vi visste jo at det ikke var ordentlige våpen, men vi brukte dem ikke til vanlige paintball-kamper, heller. Ute i skogen hadde vi noen som gikk opp en vei, og noen som lå i veikanten og trente på bakholdsangrep. Men så fikk PST snusen i dette, og jeg husker at det en gang var en som observerte oss, og han la ikke engang skjul på at han fulgte med på hva vi gjorde. Vi fikk en oppfatning om at vi var under mer overvåking enn vi faktisk var. Og jeg tror det gjorde at Vigrid ikke ble mer voldelig, for *det* var utvilsomt sluttmålet. Målet var ikke å drive med propaganda for all framtid; det var bare noe vi gjorde fordi vi visste hvordan vi skulle gjøre det.³⁹

38 I 1998 fortalte et tidligere Boot Boys-medlem (til Tore Bjørgo) at personer i Boot Boys drev med våpensalg, og kunne skaffe en rekke ulike typer skytevåpen.

39 Intervju med tidligere sentral Vigrid-aktivist, 24. juni 2014.

Det er dokumentert fra mange kilder at Vigrid-lederen var svært opptatt av terroristisk vold. Hans egen datter gikk offentlig ut i VG og advarte mot sin «nazi-pappa». Han hadde overfor henne hevdet at han var villig til å ta i bruk voldelige metoder.

- Pappa fortalte meg at hvis han kom til å tape kampen, ville han ta bomber rundt kroppen sin og gå inn i en moské for å drepe flest mulig. Jeg var bare en ungjente og ble veldig redd. Det er rart å høre sin egen far si noe slikt, men jeg er ikke i tvil om at han eller noen av hans tilhengere vil være i stand til å gjøre noe så grusomt, sier [fullt navn].⁴⁰

Denne frykten for Tore Tvedts påvirkningskraft var ikke ubegrunnet. En tidligere sentralt Vigrid-medlem som var aktiv på midten av 2000-tallet sa følgende: «Dersom Tore Tvedt hadde bedt meg om å drepe en jøde, ville jeg gjort det.»⁴¹

På bakgrunn av en reportasje i VG 15. juli 2003⁴² ble Tvedt anmeldt av Det mosaiske trossamfunn og Antirasistisk Senter for rasistiske uttalelser mot norske jøder, og i 18. oktober 2006 ble han i Eiker, Modum og Sigdal tingrett dømt til 45 dagers betinget fengsel. Dommen ble imidlertid anket og Tore Tvedt ble senere frikjent i Borgarting lagmannsrett. Lagmannsretten mente uttalelsene ikke er så grove og kvalifisert krenkende at straffelovens paragraf 135a om rasistiske ytringer kunne anvendes. Høyesterett opphevet imidlertid lagmannsrettens frifinnelse av Vigrid-leder Tore Tvedt, og Tvedt ble dermed dømt til 45 dagers betinget fengsel etter den daværende rasismeparagrafen 135a (Wessel-Aas, Fladmoe og Nadim 2016: 32). Utgangspunktet var VG-intervjuet, hvor et sammendrag gjengis i høyesterettsdommen:

- I et intervju med journalister fra avisen Verdens Gang (VG), og som kom på trykk 14. juli 2003, uttalte han at organisasjonen Vigrid «... ønsker å ta makten i

40 Intervju med Tore Tvedts datter i VG 15.07.2003. Hun og resten av familien hadde tatt fullstendig avstand fra Vigrid-lederen og brutt all kontakt. <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/advare-mot-sin-nazi-pappa/a/67952/>

41 Intervju med Tore Bjørgo 29. mars 2017.

42 VG, 14.07.2003, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/her-blir-kjersti-19-nynazist/a/67808/> En del av de mest rasistiske uttalelsene ble fjernet i senere oppdateringer av VGs nettsider, trolig fordi VG ikke ville bidra til å spre slike uttalelser. Men disse tekstavsnittene gjenfinnes i dommene i saken.

samfunnet, renske ut jødene ...» eller lignende. I samme intervju uttalte han at «... jødene er hovedfienden, de har drept vårt folk, de er ondskapsfulle mordere. De er ikke mennesker, de er parasitter som skal renskes ut ...», og videre at «... de har drept millioner av vårt folk og overtatt makten i vårt land» eller lignende. Han ga også uttrykk for at Vigrid er i krig med jødene, samtidig som han uttalte at medlemmene i Vigrid gis våpen- og kamptrening. På spørsmål fra journalistene om hvordan han vil reagere hvis noen av medlemmene skulle skade norske jøder eller noen med innvandrerbakgrunn, svarte han «(J)eg beklager ikke hvis noe skjer med folk jeg ikke ønsker her i landet ...» eller lignende. Han var innforstått med at uttalelsene, som samlet sett innebar en godkjennelse eller oppfordring til integritetskrenkelser av jødene, skulle publiseres i VG. (Gjengitt fra dommen i Høyesterett 21.12.2007)

I sin begrunnelse for domfellelsen argumenterer førstevoterende høyesterettsdommer slik:

Det heter [...] videre i intervjuet at A «gir Vigrid-medlemmene både våpen- og kamptrening», at han ikke vil beklage om det skjer noe med folk han ikke ønsker her i landet, og at han «ikke kan ha kontroll over hva medlemmene gjør på eget initiativ». Samlet sett gis det med dette inntrykk av at det for A og Vigrid foreligger en aktuell kampsituasjon rettet mot jøder, og at han ikke vil utelukke at voldelige midler kan bli tatt i bruk.

Selv om A ikke direkte gir uttrykk for at han vil bruke vold eller direkte oppfordrer andre til bruk av vold mot jøder, kan uttalelsene, lest i sammenheng, vanskelig forstås på annen måte enn som en trussel om at vold og tvang kan bli benyttet. Det må videre tas i betraktning at A her ikke bare gir uttrykk for egne meninger, men framstår som leder og talsmann for en aktiv organisasjon bestående av unge mennesker som forbereder seg på den «krigen» som han beskriver. Dette gjør uttalelsene mer truende og skremmende enn om han utelukkende talte på egne vegne. Jeg finner det på denne bakgrunn klart at A med sine uttalelser til VG har oppfordret eller gitt sin tilslutning til klare integritetskrenkelser mot jøder, og at uttalelsene dermed har en slik kvalifisert krenkende karakter at straffeloven § 135a er overtrådt.

Selv om Vigrid-medlemmer var involvert i en del voldshandlinger, synes dette i hovedsak å ha vært spontan vold. Vigrid-miljøet kom aldri så langt som å gjennomføre planlagte attentat eller terroraksjoner, slik de internt snakket om.⁴³ Det var også langt færre voldelige sammenstøt med menings-

43 Derimot var et medlem av Vigrid involvert i et stort våpentveri fra et militærlager må Jørstadmoen i 2004, men politiet fant ikke noen direkte sammenheng mellom våpentveriet og Vigrid. Vigrid-lederen skal ha takket nei til et tilbud om å kjøpe våpen kort tid etter tyveriet. <https://www.nrk.no/ho/tiltalt-var-vigrid-medlem-1.41622>;

motstandere enn det som hadde vært vanlig på 1990-tallet. Dette kan dels ha sammenheng med at Vigrid-medlemmene ikke gikk uniformert, i motsetning til Boot Boys og mye av nasjonalistmiljøet på 1990-tallet. Dermed påkalte de seg heller ikke så mye oppmerksomhet fra militante antirasister.

I 2009 stilte Vigrid liste i Buskerud til Stortingsvalget, med Thorgrim Bredesen og Tore Tvedt på de to første plassene. De fikk bare 179 stemmer ved valget, men Vigrid gjorde det relativt godt i enkelte lokale skolevalg.⁴⁴ Kort tid etter stortingsvalget trakk Bredesen seg ut av Vigrid og tok senere avstand fra organisasjonen. Han er nå redaktør av den «nasjonalkonservative» nyhetssiden Frieord.no. Tore Tvedt la også ned sitt engasjement i Vigrid høsten 2009, dels av helsegrunner, men også fordi Vigrid hadde falt sammen.⁴⁵ I 2013 gjenopptok Tvedt sitt engasjement i Vigrid, men det fremstod da nærmest som en enmanns-organisasjon. Den viktigste aktiviteten skjedde på nettet, og ved at Tvedt sendte ut «tilbud» til skoler og kommuner over hele landet om et undervisningsopplegg som skulle fortelle norske skoleelever den angivelige «sannheten» om andre verdenskrig og den påståtte jødeutryddelsen. Så vidt kjent er det ingen skoler eller kommuner som har takket ja til dette.

Selv om de fleste deltakerne i Vigrid trakk seg ut etter kort tid, og miljøet er borte, er det grunn til å tro at en del av de tidligere deltakerne i Vigrid fortsatt er påvirket av de holdningene og virkelighetsoppfatningene som de tok opp i seg gjennom sin deltakelse i Vigrid, særlig blant de som var med over lengre tid. Noen av de som deltok i Vigrid på 2000-tallet, er i dag sentrale i Den nordiske motstandsbevegelsen (DNM), identitærbevegelsen eller i «alternative» nyhetsmedier som Frie Ord og Ekte Nyheter.

44 Vigrid fikk 260 stemmer på landsbasis (dvs. Buskerud, hvor de stilte sin eneste liste), men opptil 10 prosent på enkelte skoler. <https://www.dagbladet.no/nyheter/vigrid-fikk-10-prosent-av-stemmene-pa-skole-i-al/65122132> ; <http://www.samfunnsveien.no/skolevalg/resultat/parti/89>

45 Jfr. Intervju med Tore Tvedt i VG Helgs spesialutgave (18. mars 2017), «Mannen som falt», <http://pluss.vg.no/spesial/2017/det-hvite-raseriet/page/tvedt>

Den nordiske motstandsbevegelsen (DNM)

Den nordiske motstandsbevegelsen⁴⁶ representerer det største og best organiserte nasjonalsosialistiske og raserevolusjonære miljøet i Norden og Norge i dag. I motsetning til mange andre høyreekstreme miljøer, som har blomstret opp i en periode for så å gå i oppløsning, har DNM bygget seg sakte opp over tid.

DNM er en pan-nordisk nasjonalsosialistisk organisasjon med hovedsete i Sverige. Organisasjonen antas å ha rundt 200-300 svenske medlemmer og har betydelig mindre, men aktive grupperinger i Finland og Norge. Det er også opprettet avdelinger med egne nettsider i Danmark og på Island, men med begrenset aktivitet.

DNM i Norge i dag er fortsatt et relativt lite miljø og det antas at de har rundt 40 aktive medlemmer pluss et antall støttespillere i Norge. Den norske grenen er aktiv på sine nettsider frihetskamp.net og motstandsbevegelsen.org, hvor det legges ut rapporter fra aktiviteter, nyhets saker, diskusjonstråder og informasjon om organisasjonen og deres verdenssyn. Siden 2016 har DNM blitt mer utadrettet og synlig i Norge. Etersom DNM representerer det største raserevolusjonære miljøet i Norge i dag, har vi valgt å vie litt større plass til organisasjonen i denne rapporten.

Oppstarten til Den nordiske motstandsbevegelsen i Norge

Parallelt med at Boot Boys miljøet gikk i oppløsning i perioden rundt drapet på Benjamin Hermansen i 2001, og ble nedlagt rundt 2003, etablerte noen av de sentrale Boot Boys-lederne en ny nazistisk organisasjon, Den norske motstandsbevegelsen, inspirert av den ideologiske og disiplinerte Svenska Motståndsrörelsen.⁴⁷ Den norske motstandsbevegelsen hadde en klar nasjonalsosialistisk ideologi (og mislikte å bli omtalt som «nazister»).

⁴⁶ Nordiska Motståndsrörelsen (NMR) på svensk

⁴⁷ Bach, Tor (2003). Svensk-norsk voldssamarbeid. Monitor antifascistisk tidsskrift (publisert 19.06.2003) <http://www.vepsen.no/monitorarkiv/artikler/motstand190603.htm>

Etter mønster fra de svenske forbildene ble det samtidig startet en ungdomsavdeling, Nasjonal Ungdom, som i hovedsak bare markerte seg med å sette opp klistremerker med lenke til deres hjemmeside.⁴⁸ Denne ungdomsgruppen ble ingen suksess og forsvant fort.

Den nye norske motstandsbevegelsen hadde tette koblinger til det svenske miljøet, men i perioden da den norske grenen ble opprettet⁴⁹ ble imidlertid to av lederne for den norske avleggeren arrestert og senere dømt for bankran, og fikk lange fengselsstraffer. Etter dette gjorde Den norske motstandsbevegelsen lite av seg de kommende årene. Organisasjonen gjenopptod i 2011 med nye aktivister i ledelsen. Ifølge et intervju i Dagbladet Magasinet (3. mai 2012) startet Haakon Forwald opp igjen Den norske motstandsbevegelsen vinteren 2011. Da hadde organisasjonen ligget brakk i flere år. Forwald hevdet at «den gamle gruppa tiltrakk seg feil folk, skinheads som var mest opptatt av fyll og slåssing» (Jarlsbo & Molstad Andresen 2012). Noe av det som skilte denne organisasjonen fra tidligere nynazistiske grupper var at de var svært selektive med hvem som ble tatt inn som fullverdige medlemmer. Dette bidro nok til at organisasjonen vokste svært langsomt.

2016 markerte et vendepunkt på flere måter: De svenske, finske og norske motstandsbevegelsene skiftet i juni 2016 navn til Den nordiske motstandsbevegelsen for å understreke at de nå var én felles nordisk bevegelse, og ikke tre separate organisasjoner:

I och med detta uttalande klargör vi en gång för alla vad som gäller framåt. Svenskar, finländare, norrmän och framtida ännu ej existerande delar av vår organisation tillhör alla Nordiska motståndsrörelsen. Vi är alla delar av samma pan-nordiska organisation, med samma symbol, samma politiska ambitioner, samma struktur, samma ledare och samma arbetssätt. När våra svenska aktivister sprider propaganda gör de alltså inte det för Svenska motståndsrörelsen utan för Nordiska motståndsrörelsens svenska gren. När en finsk kamrat ansluter sig till organisationen går denne inte med i Finska motståndsrörelsen

⁴⁸ Tidligere figurerte Nasjonal Ungdom som ungdomsbevegelsen til Nasjonalalliansen (stiftet i 1998), et nokså mislykket forsøk på å etablere en samlende organisasjon for en rekke høyreekstreme partier og organisasjoner.

⁴⁹ Tidspunktene for når den første norske avleggeren av Motstandsbevegelsen ble opprettet og rant ut i sanden er noe uklare.

utan i Nordiska motståndsrörelsens finska gren. När en norrman går ut och företräder organisationen i media gör han inte det i Norska motståndsrörelsens namn utan i Nordiska motståndsrörelsens norska grens namn.⁵⁰

Nasjonalsosialisme er en politisk ideologi som oppstod etter første verdenskrig i Tyskland, parallelt med den italienske fascismen. Den nasjonale sosialismen rettet seg særlig mot jødisk storkapital, men også mot den internasjonale kommunismen (som også var sett på som en del av en jødisk verdenskonspirasjon) og mot liberalisme. Nasjonalsosialismen var basert på synet om at den ariske rasen er overlegen andre raser, og at samfunnet må baseres på fører- og raseprinsipper. Adolf Hitlers ekspansive ambisjoner om «Lebensraum» for å bygge det Tredje Riket ledet fram til Andre verdenskrig, millioner av drepte mennesker, og nasjonalsosialismens totale nederlag. Men i noen små miljøer overlevde de nasjonalsosialistiske ideene, og har i perioder fått en viss oppblomstring og oppslutning.

DNMs ideologi og politikk

DNM definerer seg som en nasjonalsosialistisk bevegelse. DNMs nasjonalsosialisme tar utgangspunkt i Hitlers forståelse av nasjonalsosialismen som han beskrev i Mein Kampf. Ideologien uttrykkes i DNMs (2016b) offisielle program «Vår Vei – Ny politikk for en ny tid», som har form av et helhetlig partiprogram med politikk for de fleste samfunnsområder.

Det første punktet i programmet er å stoppe masseinnvandringen, noe som særlig begrunnes med å beskytte den nordiske rasen mot raseblanding. DNM hevder at masseinnvandring og raseblanding ville innebære «en fysisk fordrivelse og et folkemord på Nordens befolkning». Derfor vil DNM ikke bare innføre en totalstopp på all ikke-nordisk innvandring, men også repatriering av «rasefremmede» mennesker.

⁵⁰ <https://www.nordfront.se/svenska-motstandsrorselsen-ar-dod-lange-leve-nordiska-motstandsrorselsen.smr>

Videre sier de at DNM «med alle tilgjengelige midler, på lang sikt, arbeider for å ta tilbake makten fra den globale sionistiske eliten som økonomisk og rent militært har okkupert større deler av vår verden». Den underliggende konspirasjonsteorien er at det egentlig er jødene (den globale sionistiske eliten) som står bak masseinnvandringen og multikulturalismen som ledd i sionistenes angivelige plan om å ødelegge den ariske rasen og etablere et jødisk verdensherredømme.

Andre punkter i programmet handler om nordisk økonomisk og forsyningsmessig selvberging. Et sentralt mål er å forlate NATO, EU/EØS og andre «folkefiendtlige» sammenslutninger for å forene Norden til én stat. De har også ideer om økonomisk organisering og en styringsform basert på «en sterk stat med et sterkt og kompetent lederskap etter leder- og ansvarsprinsippet». DNM hevder å ville «verne om ytrings-, forsamlings-, demonstrasjons- og religionsfriheten», men «folkefiendtlig propaganda vil under det kommende nasjonalsosialistiske styret, være ulovlig og straffbart.» Det retter seg særlig mot medier som «propaganderer for masseinnvandring og såkalt integrasjon, lyver og mørklegger informasjon om flerkulturens konsekvenser» eller som «propagerer for moral- og normoppløsende kulturmarxisme og andre subversive idéstrømninger».

«Den nordiske motstandsbevegelsen forfekter et ekte folkestyre, og ikke et liberalt demokrati. [...] Folkefiendtlighet må forbys og straffes hardt. Sak mot alvorlig tilfeller av folkeforræderi skal reises i en ny domstol – Nordens folkedomstol. Denne folkedomstolen vil også ta over saker gjeldende høy-, lands- og krigsforræderi, ettersom dette angår riket så vel som folket. [...] sammenslutninger som aktivt arbeider for masseinnvandring, raseblanding og andre former for folkemord vil bli tiltalt» (DNM 2016b:45).

Flere av punktene i DNMs program om selvberging, miljøpolitikk, dyrevern, sosialpolitikk og annet kunne isolert sett passet inn i programmer



Klistreplakat som har vært distribuert av DNM, men er nå fjernet fra hjemmesiden, muligens av juridiske grunner. Den har blitt klistret på inngangsdører til meningsmotstandere: <https://www.budstikka.no/hvalstad/hvalstad-asylmottak/politi/kom-hjem-og-fant-galgepa-doren/s/5-55-403584>

for mer etablerte partier, og fremstår ikke som spesielt provoserende. Men den underliggende konteksten er tydelig raseideologisk, antisemittisk og nasjonalsosialistisk.

Selv om DNM neppe har noen særlig muligheter for å vinne politisk makt og innflytelse på nasjonalt nivå i noen av de nordiske landene, så har man i Dalarna i Sverige sett at DNM har, på en ukonvensjonell måte, fått politisk makt på lokalt nivå. Store deler av den svenske og nordiske ledelsen (deriblant den norske lederen) har bosatt seg i Dalarna, nærmere bestemt i de to kommunene Borlänge og Ludvika.⁵¹ Her har de klart å få valgt inn en representant i hvert av de to kommunestyrene gjennom valg-listene til Sverigedemokratene.⁵² Dette har skjedd gjennom at DNM-aktivister systematisk har kumulert opp «sine» kandidater slik at de fikk nok personlige stemmer til å bli valgt inn i kommunestyrene. Når det har vært kommunestyremøter, har DNM-aktivister møtt opp mannsterke, fylt opp tilskuerplassene og videofilmet det som har blitt sagt under møtene. Etterpå har representanter som har uttalt seg mot DNMs interesser etter møtet blitt «intervjuet» og konfrontert av DNMs folk. For eksempel har en slik kommunestyrerepresentant etter møtet blitt tett fotfulgt til sin parkerte bil, hvilket førte til at vedkommende kort tid etter frasa seg sitt kommunestyreverv. Det har også vært mange tilfeller av at DNM-aktivister overfor lokalpolitikere og andre har fremsatt ytringer helt opp til grensen av ulovlige trusler – gjerne på en tvetydig måte, for eksempel «Så fint hus du har, da...». I noen tilfeller skaffer DNM seg «goodwill» og støtte i lokalsamfunnet ved å fronte populære saker, for eksempel kampen mot nedleggelse av skoler. Gjennom slike metoder – dels ved å utnytte demokratiets muligheter, og dels ved å bevege seg inn mot kanten av det truende/

51 Se flere detaljer, se kronikken «Hva er problemet med Den nordiske motstandsbevegelsen?» av Jacob Ravndal og Tore Bjørge. <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/713plv/Hva-er-problemet-med-Den-nordiske-motstandsbevegelsen--Ravndal-og-Bjorge>

52 I Borlänge ble DNM-representanten først valgt inn på varaplass, men rykket opp til fast plass når Sverigedemokraternes faste representant flyttet ut av kommunen. For nærmere beskrivelse av DNM i Borlänge og Ludvika, se <http://filternyheter.no/vi-dro-pa-hjemmebesok-til-nynazistenes-hovedkvarter/>

kriminelle – fikk Motstandsbevegelsen politisk makt og innflytelse i disse to kommunene i Dalarna som gikk langt ut over det deres beskjedne antall i lokalbefolkningen skulle tilsi.⁵³

Etter valget i september 2018 tapte derimot DNM sine mandater både i Borlänge og Ludvika.

Organisasjonsstruktur

Det er liten tvil om at Den nordiske motstandsbevegelsen (DNM) styres fra Sverige og de norske grupperingene får ordre direkte fra Sverige. Sentralledelsen er plassert i Dalarna og det er ikke tilfeldig at lederen for den norske grenen, Haakon Forwald, har bosatt seg nettopp der.

DNM er hierarkisk oppbygd, noe som også kommer tydelig frem i deres aktivisthåndbok (2016a): «Motstandsbevegelsen er ingen demokratisk organisasjon hvor mennesker tilsettes ansvarsposisjoner gjennom valg og flertallsstyre. I stedet er det en strikt hierarkisk strukturert organisasjon der samtlige ansvarsposisjoner tilsettes etter kompetanse, lojalitet og offervilje» (DNM 2016a:25). Denne organisasjonsfilosofien kan spores tilbake til Hitlers Mein Kampf.

Øverst i hierarkiet framstår svenske Simon Lindberg som «nordisk leder». Lindberg tok over som leder av DNM da Klas Lund gikk av i 2015, etter å ha vært leder helt siden oppstarten av Svenska motståndsrorelsen i 1997.⁵⁴ Under lederen kommer «Nordenrådet» representert av «landsledere» fra Sverige, Finland og Norge. Medlemmene i Nordenrådet er ifølge en artikkel på frihetskamp.net datert 13.11.2015⁵⁵ Antti Niemi og Otto Rutanen (Finland), Tommy Olsen og Haakon Forwald (Norge) og Simon

53 Se <http://www.dt.se/dalarna/borlange/nazisten-par-sjogren-tar-plats-i-kommunfullmaktige-i-borlange> og http://expo.se/2017/dalarna---den-svenska-nazismens-starkaste-faste_7346.html. Omtalen av DNMs virksomhet i Dalarna er også basert på informasjon fra flere ansatte i Borlänge kommune, og vårt besøk i Borlänge i desember 2017.

54 Hate speech international (2017). The Nordic Resistance Movement in Finland, Sweden and Norway. <https://www.hate-speech.org/new-report-neo-nazis-in-the-north/>

55 Artikkelen er ikke lenger tilgjengelig på frihetskamp.net.

Lindberg og Emil Hagberg (Sverige). På nasjonalt plan under landsleder har man et «riksråd» som er en del av «riksorganisasjonen» bestående av personer med lederroller i blant annet propaganda og administrasjon.

Hvert land er delt opp i reder (nåster) ledet av en redesejef. Ifølge DNM selv har de seks reder i Norge. Rede 1 dekker Østlandet, rede 2 Sørlandet, rede 3 Vestlandet, rede 4 Midt-Norge og rede 5 Nord-Norge. Sommeren 2018 ble rede 6 opprettet i Rogaland.⁵⁶ Fra intervjurunden med politidistriktene og ved å følge med på kamprapportene på frihetskamp.net ser vi at det finnes mer eller mindre aktive grupperinger i rede 1-4, men at rede 5 (Nord-Norge) i praksis ikke er operativt, men at det finnes enkeltpersoner som kan knyttes til organisasjonen. I Oslo har det vært noen DNM-aksjoner spesielt knyttet til markeringer, som for eksempel Holocaustdagen og Pride. Inntil nylig var det lite aktivitet i hovedstaden, men antallet aksjoner (hovedsakelig klistring av propaganda) har økt betydelig i Oslo i 2017 og 2018. DNM har også hatt stands og delt ut propagandamateriell utenfor enkelte skoler på Østlandet, noe som tyder på at de i større grad enn tidligere prøver å rekruttere ungdom. I 2017 har det også vært lite aktivitet i Trondheim (rede 4). Når det kommer til DNM-gruppen i Rogaland, var en del av aktivistene først med i gruppa Borgervernet Rogaland, men gikk så over til DNM. Da PST i 2014 gjorde våpenbeslag blant aktivister i Rogaland, fant de også narkotika.⁵⁷ Siden DNM tar klar avstand fra alle former for narkotiske midler, ble nok ikke dette sett positivt på fra toppledelsen. Siden da har det vært liten aktivitet fra DNM i Rogaland, fram til rede 6 ble opprettet sommeren 2018.⁵⁸

Under redene kommer såkalte «kampgrupper» bestående av to eller flere aktivister ledet av en gruppesjef. Kampgruppene har et tresifret

nummer hvor det første nummeret viser til hvilket rede gruppen ligger under, for eksempel kampgruppe 101 som er første kampgruppen i rede 1. Rede 1, som er størst, har fire kampgrupper fordelt over Østlandet. I rede 2 har aktivistene ikke vært delt inn i kampgrupper, men det er en kjernegruppe på en håndfull medlemmer som er aktive i hovedsak i Kristiansandsområdet. Rede 3 var tidligere delt inn i to kampgrupper, en i Bergen og en i Rogaland, men som nevnt er ett sjettede rede nylig opprettet i Rogaland. I rede 4 er det en kampgruppe i Trondheim og en Kristiansund.⁵⁹ De mest aktive miljøene er i hovedsak på Østlandet og i områdene rundt Kristiansand og Bergen.

DNM har ifølge hjemmesiden tre forskjellige medlemskapsnivåer: «økonomisk støttemedlem», «medlem» og «aktivist».⁶⁰ Økonomiske støttemedlemmer er en passiv medlemsgruppe som i hovedsak bidrar med penge støtte, et valgfritt beløp mellom 500-1500 kroner i året, men kan også bli invitert til utvalgte aktiviteter som arrangeres. For å gå inn i kategorien «medlem» må man søke og deretter gjennomgå et informasjons- og rekrutteringsmøte. Medlemmer skal betale en medlemsavgift på mellom 500-1500 kroner i året og det omtales som et mer fleksibelt medlemskap for personer som ønsker å være aktive og som senere kan søke om opptak som aktivist. På det tredje nivået «aktivist» forventes det høy grad av deltagelse på organisasjonens aktiviteter. Aktivister skal være over 16 år og betale en månedsavgift på mellom 100-300 kroner.⁶¹ Det påpekes at det er ønskelig at aktivister skal jobbe mot å bestå en fysisk test bestående av styrke, utholdenhet og spenstøvelser. Et fåtall aktivister som har utvist seg spesielt med stort mot, offervilje og lojalitet kan bli «Edsvoren» - den høyeste medlemsgraden. «Som edsvoren sverger man en livslang ed om å fullføre

56 <https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/L00ez1/Nordisk-nazi-bevegelse-avlyser-aksjon-under-Arendalsuka>.

57 <https://www.nrk.no/norge/pst-aksjonerte-mot-hoyreekstremt-miljo-1.12096212>

58 <https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/L00ez1/Nordisk-nazi-bevegelse-avlyser-aksjon-under-Arendalsuka>.

59 Dette var status ifølge politiintervjuer som ble gjennomført i perioden fra høst 2016 til vår 2017. Status kan ha endret seg siden da.

60 <https://www.motstandsbevegelsen.org/medlemskap/>

61 <https://www.motstandsbevegelsen.org/aktivist/>



Symbolet er hentet fra DNMs hjemmeside: www.motstandsbevegelsen.org

kampen for vårt folk under tyr-runens fane⁶² – *til seier eller død*» (DNM 2016a:25). Medlemmers innsats for bevegelsen regnes ut i fra et poengsystem, såkalte aktivitetsmarkeringer, hvor medlemmer får poeng basert på tiden de legger inn i arbeidet for organisasjonen, som for eksempel å delta på møter, rekruttering osv. «Kamprapporter» publiseres på hjemmesiden, hvor mye av formålet er å dokumentere aktivitet.

Intern kontroll

DNM er som nevnt en toppstyrt bevegelse og legger opp til en sterk intern kontroll. Informasjonsflyten og kontakten fra bunn til topp i organisasjonen skal følge hierarkiet. En aktivist i en kampgruppe må derfor gå via sin kampgruppelider, som deretter går til redersjefen som tar det videre til lederskapet. Når lederskapet trenger å formidle informasjon til aktivister, skal det foregå på samme måte nedover i systemet og det virker som om dette følges opp i stor grad i praksis. Det virker også som det er lite rom for aktivister til å handle på egenhånd, og kun lederskapet får utale seg i offentlig. Håndboken for aktivister i Motstandsbevegelsen (2016a) er en manual med regler for hva aktivister skal eller ikke skal gjøre i bevegelsen. Den gir også retningslinjer på hvordan aktivister skal leve sitt liv som ekte nasjonalsosialister. Grunnlaget for mange av disse reglene er basert på deres konspiratoriske verdensforståelse om at jødene står bak og trekker i trådene. Som nasjonalsosialist skal man for eksempel boikotte mat og andre varer fra det de kaller sionistiske og storkapitalistiske selskaper, og dermed ikke spise på utenlandskeide pizzabakerier, på amerikanske hamburgerkjeder, drikke Coca Cola eller kjøpe merkeklær. Aktivister anbefa-

⁶² DNM har tatt riksrunden i bruk som sitt symbol som består av en tyrrune og en ingrunn. I følge håndboken for aktivister symboliserer tyrrunen djervhet, offervilje, kamp og seier. Ingrunen symboliserer fruktbarhet, kreativitet, skaperkraft, målbevissthet og fokus.

les også å se mindre på TV, Hollywoodfilmer og høre mindre på populærmusikk. Disse representerer «en disharmoni og perversjon som Sion sprer i kulturlivet for å bryte ned livskraften i vår rase» (DNM 2016a:11). Aktivister skal helst avstå fra alkohol, være nikotinfrie, og det er nulltoleranse på bruk av narkotika. Medisiner for psykisk sykdom er heller ikke tillatt da dette ses på som en trussel fra det «moderne jødiske system» og fører til en «enorm profitt til legemiddelindustrien» (ibid:13). DNM mener også at slike medisiner produserer viljeløse og mer tolerante mennesker som på kjemisk vis holdes tilfredse (ibid:13).

Som aktivist i DNM kreves det store ofre:

Den nordiske motstandsbevegelsen kommer til å kreve enkelte ting av deg og forvente resultater. Du kan derfor si adjø til det normale trygge livet og i stedet ønske velkommen ditt nye liv som innebærer at man tar en del risikoer, og som krever **offervilje** - et liv i **kamp** (DNM 2016a:10).

En aktivist kan ikke leve et liv som en integrert del av det moderne samfunnet og samtidig jobbe som nasjonalsosialistisk aktivist. En karriere utenfor kampen ses derfor på som urealistisk i dagens samfunn. Etersom DNM ikke har mulighet til å betale ut lønn til sine medlemmer, skal aktivisters eventuelle lønnede arbeid utenfor organisasjonen kun være et middel for å kunne forsørge seg og sine og for å kunne drive kampen. Aktivister må dermed belage seg på en lavere levestandard, sies det i aktivisthåndboken.

For noen av medlemmene, som tidligere har levd med kriminalitet og rusmisbruk, fyller en del av disse reglene kanskje et behov for mer disiplin og struktur i livene sine. På den annen side representerer DNM – med sine strenge regler mot festing, populærmusikk og filmer – neppe noen særlig attraktiv arena for de fleste ungdommer i Norge i dag.

Medlemmene

Det estimeres at den norske grenen av Den nordiske motstandsbevegelsen har rundt 30-40 aktivister, og et ukjent antall medlemmer og støttemedlemmer. Det er rimelig å anta at det er betydelig flere medlemmer og støt-

temedlemmer enn aktivister. Det er et krav til aktivister at de skal være villige til å vise ansikt i offentligheten, men under DNM-demonstrasjonen i Kristiansand 29. juni 2017 var det bare 17 norske deltakere, ifølge politiet. Dette sier trolig noe om hvor mange fullverdige aktivister det faktisk var i Norge på dette tidspunktet.⁶³

Intervjuene i politidistriktene viser at det er et spekter når det kommer til bakgrunn og profil på medlemmene og at dette kan variere fra politidistrikt til politidistrikt. Aldersspennet på medlemmene er stort, og går fra tidlig 20-årene helt opp til 60-årene, med hovedtyngden i 20-30-årene. Den siste tiden har det kommet inn noen få unge menn på rundt 20 år. Noen av deltakerne er i jobb og har familie, mens andre har lite utdanning og/eller er arbeidsløse og har lite tilknytning til samfunnet for øvrig. Mange personer er godt kjente av politiet fra før, mens andre er nye for politiet. I februar 2017 gjorde NRK en kartlegging av de 30 mest aktive medlemmene og støttespillerne i DNM i Norge. I kartleggingen kom det frem at over halvparten av disse er tidligere straffedømte og flere av dem for alvorlig kriminalitet:

17 av disse er dømt i alt 24 ganger i norske domstoler de siste ti årene. Seks av dommene gjelder grove voldshandlinger, tre gjelder brudd på våpenloven. Ellers finnes det dommer for knivstikking, angrep med brannbomber, voldsbruk, ran, og narkotikaforbrytelser i tillegg til en del mindre alvorlige forhold.⁶⁴

Politiet påpeker imidlertid at deltakerne i den norske grenen av DNM er mindre kriminelt belastet enn deltakerne i den svenske DNM. Gjennom intervjuene med politiet kom det frem at en del av lederskikkelsene og noen øvrige medlemmer har vært med i andre høyreekstreme miljøer i Norge tidligere. Etter hvert som miljøene smuldret opp, gikk de over til neste gruppering av lignende slag. Flere har bakgrunn fra Vigrid. Enkelte

⁶³ Den lave norske deltakelsen kan også skyldes hemmelighold rundt hvor demonstrasjonen skulle foregå, slik at bare de mest betrodde fikk vite stedet i tide til å kunne reise til Kristiansand. Det kan også være at flere aktivister ikke var klare til å ta skrittet fullt ut å vise sin tilknytning og støtte til organisasjonen i offentligheten.

⁶⁴ <https://www.nrk.no/dokumentar/xl/na-marsjerer-de-i-gatene-igjen-1.13394305>

av medlemmene kommer også fra grupperinger som er mer eller mindre aktive i dag. Noen medlemmer fra gruppen «Frie Nasjonalister»⁶⁵ har for eksempel koblinger til DNM. En tidligere lokal leder i Odins Soldater deltok også i DNM-demonstrasjonen i Kristiansand.

Vi har ikke intervjudata med DNM-medlemmer eller annet som kan gi et godt grunnlag for å si hva som er motivasjonen til å være med i DNM som aktivist eller andre grader av medlemskap. Ut ifra intervjuene med politiet kan vi likevel si at det er ulike sider ved bevegelsen som kan tiltrekke medlemmer. DNM ser på seg selv om en eliteorganisasjon. For dem er nasjonal-sosialismen svaret på de utfordringer som verden og Norden står ovenfor i dag, og de har tatt på seg «den tunge byrden med å ivareta og sikre fremtiden til den nordiske rase». Dette kan virke eksklusivt og tiltrekkende for noen. Man er med på noe større enn seg selv og får også en slags heltestatus – iallfall i egne og gruppens øyne. For andre kan samhold og tilhørighet til en gruppe være viktige faktorer. Ifølge politiets vurdering i ett politidistrikt:

Alle [DNM-aktivistene i vårt politidistrikt] er egentlig litt utenfor samfunnet. Uten denne gruppen er de veldig ensomme. Har ingen omgangskrets, venner, de er egentlig helt alene, så det er egentlig DNM som binder dem (PI 14⁶⁶).

Graden av ideologisk motivasjon og overbevisning er ofte varierende innenfor ekstreme grupper. I politiintervjuene kom det frem at enkelte av medlemmene kan virke som de er svært langt inne i ideologien. Det ble for eksempel i ett politidistrikt nevnt at enkelte kan tilbringe opptil 10-15 timer i døgnet med å se på nazi-propaganda og Hitler-taler. I et annet politidistrikt hvor politiet har forsøkt å komme i dialog med dem, har de oppfattet noen medlemmer som nærmest hjernevasket av DNM-propaganda. Aktivistene bare siterte og gjentok propagandaen, slagordene og dogmene fra DNM med stor skråsikkerhet, og det var vanskelig å nå fram med alternative ideer.

⁶⁵ <https://frienasjonalister.wordpress.com/>

⁶⁶ Heretter er intervjuene med politiet referert i rapporten med PI (Politiintervju) og nummerering på intervjuet.

At aktivister siterer organisasjonens dokumenter utenat, betyr ikke nødvendigvis at de fullt ut forstår ideologien eller i realiteten er kommet langt inne i radikaliseringsstunnelen. I sammenheng med konsolideringen av DNM til én nordisk organisasjon i 2016 fikk aktivistene instruksjoner fra lederskapet om hvordan man skal forholde seg ved eventuelle henvendelser fra politiet. Hvis en aktivist blir kontaktet av politi eller PST, er rådet fra ledelsen: «Unnvik all form for kontakt og oppgi kun den informasjonen du er pliktig til å oppgi. Trakasserer de deg, så skal du se til å være enda mer aktiv og enda mer fanatisk!» (DNM 2016a:49). Håndboken påpeker også at hvis man blir kontaktet av politi eller PST, skal man rapportere dette til sin nærmeste leder.

Et kriterium for å være fullverdig aktivistmedlem i DNM er at man være villig til å vise sitt medlemskap i organisasjonen offentlig. Etter at de nasjonale organisasjonene ble én nordisk organisasjon i 2016, fikk DNM i Norge en mer utadrettet profil. I løpet av sommeren 2016 sto flere av de mest sentrale aktivistene i Norge fram på bilder og i videoer på nettsidene under fullt navn. Likevel kommer det også frem av kamprapportene og diskusjonstrådene på hjemmesiden at en del fortsatt ikke har tatt skrittet fullt med å la seg avbilde og skrive under fullt navn. Det at DNM rapporterer åpent fra sine aktiviteter på nettsiden, gjør at det er enklere for politiet og andre å følge med på deres virksomhet. Det skal likevel påpekes at rapportene fra deres aktiviteter har en tendens til å være noe overdrevet. En vellykket aksjon kan for eksempel være at et par personer har vært ute i nattens mulm og mørke og hengt opp klistremerker og plakater, eller at et fåtall aktivister har vært ute på helgetur i skogen.

Aktiviteter

DNMs demonstrasjoner har hatt størst oppslutning i Sverige, hvor også en del norske medlemmer har deltatt. På de til nå største demonstrasjonene i Stockholm 12. november 2016, i Falun 1. mai 2017, og i Gøteborg 30. sep-

tember 2017, hvor det var opp mot 500 deltakere, var flere norske medlemmer med. 1. mai 2018 avholdt DNM demonstrasjoner i Ludvika og Boden i Sverige, med henholdsvis 300-400 og 100-200 deltakere, ifølge svensk presse og politi (Aftonbladet 6.mai 2016).



Fra DNMs demonstrasjon i Gøteborg 30. september 2017. Foto: Jacob Aasland Ravndal.

Når det gjelder DNMs aktiviteter i Norge, har flere politidistrikt fortalt at de begynte å se mer utadrettet aktivitet fra DNM i forbindelse med flyktningebølgen og opprettelse av asylmottak i 2015. De siste par årene har aktiviteten i Norge i hovedsak bestått av propaganda i rekrutteringsøyemed, og for å gjøre organisasjonen kjent. Dette tar først og fremst form av oppklistring av plakater og klistremerker, i tillegg til flyers som blir lagt i folks postkasser på kveld- og nattestid. I forbindelse med flyktningestrømmen i 2015 kom klistremerkene «Refugees not welcome». Deretter ble klistremerker av typen «Nasjonalsosialistisk sone» og «Les sannheten om Adolf Hitler» med bilde av Hitler distribuert. I 2016 og 2017 var «Knus homolobbyen» en av de store fanesakene som også har preget propagandaen. Som nevnt har de fleste klistremerkene vært klist-



tret opp på offentlig steder i byen så vel som i boligområder for å promotere organisasjonen, mens andre har vært mer strategisk plassert, for eksempel ved asylmottak, NAV og flyktningkontor. Disse er rettet mot en spesiell gruppe og har da en større symbolverdi. Noen rådhus og aviser har fått sperrebånd plassert foran inngangen og klistremerker med bilde av hengeløkke fra lyktestolpe ved siden av skriften «Reservert

for folkeforrædere». Enkelte privatpersoner som har engasjert seg for flyktninger, har også fått slike merker klistret på inngangsdøra. 9. april 2018 ble det flere steder i landet hengt opp klistremerker med hakekors og skriften «Vi er tilbake!». Et par steder i landet har det også vært hengt opp bannere på broer over godt trafikkerte veier, og i september 2015 ble det observert en dukke som hang fra en bru over E-18 i Eidsberg. Dukken var i menneskestørrelse, armene var bundet fast på ryggen og hang i et tau med en løkke om halsen. Ved siden av dukka hang et banner med teksten «Refugees not welcome». Dette er aksjoner som kan oppleves som skremmende og svært provoserende.

Fram til og med 2015 hadde den norske grenen av DNM bare unntaksvis gjennomført større offentlige markeringer eller demonstrasjoner, og da med sterk støtte fra Sverige. I mars 2012 ble 25 personer fra den norske og svenske motstandsbevegelsen pågrepet etter bråk i Trondheim. Av disse var 23 svensker og kun to nordmenn.⁶⁷ I august 2016 hadde de en aksjon mot Pride-dagene i Kristiansand hvor de satte fyr på regnbueflagg og hang opp «Knus homolobbyen»-bannere og plakater.⁶⁸ De opptrådte også åpent i gatene med å fotografere deltakerne i Pride-marsjen. Dette ble av mange

67 <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/fem-risikerer-fengsel-etter-nazi-demo-i-trondheim/a/10078791/>

68 <https://www.frihetskamp.net/aktivisme-mot-homolobbyen-i-kristiansand/> https://www.nrk.no/sorlandet/_-nasjonalsosialister-mobiliserer-1.13111321

oppfattet som truende. På Fisk og Vilt-dagene i Elverum i 2016 var det flere medlemmer fra DNM – de fleste svenske – som delte ut flygeblader.⁶⁹

De har også hatt flere aksjoner på Østlandet hvor de har delt ut flyveblader på dagtid i bysentrum og snakket med folk, noe som har skapt negative reaksjoner og litt knuffing. I forbindelse med stortingsvalget i 2017 demonstrerte en liten gruppe medlemmer utenfor et valglokale i Sarpsborg, men ble bortvist av politiet.⁷⁰ DNM har også hatt en veldedighetsaksjon julen 2016 og 2017⁷¹ hvor de delte ut gaver, mat og klær til hjemløse personer i Oslo sentrum. Slike goodwill-aksjoner har som mål å belyse deler av deres partipolitikk, som går på at staten har et ansvar for å ta hånd om også de som ikke er så godt stilt i samfunnet. Slik hjelp er imidlertid kun rettet mot etniske nordmenn.

Den største offentlige markeringen DNM har hatt i Norge frem til nå, var demonstrasjonen i Kristiansand på Olsok, 29. juli 2017. Den opprinnelige planen var å holde demonstrasjonen i Fredrikstad. Der søkte de om tiltalelse fra politiet og fikk først et muntlig ja, men senere et skriftlig nei med begrunnelsen at det kunne oppstå voldelig motdemonstrasjoner og sammenstøt med aktivister fra ytre venstre. Etter en del narrespill med politiet endte de med å holde demonstrasjonen i Kristiansand. Politiet har anslått at det var rundt 60-70 personer som gikk i demonstrasjonstoget. Rundt 17 av disse var norske medlemmer, et par kom fra den finske avdelingen og resten var svenske. Ifølge norske medier ble totalt 18 svenske aktivister, blant annet DNMs leder Simon Lindberg, stoppet på ulike grensestasjoner mellom Sverige og Norge, og noen ble også stoppet i Vestfold.⁷² Demonstrasjonen gikk i hovedgata Markens i

69 <https://www.dagbladet.no/nyheter/nynazister-demonstrerte-ulovlig-under-jakt--og-fiske-dagene-pa-norsk-skogmuseum/60600433>

70 <https://www.sa.no/nyhet/krim/kriminalitet/nazistgruppen-nordfront-demonstrerte-ved-radhuset/s/5-46-395968>

71 <https://www.frihetskamp.net/juleaksjon-i-oslo-sentrum-delte-ut-pakker-og-mat-til-hjemlose/>

72 <https://www.dagbladet.no/nyheter/her-pagripes-mistenkte-hoyreekstre-pa-svenskegrensa---nær-18-svensker-bortvist-fra-norge/68549487>

Kristiansand sentrum og skapte sterke reaksjoner og mediestorm i etterkant, hvor blant annet politiet fikk mye kritikk for sin håndtering av saken. Mange reagerte på at politiet ikke stoppet demonstrasjonen, men også på måten politiet håndterte et par motdemonstranter. DNM-demonstrasjoner representerer en utfordring for politiet, ettersom DNM på den ene siden har rett til å ytre seg innenfor rammene av ytringsfriheten, samtidig som politiet har plikt til å avverge ordensforstyrrelse og straffbare handlinger som vold og hatkriminalitet (Spurkland 2017).⁷³ Vi går mer i detalj på disse utfordringene i kapittel 5. Dagen etter demonstrasjonen ble det arrangert en stor motdemonstrasjon i Kristiansand av Tverrpolitisk Ungdomsnettverk under fanen «Ingen nazister i våre gater» hvor flere hundre mennesker deltok. På DNMs nettside kom det fram at de var svært fornøyd med aksjonen i Kristiansand, siden de fikk mye publisitet samtidig som politiet fikk mye kritikk. De kunne ikke ha håpet på noe bedre respons og kalte demonstrasjonen den største nasjonalsosialistiske aksjonen i Norge siden krigen. Likevel var det igjen helt tydelig at den norske grenen av DNM er ganske svak, og helt avhengig av svensk støtte og oppmøte for å kunne få til demonstrasjoner i Norge av noen særlig størrelse.

I tillegg til de aksjonene DNM har rettet mot offentligheten, har de også interne aktiviteter. Studiekvelder med ideologisk materiale, månedlige møter, felles treningsøkter og julebord er noen eksempler på dette. I tillegg arrangeres Nordendagene,⁷⁴ en årlig leir over en helg hvor medlemmene i Norden møtes og har ulike aktiviteter. Høydepunktet denne helgen er arrangementen av tvekamp hvor medlemmer konkurrerer mot hverandre i ulike øvelser, blant annet knivkamp hvor målet er å påføre motstanderen et «dødelig» stikk. På Nordendagene har medlemmer mulighet til å ta med seg sine barn, og det arrangeres egne aktiviteter for de yngre deltagerne.

73 Spurkland, Kai (2017). Rettslige spørsmål ved håndtering av «Den nordiske motstandsbevegelsen» Notat Oslo Politidistrikt 23.mars 2017

74 <https://www.frihetskamp.net/invitasjon-til-nordendagene-2017/>

Noen barn kan dermed antas å få nasjonalsosialismen «inn med morsmelka», som er viktig å ha i mente i forebyggingsøyemed.

Kjønn og kvinnesyn

DNM fremstår som en utpreget mannsdominert organisasjon, med bare menn i ledelsen. Organisasjonen har en maskulin profil, med mye fokus på trening av militant karakter. Men et betydelig antall kvinner deltar også i DNM, og utgjør kanskje opp mot en fjerdedel av medlemmene. På noen demonstrasjoner har kvinnelige aktivister vært aktive med å filme det som skjer og meningsmotstandere, og har også hatt en rolle som sanitet hvis noen skulle bli skadet. Hva som er rollen til de kvinnelige medlemmene i organisasjonen og om de har en annen rolle enn menn, sies det ingenting om i håndboken. Likevel kan vi lese av andre DNM-dokumenter og innlegg på nettsiden at de fremmer sterkt tradisjonelle kjønnsrollemønstre, hvor kvinners primære rolle er å føde og oppfostre hvite barn. Den danske nynazisten Povl H. Riis-Knudsen sitt essay «Nasjonalsosialismen - Den biologiske verdensanskuelsen»⁷⁵ inngår som en del av «propagandapakken» til DNM. Essayet introduseres på nettsidene som en grunnleggende og sentral ideologisk skrift som forklarer nasjonalsosialismens grunnleggende idéer. I tråd med deres syn på rase er også kjønn her tolket ut ifra et rent biologisk perspektiv:

Akkurat som at rasene er ulike, er også kjønnene det, og idéen om at mann og kvinne er biologisk like, utgjør en alvorlig trussel mot menneskehetens overlevelse. Forskjellene mellom kjønnene er ikke et resultat av sosiale «kjønnsroller», men er biologiske roller! Det er ikke en tilfeldighet at det er kvinnen som føder barn. Hun er ikke bare biologisk egnet til denne oppgave, men også psykisk, og som mor til den nye generasjonen har hun den viktigste rollen i samfunnet. Idéen om at hun må «virkeliggjøre seg selv» gjennom å bli en del av arbeidskraften og skaffe en jobb ved et samleband, samtidig som hennes barn tas hånd om av andre, er kriminell! Kvinner kan kun virkeliggjøre seg selv innenfor sin biologiske rolle som mor (Riis-Knudsen 2016:18).

75 Povl H. Riis-Knudsens essay er skrevet i 1987, men oversatt til norsk av Haakon Forwald i 2016.

Fokuset på morsrollen og styrking av denne fremheves også i partiprogrammet «Vår Vei: Ny politikk for en ny tid» (DNM 2016b). I DNMs «fremtidige nordiske stat» skal det oppmuntres og legges til rette for at nordiske menn og kvinner stifter familier og skaffer barn gjennom økonomiske støtteordninger og skattefradrag for flerbarnsfamilier (DNM 2016b:36-37). Lave fødselstall blant nordiske kvinner ses på som en trussel på den nordiske rasens overlevelse (ibid:5). Paulina Forslund, livsstilsredaktør for den svenske nettsiden deres, nordfront.se, har hele åtte barn og er gift med et annet sentralt medlem i DNM i Sverige. På 1. mai demonstrasjonen i Falun 2017 holdt Forslund en tale om kvinners rolle i kampen hvor hun blant annet sa:

Vi måste bli ett folk som inte låter oss förpestas av klasskamp, feminism, globalism eller egoism. Där ett starkt kvinnoideal hyllas och kvinnor återigen ser det som den ädlaste av uppgifter att föda, fostra och ta hand om sina barn.⁷⁶

Trusselbildet og voldspotensialet

I PSTs trusselvurdering for 2018 står det:

Det er lite sannsynlig at høyreekstreme grupper vil begå terrorhandlinger det kommende året. Organisasjonsbygging og rekruttering vil fortsatt være den primære målsettingen. En utfordring er imidlertid at mange høyreekstreme har en vid fortolkning av selvforsvar, noe som kan senke voldsterskelen til enkelte, for eksempel i forbindelse med offentlige markeringer. Terrortrusselen fra høyreekstreme kommer i første rekke fra enkeltpersoner og små grupper i randsonen av de mer etablerte miljøene. Dette er personer som kan utføre en voldelig handling på eget initiativ, men som samtidig vil legitimere handlingen ut fra en overordnet ideologisk og politisk overbevisning. Det høyreekstreme miljøet preges av personer som har en fascinasjon for våpen. I 2017 ble det avdekket både lovlige og ulovlige våpen hos norske høyreekstremister. Det er sannsynlig at både lovlige og ulovlige våpen fortsatt vil være tilgjengelig for høyreekstreme i Norge i 2018.⁷⁷

DNM satser ikke på en voldelig strategi i dagens situasjon, men har foreløpig fokus på å forsøke å vinne frem politisk på lovlig vis. «[...] Så lenge vi kan

76 <https://www.nordfront.se/paulina-forslunds-tal-pa-1-maj.smr>

77 PST (2018). Trusselvurdering 2018. <https://www.pst.no/trusselvurdering-2018/>

agere legalt finnes det ingen anledning for Motstandsbevegelsen til å bevæpne seg med skytevåpen eller sprengstoff» (DNM 2016a:60). I et langtidsperspektiv derimot sier de at det kan bli behov for å ta våpen i hånd.

Motstandsbevegelsen er ikke pasifistisk. Vi er klar over at vi kun kan seire gjennom fysisk kamp, og at idéer og vakre idealer ikke betyr noen ting, og aldri kan blomstre om disse livets idéer savner aggressive og fanatiske forkjempere. [...] I framtiden må våre våpen være avgjørende på slagmarken, men i nåtiden er våpen langt i fra en løsning på våre problemer (ibid:59).

DNM har en militant profil med tanke på deres uniformering, men også med stort fokus på fysisk og psykisk styrke og kampsporttrening.⁷⁸ En aktivist skal alltid være klar for kamp hvis situasjonen skulle kreve dette. På videoer lagt ut fra demonstrasjoner på deres hjemmeside er det tydelig at det er flere medlemmer som er klare for en slåsskamp ved konfrontasjoner med for eksempel motdemonstranter. Som nevnt har en del av de norske medlemmene også vold og alvorlig kriminalitet på rullebladet fra tiden før de ble medlemmer i DNM. Likevel indikerer noen av intervjuene i politidistriktene at en del av dagens norske DNM medlemmer som tidligere var aktive i mer voldelige høyreekstreme miljøer tidligere, ikke er involvert i voldelige hendelser i dag på samme måte som før. DNM mener at utstrakt bruk av vold ikke ville gagne organisasjonen i dag, da de fortsatt er i en oppbyggingsfase. Organisasjonsbyggingen ville blitt hemmet dersom en stor del av medlemsmassen havnet i fengsel, eller at DNM ble definert som en ulovlig gruppe eller terrororganisasjon og deres aktiviteter ulovlige. På tross av dette har PST gjort et betydelig våpenbeslag hos gruppen i Rogaland. Det er også avdekket at flere sentrale DNM-aktivister har vært aktive konkurranseskytter i lokale pistolklubber, noe som førte til at politiet inndro våpen og våpenlisenser fra flere DNM-medlemmer.⁷⁹ Også i Sverige har politiet inndratt våpen og lisenser fra en rekke DNM-aktivister fordi de blir

78 NRK Brennpunkts dokumentar «Rasekrigerne» (2017) viser blant annet hvordan DNM på sine leirsamlinger trener i knivkamp gjennom turneringer hvor vinneren klarer å påføre sin motstander et dødelig «knivstikk». <https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/MDDP11001717/06-12-2017>

79 <https://www.nrk.no/dokumentar/skytterforbundet-ender-regler-etter-nazist-saker-1.13406178>

ansett å tilhøre en voldsfremmende organisasjon⁸⁰. I Finland ble DNM først forbudt i en tingrett i 2017 og deretter i en lagmannsrett i september 2018 (se mer på side 256).



Den svenske grenen av DNM har en rekke ganger gått i konfrontasjon med politi og motdemonstranter, utstyrt med skjold og hjelmer. Foto: Jacob Aasland Ravndal.

DNM sier selv at de ikke vil ty til vold med mindre det er nødverge. «Planlegging og gjennomføring av offensive voldshandlinger leder til utkastelse. Offensive handlinger ligger altså ikke innenfor området «eget initiativ». Vold skal kun brukes som nødverge» (DNM 2016a:32). I praksis ser det derimot ut til at deres definisjon av nødverge er veldig vid. I september 2016 kom en anti-rasist i krangel med DNM-aktivister i Finland under en flygebladaksjon, hvorpå han ble angrepet og sparket av et DNM-medlem. Antirasisten falt og slo hodet på fortauet og døde på sykehuset seks dager etterpå. Gjerningsmannen ble frikjent i retten for drap, men fikk to års fengsel for grov vold.⁸¹ Den norske lederen Haakon Forwald kommenterte saken i Dagbladet⁸² og påsto at gjerningsmannen handlet i selvforsvar. Senere fikk voldsutøveren en utmerkelse fra Motstandsbevegelsen.

80 <https://www.svd.se/nazisters-vapengomma-sprangd> og <https://www.expressen.se/gt/nazistiska-gruppens-ledare-ar-bevapnade/>

81 <http://www.dagsavisen.no/verden/nynazist-domt-for-vold-ikke-uaktsomt-drap-1.907605>

82 <https://www.dagbladet.no/nyheter/holdt-nynazistleir-i-telemark-i-helga-fredag-dode-en-mann-etter-vold-under-gruppas-demonstrasjon-i-finland/63132514>

Som PST nevner i trusselvurderingen for 2018 kommer terrortrusselen fra høyreekstreme først og fremst fra enkeltpersoner og små grupper som kan utføre voldelige handlinger på eget initiativ. Dette har vi sett eksempler på i Sverige. Tre menn med tilknytning til DNM i Sverige er dømt for å ha plassert ut tre sprengladninger i Gøteborg i perioden november 2016 til januar 2017.⁸³ En av bombene gikk av utenfor lokalet til den venstreorienterte gruppen Syndikalistiskt forum, uten at noen ble skadet. En annen sprengladning gikk av utenfor et asylmottak og en renholder ble alvorlig skadd. Den siste bomben var plassert utenfor et asylmottak, men eksploerte ikke. Etter eksplosjonen utenfor lokalet til den venstreorienterte gruppen Syndikalistiskt forum publiserte DNM følgende uttalelse på sine svenske nettsider:

Nordiska motståndsrörelsen ligger inte bakom attentatet mot Syndikalistiskt forum. Nordiska motståndsrörelsen är en politisk kamporganisation och ägnar sig inte åt denna typ av verksamhet. Hade vi ägnat oss åt eller främjat sprängningar av bokcaféer hade det varit omöjligt för oss att fortsätta bedriva laglig politisk verksamhet, vi hade alla suttit bakom lås och bom.⁸⁴

Under rettsaken skal, ifølge aktor, to av de tre siktede mennene ha uttrykt misnøye med DNMs linje om å ikke bruke vold i dagens situasjon, da de siktede mente at revolusjonen skal foregå på voldelig vis.⁸⁵

DNM framover

Selv om DNM har fått en del oppmerksomhet i mediene de siste årene, er det likevel viktig å påpeke at den norske grenen av organisasjonen er svak, med et relativt lavt medlemstall, og de er i stor grad avhengige av den svenske grenen for å få til aktiviteter av noe særlig størrelse. Det kan se ut som deres ideologi og kampsaker har problemer med å få fotfeste i den

83 <https://www.dagbladet.no/nyheter/hoyreekstreme-domt-for-angrep-pa-flere-asylmottak-i-sverige/68479352>

84 <https://www.nordfront.se/kommentar-angaende-explosion-mot-vansterlokal.smr>

85 <http://www.gp.se/nyheter/g%C3%B6teborg/innan-d%C3%A5den-nazister-fick-milit%C3%A4rutbildning-i-ryssland-1.4354216>

norske konteksten og befolkningen. Bannere og klistremerker med hakekors og slagord om at «Vi er tilbake!» den 9. april provoserer mer enn det begeistrer i Norge. Det skal likevel nevnes at DNM har fått noen nyrekrutter den siste tiden, og som virker å være i en litt lavere aldersgruppe enn de mer etablerte aktivistene.

DNM har et voldspotensiale, selv om vold ikke er deres strategi i dagens situasjon. Men de er tydelige på at de vil bruke vold i fremtiden for å ta makten. De er også mer enn rede til å bruke vold når de føler seg provosert av folk som står opp mot dem, for eksempel i demonstrasjoner, og her er terskelen for voldsbruk lav. Utålmodige enkeltmedlemmer og sympatisører i randsonen kan likevel finne på å utføre alvorlige voldsaksjoner på egen hånd, slik det er sett eksempler på i Sverige og Finland.

Vi kan forvente at DNM kommer til å fortsette å tøye grensene for ytringsfriheten, med tanke på deres siste stunt med hakekorsklistermerkene 9. april 2018. Tre aktivister er i den forbindelse siktet for brudd på paragraf 185 som omfatter hatkriminalitet, som også inkluderer bruk av symboler.⁸⁶ Hva som blir utfallet i den saken kan få betydning for hvor langt DNM vil gå i sine ytringer fremover. Hvordan organisasjonen utvikler seg i Finland og spesielt i Sverige, vil også ha stor betydning for den norske grenen.

I Sverige er miljøet og aktiviteten langt større, og i noen kommuner har de tidligere fått betydelig politisk fotfeste. DNM led imidlertid et forsmædelig valgnederlag under valget i september 2018. Partiet hadde satset sterkt på å mobilisere både svenske og norske medlemmer i valgkampen, og hadde tydeligvis regnet med betydelig øket oppslutning. Likevel fikk de bare 2106 stemmer i riksdagsvalget (0,03 %) og tapte begge kommunestyremandatene de hadde i henholdsvis Ludvika og Borlänge. Det er uvisst hva skuffelsen over det svake resultatet vil føre til. En mulighet er at en del av medlemmene vil gå over til det noe mer fremgangsrike høyreekstreme partiet «Alternativ for Sverige», mens andre vil slå inn på en mer militant og voldelig vei.

⁸⁶ <https://www.aftenposten.no/osloby/i/KvqGX7/Nazi-bannere-hengt-opp-pa-arsdagen-for-tyskernes-invasjon-i-1940> og <http://filternyheter.no/nei-hakekors-er-ikke-forbudt-i-norge-dette-kan-likevel-straffes/>

Det er likevel grunn til fortsatt bekymring rundt DNM-miljøet. Det skyldes dels at de er langt sterkere organisert, mer disiplinerte og mer ideologiske enn det vi har sett fra tidligere nynazistmiljøer, og at dagens deltakere i hovedsak er voksne, og ikke rotløse og forvillede ungdommer. Dette gjør det vanskeligere å nå fram med forebyggende tiltak (se kapittel 5). Dessuten skaper DNM betydelige problemer for politiet med sine demonstrasjoner, som de nå ser ut til å ville gjennomføre uten å melde fra til politiet, slik de gjorde i Kristiansand 29. juli 2017.

Organisasjoner mot innvandring og islamisering

Fra 1980-tallet og utover har det vært etablert en rekke organisasjoner og bevegelser mot innvandring eller mot islamsk innflytelse i Norge: Folkebevegelsen mot Innvandring (FMI), Norge Mot Innvandring (NMI), Stopp Islamiseringen av Norge (SIAN), Norwegian Defence League (NDL), Pegida og grupperinger som har mer eller mindre tydelig front mot «kriminelle asylsøkere». De organisasjonene som har hatt tydeligst preg av voldsorientert høyreekstremisme var FMI da den var under ledelse av Arne Myrdal i årene rundt 1990, og hans utbryterorganisasjon NMI. Derfor går vi mer detaljert inn på disse gruppene. De andre organisasjonene har offisielt distansert seg fra politisk vold, selv om mange aktivister og deltakere har fremsatt svært sterke oppfordringer til vold på sosiale medier og i andre sammenhenger. I hovedsak hører disse organisasjonene og miljøene inn under kategorien «kulturnasjonalister» i Teitelbaums (2017) typologi. Et mulig unntak er Folkebevegelsen Mot Innvandring, som i perioder har vært mer ytterliggående og hatt en retorikk preget av etnisk nasjonalisme.

Folkebevegelsen

Mot Innvandring (FMI) og Norge Mot Innvandring (NMI)

Folkebevegelsen Mot Innvandring (FMI) var den første større organisa-

sjonen som ble opprettet spesifikt for å «å stoppe den fremmedkulturelle innvandringen til Norge», stiftet på et møte i Haugesund 3.-4. oktober 1987. Den drivende kraften bak opprettelsen av FMI var i starten Leif B. Økland fra Karmøy, men snart ble det Arne Myrdal fra Arendal som fremstod som organisasjonens leder og ansikt utad. I sin bok «Sannheten skal fram» (Myrdal 1990) beskriver han inngående hvordan bevegelsen oppstod og hva slags oppfatninger og verdisett som lå til grunn for etableringen av FMI, og hvorfor det skjedde akkurat da:

Året 1987 var et landssvikets år. Både Regjeringen og Stortinget kunne med Innvandringsstoppen i hånd ha grepet inn og satt en stopper for masseinnvandringen, men de unnlot å gjøre det. Alle dører inn til landet ble satt vidåpne [...]. Quisling ble dømt for landssvik og henrettet for å ha gjort felles sak med inntrengerne. Myndighetene har derfor selv definert landssvik og selv satt normen for hvordan landsforrædere bør behandles (Myrdal 1990, sitert fra side 4 og forordet).⁸⁷

Folkebevegelsen Mot Innvandring og meningsfeller i Den Danske Forening forsøkte å skape en analogi til okkupasjonen og motstandskampen under andre verdenskrig. I sin retorikk hevdet de at de var den nye motstandsbevegelsen som kjempet mot invasjonen av de fremmede og mot vår tids landssvikerne som la til rette for de nye okkupantene.

Arne Myrdal var den fremste eksponenten for en voldelig diskurs om borgerkrig og represalier mot meningsmotstandere i innvandringspolitikken. Men han er på ingen måte alene blant lederne for de innvandringsfiendtlige organisasjonene i Norge og Danmark om slike synspunkter. Mange ga uttrykk for liknende tanker, om enn sjelden så direkte som Myrdals grovkornede borgerkrigsretorikk. Fellesnevneren var et narrativ (fortelling) som bygget på en analogi der den påståtte masseinnvandringen av flyktninger fra den tredje verden fremstilles som en «invasjon» på linje med Nazi-Tysklands invasjon i 1940. Innvandringsmotstanderne fremsto i en slik analogi som «Motstandsbevegelsen», mens både anti-rasister (gjerne kalt «rødenazister») og de politikere og byråkrater som adminis-

trerer innvandrings- og asylpolitikken, ble fremstilt som «landssvikerne». Disse skal måtte stå til rette for sitt landssvik på samme måte som Vidkun Quisling og Nasjonal Samling etter krigen, ble det hevdet.

FMI-talsmann Jan Høeg, som ofte fremhevet at han var aktiv motstandsmann under krigen, var en flittig gjestetaler hos søsterorganisasjonen Den Danske Forening, og spilte en betydelig rolle i å utvikle et felles narrativ for norske og danske innvandringsmotstandere. Han skrev for eksempel i DDFs tidsskrift om den norske innvandringspolitikken:

Quislings forræderi vil om 20-30 år sannsynligvis fortone seg som relativt ubetydelig i forhold til hva Gro Harlem Brundtland har påbegynt i Norge [...] Slik vil også Gro Harlem Brundtlands navn alltid bli stående som navnet på den forræder som fjernet Norges grensebommer og gav plass for en fri invasjon av asylsnyltere, desertører og medlemmer av narkotika-mafiaer i tusenvis. [...] Legges kursen ikke meget snart om, må vi dessverre fastslå at Norge har fått sin landssvikerregjering nr. 2 på få år (Danskeren, nr. 5, desember 1989).

Analogien hadde to viktige retoriske funksjoner. For det første var den et forsøk på å gi innvandringsmotstandernes nasjonalisme legitimitet som god patriotisme. Om dette ble akseptert, kunne det slå det beina under påstanden om at innvandringsmotstanderne var rasister som stilte i samme kategori som nynazistene. Det andre poenget i analogien – som noen ganger ble uttrykt eksplisitt, andre ganger implisitt – var å legitimere bruk av vold og andre represalier mot «de fremmede inntrengerne» og mot «landssvikerne», slik motstandsbevegelsen gjorde det mot okkupantene og deres medløpere under krigen. Arne Myrdal var den som gikk lengst av FM-lederne i å uttrykke dette i klartekst:

- Norges befolkning vil ikke akseptere dette landssviket. Når politikerne erter opp folket, vil ungdommen ta i bruk vold. Først mot innvandrerne, så mot innvandringstilhengerne, og så mot politikerne og systemet. Da blir det borgerkrig. Beklagelig at det går ut over innvandrerne – det er ikke deres skyld. Det er politikerne de burde ta.
- Hvordan da?
- Ved å slå eller drepe dem. Folket vil reise seg med vold. Regjering og Storting er i utakt med folket. Når de ikke gjør som vi vil, tilspisser det seg til borgerkrig. Det finnes mange motstandsgrupper, og gutta har våpen. Jeg vet alt om

⁸⁷ Deler av teksten gjengis også på FMIs hjemmeside: <http://www.fmi.no/index.php/om-fmi/hva-er-fmi.html>

dette, jeg styrer motstanden over hele landet. Det har vært mange våpentverdi de siste årene. De går til forsvarsgruppene. Det er ikke meningen at det er innvandrerne vi skal bruke våpnene mot. Det er våre egne landssvikere vi må slåss mot (siteret fra intervju med Tore Bjørgo 23. juni 1989).

Hans raseri var i stor grad rettet mot politikerne og etablissementet generelt, og pressen og Arbeiderpartiet spesielt – ofte satt inn i en konspiratorisk ramme:

Når man i ettertid betrakter pressens adferdsmønster overfor FMI, er det nærliggende å tro at her er det sterke, meget sterke krefter som står bak og trekker i trådene [...]. Når vi har sett hva Arbeiderpartiets guruer er i stand til av overvåkning, mistenkeliggjøring og politisk møbelhandel, er jeg fristet til å tro at mesteparten av ensrettingen av pressen og angrepene mot FMI blir ledet fra Arbeiderpartiets kontorer. Det er nemlig ikke første gangen dette partiet har hatt behov for å knekke personer som har ønsket å blottlegge deres landsforræderi (Myrdal 1990, s. 9).

Samtidig som Myrdal rettet skytset mot «den indre fiende», beskrev han innvandrere og asylsøkere som «pionerer» i en muslimsk invasjonshær. De «såkalte flyktningene» skulle ifølge denne teorien erobre «brohoder» for islam i Norge. Dette inngår i en muslimsk sammensvergelse som tar sikte på å oppnå verdensherredømme.

... alle de fremmede inntrengerne som kom hit [...] var nemlig ikke kommet for å redde livet, slik de prøvde å innbille oss. De var kommet for intet mindre enn å overta landet vårt, bli så mange at nordmenn ville bli en minoritet i sitt eget land. Særlig pakistannerne var og er fremdeles svært målbevisste i så måte. FMI er en svært ubehagelig hindring for å nå dette målet, så det er ikke til å undres at de forsøker å bekjempe oss med alle tilgjengelige midler (Myrdal 1990: 3-4).

Derfor vil også motstandskampen innebære «motstand» mot de muslimske inntrengerne:

Muslimene er kommet for å erobre Europa. Jeg tror borgerkrigen ligger tre år fram. Enten kan vi gi opp, og la dem ta landet fra oss, voldta landet vårt. Eller vi kan forberede oss på motstand, og det er det vi holder på å gjøre nå (fra Tore Bjørgos intervju med Arne Myrdal 23. juni 1989).

Tjue år senere kommer de samme forestillingene til uttrykk i Anders Behring Breiviks⁸⁸ manifest, og mer generelt i forestillingene om «Eurabia»-konspirasjonen. I likhet med Breivik, men i motsetning til de fleste av deres meningsfeller, lot Myrdal sine ord lede til handling. I 1990 ble han dømt til ett års fengsel for å ha planlagt å sprengte asylmottaket på Tromøy utenfor Arendal. To år senere ble han dømt på nytt, denne gangen til fire måneders fengsel, for å ha ledet et (mot)angrep mot antirasistiske demonstranter på Fevik i 1990.

Det hører med til historien at militante antirasister gjentatte ganger hadde brukt vold og makt for å stanse FMIs møter og markeringer. FMI-aktivister ble ved en rekke anledninger angrepet og i noen tilfeller påført alvorlige skader, til dels under slagordet «Rasister, fascister, skal hakkes til medister!».

Etter hvert ble Myrdal trolig litt for ekstrem for FMI, og selv ønsket Myrdal tydeligvis mindre prat og mer handling. I 1991 brøt han derfor ut og startet sin egen organisasjon, Norge Mot Innvandring (NMI). Nå la han færre bånd på seg når det gjaldt å samarbeide med nynazister og andre militante nasjonalister (Bjørgo 1997: 288). En gruppe kjente nynazister var med som Myrdals støttespillere både i forbindelse med Fevik-slaget og det såkalte Myrdal-slaget i Brumunddal i 1991. Senere kom det også fram at han hadde kontakt med den daværende lederen for den terrororienterte svenske nynazistorganisasjonen Vitt Ariskt Motstånd (VG, 14. juni 1992, s.5).

I tråd med sitt gjennomgangstema om en kommende borgerkrig og et nytt landssvikoppgjør etablerte Myrdal i 1992 den såkalte «Landsforeningen mot Landssvikere», og hevdet at de arbeidet med å bygge opp et såkalt «Landssvikerregister». Myrdal søkte Datatilsynet om konsesjon, men fikk – ikke uventet – avslag. Likevel fortsatte de registreringsarbeidet. Høsten 1992 sendte NMI ut et registreringsskjema til et stort antall personer som

⁸⁸ Selv om 22. juli-terroristen nå har endret navn til Fjotolf Hansen i folkeregistret, bruker vi i denne rapporten likevel navnet Anders Behring Breivik, som er det navnet han er kjent som, og som han brukte før og etter sine terrorhandlinger, og under rettsprosessene.

de ønsket å registrere i sitt landssvikerregister (forfatteren av denne teksten var selv en av dem). Mottakerne ble bedt om å fylle det ut selv (!) «for å lette vårt arbeid», som det ble sagt i følgebrevet. Dette kunne oppfattes som en spøk, men mange opplevde det først og fremst som en trussel å bli registrert av ekstremister. Dette var trolig også noe av hensikten ved å informere mottakerne om at de var under oppsikt. I brevet ble det gitt en forklaring på hvem «landssvikerne» er:

Da utenlandske tropper okkuperte og invaderte vårt land i 1940-45, ble norske forrædere som bisto/samarbeidet med utlendingene registrert av gode nordmenn og patrioter i et landssvikerregister. Dette registeret ble senere benyttet i landssvikeroppgjøret. I dag er det igjen nødvendig å registrere nye landsforrædere som går utlendingenes ærend. [...] Landssvikerne kan med fordel fordeles og registreres i tre kategorier:

1) Myndighetspersoner: Sentrale myndighetspersoner i stat/fylke/kommune som gjennom handlinger eller uttalelser bistår utlendingene og muliggjør ytterligere okkupasjon – også ved å forverre norske patrioters situasjon. (jfr. ministere, departementsansatte, offentlige tjenestemenn, osv.)

2) Politiske landssvikerer: Politikere og ekstremister i partier/grupper/organisasjoner som aktivt arbeider mot norske patrioter og bistår utlendingene i sin okkupasjon av Norge. (jfr. venstreekstremister, blitzere, organiserte «anti-rasister», osv.)

3) Andre forrædere: Enkeltpersoner som gjennom markante handlinger eller uttalelser går utlendingenes ærend. (jfr. «proforma»-koner, uærlige journalister, hyppige leserbrev-skribenter, osv.)

Arne Myrdal var utvilsomt den lederen blant norske høyreekstremister som har hatt størst mobiliseringsevne. Med en rekke kontroversielle utspill, offentlige markeringer og fysiske konfrontasjoner brukte han nyhetsmediene bevisst for å få oppmerksomhet og vinne rekrutter. Han hadde også en evne til å viser omsorg for samfunnets tapere og ta hånd om arbeidsledige og småkriminelle ungdommer. Han besøkte dem, inviterte dem hjem til seg, spanderte øl, og viste dem støtte og forståelse. Samtidig samlet og gjenfortalte han endeløse rekker av historier om hvordan asylsøkere og flyktninger mottok langt bedre ytelser fra det norske samfunnet enn det som ble tilbudt trengende norske borgere (Bjørge 1997: 126-127;

Carlsson & von der Lippe 1997: 74). Disse ungdommene – og en del svært marginaliserte voksne – lot seg villig rekruttere og bruke i Myrdals «motstandskamp». Etter at Myrdal hadde sonet sin siste voldsdom fra 1992 trakk han seg tilbake fra aktivisme rundt 1993-94. Myrdal døde i 2007.

Organisasjonen FMI dabbet betydelig av etter at Myrdal trakk seg ut, men eksisterer fortsatt. FMI har fremdeles en aktiv hjemmeside og en av de største norske Facebook-gruppene mot innvandring og islamisme, med over 16.000 følgere. Organisasjonens medlemmer har vært aktive leserbrevskribenter, og FMI har også gjennomført minst 16 gateaksjoner mellom 2011 og 2017 med utdeling av propagandamateriell.⁸⁹ En del av propagandamaterialet har i perioder hatt et tydelig rasistiske preg, og tyder på at FMI i Teitelbaums (2017) typologi faller mer inn under kategorien etnisk nasjonalisme enn kulturell nasjonalisme. FMI selger propagandamateriell FMI-klistremerker med slagord som «Stopp rasefremmede og sosialturister!» og «Ingen rasefremmede! Norge er vårt!».⁹⁰ I tillegg har FMI også de siste årene fått en tydelig antisemittisk profil, og mange av innleggene på FMIs hjemmeside er preget av jødehat. Sentrale FMI-aktivister har også koblinger til Den nordiske motstandsbevegelsen og deltar på nazistiske arrangementer.

Stopp Islamiseringen av Norge (SIAN)

Mens FMI primært har vært rettet mot innvandring av «fremmedkulturelle» og etter hvert også «rasefremmede», har Stopp Islamiseringen av Norge (SIAN) en tydeligere anti-islamisk profil. Foreningen har en lang og kronglete utviklingshistorie. Opprinnelsen til SIAN var en gruppe som våren 2000 startet opp under navnet «Aksjonskomiteen mot bønnerop», og senere samme år skiftet navn til «Forum mot islamisering». I 2008 skiftet foreningen igjen navn, denne gangen til «Stopp Islamiseringen av Norge» etter

89 Tallet er basert på en gjennomgang av medieoppslag om gateaksjoner, utført av Birgitte Haanshuus for C-REX.

90 <http://fmi.no/index.php/1851-nytt-klistremerke-stopp-rasefremmede-og-sosialturister-180218.html> og <http://fmi.no/index.php/1864-delta-i-politisk-opplysningsarbeid-for-norge-150318.html>

mønster fra andre «Stopp Islamiseringen av...»-bevegelser i andre europeiske land. «Stop Islamisation of Europe» lister på sin hjemmeside opp nasjonale grupper i 10 europeiske land. Det arrangeres også internasjonale konferanser og møter i dette nettverket. SIAN sier i sine vedtekter at

Organisasjonens formål er å motarbeide, stoppe og reversere islamiseringen av Norge. Islam er en totalitær politisk ideologi og bevegelse som er i strid med Grunnloven og lovverket i det norske samfunnet. Islam strider også mot demokratiske og menneskelige verdier i hele verden ved det islamske lovsystemet sharia. [...]

SIAN bygger på demokratiet, rettsstatens prinsipper og FNs Menneskerettighetserklæring.[...]

SIAN er en ikke-voldelig organisasjon. Ingen nazister eller rasister kan oppnå medlemskap.

SIAN var i perioden fra 2007 til 2014 ledet av Arne Tumyr. Hans bakgrunn er noe uvanlig innenfor disse miljøene, ettersom han har vært redaktør i flere lokalaviser innenfor Arbeiderpressen, og har også hatt en rekke ledende verv i Human-Etisk Forbund. Selv om han tidligere hadde kritisert både kristendommen og jødedommen, var hans islamkritikk spesielt aggressiv og til dels hatsk, og han sammenliknet gjerne islam med nazismen. SIAN-lederens skarpe linje skapte en del intern motstand i organisasjonen fra de som ønsket en mindre konfronterende linje, og som noe nedlatende ble omtalt som «silkefronten» av sine motstandere. Dette toppet seg i et dramatisk årsmøte i Oslo i 2014. Der ble valgkomiteens innstilling til ny leder og et nytt styre som representerte den mykere «silkefrontens» linje, vraket med knapt flertall. I stedet ble benkeforslaget fra den avgående SIAN-lederen Tumyr, som representerte den harde linjen, vedtatt med 20 mot 18 stemmer. Det nye styringsgruppen ble ledet av Stig Andersen. Ifølge Tumyrs referat dreide motsetningene seg om ulike oppfatninger av om SIAN skulle holde en skarp konfrontasjonslinje overfor islam og islamiseringen, noe Stig Andersen og den nye styregruppen gikk inn for. Gruppen som ble omtalt som «Silkefronten» ville ikke angripe islam på samme måte – de ville tvert imot respektere islam som verdens

neststørste religion.⁹¹ Etter at den harde linjen vant og «Silkefronten» tapte, forlot de tapende delegatene møtet i protest. Ifølge Tumyr overtok noen av dem SIANs Facebook-side og kastet ut tusenvis av medlemmer.⁹²

SIAN har arrangert minst 65 offentlige demonstrasjoner, politiske markeringer, stands og appeller, men med en oppslutning på opptil 50-60 deltakere, men oftest langt færre.⁹³ I mange tilfeller har antirasistiske motdemonstranter overdøvet taleren med slagord,⁹⁴ og i noen tilfeller gått til fysisk angrep for å jage bort SIAN-aktivistene.⁹⁵

Som organisasjon står SIAN for en sterk og krass islamkritikk. Dersom man tar utgangspunkt i organisasjonens offisielle vedtekter, kan organisasjonen neppe betegnes som høyreekstrem, og fremstår nærmest som en liberal menneskerettighetsbevegelse. Det bildet stemmer ikke helt når man ser på de temmelig rabiater ytringene som kommer til uttrykk på SIANs facebook-side og på deres arrangementer.

SIAN er imidlertid en mangfoldig bevegelse. Blant medlemmer og deltakere finnes det utvilsomt mange tradisjonelle høyreekstremister og rasister, er det også mange som kommer fra helt andre politiske bakgrunner, og som begrunner sin islamkritikk med at de mener Islam bryter med grunnleggende verdier om menneskerettigheter og likestilling. Foreningen promoterer ikke voldelig «motstand», slik FMI/NMI under Arne Myrdal gjorde, men har likevel spilt på noen av de samme strengene. Forestillingen om Eurabia-konspirasjonen, at europeiske ledere samarbeider med muslimske ledere om å legge til rette for muslimsk

91 Beskrivelsen fra SIAN-årsmøtet i 2014 er basert på Arne Tumyrs eget referat: <http://www.sian.no/artikkel/benkeforslag-med-20-mot-18-stemmer-pa-arsmotet>

92 Arne Tumyrs artikkel hadde tittelen «Taperne på SIANs årsmøte tålte ikke nederlaget: Går nå amok for å skade SIAN så mye som mulig». <http://www.sian.no/artikkel/gar-na-amok-for-a-skade-sian-sa-mye-som-mulig>

93 Tallet dekker perioden fra 2008 til 2017, og er basert på en sammenstilling av medieoppslag, utarbeidet av Birgitte Haanshuus for C-REX.

94 https://www.nrk.no/video/PS*178344

95 Se <http://www.sian.no/artikkel/sians-folk-ble-stuet-inn-i-politibilen-og-kjort-bort-mens-islams-frontsoldater-triumferte> og <https://www.nrk.no/ostfold/her-bli-sian-talsmann-angrepet-under-appell-1.13129002>

invasjon og maktovertagelse av Europa, står sterkt i SIAN, likeså forestillingen om en kommende apokalyptisk borgerkrig. Under overskriften «Legger dagens politikere grunnlaget for en fremtidig borgerkrig i Europa?» skrev SIAN-leder Arne Tumyr i 2010:

Det er på blant annet denne bakgrunn, med antatt muslimsk flertall fram mot århundreskiftet, at stadig flere spør om nåtidens ledere med sin imøtekommen-de politikk overfor islam, egentlig legger grunnlaget for en fremtidig borgerkrig i Europa – en krig der etniske europeere må verne demokratiet mot barbariet – og med eget liv som innsats.

Etter som politikerne verken tar til motmæle – eller ser noen som helst betenke-ligheter med «det fargerike fellesskap» – er spørsmålet om folket selv etter hvert tar grep ved blant annet å danne borgervern når muslimer kaster seg ut i voldsor-gier og brannstiftelser. Våre politisk korrekte ledere nekter fortsatt å snakke om disse problemene på en skikkelig måte. De stempler resultatet av folkeavstem-ningens i Sveits som ulovlig og i strid med menneskerettighetene. Dagsavisen kommenterte folkeflertallet i Sveits med et hakekors. Dagsavisen og mange an-dre svikere, vil stå på islams side den dag konflikten eventuelt bryter løs.⁹⁶

Den nye (og nåværende) lederen, Stig Andersen, hevder å stå for samme ideologiske linje som forgjengeren, men med en annen stil:

Problemet er at mange ser SIAN som ekstremistisk, og mye av det skyldes den forrige lederen, Arne Tumyr. Han var litt krass i uttrykksmåten, så jeg prøver å myke opp språket litt. Men vi har det samme budskapet og den samme agen-daen.⁹⁷

Han distanserer seg også fra borgerkrigsretorikken til sin forgjenger som leder av SIAN. Selv om Stig Andersen ble valgt til formann som represen-tant for «den harde linjen» under det splittende årsmøtet i 2014, har han lagt seg på en mindre konfronterende og provoserende språkbruk enn forgjengeren.⁹⁸ Stig Andersen var for øvrig også fylkesleder for Demokrat-ene i Buskerud og toppet deres fylkestingsliste i 2015. Han bekreftet at mange SIAN-aktivister er aktive i Demokratene, mens andre sogner til Fremskrittspartiet.

96 <http://www.sian.no/artikkel/legger-dagens-politikere-grunnlaget-for-en-fremtidig-borgerkrig-i-euro-pa-mot-islam>

97 SIAN-leder Stig Andersen i intervju med Tore Bjørge 26. juni 2015.

98 SIAN-leder Stig Andersen i intervju med Tore Bjørge 26. juni 2015.

Det er for øvrig et tydelig trekk at det er mange av de samme personene som samtidig er (eller har vært) aktive og synlige i både SIAN, Demokratene, Pegida og Norwegian Defence League, og til dels arrangerer de også felles demonstrasjoner og møter.

Norwegian Defence League (Norsk Forsvarsallianse)

Etter inspirasjon fra den anti-islamske bevegelsen English Defence League (EDL) ble Norwegian Defence League (NDL) opprettet i 2010/2011. Moderbevegelsen EDL var stiftet i 2009 som en islamfiendtlig bevegelse som skulle bekjempe muslimske ekstremister og sharia-lover. EDL bar sterkt preg av at en stor del av deltakerne var footballhooligans som så EDLs gatedemonstrasjoner som en god anledning til å delta i voldelige sammen-støt og slåsskamper (Meadowcroft & Marrow 2016). I perioden fra 2009 til 2015 gjennomførte EDL mer enn 50 demonstrasjoner med mellom 300 og 5000 deltakere, og ofte kom det til kraftige konfrontasjoner med politi og motdemonstranter. Meadowcraft og Morrows studie viser at «tilgangen til vold» var et av godene EDL brukte for å tiltrekke seg deltakere til sine demonstrasjoner i England.

Aktivistene bak den norske avleggeren, Norwegian Defence League,⁹⁹ håpet åpenbart også å kunne mobilisere tallrike gatedemonstranter i Norge, men lyktes på ingen måte i dette. Den største antallet de klarte å mønstre på en demonstrasjonen (i samarbeid med SIAN) i Stavanger i 2012 var ikke mer enn rundt 35 deltakere. På de neste markeringene kom det bare en håndfull sympatiserende deltakere, men langt flere motde-monstranter, journalister og politi.¹⁰⁰

Norwegian Defence League var en kaotisk organisasjon med mange leder-skifter på kort tid i 2010 og 2011, utmeldinger og utkastning av medlemmer.

99 Norwegian Defence League (NDL) kaller seg offisielt Norsk Forsvarsliga, men bruker sjelden navnet.

100 Tallene er basert på en sammenstilling av medieoppslag, utarbeidet av Birgitte Haanshuus for C-REX. Se også Dagbladet 14. april 2011. <http://www.dagbladet.no/nyheter/ndl-ledelsen-kastet-etter-fias-ko-demonstrasjonen/63663502>

Mye av striden dreide seg om synet på vold og graden av ekstremisme. En leder gikk av, og gikk så ut i media med sterke advarsler mot organisasjonen fordi hun hevdet det var for mange ekstremister i NDL, og at sentrale medlemmer av den engelske moderorganisasjonen EDL planla å sprengre en moské.¹⁰¹ Det er også mye som tyder på at ledelsen av NDL i denne perioden var infiltrert av minst én person som hadde koblinger både til SOS Rasisme og Politiets Sikkerhetstjeneste (Strømmen 2013: 314-315).¹⁰²

I kjølvannet av 22. juli-angrepene i 2011 var det også mye intern strid i NDL når det gjaldt synet på Anders Behring Breivik. Noen NDL-aktivister gikk langt i å støtte terroristens ideologi, om ikke nødvendigvis hans handlinger, selv om noen også gikk langt i retning av å støtte handlingene. Daværende NDL-leder Ronny Alte brøt ut av organisasjonen fordi resten av styret ikke ville la ham ta offentlig avstand fra Breivik.¹⁰³ Det skapte også sterke reaksjoner da det i august 2011 ble avslørt at en listetopp for Demokratene i Kristiansund og som ledet NDL en periode våren 2011, i en samtale med andre sentrale aktivister fremførte voldelige fantasier om å henrette en arbeiderpartistatsråd med nakkeskudd og få regjeringen til å brenne inne.¹⁰⁴ NDL gikk i oppløsning som medlemsorganisasjon i kjølvannet av 22. juli-hendelsene.

Mens NDLs gateaktivisme opphørte, har NDL derimot hatt to aktive Facebook-sider. Den ene hadde over 25.000 følgere (pr. 15. mai 2017). Men innholdet er i hovedsak på engelsk, og det er uklart hvem som står

101 <https://www.nrk.no/norge/tidligere-leder-advarer-mot-ndl-1.8369438>, samt vårt eget intervju med Lena Andreassen 04.06.2015.

102 <https://www.dagbladet.no/nyheter/antirasister-bygde-hoyreekstrem-organisasjon/63389266>; <https://www.dagbladet.no/nyheter/pst-agent-skrev-talen-min/64019127> NRK Brennpunkt laget også en dokumentar om NDL, sendt 23.10.2012, men denne er ikke lenger tilgjengelig.

103 Daværende NDL-leder Ronny Alte har fortalt i intervju med oss i juni 2015 at én i NDLs ledergruppe internt uttrykte støtte til massakren på Utøya, mens en annen støttet bombeangrepet på regjeringskvartalet, men ikke det som skjedde på Utøya. Resten av ledergruppa tok avstand og trakk seg ut sammen med Alte. Se også: <http://www.aftenposten.no/norge/Nektes-a-ta-avstand-fra-Breivik---trekker-seg-som-leder-158442b.html>

104 <http://www.tv2.no/a/3552020/>, <https://www.tk.no/nyheter/ledet-norwegian-defence-league/s/1-113-5686378>

bak siden og om den egentlig representerer NDL som organisasjon. Den andre har rundt 4300 følgere. Et gjennomgangstema i postingene er muslimske flyktninger som voldtar europeiske kvinner. I en variant av dette temaet har NDL-moderatoren (25. mai 2017) lagt ut en YouTube-video som viser at «Hells Angel's Bikers hunt down muslim migrant rapist & violently attack him in Australia». Filmen av den grove mishandlingen hadde 287 likes. Et annet oppslag (18. mai 2017) hevder at «THE CRUSADER SPIRIT IS RISING UP: Be Prepared For The Next Crusade That Is To Come, Muslims Will Butcher Christians By The Millions, And Christendom Will Fight Under Christ The King». Korsfarer- og tempelridder-symbolikk dukker opp i mange sammenhenger, noe som også har vært et sentralt tema hos forbildet English Defence League. Dette appellerte tydeligvis til Anders Behring Breivik, som var medlem av NDL en periode i 2010 før han ble kastet ut. Norwegian Defence League ønsket generelt å framstå som en ikke-voldelig bevegelse. Mye av retorikken om muslimsk invasjon, «landssvikerne» som legger til rette for invasjonen og den kommende borgerkrigen og oppgjøret med svikerne er likevel velkjente temaer.

PEGIDA i Norge

Et nytt forsøk på å mobilisere til motstand mot muslimsk innvandring og «islamisering av Norge» gjennom gatedemonstrasjoner skjedde etter inspirasjon fra den tyske bevegelsen PEGIDA (*Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes*), som oppstod i Dresden i Tyskland i oktober 2014. PEGIDAS kveldsvandringer i Dresden startet i det små med et par hundre deltakere, men samlet snart flere tusen deltakere, og opptil 25-35.000 møtte til de to største markeringene i dagene etter angrepet på Charlie-Hebdo i Paris i 10. og 12. januar 2015.

Samtidig ble den første PEGIDA-marsjen arrangert i Oslo 12. januar 2015, med 190 deltakere. Men de påfølgende gatedemonstrasjonene i Oslo og en rekke andre byer de neste månedene sank deltakertallet raskt ned

til rundt 10-20 sympatisører. Ved siden av Oslo var bare i Kristiansand det ble avholdt en serie demonstrasjoner, hvor man på det meste lyktes å mobilisere opptil 40 deltakere. I alt arrangerte PEGIDA Norge minst 21 aksjoner, hvor den siste var i mai 2015.¹⁰⁵

De aller fleste PEGIDA-markeringene ble møtt av store motdemonstrasjoner. Noen steder vendte flere hundre motdemonstranter ryggen til i taushet,¹⁰⁶ mens de andre steder overdøvet PEGIDA med slagord.¹⁰⁷ De massive motdemonstrasjonene bidro trolig til å demotivere PEGIDA-sympatisører til å delta i markeringene. Det å vise sin støtte til PEGIDA offentlig kunne også medføre sosiale kostnader for deltakerne. PEGIDA-leder Max Hermansen måtte slutte i deltidsjobbene som lektor i Oslo på grunn av kontroverser rundt hans PEGIDA-engasjement og uttalelser mot Islam. Han fikk også sprayet ned sitt antikvariat med hakekors og slagord som «Nazisvin» og måtte stenge butikken.¹⁰⁸ Han hevdet at grunnen til at få etter hvert våget å delta i offentlige PEGIDA-demonstrasjoner, var at deltakere ble filmet, gjenkjent og mistet jobbene sine.¹⁰⁹

Kan man kalle PEGIDA i Norge for en høyreekstrem bevegelse? PEGIDA hevder selv at de er «en protestbevegelse som på humanistisk grunnlag demonstrerer mot muslimsk innvandring og påvirkningen fra islam.»¹¹⁰ Deltakerne i PEGIDA-demonstrasjonene var en temmelig sammensatt gruppe med ulikt ideologisk utgangspunkt, og betegnelsen «høyreekstrem» er lite treffende for helheten. Men i demonstrasjonene deltok det også en

105 Tallene er basert på en studie av Lars Erik Berntzen & Manes Weisskircher (2016), Anti-Islamic PEGIDA Beyond Germany: Explaining Differences in Mobilisation. *Journal of Intercultural Studies*, 37:6, 556-573. Detaljerte bakgrunnsdata over demonstrasjoner og deltakelse i Norge er gjort tilgjengelig av Lars Erik Berntzen. I et intervju med oss i 2015 hevdet daværende PEGIDA-leder Max Hermansen at de hadde hatt minst 30 markeringer.

106 <https://www.nrk.no/ho/400-tok-avstand-fra-pegida-i-hamar-1.12343894>

107 <http://www.adressa.no/nyheter/nordtrondelag/article10783234.ece>

108 <http://www.aftenposten.no/osloby/Pegida-leder-54-mister-deltidsjobben-sin-66284b.html>, <http://www.aftenposten.no/osloby/Max-Hermansens-butikk-sprayet-ned-med-nazisymboler-63787b.html>

109 Max Hermansen i intervju med oss 2015

110 Tatt fra Pegida Norge sin Facebookside

del tradisjonelle høyreekstremister, og noen fremførte hatefulle slagord.¹¹¹ PEGIDA under ledelse av Max Hermansen ble i starten utfordret av tidligere NDL-leder Ronny Alte, som etter å ha deltatt på den første PEGIDA-marsjen i Oslo startet opp en konkurrerende PEGIDA-bevegelse i Norge under sin ledelse. Etter en tid ble de to grupperingene slått sammen. Men etter hvert som dampen gikk ut av PEGIDA i Norge, ble bevegelsen etter hvert en del av SIAN. Samtidig ble Max Hermansen leder og listetopp for partiet Demokratene i Oslo.

Høyre-radikale politiske partier

Det har blitt etablert en rekke høyre-radikale politiske partier til høyre for (det som nå er) Fremskrittspartiet i tiårene etter at Norsk Front og Nasjonalt Folkeparti ble dannet på 1970-tallet. Noen av partiene er klart rasistiske, mens andre forsøker å fremstå som nasjonalistiske, innvandringskritiske og demokratiske, og tar (iallfall offisielt) avstand fra rasisme. De fleste av partiene var døgnfluer og promillepartier som forsvant raskt når de bare oppnådde noen få hundre stemmer ved valg. Det er bare tre av partiene som har hatt en viss lokal suksess gjennom valgkanalen ved at de har lyktes å få innvalgt representanter i kommunestyre eller fylkesting, og kun ett av den, Demokratene, har klart å opprettholde aktivitet over lengre tid.

Fedrelandspartiet, som var tett knyttet til Folkebevegelsen Mot Innvandring, fikk i 1991 innvalgt et medlem i Hordaland Fylkesting og ett medlem i Karmøy kommunestyre, men tapte disse plassene i 1995.

Partiet *Stopp Innvandringen* fikk også valgt inn et medlem i bystyret i Drammen i 1991, som ble gjenvalgt i 1995. Partilederen, Jack Erik Kjus, slo Stopp Innvandringen sammen med det andre mikropartiet han ledet, *Hjelp de fremmede hjem ellers mister vi landet vårt* til *Hvit Valgallianse*, som aldri fikk noen innvalgt. I 1997 ble partileder Kjus tiltalt og senere dømt

111 En PEGIDA-demonstrant kalte en TV2-reporter for «muslimjævel». <http://www.aftenposten.no/osloby/TV-2-reporter-Kadafi-Zaman-lot-seg-ikke-vippe-av-pinnen-67227b.html>

etter rasismeparagrafen fordi Hvit Valgallianses partiprogram for stortingsvalget gikk inn for tvungen sterilisering av adoptivbarn og fjernkulturelle innvandrere dersom de ikke ville la seg deportere fra Norge. Dette var begrunnet i å bevare det norske folks etniske sammensetning. Dommen ble anket til høyesterett, hvor den ble opprettholdt, men under dissens (12 dommere for opprettholdelse, mens fem gikk inn for frifinnelse). For øvrig fikk partiet 463 stemmer i stortingsvalget.

Hvit Valgallianse gikk i oppløsning etter dommen og valgnederlaget, men mange av medlemmene gikk i over til det nystartede *Nasjonalalliansen* (stiftet i 1999). De lyktes ikke å samle inn de nødvendige antall underskrifter for å kunne stille ved stortingsvalget i 2005, og forsvant.

Et annet mikroparti, *Norsk Folkeparti* (ledet av Oddbjørn Jonstad), ble heller ikke noen suksess, med 1654 stemmer ved stortingsvalget i 2001. Partiet lever fortsatt en skyggetilværelse som et enmannsparti, men fikk en del oppmerksomhet da partiet i 2014 sendte brev til NRK med klage over at «når NRK lager/sender programmer som går på norsk kultur og historie, så velger NRK bevisst programledere med en annen hudfarge enn etnisk norske». Dette førte til et skarpt motsvar fra NRK.¹¹²

En annen døgnflue var *Norgespatriotene*, som ble stiftet i 2007 av en tidligere Vigrid-aktivist, Øyvind Heian. Et annet mikroparti, *Nasjonaldemokratene*, sluttet seg også til Norgespatriotene, uten at det nye partiet ble noen suksess av den grunn. Norgespatriotene fikk bare 183 stemmer ved stortingsvalget i 2009, og partiet ble lagt på is. Partileder Heian var for øvrig tidligere dømt for trusler mot daværende justisminister Knut Storberget.

Også *Vigrid* forsøkte i 2004 å etablere seg som parti med en klar rasistisk profil. Vigrid stilte med liste i Buskerud til stortingsvalg i 2009, med partileder Thorgrim Bredesen og Tore Tvedt på de to første plassene. Vigrid fikk bare 179 stemmer. I etterkant av dette valget brøt partileder Bredesen med Vigrid.

112 <http://journalisten.no/2014/03/klaget-pa-hudfargen>

Demokratene er det eneste av de høyre-radikale partiene i Norge har eksistert over lang tid og fått innvalgt flere kommunestyrerepresentanter ved flere påfølgende valg. Partiet ble stiftet i 2002 som en avskalling fra Fremskrittspartiet, etter at to FrP-representanter, Vidar Kleppe og Jan Simonsen, ble kastet ut av partiet. Demokratene har lyktes relativt godt ved noen lokalvalg, men har gjort det svakt i stortingsvalg. Ved kommune- og fylkestingsvalget i 2007 ble Demokratene representert i sju kommunestyrer samt i fylkestinget i Vest-Agder, og i 2011 ble partiet representert i fem kommunestyrer med i alt åtte representanter. I 2015 fikk Demokratene i Norge totalt 3830 stemmer på landsbasis, en velgeroppslutning på 0,1 %.

Selv om partiprogrammet ikke er spesielt ekstremt, har flere ledende partiaktivister ved en rekke anledninger fremsatt grovt rasistiske og voldsforherligende uttalelser.¹¹³ Et eksempel var at Demokratenes ordfører kandidat på kommunelista i Ålesund i 2011 snakket sammen med en annen listetopp i partiet om å skyte et fremtredende regjeringsmedlem fra Arbeiderpartiet med nakkeskudd. Han fantaserte også om å massakrere hele regjeringen.¹¹⁴ Retorikken om den kommende borgerkrigen og oppgjøret med landssvikerne som lar muslimene overta landet vårt, er en gjenganger hos mange partiaktivister som ytrer seg på Facebook eller i andre sammenhenger.

Demokratene har tette relasjoner med SIAN. Mange av de samme personene har tillitsverv i begge organisasjoner, og de to organisasjonene har ofte felles arrangementer. Tidligere var det også mye personoverlapp mellom Demokratene, Pegida og Norwegian Defence League.

Demokratene fremstår som et kulturnasjonalistisk parti som peker på at det vil oppstå kulturelle konflikter (særlig knyttet til Islam) hvis kulturer blandes gjennom innvandring. Derimot kan de akseptere at personer med fremmedkulturell bakgrunn kan legge av seg sin opprinnelige kultur og assimileres ved å ta opp i seg norske kulturelle normer og verdier. Dette

113 Jupskås (2012c).

114 <http://www.tv2.no/a/3552020/>

illustreres ved at den nåværende lederen av partiet Demokratene heter Makvan Kasheikal, og har iransk bakgrunn.

Partiet *Alliansen* var en nyskaping ved stortingsvalget i 2017. Partiet ble etablert av Hans Lysglimt Johansen 22. november 2016. Da hadde han i løpet av den amerikanske presidentvalgkampen gjort seg kjent som Donald Trumps sterkeste tilhenger i Norge, og som en foregangsmann av «alt right»-bevegelsen på norsk. Han hevder å representere «nasjonalisme med et smil», men hans raseri mot «jødene i den israelske lobbyen» og «negerkulturens påvirkning» på norsk ungdom¹¹⁵ og et «rigget og kuppet politisk system» er ikke alltid like vennlig. Partiets kjernesaker er Norge ut av EØS, steng grensene, gjenreis norsk kultur og historie, forby omskjæring av guttebarn, og forby Islam i det offentlige rom.¹¹⁶ Partilederen synes å plassere Alliansen nokså tett opp mot europeisk identitær-tenkning og den amerikanske Alt Right-bevegelsen, med forestillinger om etnisk nasjonalisme. Partiet stilte lister i alle fylker ved stortingsvalget 2017 og fikk i alt 3311 stemmer, en oppslutning på 0,1 prosent.¹¹⁷

Vi kommer tilbake til omtalen av partiene Hvit Valgallianse og Alliansen i underkapitlet om Identitærbevegelsen og andre etnonasjonalister, hvor disse partiene ideologisk sett synes å høre mest hjemme.

Soldiers of Odin og andre borgerverngrupper

Som en respons til flyktningebølgen i 2015 og 2016 oppstod det i de fleste europeiske land en rekke private grupper som patruljerer i gatene, på tog og busser, eller langs grensene. Gruppene har et uttalt mål om å gjenopprette en trygghet de mener er truet av kriminelle innvandrere. Noen av gruppene har en tydelig høyreekstrem profil og legger ikke skjul på at de

115 <https://www.dagbladet.no/nyheter/kritiserer-negre-og-joder-og-tror-partifeller-er-med-i-fryktet-nazi-gruppe/68555090>; <http://www.stemalliansen.no/2017/06/16/virkeligheten-er-alternativ-hoyre/>

116 <http://www.stemalliansen.no/2017/06/16/virkeligheten-er-alternativ-hoyre/>

117 <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/0M2gw/Resultater-fra-Stortingsvalget-2017#/>

er et borgervern, mens andre, som Soldiers of Odin i Norge, hevder derimot at de verken er høyreekstreme eller et borgervern.¹¹⁸

Felles for mange av disse gruppene, enten de kaller seg borgervern eller ikke, er at de begrunner behovet for sin eksistens med at flyktningestrømmen til Europa medfører en økende fare for kriminalitet, og at menn fra muslimske land forgriper seg seksuelt på europeiske kvinner. Noen hevder at politiet ikke har kapasitet til å beskytte befolkningen mot denne trusselen, og vil derfor bistå politiet i å patruljere gatene og på andre offentlige steder. Men noen har også mistet tilliten til politiet, og vil ta loven i egne hender for å beskytte borgerne – og særlig kvinner og unge jenter – mot denne trusselen.

Hendelsene i Köln i nyttårshelgen 2015/-16, og liknende hendelser andre steder hvor utenlandske menn voldtok eller befølte festglade jenter, forsterket frykten og sinnet – særlig da det kom frem at politiet i Tyskland og Sverige hadde forsøkt å fortie at det i hovedsak var menn fra Midtøsten som angivelig sto bak de fleste av overgrepene. Dermed vokste mistilliten til politiet og politiske myndigheter.

Borgervern som fenomen har mange varianter, men også noen felles trekk. Det handler om sivile som opptrer i en politirolle uten å ha politimyndighet, og som på ulike måter «tar loven i egne hender». Dette kan ta ulike former:

- Patruljering i gatene for å opprettholde lov og orden uten å ha politimyndighet eller annen autorisasjon
- Grensepatruljering rettet mot ulovlige immigranter
- Paramilitære militser som opptrer med uniformering og/eller bevæpning, enten med trening i det skjulte eller ute i offentligheten
- Vold og terror i form av privat avstraffelse uten lov og dom, gatejus-

118 Tore Bjørge leder det internasjonale forsknings- og bokprosjektet «Vigilantism against Migrants and Minorities», hvor forskere fra ca 15 land bidrar med casestudier om lokale borgerverngrupper. De samler sammenliknbare data slik at det blir mulig å gjøre komparative analyser på tvers av gruppene/landene. Prosjektet planlegges ferdig i slutten av 2018, men bokutgivelse på forlaget Routledge i 2019.

tis, og i ekstrem form, lynsjing og pogromer. Borgervernsgrupper har også gjort bruk av vold, trusler og trakassering for å fordrive uønskede individer og grupper bort fra lokalsamfunnet, eller for å holde dem underkuet.¹¹⁹

Borgervernsgrupper retter vanligvis sin oppmerksomhet mot bestemte minoriteter eller målgrupper på diskriminerende måter. De hevder vanligvis at de vil gjøre det politiet eller andre myndigheter ikke er i stand til eller ikke er villige til å gjøre. Et eksempel fra Danmark illustrerer denne tankegangen tydelig:

Danerværn er en borgerrets og borgerværnsgruppe. Gruppen er opstået i erkendelse af at den danske stat ikke længere lever op til sin første og vigtigste forpligtelse: At beskytte borgerne! Ifølge samfundskontrakten eller statsrettens principper, frasiger vi os retten til at bære våben og forsvare vores ejendom, familie og liv, så længe staten gør det for os.

Den kontrakt har staten brudt! [...]

Vi er frie mennesker der har ethvert frit væsens ret til at forsvare os selv. Staten er blevet givet de nødvendige midler til at forsvare os, og så længe staten ikke forsvarer os, ser vi ingen anden udvej end at forsvare os selv med de midler der måtte være nødvendige. [...] Hvis staten trækker sig tilbage træder vi frem! Hvis staten træder frem trækker vi os tilbage! (Siteret fra Danerværns hjemmeside)¹²⁰

Samtidig legger Danerværn vekt på at de er en defensiv borgervernbevegelse, og at de aldri skal angripe eller utøve aggresjon mot andre mennesker eller grupperinger. Men de forbeholder seg retten til å forsvare seg mot aggresjon med alle nødvendige midler. Og de planlegger kontant forsvar og svar mot forbrytere, voldsmenn og grupperinger som prøver å undertrykke andre menneskers frihet og rettigheter, uttaler de.

Den bevegelsen av denne typen som har fått desidert størst utbredelse internasjonalt, er *Soldiers of Odin*, som også har fått avleggere i Norge.

119 En rekke eksempler på disse ulike hovedtypene borgervernaktiviteter og -grupper vil bli presentert i den kommende antologien redigert av Tore Bjørge og Miroslav Mareš: *Vigilantism against Migrants and Minorities* (Routledge 2019).

120 Hjemmesiden www.danerværn.net er ikke lenger tilgjengelig. Danerværn er inngående beskrevet i Jyllandsposten 02.01.2016 <http://www.jyllands-posten.dk/protected/premium/indblik/Inland/ECE8339219/%C2%BBStaten-har-et-voldsmonopol.-Vi-udfordrer-det-monopol%C2%AB> (nettsiden er ikke lenger tilgjengelig).

Soldiers of Odin ble opprinnelig etablert i Finland i september 2015 av den finske nynazisten Mika Ranta, som var tilknyttet det som den gang het Den finske motstandsbevegelsen, som nå er en gren av Den nordiske motstandsbevegelsen. Den innovasjonen som trolig bidro mest til at Soldiers of Odin fikk så stor internasjonal utbredelse, var at Ranta fikk designet en svart hettegenser med symboler som framstod som kule og tøffe for de som liker slikt: Et krigersk navn og symboler som spilte på tradisjonelle nasjonalistiske symboler som vikinger, norrøn mytologi og flagg. Designet var tydelig inspirert av ryggmerkene til MC-klubber (bl.a. den finske Northern Viking MC), med navnet «Soldiers of Odin» over symbolet, og stedsnavnet under. Dette gav deltakerne mulighet til å fremstå som en enhetlig, uniformert gruppe med et image som assosierte til både nasjonalisme og maskuline krigeridealer, MC-klubber og en sterk gruppeidentitet preget av maskuline idealer. Organisasjonsstrukturen og opptaksprosessen ligner også på en forenklet utgave av outlaw biker-modellen. Det at det krevdes innsats for å bli godkjent som fullverdig medlem og få bruke hettegenseren med SOO-logoen, gjorde det enda mer attraktivt for visse typer unge menn å bli med. Opptakskravet er overkommelig: Å delta på minst tre «vandring» og tre møter med SOO og oppføre seg forskriftsmessig.



Fra Soldiers of Odins vandring i Drammen 20. februar 2016. Foto: Tore Bjørge

I ukene og månedene etter nyttårshendelsene i Köln ved årsskiftet 2015/16 spredte konseptet Soldiers of Odin seg raskt til en rekke land, både ved hjelp av mediedekning og særlig Facebook. I løpet av det første året hevdet Soldiers of Odin i Finland at de hadde avdelinger («chapters») i 20 land i Europa, Amerika og Australia (Kotonen: (utgivelse medio 2019), men trolig er det langt fra alle disse avleggergruppene som har drevet aktiv gatepatruljering.¹²¹ Den finske moderorganisasjonen tar i prinsippet hånd om hvilke grupper som får lov til å kalle seg Soldiers of Odin og bruke logoen til å lage lokale versjoner av hettegenseren, og har også utarbeidet vedtekter som alle lokale chapters må følge. Det var også vedtektene til den finske SOO som skulle ligge til grunn for de nasjonale gruppene. Den finske moderorganisasjonen hadde stor innflytelse over den norske avleggeren i starten, bl.a. gjennom å ha administratorstatus på Facebook-siden, men ga fra seg (eller mistet) denne kontrollen etter oppstartperioden. Etter hvert løsrev den norske avdelingen seg i stor grad fra den finske SOO.¹²² Også flere andre nasjonale chapters brøt etter hvert med den finske moderorganisasjonen, bl.a. fordi den finske SOO utviklet seg i stadig mer rasistisk, anti-islamistisk og høyreekstrem retning.¹²³

Soldiers of Odin i Norge (som noen ganger bruker navnet Odins Soldater) startet opp i januar/februar 2016. Initiativtakerne (på Facebook)

121 Det har i det minste vært mer eller mindre aktive Soldiers of Odin-grupper i rundt 15 land hvor det finnes bilder av uniformerte aktivister som patruljerer (eller plukker søppel!) i gatene, bl.a. Finland, Sverige, Norge, Estland, Nederland, Tsjekkia, Storbritannia, Belgia, Malta, Australia, Canada og USA. I noen land synes det som om aktiviteten først og fremst foregår på Facebook. I september 2017 opplyste SOO Finland på sin Facebook-side at det var godkjente chapters i Finland, Sverige, Estland, Frankrike, Malta, Canada, USA og Australia. De norske avdelingene var ikke lenger på lista over godkjente chapters. Den internasjonale paraplyorganisasjonen ledes av en duo bestående av lederne for SOO Finland og SOO Malta.

122 Ifølge vårt intervju med den tidligere lederen, Steffen André Larsen (18.08.2016).

123 Dette fremgår av (ennå ikke utgitte kapitler av Tommi Kotonen om SOO i Finland, og av Yannick Veilleux-Lepage & Emil Archambault om Soldiers of Odin i Canada. Begge disse bidragene vil inngå i den kommende antologien om «Vigilantism against Migrants and Minorities» (utgis i 2019). Også den siste lederen for SOO Norge bekrefter at den finske og internasjonale SOO var langt mer islamfiendtlig enn den norske avdelingen ville være med på, noe som bidro til brudd og nedleggelse av den norske avdelingen ved utløpet av 2016 (intervju 17.10.17).

holdt til i Bergensområdet, men den første kjente «vandringen» skjedde i Tønsberg 13. februar 2016. Både oppstarten og fortsettelsen ble temmelig kaotisk, preget av splittelser, personmotsetninger og eksklusjoner. Bare i løpet av den første måneden oppstod det to utbrytergrupper: Sons Of Odin og Guardian Angels.¹²⁴ I tillegg ble den selvoppnevnte talsmannen for Soldiers of Odin, Ronny Alte, kastet ut av organisasjonen grunnet egenrådighet og kjente tilknytninger til anti-islamistiske organisasjoner. Noen av hans støttespillere fulgte med i dragsuget. I mars 2016 kom en nasjonal leder på plass, Steffen André Larsen, men han måtte trekke seg høsten 2016 fordi han ble tiltalt og senere dømt i en voldssak.¹²⁵ Den nye lederen, Jan Tellef Aanonsen, trakk seg ved årsskiftet 2016-17 etter bare to uker i formannsvervet:

Årsaken er den tidligere lederens rulleblad og en totalt tullete og useriøs organisasjon. Noen elsker å løpe rundt i svarte hettegensere. Slike tullinger ønsker jeg ikke å ha noe mer med å gjøre, sa Aanonsen til Aftenposten. [...] – Per dags dato har Soldiers of Odin World Wide lagt ned virksomheten i Norge. (06. jan.2017, oppdatert 13.jan 2017).

Nedleggelsen ble bestridt av den tidligere lederen, som hevdet at det fortsatt var mellom 50 og 100 medlemmer i SOO Norge.¹²⁶ Det ble gjennomført enkelte SOO-vandringer iallfall fram til mai 2017, men aktiviteten var klart dalende. Før vi går inn på hva som gjorde at Soldiers of Odin etter hvert gikk i oppløsning, er det interessant å se nærmere på hvem deltakerne var og hvorfor SOO virket tiltrekkende på en del mennesker.

Man kunne kanskje forventet at mange av de aktive deltakerne i Soldiers of Odin kom fra høyreekstreme grupper, og at våren 2016 var Soldiers of Odin en mulighet for høyreekstremistene til å markere sin tilstedeværelse i

124 Guardian Angels klarte ikke å bygge opp nevneverdig aktivitet med gatepatruljering, mens Sons of Odin hadde noe større aktivitet, men langt mindre enn Soldiers of Odin.

125 <https://www.aftenposten.no/norge/i/MIL6o/Odins-soldater-sjefen-domt-til-fem-maneders-fengsel>

126 Den siste SOO-lederen, Jan Tellef Aanonsen, hevdet at SOO hadde over 80 medlemmer da aktiviteten var på det høyeste høsten 2016 (intervju 17.10.17). Minst 50 personer ble kastet ut av SOO på grunn av høyreekstreme holdninger eller upassende atferd i den perioden han satt i styret (fra våren 2016 og ut året).

gatene. Dette synes i liten grad å ha vært tilfelle. Det er riktig at en del tidligere kjente aktivister fra høyreekstreme miljøer deltok i noen av de første vandringene, bl.a. i Tønsberg. Flere av disse ble kastet ut eller trakk seg ut. Enkelte høyreekstreme aktivister har også vært med videre, men har tonet ned sine andre tilknytninger i SOO-sammenheng. En person som i desember 2016 sto fram i media som lokalleder for SOO, deltok i august 2017 i Den nordiske motstandsbevegelsens demonstrasjon i Kristiansand, tilsynelatende som fullt medlem. Dette ser likevel ikke ut til å ha vært det generelle mønsteret. De første månedene (vinteren og våren 2016) poengterte lederne at SOO var «innvandringskritiske», men dette ble gradvis tonet ned.¹²⁷

Den viktigste rekrutteringsbasen for Soldiers of Odin synes imidlertid å ha vært i andre miljøer som kanskje har vært preget av en viss fremmedfiendtlighet, men ikke organisert høyreekstremisme. Noen kommer fra MC- og AmCar-miljøer, men det er påfallende mange som har kriminell bakgrunn. Både i Norge, Sverige og Finland har en rekke sentrale ledere og medlemmer vært dømt for mer eller mindre alvorlig kriminalitet, blant annet vold, ran, brudd på våpenloven, vinning, kvinnemishandling, narkotikaforbrytelser og trussel mot politiet.¹²⁸ NRK.no gjorde en kartlegging som viste at 14 av 20 sentrale medlemmer i Odins Soldater i Norge var tidligere straffedømte, med til sammen 45 dommer.¹²⁹ Politiet bekrefter også at svært mange av de sentrale SOO-aktivistene finnes i politiets registre, og mange av de mest sentrale har et stort antall saker registrert på seg. Ledere for SOO legger heller ikke skjul på at mange av deres medlem-

127 Jfr. vårt intervju med SOO-leder Steffen Larsen 18.08.2016, og intervjuer i Aftenposten TV (31.03.2016) <http://www.aftenposten.no/webtv/#!/video/111303/man-faar-ikke-stoppet-en-folkebevegelse-som-soldiers-of-odin> og NRK <https://p3.no/dokumentar/ut-av-ekkokammeret/>. Her bekrefter SOO-lederen at det opprinnelig stod i vedtektene at SOO var en innvandringskritisk gruppe, etter mønster fra SOO i Finland, men han var uklar på om dette var tatt ut da de skrev nye vedtekter for SOO Norge. Noen slik formulering finnes ikke i den siste kjente utgaven av vedtektene.

128 http://expo.se/2016/de-patrullerar-som-soldiers-of-odin--hogerextrema-och-grovt-kriminella_7043.html;

129 https://www.nrk.no/dokumentar/xl/nrk-kartlegging_-dette-er-odins-soldater-1.12829395. Undersøkelsen ble bestridt av SOO-leder Larsen, som hevdet at NRK undersøkte deltakere på SOOs supportside på Facebook, og ikke SOO medlemmer (intervju 18.08.2018).

mer har en kriminell bakgrunn. Den siste lederen, som var sterkt kritisk til at den forrige lederen satte inn en rekke personer med kriminell bakgrunn som lokalledere, hevdet at rundt 70 prosent av deltakerne i den norske SOO-avdelingen hadde en slik bakgrunn, og at dette var noe av grunnen til at han brøt med organisasjonen.¹³⁰

Dette reiser et interessant spørsmål: Hvorfor er det slik at en bevegelse som ønsker å bidra til å skape ro, orden og trygghet i gatene, i så stor grad tiltrekker seg personer som politiet kjenner som bråkmakere og voldsmenn – kilder til nettopp den typen uorden, utrygghet og vold som SOO hevder å ville forebygge?

Den mest nærliggende forklaringen, som også blir bekreftet av den tidligere lederen, Steffen Larsen, er at mange unge menn med et flekkete rulleblad ser på Soldiers of Odin som en anledning til å gjøre opp for en del av det gale de har gjort tidligere:

Veldig mange av Soldiers of Odin har sittet inne, er lei av systemet og hvordan ting fungerer rundt dem, og har lyst til å gjøre noe ordentlig positivt for samfunnet. Vi har erfaring med de kriminelle miljøene. [...] Vi har bare en uniform som gjør at folk skal kjenne oss igjen, en veldig enkel logo, slik at folk kan si: «å ja, der er de, de kan vi spørre om hjelp!» Akkurat som den gule jakka til natteravnene.¹³¹

[Det at folk i SOO har trøblete bakgrunn] har jeg vært borti. [Det] har det vært mye tema det der. At «ja har drivi litt med kriminelle greier og vært ferdig med det nå i flere år og føler jeg må gi noe tilbake». Det er en veldig fin måte å gi noe tilbake på, ved å bli med på noe sånt.¹³²

Da oppstusset rundt tilstrømmingen av flyktninger og historier om deres angivelige seksuelle overgrep på europeiske kvinner bredte seg som en moralsk panikk vinteren og våren 2016, så mange av disse unge mennene det som en mulighet til å gjøre en positiv innsats gjennom å beskytte kvinner og andre utsatte personer mot denne påståtte faren. Samtidig

130 Intervju med tidligere SOO-leder Jan Tellef Aanonsen 17.10.17.

131 Filmintervju i APTV 31.03.2016: <http://www.aftenposten.no/webtv/#!/video/111303/man-faar-ikke-stoppet-en-folkebevegelse-som-soldiers-of-odin>. Dette filmminnslaget fra et internt nasjonalt møte for ledere og aktivister i SOO viser mange interessante sider ved hvem som deltar i SOO og hvordan de opptrer.

132 Intervju med SOO-leder Steffen Larsen 18.08.2016.

var det en anledning til å snu en negativ identitet og et dårlig personlig rykte til noe positivt: I stedet for å være kjent som stedets bråkmakere og småkriminelle, kunne de nå bli helter som folk kunne søke beskyttelse hos. Deltakerne var i hovedsak unge menn i 20- og 30-årene, og mange av dem var trolig i slutten av en ungdomskriminell karriere. Soldiers of Odin kunne være en attraktiv vei til å endre deres stigmatiserte identiteter. Fordi de kjente gatelivet og hadde erfaring med de kriminelle miljøene, anså de seg også å være bedre i stand til å vite hvor og når kriminelle handlinger og voldtekter kunne skje enn vanlige natteravnere var. Dessuten mente de at imaget gav dem en ekstra «respekt» som ikke vanlige natteravnere hadde:

- Men hvorfor kan dere ikke slå dere sammen med vanlige «natteravnere»? spør Agderposten.
- Fordi de er nødt til å stå og se på om noen blir banket opp. De kan ikke gripe inn.
- Men kan dere gripe inn, uten å drive borgervern?
- Ja, hvis det er snakk om at liv og helse står på spill, er det vår plikt. Men det handler ikke bare om det. Vi har mer respekt enn to damer på seksti år i en refleksvest, svarer [lokal SOO-leder].
- [NN] fra Arendal tilføyer at flere i foreningen er tidligere straffet, og føler derfor at de ikke passer inn som ordinære natteravnere.¹³³

Lederen for SOO Norge, Steffen Larsen, sa dette om hvordan de var forskjellige fra de vanlige natteravnene:

[Natteravnene] går liksom aldri der hvor det skjer noe. Og det er det vi prøver da, vi går liksom i gatene der hvor det kan skje ting [. ...] Og veldig mange skal til ha det til «at dere er så store og skumle...» Og hvis det kan virke preventivt mot en voldtektsforbryter, så syns jeg det er greit. Det skal jeg ærlig innrømme. Fordi et menneske som ser på oss, burde ikke bli redd med mindre han har noe grunn for det.¹³⁴

Stilen, symbolene og det tøffe, maskuline imaget som Soldiers of Odin kunne tilby, appellerte åpenbart til en type unge menn som for en stor del

133 Agderposten 23.07.2016 <http://www.agderposten.no/nyheter/soldiers-of-odin-aksjonerer-i-aren-dai-sentrum-onsker-a-bli-arrestert-1.1557302>

134 Intervju med SOO-leder Steffen Larsen 18.08.2016.

kom fra småkriminelle vennemiljøer, men også fra AmCar- og MC-klubber og andre miljøer preget av litt tøffe macho-verdier og atferdsmønstre, og ofte med smårasistiske eller innvandrerskeptiske holdninger.¹³⁵ I tillegg til Facebook har mye av rekruttering åpenbart skjedd gjennom allerede etablerte vennenettverk knyttet til slike miljøer. Rekrutteringsmønsteret kan ha virket selvforsterkende på hva slags profil miljøet fikk. Dette kan ha bidratt til å gjøre miljøet lite tiltrekkende for mer streite personer som sympatiserte med saken, men ikke ønsket å bli identifisert med et stigmatisert, småkriminelt miljø. Men noen aktive deltakere møtte også kraftige sosiale sanksjoner mot at de assosierte seg med Soldiers of Odin. Daværende SOO-leder Steffen Larsen forteller:

Etter at media gikk ut verst mot oss, så var det veldig mange som holdt på å miste jobben. Mange arbeidsgivere sa «du må velge, enten være nynazist eller jobbe her.» Et medlem – mannen hennes var prest – han fikk beskjed om å få bånd på kjerringa si eller så mista han jobben. Det er ganske sykt, spør du meg.¹³⁶

Den siste SOO-lederen, Jan Tellef Aanonsen, var sterkt kritisk til at den forrige lederen satte inn mange av sine kriminelle venner som ledere for lokale SOO-avdelinger. Derfor hadde han forståelser for at det lokale politiet var så sterkt imot dem, og at vanlige voksne personer ikke ville være med Soldiers of Odin ut på vandring.¹³⁷

Bare uker etter oppstarten vinteren 2016 hadde den norske avleggeren av Soldiers of Odin titusener av likes på sine Facebook-sider og tusenvis av medlemmer av de åpne og lukkede Facebook-gruppene. Likevel var det relativt få som deltok aktivt i SOOs «vandringer» ute på gata. Typisk var det 4-12 personer som stilte opp, og oftest måtte de fylle rekkene med deltakere fra andre byer for å bli mange nok. Det er uklart i hvor mange byer SOO har hatt aktive lokalgrupper og hvor de har hatt vandringer, og heller ikke ledel-

135 Aftenpostens film fra miljøet (se note 131) gir et godt bilde av den maskuline stilen og omgangstonen i SOO-miljøet.

136 SOO-leder Steffen Larsen, intervju 18.08.17.

137 Intervju med tidligere SOO-leder Jan Tellef Aanonsen 17.10.2017.

sen for SOO hadde helt oversikt over dette,¹³⁸ men det kan anslås at det har vært vandringar i rundt 20 byer og tettsteder, og i flere av disse stedene skjedde det bare én gang med tilreisende SOO-aktivister fra nabobyer, uten lokale deltakere. Den største aktiviteten var i Arendal, hvor de hadde vandringar hver helg frem til politiet bortviste dem og påbød dem å ta av SOO-genserene. Også i Drammen hadde SOO mange vandringar, som til dels foregikk uten at politiet visste om det eller oppdaget dem.¹³⁹

Utbrytergruppen Sons Of Odin har hatt flere vandringar i Bergen, Drammen og enkelte andre steder, men de kom i skyggen av Soldiers of Odin, som fikk det meste av mediepublisiteten vinteren og våren 2016. Også Sons of Odin hadde hettegensere med ryggmerker hvor symbolene hadde samme tematikk som «konkurrenten».¹⁴⁰ For både (potensielle) deltakere og utenforstående har det vært sammenblanding og forvirring om de var det samme som Soldiers of Odin eller en konkurrerende gruppe. De har også forsøkt å etablere avleggere i andre europeiske land. Vi har ikke funnet at det har vært aktivitet fra Sons of Odin etter 2016.

For mange av deltakerne i Soldiers of Odin var det åpenbart viktig å få anerkjennelse fra omgivelsene på at de gjorde noe godt, ettersom mange av dem fra tidligere hadde et temmelig frynsete rykte i lokalsamfunnet. Responser på gata varierte, fra støtteerklæringer til mishagsyttringer og utskjelling. «Support Soldiers of Odin Norge» hadde ca. 4000 medlemmer på Facebook. I offentligheten for øvrig var det de kritiske og negative tilbakemeldingene som dominerte. Samtlige partier på Stortinget tok avstand fra Soldiers of Odin og liknende borgervernbevegelser. Det var kun én enkelt representant for Fremskrittspartiet, Jan Arild Ellingsen, som støttet SOO, men partileder Siv Jensen sa seg uenig med sin parti-

138 Ifølge daværende leder Steffen André Larsen (18.08.2016). Han anslo at SOO i august 2016 hadde 60-70 fullverdige medlemmer. Senere på høsten var det over 80, ifølge den nye lederen, Jan Tellef Aanonsen.

139 Ifølge tidligere SOO-leder Jan Tellef Aanonsen.

140 Se bilder omtale og bilder av Sons of Odin: <https://www.dt.no/nyhet/krim/drammen/odins-sonner-sendt-hjem-av-politiet/s/5-57-311911>

kollega. Også daværende justisminister Anders Anundsen uttalte at «Det er politiet som skal trygge våre gater [...]. Jeg har vanskelig for å se at Odins soldater har noen rolle i denne sammenheng.» Statsminister Erna Solberg sa at Soldiers of Odin «ligner en borgerverngruppe, og det er vi imot. Det er ikke andre som skal patruljere og sikre sikkerheten i norske byer, det skal politiet gjøre».¹⁴¹

I et tilfelle kjørte en lokal SOO-leder rundt med en van merket «INNSATSLEDER» med store bokstaver, en betegnelse politiet bruker på noen av sine biler,¹⁴² noe politiet nok mente var ganske provoserende.

Politiets reaksjoner på at SOO startet med sine uniformerte «vandringar» i gatene i februar 2016 var nokså sprikende og famlende i starten. Med unntak av en påtaleansvarlig i Finnmark politidistrikt (tidligere politimester i Vest-Finnmark) som uttalte at «mye av det Odins soldater har tenkt å gjøre er uproblematisk sett fra politiets ståsted»,¹⁴³ så var politiet gjennomgående tydelige på at de ikke ønsket hjelp fra SOO for å holde ro og orden i gatene. Men det varierte sterkt hva politiet gjorde i ulike byer og politidistrikt. I noen byer ble de kontant bortvist av politiet. I Kristiansand ble SOO nektet av politiet å patruljere, men fikk lov å dele ut boller og kaffe. Politiet hadde på forhånd sendt ut pressemelding om at de ville bortvise den kontroversielle gruppa fra sentrum fordi de anser privat patruljevirkosomhet som straffbar aktivitet.¹⁴⁴ Andre steder fikk grupper på 10-15 uniformerte SOO-medlemmer vandre rundt i gatene, men under tett oppsyn av politi,¹⁴⁵ mens de i noen byer fikk gå uniformert uten at politiet på noen måte grep inn.

141 Flere sentrale politikere tar avstand fra SOO i VG 23.02.16: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/asyl-debatten/erna-solberg-om-odins-soldater-ligner-en-borgerverngruppe-og-det-er-vi-imot/a/23623556/>

142 <https://www.aftenposten.no/norge/i/4d1n19/Video-fra-Aftenposten?video=111303>

143 https://www.nrk.no/finnmark/politistjef-om-odins-soldater-_-_-uproblematisk-at-de-trygger-by-er-og-tettsteder-1.12810642

144 <https://www.nrk.no/sorlandet/politiet-holdt-oye-med-odins-soldater-1.12814198>

145 Da vi (TB og IMG) gikk sammen med Soldiers of Odin i Drammen 20. februar 2016, brukte politiet store ressurser på å passe på de ca. 12 deltakerne med både uniformert politi og spanere i sivil. Politiet tok opp deltakernes personalia, visiterte for våpen og beordret at to store hunder skulle stenges inne i bilene. <http://drm24.no/nyheter/her-patruljere-soldiers-of-odin-i-drammen-1622048>

Et par uker etter de første Soldiers of Odin-vandringene hadde politimestrene i alle distriktene og Politidirektoratet 26. februar 2016 et telefonmøte hvor de ble enige om en felles policy overfor «grupperinger som fremstår som patruljerende for å opprettholde ro og orden». Der ble det henvist til den såkalte «borgervernbestemmelsen» i politiloven § 26: «Det er forbudt for andre enn politiet å organisere eller delta i privat virksomhet som har som formål å opprettholde offentlig ro og orden eller drive andre former for alminnelig rettshåndhevelse på offentlig sted.» På grunnlag av samrådet mellom politimestrene utarbeidet Oslo Politidistrikt et policydokument som blant annet fastslo:

Aktivitet som fremstår som «patruljering», med felles «uniformering» uten noen tilknytning til politiet eller andre relevante organer, anser Oslo politidistrikt å være i strid med politilovens § 26 (borgervernbestemmelsen). Aktiviteten er ulovlig og straffbar i seg selv, det er således i utgangspunktet ikke krav om at aktiviteten forstyrrer ro og orden eller liknende.

Selv om politimestrene for alle distriktene allerede i slutten av februar 2016 var enige i å stanse patruljering fra Soldiers of Odin og liknende grupper med hjemmel i at det var i strid med politilovens § 26, fortsatte imidlertid politiets praksis å variere sterkt rundt om i landet. Noen steder fikk de fortsette å patruljere uniformert og uforstyrret, mens de andre steder ble bortvist eller pålagt å ta av eller vrenge genseren slik at symbolene ikke lenger var synlige. Og noen steder forsøke lokalt politi å nekte SOO å vandre uniformert rundt i gatene med henvisning til en annen hjemmel, nemlig politilovens § 7 om forstyrrelse av offentlig lov og orden. Da SOO-medlemmer på Kongsvinger 20. november 2016 nektet å etterkomme pålegg om å ta av seg eller vrenge hettegenserene, ble lederen bøtelagt begrunnet med forstyrrelse av offentlig ro og orden. Han ble i dom av 27. januar 2017 frifunnet av Glåmdal tingrett, noe Soldiers of Odin tolket som at de nå hadde rettens kjennelse på at de hadde lov til å gjennomføre sine vandringene iført hettegensere. Politoadvokat Kai Spurkland, som er en av landets ledende juridiske

eksperter på politiets operative virksomhet og juridiske rammer for vektervirksomhet (Spurkland, Myhrer og Bunæs 2017), argumenterte i et notat for at dommen var riktig, men at politiet ville stått sterkere hvis de i stedet hadde begrunnet sin inngripen med at SOOs uniformerte patruljering var et brudd på Politilovens § 26 om forbud mot privat retts-håndhevelse.¹⁴⁶

Våren 2017 har det vært noe aktivitet og enkelte forsøk på å gjennomføre vandring, men politiet har nektet dem å bruke sine hettegensere med SOO-symboler, begrunnet med at dette er i strid med Politilovens bestemmelser om privat ordenspatruljering. Tidlig i mai 2017 ble ti medlemmer av Soldiers of Odin pålagt av politiet å ta av seg hettegenserene da gruppen var på en «vandring» i Tønsberg, noe de etterkom. Men da politiet senere på natten påtraff samme gruppe med genserene på, ble tre av dem bøtelagt. Så langt vi kjenner til har Odins Soldater ikke gjort forsøk på å patruljere i noen norske byer siden mai 2017. Det synes nå som om politiets (etter hvert) konsekvente linje med å bøtelegge uniformert patruljering har bidratt til at luften har gått ut av Soldiers of Odin. Dermed mistet de det kule imaget og identitetssymbolet som åpenbart var tiltrek-kende og viktig for mange av deltakerne. Men de interne konfliktene, lederstridighetene og organisasjonsproblemene har også i høy grad bidratt til at gruppen har gått i oppløsning.

Fenomenet Soldiers of Odin er likevel interessant, ikke minst fordi bevegelsen er langt mer aktiv i en rekke andre land, og er del av et mer generelt fenomen knyttet til borgervern rettet mot minoriteter og migranter.¹⁴⁷ I land som Finland, Sverige og Malta har Soldiers of Odin hatt en

146 Kai Spurkland: Kommentar til dom i Glåmdalen tingrett om «Odins soldater». Notat datert 7. februar 2017. Notatet er gjort tilgjengelig for politiet gjennom politiets intranett, KODE, og har trolig vært retningsgivende for hvordan politiet senere har begrunnet bortvisning av SOO eller pålegg om å ta av SOO-gensere.

147 C-REX har tatt initiativ til et større internasjonalt komparativt forskningsprosjekt om «Vigilantism against Migrants and Minorities», som vil ha casestudier fra et bredt spekter av borgervernbevegelser i en rekke land.

langt tydeligere høyreekstrem og anti-islamisk profil, og med sterkere preg av borgervern enn det som etter hvert ble linjen i den norske grenen. Dette kan til en viss grad forklares ut fra reaksjonene på gruppen fra politi, politikere, media og andre opinionsdannere, og hva slags motstand, støtte og handlingsrom de ulike gruppene har fått. Men en like viktig forklaring på at den norske versjonen av SOO trakk i en annen retning var trolig at de som etter hvert fikk kontroll over organisasjonen, hadde en annen agenda enn å bekjempe innvandring og Islam. De synes å ha vært mer opptatt av å få anerkjennelse fra omgivelsene for at de var «good guys» som ville gjøre noe bra for samfunnet. Særlig gjaldt det de unge mennene som hadde en kriminell karriere bak seg, og så på dette som en mulighet til å gjøre opp for seg for noe av det gale de hadde gjort tidligere. Hvis Soldiers of Odin hadde blitt for tett forbundet med høyreekstremisme, ville dette bare stigmatisere dem ytterligere og undergrave deres forsøk på å vinne anerkjennelse og forbedre deres anseelse i samfunnet.

Identitærbevegelsen, alt-right og andre etnonasjonalister

Som nevnt i innledningen kan vi skille mellom tre hovedformer for radikal nasjonalisme: 1) *Raserevolusjonære nasjonalsosialister* som mener rase er en essensiell identitet, og at den hvite rasen er mer verdifull enn andre raser; 2) *kulturnasjonalister*, som er opptatt av kulturelle forskjeller, og som i prinsippet mener fremmedkulturelle kan assimileres inn i vår kultur og bli en av oss; og 3) *etnonasjonalister*, som hevder at alle etnisiteter er likeverdige (etnisk pluralisme), men at de skal holdes adskilt for å utvikle sine særtrekk, og at kulturblending eller assimilering derfor er skadelig (Teitelbaum 2017). I dette underkapitlet skal vi ta for oss denne siste retningen.

I feltet mellom de raserevolusjonære nasjonalsosialistene (eksemplifisert ved Vigrid og DNM) og de kulturnasjonalistiske innvandringsmotstanderne og islamkritikerne finnes det altså et miljø eller ideologisk retning av radikale nasjonalister som på noen områder skiller seg betydelig

fra de to nevnte kategoriene. Det er disse som kan beskrives som *etnonasjonalister*. Det finnes flere varianter innenfor denne brede kategorien (bl.a. Identitær-bevegelsen og Alt-Right-bevegelsen), og som dels står i skarp ideologisk motsetning til hverandre på noen områder, blant annet i synet på etnisitet, rase og jøder.

Etnonasjonalismen har så langt hatt relativt begrenset oppslutning i Norge (selv om partiet Hvit Valgallianse og noen liknende småpartier kan plasseres innenfor denne brede kategorien), men denne retningen synes å ha fått litt mer vind i seilene de siste årene – om enn i ulik grad og i litt ulike former i ulike land. De to mest sentrale retningene innenfor denne retningen er *Identitær-bevegelsen*, som har sine ideologiske røtter i Frankrike, og den *hvite nasjonalismen/alt-right-bevegelsen*, som tydeligst har kommet til uttrykk i USA.

Identitærbevegelsen (også omtalt på norsk som «identitetsbevegelsen») har sin opprinnelse i den franske anti-liberale retningen som gjerne omtales som *Nouvelle Droite*, det nye høyre, som oppsto på 1960-tallet. Sentral i utviklingen av denne retningen er den franske filosofen Alain de Benoist, men også den italienske filosofen Julius Evola, som har vært en sentral inspirator for den italienske nyfascismen. Begge disse filosofene er anti-modernister og anti-liberalister, og vektlegger tradisjonen som en sentral verdi. Spesielt den franske retningen legger vekt på verdien av pluralisme i betydningen «the plurality and variety of races, ethnic groups, languages, customs, even religions [that] characterized the development of humanity since the very beginning» (De Benoist & Champetier 1999, sitert i Teitelbaum 2017). *Nouvelle Droite* og identitærbevegelsen som vokste ut av den på starten av 2000-tallet, legger vekt på at etniske og kulturelle forskjeller har verdi i seg selv, og at ulike etnisiteter i prinsippet er likeverdige, men må ikke blandes («etnopluralisme»). Men disse verdiene trues av modernisering, liberalisme og multikulturalisme som fremhever likhetsidealer som visker ut disse forskjellene. De hevder at innvandring blander sammen ulike raser, etnisiteter

og kulturer til en homogen masse der de verdifulle og forskjellige identitetene forsvinner. Her finnes det åpenbare trekk av apartheid-tenkning – ulike raser, etnisiteter og kulturer skal utvikle seg adskilt fra hverandre. Identitærbevegelsen fremhever også verdien av tradisjonelle kjønnsroller, familiestrukturer og hierarkier som trues av det moderne samfunnets individualisering og likestillingstenkning. På samme måte som kulturer har egenverdi som forskjellige, ser identitærene også på de naturgitte forskjellene mellom menn og kvinner som noe verdifullt.

Selv om identitærbevegelsen har hentet en del tankegodt fra fascismen (Bjørkelo 2015), og mange av deltakerne har tidligere deltatt i fascistiske og nynazistiske bevegelser (Teitelbaum 2017), så distanserer de seg også fra både fascisme og nazisme, og betrakter disse retningene som «gameldags nasjonalisme». De tar avstand fra tradisjonell nasjonalsosialisme, hitlerisme, førerprinsipper, voldsdyrking og forestillingene om at den ariske rasen er overlegen alle andre raser, og mener at nazismen og fascismen er ideologisk og historisk bankerott. Nazismen beskrives som en imperialistisk, modernistisk bevegelse som undertrykker andres rett til selvbestemmelse og forskjellighet (Teitelbaum 2017: 42, 50). De unngår helst å bruke rasebegrepet.

Identitærbevegelsen søker ikke primært å få politisk innflytelse direkte gjennom å selv delta i politiske valg, men gjennom *metapolitikk*, ved å flytte grensene for den politiske diskursen og påvirke hvilke temaer som diskuteres og hvilke begreper som brukes. Her er de – paradoksalt nok – sterkt inspirert av hvordan den venstreradikale sekstiåtterbevegelsen endret den politiske kulturen, og særlig er de påvirket av den italienske marxisten Antonia Gramscis tenkning om metapolitikk og betydningen av å vinne kulturelt hegemoni. Den svenske identitær-ideologen Daniel Friberg skriver:

Metapolitics, simply put, is about affecting and shaping people's thoughts, worldviews, and the very concepts which they use to make sense of and define the world around them. Only when metapolitical efforts succeed in chang-

ing this basis, and the population comes to feel that change is a self-evident necessity, will the established political power – which now finds itself disconnected from public consent – begin to stumble, before finally toppling with a boom, or it may simply peter in a rather anticlimactic fashion, to be replaced by something else. Metapolitics can thus be seen as a war of social transformation, fought on the level of worldview, thought, and culture (Friberg 2015).

Den metapolitiske innflytelsen kan skje gjennom å få innpass for bevegelsens budskap i eksisterende partier eller institusjoner for å påvirke disse, slik identitær-aktivister har innflytelse som bakspillere rundt Front National i Frankrike. Alternativt kan de etablere sine egne institusjoner og nyhetskanaler for å påvirke den politiske kulturen. De er revolusjonære, men vil legge grunnen for en gjennomgripende samfunnsendring ved å påvirke det kulturelle og intellektuelle feltet rundt politikken. De kan organisere ulike former for aksjoner, enten det er demonstrasjoner, suppekjøkken med svi-nekjøtt (bare til trengende ikke-muslimer) eller å leie skip for å drive privat grensekontroll mot flyktninger ute på Middelhavet (Defend Europe-kampanjen),¹⁴⁸ men deres metoder er i hovedsak ikke-voldelige. Når det gjelder oppfinnsomme aksjonsformer, henter de ofte inspirasjon fra venstresiden og miljøbevegelsen. Men det er ingen tvil om at Identitærbevegelsen er illiberal, anti-demokratisk, anti-egalitær og ser på ikke-vestlig innvandring som en destruktiv trussel mot den europeiske sivilisasjon. Selv om de foretrekker å snakke om etnisitet, ligger rasetenkning like under overflaten (Lindalen 2017: 66). Noen av disse gruppene snakker om «the great replacement» som en hemmelig plan om utskifting av den opprinnelige europeiske befolkningen med fremmede folkeslag gjennom innvandring, bevisst planlagt av multietniske krefter.¹⁴⁹

Generasjon Identitet (opprinnelig ungdomsavdelingen til *Bloc Identitaire* i Frankrike) er i stor grad en ungdomsbevegelse som er inspirert av

148 <http://www.dw.com/en/defend-europe-identitarians-charter-a-ship-to-return-migrants-to-africa/a-39702947>

149 Se <https://ektenyheter.no/index.php/2017/11/the-great-replacement-konspirasjon-eller-fakta/> og <https://ektenyheter.no/index.php/2017/11/the-great-replacement-and-the-lack-of-debate/>



Sticker som selges på Generation Identity's hjemmeside: <https://www.generation-identity.org.uk/product/stop-great-replacement-stickers/>
Identitærbevegelsens symbol er et gresk lambda-tegn som opprinnelig ble malt på skjoldene til hæren fra Sparta.

Nouvelle Droite, og som særlig har fått mange tilhengere i Frankrike, Italia, Tyskland, Østerrike, Storbritannia, Irland, Danmark og mer indirekte, i Sverige. De har også begynt å få en liten gruppe aktivister i Norge. Bevegelsen er et pan-europeisk snarere enn snever nasjonalistisk. Den tiltrekker seg i stor grad velintegrerte studenter og andre ungdommer, og har dermed en helt annen sosial profil enn tidligere høyreekstreme ungdomsbevegelser (som skinheads og nynazister). De forsøker å gjøre innvandringsmotstand kult og ungdommelig (Lindalen 2017). Den bredere identitær-bevegelsen har utviklet

seg i mer ekstrem retning enn Generasjon Identitet, som hevder å være moderate.¹⁵⁰ Men organisasjonen holder fortsatt fast på ideen om «frivillig remigrasjon» av muslimer og andre etniske grupper de mener ikke tilhører europeisk kultur. Dette vil de oppnå ved blant annet å forby halal-kjøtt i Europa, slik at muslimer ikke finner det attraktivt å bli boende her.

Den andre hovedretningen innenfor dagens etniske nasjonalisme er den amerikanske *Alt-right*-bevegelsen, som gjerne også omtales som *white nationalism*. Dette er en ganske løs og sammensatt bevegelse som inneholder et bredt spekter av meninger og grupper, og spenner fra nynazister og Ku Klux Klan-tilhengere, til «hvite nasjonalister», og til Steve Bannon og mange av støttespillerne rundt president Donald Trump, som heller kan betegnes som *alt-light* (Hawley 2017: 128-ff). Den sentrale ideologen for alt-right og white nationalism er Richard Spencer, som også var opphavsmannen til termen «Alt-right». Han framstiller ofte Alt-right-bevegelsen som en amerikansk versjon av den europeiske Nouvelle Droite

¹⁵⁰ Dette ifølge leserinnlegg i Aftenposten 7. mai 2018 av Tore Rasmussen. Nordmannen, som har bakgrunn fra Vigrid, framstår nå som en lederskikkelse i den britiske og irske delen av Generasjon Identitet. Han ble i mai 2018 nektet innreise til Storbritannia, hvor han er bosatt, på grunn av at han ifølge britiske immigrasjonsmyndigheter har verdier og holdninger som «ikke harmonerer med verdier til det britiske samfunnet». <https://www.aftenposten.no/verden/i/7lwnLB/Nordmann-anholdt-og-nektet-innreise-pa-London-flyplass-pa-grunn-av-verdier-og-holdninger>

og identitær-bevegelsen, men i realiteten er det betydelige forskjeller.¹⁵¹ Først og fremst er den amerikanske Alt-right-bevegelsen langt mer opptatt av rasedimensjonen, og mange omtaler seg uten blygsel som «white nationalists», og har tette kontakter med nynazistiske og uttalt rasistiske organisasjoner. Selv om det har vært mye utveksling mellom de to retningene, har det også oppstått sterke motsetninger. Da Richard Spencer på en Alt-right-konferanse i Washington i november 2016 avsluttet sin tale med å løfte armen i nazihilsen og sa «Heil Trump, heil our people, heil victory!», førte det til at den tyske Identitäre Bewegung (IB) og en del andre europeiske identitære brøt med Spencer og Alt-Right (Lindalen 2017: 90). Så selv om Spencer og andre amerikanske alt-right-aktivister fremstiller seg som en amerikansk versjon av den europeiske identitær-bevegelsen, blir dette ikke alltid oppfattet på samme måte av det europeiske motstykket.

Alt-right-bevegelsen fikk mye oppmerksomhet under den amerikanske presidentvalgkampen i 2016, fordi store deler av Alt-right-bevegelsen sluttet helhjertet opp om Donald Trump, og Trump tok ikke avstand fra dem. Hans kampanje og valgtaler brøt en rekke tabuer om innvandring og «kriminelle mexicanere» som flyttet grensene for hva som var mulig å si offentlig, og hvite nasjonalister følte at de nå hadde langt mer spillerom. Personer som Steve Bannon og andre i kretsen som gjerne blir omtalt som Alt-light, ble tatt inn som Trumps rådgivere under valgkampen og inn i Det hvite Hus.

Hvordan har identitær-bevegelsen, alt-right-bevegelsen og tilsvarende former for etnisk nasjonalisme fått gjennomslag i Norge og Skandinavia? Det er verdt å huske at identitær og alt-right dreier seg mer om ideologiske tankeretninger enn formelle organisasjoner, så det handler mer om at ulike organisasjoner tar opp i seg tankegodset enn at det dannes nye

¹⁵¹ Den italienske skribenten Alessandra Bocchi, som tydeligvis har sterke sympatier for den europeiske varianten, diskuterer i en artikkel forskjellene mellom identitetsbevegelsen i Europa og USA: <https://ektenyheter.no/index.php/2018/01/identitetsbevegelsen-i-europa-kontra-usa/>
Artikkelen er gjengitt på nettstedet Ektenyheter.no, som har mye identitær-stoff. Artikkelen er for øvrig oversatt av Max Hermansen, tidligere leder av Pegida Norge.

organisasjoner som flagger navnet identitær eller alt-right. I Sverige har disse formene for etnisk nasjonalisme fått langt større oppslutning enn tilfellet er i Norge. Svenske organisasjoner som Nordiska Förbundet og partiet Nasjonaldemokratene og deres ungdomsparti, Nordisk Ungdom, tok opp i seg mye tankegodt fra Nouvelle Droite og identitær-bevegelsen på tidlig 2000-tallet, uten at de nødvendigvis kalte seg identitære. En svært viktig aktør, også internasjonalt, var det som etterhvert utviklet seg til forlaget Arktos Media, under ledelse av Daniel Friberg. Han regnes som en av de mest sentrale aktørene innenfor den internasjonale etniske nasjonalist- og identitærbevegelsen, og har bygget opp forlaget Arktos, som i dag er verdens største distributør av litteratur innenfor identitær- og alt-right-bevegelsene og høyre-radikalisme. Arktos har blant annet oversatt og utgitt arbeidene til Gramsci, Evola og Benoiste.¹⁵²

I Norge er det nærliggende å peke på partiet Hvit Valgallianse i perioden 1995-1997 som en tidlig representant for en etnisk hvit nasjonalisme. Partiet kunne neppe beskrives som raserevolusjonært eller nazistisk, men partiprogrammet, som gikk inn for deportasjon av «ikke-hvite» mennesker fra Norge og sterilisering av adoptivbarn, stod ideologisk langt fra de fleste andre innvandringsmotstandere og kulturnasjonalister. Partileder Jack Erik Kjuus ble da også dømt for rasisme (se s. 105).

Partiet Alliansen, stiftet og ledet av Hans Jørgen Lysglimt Johansen, representerer muligens en litt mindre brutal form for etnisk nasjonalisme. Partilederen har knytter seg tydelig opp til den amerikanske alt-right-bevegelsen. Lysglimt Johansen var en av de mest markerte tilhengerne i Norge av Donald Trump under presidentvalgkampen, og partiet Alliansen ble stiftet to uker etter at Trump vant valget i november 2016. Partiets nestleder, Bjørn Christian Rødal, er tydelig inspirert av identitære ideer,

152 Se Teitelbaum (2017: 45-41) for en inngående beskrivelse av framveksten av identitærbevegelsen i Sverige, og den rollen Daniel Friberg og Arktos har spilt.

blant annet uttrykt gjennom flere taler lagt ut på YouTube.¹⁵³ Også partileder Lysglimt Johansen formidler noen av identitær-bevegelsen hovedtemaer, som «the great replacement», som handler om hvordan den innfødte europeiske befolkningen blir erstattet av ikke-europeiske migranter.¹⁵⁴ Han viser til befolkningsstatistikk fra SSB:

[...] i 2100 vil 29-30 prosent av befolkningen være av afrikansk eller asiatisk opprinnelse. Og den utviklingen kommer bare til å fortsette. [...] For tippoldebarna våre, og tipp-tippoldebarna våre, så er den norske befolkningen altså byttet ut med en befolkning fra Afrika, Asia, blandet ut [...]. Et land reflekterer de som bor der. Har vi afrikanske og asiatiske mennesker i Norge i flertall, så blir det afrikanske og asiatiske tilstander i Norge. [...] Det er ikke sånn at det er vært her i Norge, eller jorda, eller potetene som gjør at det er et bra land, det er fordi det er et bra folk. Og bytter man ut folket, så får man et annet land. [...] Det største problemet er at vi har ikke hatt denne diskusjonen. Det er aldri lagt fram for folket om vi ønsker at folket skal byttes ut. Det er så sentralt å forstå, for det er en del av riggingen, at man ikke skal legge fram de viktigste tingene. [...] Selvfølgelig hadde folket sagt nei hvis det hadde blitt lagt fram på den måten: Ønsker du, ja eller nei, at Norges befolkning skal byttes ut, slik at om 100 år, så er det flertall av folk med afrikansk og asiatisk opprinnelse? Da hadde vi fått et nei, selvfølgelig hadde vi det. Så det er rigget!¹⁵⁵

Partileder Lysglimt Johansen sendte sommeren 2018 ut en serie truende twittermeldinger: «Vi må få opp et inferno av raseri og slå tilbake landsvikerne. Jeg tenker meg et raseri på linje med den franske revolusjonen». Videre skrev han at «Folket må holde de liberale politikere og pressefolk, aktører holdes personlig ansvarlig når konsekvensene kommer». Han konkluderte på Twitter 30. juli med at «It is treason and the treasonous shall hang.» Senere hevdet partileder Lysglimt Johansen at dette var et «poetisk språk». Twittermeldingene er nå slettet.

Partiet Alliansen fikk 3308 stemmer under stortingsvalget høsten 2017, en oppslutning på 0,1 prosent. Partiet har på ingen måte klart å samle de

153 Nestleder og førstekandidat for Alliansen i Møre og Romsdal, Bjørn Christian Rødals landsmøtetale: <https://www.youtube.com/watch?v=vdvZpGDVvzE> og https://www.youtube.com/watch?v=Z_ErPU2h7kA

154 Se <https://www.generation-identity.org.uk/faqs/> om «the great replacement».

155 Hans Lysglimt Johansen om «Det Norske folk skal byttes ut med Afrikanere og Asiater!» <https://www.youtube.com/watch?v=eGk34eF6W8s>

etniske nasjonalistene i Norge. Innenfor Generasjon Identitet-bevegelsen er det en del som ser på Alliansen og partileder Lysglimt Johansen som altfor ytterliggående, blant annet når det gjelder antisemittisme.

Den nettbaserte nyhetstjenesten Ekte Nyheter (www.ektenyheter.no) er en annen representant for identitær-bevegelsens ideer i Norge. Denne nettsiden inneholder mye identitær-stoff, og begrepet «identitær» eller «identitetsbevegelsen» brukes i stor utstrekning. Der andre identitær-inspirerte grupper toner ned tilknytningen, framstår Ekte Nyheter som et tydelig talsrør for identitetsbevegelsen. Det var også Ekte Nyheter som sto bak invitasjonen av lederen av Identitäre Bewegung Österreich, Martin Sellner, på et arrangementet i Oslo 27. mai 2017, hvor noe av målsetningen syntes å ha vært å få fart på den identitære bevegelsen i Norge.

Et annet forum som også i stor grad formidler identitært tankegods uten direkte å heise identitær-flagget, er det «høgnorske» nettstedet Maalmannen.no. Nettstedet, hvor alt skrives i et arkaisk nynorsk, er sterkt opptatt av kulturell identitet som motvekt til multikulturalisme og globalisering. Mange av bakgrunnsartiklene og nyhetssakene knytter opp til identitærbevegelsen og alt-right.¹⁵⁶

Redaktøren i Maalmannen er også sentral i Scandza Forum, som er en rullerende konferanse og et møtested for identitære og andre radikale nasjonalister i Skandinavia.¹⁵⁷ Konferansene, som i 2017 var arrangert i Stockholm og Oslo, er i stor grad ment som fysiske møtesteder hvor etno-nasjonalister av ulike ideologiske avskygninger kan møtes ansikt til

156 Se for eksempel på Maalmannens positive dekning av Alt-right og identitær-bevegelsen: <https://www.maalmannen.no/2017/08/alternativhogre-sigrar-i-charlottesville/nyhetssakene>, <https://www.maalmannen.no/2017/05/europeisk-identitets-konferanse-i-stockholm/>, men også av utpregede høyre-revolusjonære grupper <https://www.maalmannen.no/2017/05/nasjonal-revolusjonar-fyrste-mai-demo-i-gera/>.

157 Se referat fra Scandza forums konferanse i Oslo i juli 2017, skrevet av Olav Torheim, som selv var en av hovedtalerne ved konferansen. <https://www.maalmannen.no/2017/07/hundretals-frammote-pa-scandza-forum-i-oslo-2/>. Filter Nyheter hadde også en analyse av hvem talerne på konferansen var: <http://filternyheter.no/hvite-nasjonalister-motes-i-oslo-lordag-talere-florter-med-nazi-slagord-og-mener-joder-skal-ut-av-europa/>

ansikt, ifølge primus motor for Scandza-konferansene, Fróði Midjord, en svensk-islanding med base i Bergen.¹⁵⁸ Konferansene har hentet inn noen av de fremste alt-right-aktivistene fra USA og Europa som hovedtalere, som Greg Johnson (USA), Guillaume Durocher (Frankrike) og Kevin MacDonald (USA). Ut fra referatene på Maalmannen.no og foredrag lagt ut YouTube er det tydelig at også «det jødiske spørsmål» og jødernes makt har vært et sentralt tema på konferansene. Ifølge politiet, som fulgte Scandza-konferansen i Oslo tett, var det deltakere fra en rekke ulike miljøer på den radikale høyresiden som deltok, blant annet fra Den nordiske motstandsbevegelsen. Det er et trekk ved de identitære miljøene at de er et møtested for både kulturnasjonalister, etnonasjonalister og raserevolusjonære nasjonalsosialister. Selv om det kan hevdes at identitær-bevegelsen i en viss grad trekker symbolske grenser mot nasjonalsosialister og andre høyreekstreme (Lindalen 2017: 85-103), så viser deltakelsen og innleggene på Scandza-konferansene at barrierene mot tradisjonell antisemittisme og nasjonalsosialisme ikke er særlig høye. Personer fra både identitær-bevegelsen og DNM-miljøet deltar på hverandres arrangementer.¹⁵⁹ Samtidig er det en del identitær-folk som holder seg borte fra Scandza-konferansene på grunn av leflingen med antisemittisme og andre ekstremistiske synspunkter og deltakere.

Hovedstrategien for identitærbevegelsen er å drive metapolitikk, altså endre folks tenkemåte, og hvilke begreper som brukes for å beskrive og diskutere tematikken, hva som blir politiske tema, og å flytte grensene for hva som kan snakkes om i det offentlige ordskiftet – også i den politiske hovedstrømmen. Det er i seg selv høyst legitimt å arbeide slik innenfor et demokrati. Men identitærbevegelsen fremmer også anti-liberale, anti-demokratiske og anti-egalitære ideer. Bak ordene om etnisk identitet er veien kort til å tenke i rasemessige kategorier. Antisemittiske forestillinger om

158 <https://www.maalmannen.no/2017/05/europeisk-identitets-konferanse-i-stockholm/>

159 Dette ifølge flere kilder i politiet.

jødernes gjennomgripende innflytelse blir også ofte fremført i en del av disse miljøene.

Noe av det som skiller identitær-bevegelsen fra de kulturnasjonalistiske innvandringsmotstanderne og de raserevolusjonære nasjonalsosialistene, er at identitærene har langt større potensiale og appell blant unge, velutdannede mennesker. Miljøene av tradisjonelle innvandringsmotstandere, som SIAN og FMI, tiltrekker seg i hovedsak eldre mennesker med mye fremmedfrykt. Nasjonalsosialistiske grupper som Den nordiske motstandsbevegelsen er for sære, sekteriske og stigmatiserte til å tiltrekke seg unge mennesker med utdanning. Identitær-bevegelsen framstår som langt mer intellektuell og hipp enn de andre bevegelsene, og er i ferd med å bygge opp et miljø som kan være attraktivt for studenter og andre velintegreerte unge. Bevegelsen har ikke skarpe grenser mot andre miljøer og grupperinger, noe som gjør det lett å komme inn fra ulike kanter, både fra mainstream og fra mer ekstreme grupper. Men dette er også identitær-bevegelsens akilleshæl. Fordi grensemerkene er så lave at de slipper til tydelig antisemittiske foredragsholdere og nasjonalsosialistiske deltakere på sine arrangement, risikerer også bevegelsen at de blir kontaminert av disse ekstreme og stigmatiserte aktørene og gruppene.

Høyreekstrem vold og hatkriminalitet

Høyreekstrem vold og hatkriminalitet viser til overlappende, men ikke helt sammenfallende fenomener. I sin RTV-database (Right-Wing Terrorism and Violence) inkluderer Ravndal (2017b: 102) kun hendelser hvor målutvelgelsen (minoritetsgrupper, politiske motstandere, eller myndigheter) er basert på «right-wing beliefs». Politiet definerer hatkriminalitet som «straffbare handlinger som helt eller delvis er motivert av negative holdninger på grunn av etnisitet, religion, homofil orientering og/eller nedsatt funksjonsevne» (Oslo politidistrikt 2018: 5). Hatkriminalitet dekker der-

for et bredere spekter av kriminelle handlinger enn vold, og det kan begås av personer som har helt andre beveggrunner enn høyreekstreme meninger, for eksempel ulike religiøse overbevisninger eller fordomsfullhet uten noen ideologisk forankring.

Det har vært en lang rekke hendelser av høyreekstrem vold og hatkriminalitet i Norge siden slutten av 1990-tallet og fram til i dag. De fleste hendelsene har vært av begrenset omfang og uten alvorlige fysiske skader, men virket skremmende nok for de som var ofrene – noe som trolig også var hensikten. Men i perioden før 1990, skjedde det fire svært alvorlige voldsepisoder:

- En sprengladning ble kastet inn i 1. mai-toget i 1979 av et medlem av Norsk Front. En person i toget fikk varige skader. Hendelsen førte til at Norsk Front ble nedlagt, og etterfulgt av Nasjonal Folkeparti.
- De såkalte Hadelands-drapene i 1981. Tre medlemmer av Norges Germanske Armé ble dømt for å henrette med maskinpistol to unge menn som var tilknyttet gruppen.
- En serie mindre dynamittanslag mot innvandringsrelaterede mål utført av sentrale medlemmer av Nasjonalt Folkeparti i 1985 kulminerte i en sprengladning mot Nor Moské. En kvinne ble lettere skadet. Flere personer med ledende posisjoner i partiet ble dømt.
- Sommeren 1989 ble to mannlige pakistanske innvandrere knivdrept på gata i Oslo av en polsk mann som ifølge vitner ble oppildnet til å drepe av sine norske venner. Gjerningsmannen ble dømt til seks år i polsk rett, men slapp fri etter tre år. Vennene ble frikjent.¹⁶⁰

Et fellestrekk ved tre av disse alvorlige – og til dels terroristiske – voldshendelsene på 1970- og 80-tallet var at aksjonene var knyttet til høyreekstreme organisasjoner med nazistisk preg, og at straffefølgelsen førte til at organisasjonene etter hvert ble nedlagt. Den fjerde hendelsen hadde ingen tilknytning til noe organisert høyreekstremt miljø.

¹⁶⁰ Aftenposten 11. sep. 1992.

Fra slutten av 1980-tallet og gjennom hele 1990-tallet ble det gjennomført en lang rekke voldshandlinger som hadde preg av høyreekstremisme og/eller fremmedhat. Den ene hovedtypen angrep – som utgjorde det største antallet – var rettet mot innvandrere og flyktninger, og kunne spenne fra rasistiske graffiti og ruteknusing til brannbomber og sprengladninger. De typiske målene var asylmottak og flyktningeboliger, men også private hjem og innvandrerbutikker, samt fysiske angrep på personer med utenlandsk bakgrunn med slagvåpen eller kniv. I perioden 1982-1992 ble det i Norge gjennomført minst 34 terrorpregede voldsangrep (gatevold holdt utenfor), de fleste i 1985 og 1987-88 (Bjørge 1997: 74-75). De fleste av de fremmedfiendtlige angrepene var *ikke* utført av organiserte høyreekstremister, men av lokale, småkriminelle ungdomsgjenger med fremmedfiendtlige holdninger, og ofte under påvirkning av alkohol. I noen tilfeller ble disse ungdommene radikalisert og involvert i mer organiserte høyreekstreme miljøer i etterkant av sine voldshandlinger (Bjørge 1997, kapittel 4). Slike fremmedfiendtlige voldshandlinger fortsatte utover på 1990-tallet, og ble i økende grad begått av personer med tilknytning til mer organiserte høyreekstreme ungdomsmiljøer, noe som blant annet hadde sammenheng med at den nynazistiske varianten av skinhead-subkulturen bredte om seg, særlig knyttet opp til Nasjonalistmiljøet. På andre halvdel av 1990-tallet ble også deler av disse miljøene mer terroristisk orientert (Fangen 2001). Den fremmedfiendtlige volden fikk sitt mest tragiske utslag i knivdrapet på Benjamin Hermansen i 2001, utført av to unge menn fra Boot Boys. Denne hendelsen, og reaksjonene den førte til, bidro til at Nasjonalistmiljøet og det rasistiske skinhead-miljøet gikk i oppløsning. Utover på 2000-tallet skjedde det færre, men også alvorlige fremmedfiendtlige voldshandlinger.

I juli og august 2008 skjedde to alvorlige skytehendelser. En 16 år gammel gutt på Hvalstad asylmottak ble alvorlig skadet av et av flere skudd som ble avfyrt mot bygningene. Gjerningsmannen, som var advokat, ble

funnet strafferettslig utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern. En måned senere i Trondheim ble en norsk statsborger med opprinnelse fra Somalia drept med flere pistolskudd. Gjerningsmannen hadde tidligere skrevet på et ark at en av hans planer for sommeren var å drepe muslimer hvis sjansen bød seg, og brenne ned moskeer og muslimske bygg. De rettspsykiatriske sakkyndige mente mannen var psykotisk, og også han ble dømt til tvungent psykisk helsevern.¹⁶¹

Under den såkalte «flyktningebølgen» i 2015-17 skjedde det i Sverige og Tyskland et stort antall brannstiftelser rettet mot nyopprettede flyktningmottak som enten var i drift eller skulle i drift.¹⁶² De fleste av disse antas å være påsatt av utenforstående, men få er oppklart. Det kun vært et fåtall av tilfeller av branner på asylmottak i samme periode i Norge med mistanke om fremmedfiendtlig motiv. Hva som lå bak er usikkert i flere av tilfellene, ettersom bare én av brannstiftelsene ble oppklart. To døgn etter at et tidligere hotell i Lindås utenfor Bergen ble godkjent som asylmottak, ble hotellet totalskadd i en påsatt brann. To brødre i 30-årene av polsk opprinnelse ble senere dømt for mordbrann. Statsadvokaten mente motivet bak brannen var frykt og rasisme.¹⁶³ Dommen ble anket til lagmannsretten. Der ble den eldste broren frikjent, mens den yngste tok på seg all skyld og ble dømt for skadeverk og uaktsom mordbrann. Motiviet for brannstiftelsen var at han var bekymret for svigerinnens sikkerhet når et 40-talls ungdommer skulle flytte inn i det planlagte asylmottaket.¹⁶⁴

161 <https://www.siste.no/krim/onsket-a-drepe-muslimer/s/1-79-4290927>

162 <https://www.aftenposten.no/verden/i/L98V/Nok-et-asylmottak-opp-i-flammer-i-Sverige> <https://www.abcnyheter.no/nyheter/2015/10/20/194878792/frykt-pa-svenske-asylmottak>.

Det anti-fascistiske tidsskriftet Expo (2015, nr. 4) omtaler 31 mordbranner eller mistenkte mordbranner mot asylmottak i Sverige i 2015. I 2016 var det registrert over 90 påsatte branner på asylboliger i Sverige. Drøyt en tredjedel av brannene var trolig påsatt av egne beboere, mens de øvrige var påsatt av utenforstående eller av ukjente gjerningspersoner. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/over-90-anlagda-brander-pa-asylboenden-forra-aret>

163 <https://www.dagbladet.no/nyheter/polske-brodre-domt-for-brann-pa-planlagt-asylmottak/68841683>

164 <http://www.smp.no/ntb/innenriks/2018/02/07/Mann-tilstâr-â-ha-satt-fyr-på-hotell-i-Lindås-16044143.ece>, <https://www.nrk.no/hordaland/ble-forst-domt-til-syv-ars-fengsel-for-asyl-brann--na-er--hovedmannen--blankt-frifunnet-1.13923751>

Den andre hovedformen for høyreekstrem vold var rettet mot politiske meningsmotstandere. Et tidlig eksempel på dette var sprengladningene som ble kastet mot 1. mai-toget i 1979. Utover på 1990-tallet skjedde en lang rekke voldelige sammenstøt mellom militante antirasister og høyreekstremister i Nasjonalistmiljøet, særlig i Oslo, men også i byer som Hønefoss og Kristiansand. Begge gruppene drev klappjakt på hverandre og utførte alvorlig vold. Mens de militante antirasistene i hovedsak brukte slagvåpen, gjorde de tallmessig underlegne høyreekstremistene i større grad bruk av skytevåpen og sprengladninger.¹⁶⁵ Ved minst to anledninger i 1994 og 1995 ble det kastet sprengladninger mot Blitz-huset i Oslo, som var samlingssted for noen av de mest militante antirasistene, og huset ble også beskyttet med hagle. Både de terrorpregede anslagene mot meningsmotstandere og de voldelige konfrontasjonene avtok etter drapet på Benjamin Hermansen i 2001, og siden da har det bare vært sporadiske og mindre hendelser – med ett stort unntak: Terrorangrepene 22. juli 2011.

Da Anders Behring Breivik vurderte ulike angrepsmål, bestemte han seg for å *ikke* angripe muslimer, fordi han mente det bare ville føre til større støtte til muslimer i befolkningen.¹⁶⁶ I stedet bestemte han seg for å rette sine angrep mot «forræderne» eller «kulturmarxistene» – de han holdt ansvarlige for masseinnvandringen og at Norge var i ferd med å bli et multikulturelt samfunn. «Forræderne» var først og fremst Arbeiderpartiet og nyhetsmediene (Bjørge 2012). Opprinnelig hadde Breivik planer om tre bilbomber og ett skyteangrep. Etter en lang beslutningsprosess endte han til slutt opp med å velge regjeringskvartalet, Arbeiderpartiets hovedkontor på Youngstorget, og det kongelige slott (forutsatt at kongefamilien ikke var til

165 Men også enkelte av de militante antirasistene gikk bevæpnet med pistol i denne perioden, noe som fremgår av Jan Kalleviks (2014) bok *X-trem: Krig i Oslos gater*. Det er ikke kjent hvorvidt noen av de militante antirasistene noen gang avfyrt skydd mot sine motstandere, noe enkelte nynazister gjorde flere ganger.

166 Det følgende er basert på Cato Hemmingby og Tore Bjørge (2016). *The Dynamics of a Terrorist Targeting Process: Anders B. Breivik and the 22 July Attacks in Norway*. Basingstoke: Palgrave Pivot. Denne studien bygger i hovedsak på politiavhørene av Breivik, 220 timer DVD-opptak og 1200 sider referat, samt hans kompendium og uttalelser under rettssaken.

stedet!) som de tre bombemålene. Det foretrukne målet for skyteangrepet var SKUP-konferansen for undersøkende journalistikk, som skulle avholdes i Tønsberg i starten av april, men Arbeiderpartiets årsmøte en uke senere som alternativ hvis han ikke rakk SKUP-konferansen. Det gikk ikke som Breivik planla. Det tok lenger tid enn forventet å finne en egnet gård for å lage kunstgjødselbaserte bomber, så han rakk verken SKUP eller AP-landsmøtet. Dessuten tok bombeproduksjonen lenger tid, og da sommeren kom, hadde han bare klart å produsere én bombe på nær 1000 kilo, og ikke tre. Breivik var aldri i tvil om at Regjeringskvartalet var det primære bombemålet, hvor Statsministerens kontor og Justisdepartementet var lokalisert. Pengene og tiden var også i ferd med å renne ut, og han visste at det var planer om å stenge av Grubbegata opp mot regjeringskvartalet på tidlig høst. Dermed var sommeren 2011 det eneste åpne tidsvinduet for å gjennomføre angrepene. AUFs sommerleir på Utøya framsto for Breivik som det eneste interessante målet for et skyteangrep denne sommeren, både fordi her ville Arbeiderpartiets fremtidige ledere være samlet, samtidig som tidligere statsminister Gro Harlem Brundtland, som han holdt ansvarlig for masseinnvandringen, ville være på Utøya 22. juli. Han hadde også vurdert et skyteangrep i Oslo rettet mot Blitzhuset, Dagsavisen og SVs hovedkontor, men slo dette fra seg da det ikke ble noe av bilbomben mot slottet.

Breivik lyktes i å kjøre varebilen med en ett tonn stor kunstgjødselbombe helt inntil høyblokka i Regjeringskvartalet og sette av sprengladningen kl. 15:25 fredag 22. juli, flere timer senere enn planlagt. Åtte mennesker ble drept, over 200 personer fikk større eller mindre skader, mens de materielle skadene ble så store at hele regjeringskvartalet må gjenoppbygges. Forsinkelsen gjorde at langt færre potensielle ofre var til stede i Regjeringskvartalet denne fredag ettermiddagen i fellesferien, og mange liv ble spart. I tillegg kom Breivik for sent til Utøya, slik at Gro Harlem Brundtland ikke lenger var på øya. Men i en forferdelig massakre skjøt terroristen ned forsvarsløse AUF-ungdommer med halvautomatisk rifle

og pistol. 69 personer ble drept, hvorav 33 ofre var under 18 år. Et 30-tall fikk alvorlige eller livstruende skader, mens mange av de overlevende fikk langvarige psykiske skader etter de traumatiske opplevelsene. Breivik uttalte under rettssaken at hans mål var at alle de ca. 600 tilstedeværende AUF-ungdommene skulle bli drept, enten av hans kuler eller at de skulle drukne i det kalde vannet rundt øya (Hemmingby & Bjørge 2016: 57, 68).

Breivik gjennomførte de to terroraksjonene helt på egenhånd, selv om han forsøkte å gi inntrykk av at han var del av en større organisasjon, Knights Templar, og at det var minst to andre terrorister klare til å slå til. Likevel var han ikke helt alene – han var ideologisk sterkt inspirert av den internasjonale anti-islamske «counter-Jihad»-bevegelsen og en rekke anti-islamske nettsteder og skribenter, bl.a. den norske bloggeren Fjordmann. Han var også aktiv med innlegg på norske anti-islamske nettsteder som Dokument.no. Men ingen av disse aktivistene var involvert i eller informert om hans terrorplaner.

Under rettssaken var et av hovedspørsmålene om Breivik var strafferettslig tilregnelig. De to første psykiatriske sakkyndige fant at han led av paranoid schizofreni og var psykotisk under angrepene og etterpå. Denne vurderingen førte til sterke protester fra ulike faglige hold, og to nye psykiatriske sakkyndige ble oppnevnt. De kom til en annen konklusjon: Breivik hadde dyssosiale og narsissistiske personlighetsforstyrrelser, men han var strafferettslig tilregnelig. Den siste rettspsykiatriske vurderingen ble lagt til grunn av dommerne, som dømte Breivik til lovens strengeste straff, 21 år i fengsel, og forvaring så lenge han var å anse som en trussel mot samfunnet.¹⁶⁷

22. juli-angrepene, med i alt 77 drepte, var den mest dødelige terroraksjonen begått av høyreekstremister i Europa siden bomben mot togstasjonene i Bologna i 1980, der 85 mistet livet. Begge disse hendelsene er imidlertid utypiske for høyreekstrem vold og terrorisme, som vanligvis er vold

¹⁶⁷ For en diskusjon av rettsprosessen mot Breivik, se Bjørge et al. (2016).

i mindre målestokk. Jacob Ravndals doktoravhandling og RTV-database (2017a og 2016) viser at målt i antall potensielt dødelige voldshendelser i perioden 1990-2015, hadde Norge 25 hendelser og 3 drapshendelser, mens nabolandet Sverige hadde 89 alvorlige voldshendelser og 17 drapshendelser i denne perioden. Selv om den ene hendelsen i Norge involverte massedrap, ser vi likevel at alvorlige høyreekstreme voldshendelser er relativt sjeldne i Norge, og at utviklingen har vært en avtagende siden 1990-tallet – noe som også er tendensen i de fleste andre europeiske land.

Mens Ravndals RTV-database gir en oversikt over utviklingen av de mest alvorlige formene for høyreekstrem terrorisme og vold, har vi en dårligere oversikt over utviklingen når det gjelder andre former for hatkriminalitet. Begrepet «hatkriminalitet» er relativt nytt som kriminalitetskategori i norsk sammenheng. Tidligere lovgivning og policy handlet mer om rasisme og diskriminering. Det var først i 2007 at politianmeldelser av hendelser med et hatmotiv ble kategorisert i politiets straffesakssystem (BL/STRASAK), og Politidirektoratet har gitt ut oversikter over utviklingen av registrerte saker med hatmotiv for periodene 2007-2009, 2010-2014, 2011-2015, 2016 og 2017. Hatkriminalitet brukes om straffbare handlinger som er motivert av negative holdninger til faktisk eller oppfattet etnisitet, religion, homofil orientering og/eller nedsatt funksjonsevne (Politidirektoratet 2016:3).¹⁶⁸ Kripas har ansvaret for å følge opp den nasjonale tipsknappen for rasistiske ytringer og hatkriminalitet på internett (<https://www.politiet.no/tjenester/tips-politiet/>), og oversender mange av sakene til de respektive politidistriktenes etterforskning og oppfølging.

Oslo politidistrikt (2013) begynte i 2012 å føre statistikk over registrert hatkriminalitet i distriktet, og etter hvert har statistikken blitt mer pålitelig. Men fortsatt er det store mørketall, både fordi ofre for hendelser som trolig ville vært straffbare etter hatkrim-bestemmelsene i mange tilfeller ikke anmelder saken til politiet, og fordi mange i politiet fortsatt ikke har

¹⁶⁸ Vi skriver mer om straffebestemmelsene i kapitlet om politiets arbeid mot høyreekstremisme og hatkriminalitet i kapittel 5.

god nok kunnskap om fenomenet og lovbestemmelsene om hatkriminalitet, og ikke registrerer anmeldelser som hatkriminalitet. Dessuten er det problematisk å vurdere hva som er motivet bak en fiendtlig handling.

Den registrerte hatkriminaliteten har generelt vist en økning gjennom de årene politiet har registrert denne kriminalitetsformen, men det er vanskelig å si hvor mye av denne økningen som skyldes bedre registeringspraksis, og hvor mye tallene avspeiler en reell økning i hatefulle ytringer, voldshandlinger og diskriminering.¹⁶⁹ Oslo er utvilsomt det politidistriktet som har satset mest på å bygge opp både kompetanse og stadig bedre statistikk over hatkriminalitet de siste årene, og tallene fra Oslo politidistrikt gir trolig det beste bildet av utvikling og hovedtrekk, selv om mørketallene også her er store.

Grunnlag	Antall 2017	Antall 2016	Antall 2015	Prosent 2017	Prosent 2016	Prosent 2015
LHBT ⁹	46	41	33	23%	23%	23%
Etnisitet	104	108	70	52%	62%	49%
Religion	43	24	40	22%	14%	28%
Nedsatt funksjonsevne	5	2	0	3%	1%	0
Totalt	198	175	143	100%	100%	100%

Tabellen er gjengitt fra rapporten «Hatkriminalitet: Anmeldt hatkriminalitet 2017», Oslo politidistrikt, mars 2018. Tallene gjelder 198 straffbare forhold fordelt på 192 anmeldelser og 148 unike fornærmede. Det er viktig å merke seg at tallene er basert på anmeldelser, ikke domfellelser.

Rapporten viser svingninger i fordelingen av typer hatkriminalitet over tid. Mens den mest iøynefallende utviklingen mellom 2015 og 2016 var den andelsmessige økningen for etnisitet og den tilsvarende reduksjonen for religion, var det hatkriminalitet basert på religion som økte mest fra 2016 til 2017. Særlig var det en kraftig økning i hatefulle ytringer og andre handlinger rettet mot muslimske kvinner. Men mye tyder likevel på at «jævla utlending» og «jævla muslim» kan gå over i hverandre, og at det

169 Se Politidirektoratet (2017). *Hatkriminalitet: Anmeldelser 2016*. Denne og flere rapporter med statistikk om hatkriminalitet finnes på www.politiet.no ved å søke på «hatmotiv» eller «hatkriminalitet». Se også Likestillings- og diskrimineringsombudet (2015) og Nilsen (2014).

viktigste utviklingstrekket er at underkategorien «utlendinger generelt» har økt. Analytikerne antar at dette i hovedsak skyldes at det er opprettet flere forhold på hatefulle ytringer, der ord som «jævla utlending» ofte forekommer. Analytikerne i Oslo politidistrikt er forsiktede med å si noe om årsakene til denne økningen. Men i mange vesteuropeiske land (blant annet Tyskland og Sverige) skjedde det en sterk økning av fremmedfiendtlig vold og annen hatkriminalitet i 2015 og 2016, noe som vanskelig kan forklares som noe annet enn som negative reaksjoner på den økede tilstrømmningen av flyktninger i denne perioden. Hatkriminalitet mot muslimer utgjør den største gruppen registrert under religion (33 tilfeller i 2017, 19 tilfeller i 2016 og 32 i 2015). Antisemittisme er registrert under etnisitet, og utgjorde 2 tilfeller i 2017, 6 tilfeller i 2016 og 4 tilfeller året før. Antisiganisme (hat mot romfolk) var registrert med 6 tilfeller i 2017, ingen i 2016, og 4 i 2015. De siste årene har det også vært en betydelig økning i registrert hatkriminalitet mot LHBT (lesbiske, homofile, bifile og transseksuelle) med 46 saker i 2017, noe som utgjør nesten en dobling siden 2014, da det var 25 registrerte saker. Dette avspeiler trolig i stor grad en øket tillit og vilje til å politianmelde fra denne gruppen.

De to største lovbruddstypene er hatefulle ytringer og kroppsskade/kroppskrenkelse. Det var en klar økning i anmeldte hatefulle ytringer (71 i både 2016 og 2017) sammenliknet med tidligere år. I 2015 var det 41 og i 2014 var det 15 forhold registrert som hatefulle ytringer, og før 2014 var det så å si ingen anmeldelser på dette. Denne økningen i registrerte saker skyldes trolig øket fokus og kompetanse på dette saksfeltet i Oslo-politiet, og øket tillit blant utsatte grupper til at politiet tar slike saker alvorlig (Oslo politidistrikt 2017: 10).

Politidirektoratets rapport (2018) om hatkriminalitet i 2017 viser at det da på landsbasis ble anmeldt totalt 549 saker som gjaldt hatkriminalitet. Dette betyr at antallet anmeldelser har økt sterkt de siste årene, med 17,8 prosent fra 2016 til 2017. Økningen var likevel mer moderat enn fra

2015 til 2016 da den var på 34,3 prosent. I årene 2012-2014 lå antallet på i overkant av 200 anmeldte saker, men så økte det sterkt fra og med 2015. Analytikerne tror noe av økningen fra 2015 til 2016 kan ha sammenheng med ikrafttredelse av ny straffelov. Men det er også mulig at tallene avspeiler en reell økning i hatkriminalitet ute i samfunnet.

Hovedgrunnen til økningen de siste årene antas å være en økende oppmerksomhet rettet mot hatkriminalitet både i offentligheten og i politiet, og at flere saker derfor blir avdekket. Det er også siktemålet å øke antallet anmeldelser og dermed redusere mørketallene. Men det kan også synes å være tendenser i samfunnet som tyder på en reell økning i forekomst av hatkriminalitet. Internasjonalt pekes det på en bekymringsfull utvikling av hatkriminalitet, til større forekomst hatkriminalitet og mer alvorlige handlinger, aktualisert i sammenheng med migrasjonssituasjonen og ved andre begivenheter og større hendelser (Politidirektoratet 2018).

Rapporten peker også på at det fortsatt er store mørketall på dette feltet, og at det heller ikke er alle hatefulle ytringer som er straffbare, og at de fleste slike ytringer trolig ikke vil kunne rammes av straffeloven. Det er derfor en stor mengde hatefulle ytringer på sosiale medier og i andre sammenhenger som verken blir anmeldt, registrert eller fulgt opp med reaksjoner fra politi og rettsapparat. Det store omfanget og allminneligheten av hatefulle ytringer får likevel store konsekvenser for samfunnsdebatten. Mange avholder seg fra å delta i det offentlige ordskiftet på grunn av den negative tonen og de mange krenkende og truende ytringene de risikerer å få som tilsvarende (Politidirektoratet 2018, Likestillings- og diskrimneringsombudet 2015: 16). Det gjelder både vanlige samfunnsborgere og toppolitikere, hvor hver tiende stortingsrepresentant og regjeringsmedlem i en spørreundersøkelse svarer at de vurderer å trekke seg fra politikken på grunn av trakasseringen og truslene de mottar (Bjørge og Silkoset 2017).

Vi diskuterer politiets økede innsats på hatkriminalitet mer inngående i kapittel 5.

Utviklingen framover?

Fortiden gir et usikkert grunnlag for å si noe om framtida. Man kan ikke se hvor veien går bare ved å se i bakspeilet. Derfor kunne heller ingen forutsi 22. juli-angrepene på grunnlag av utviklingen i høyreekstremismen i Norge i årene før 2011. Derfor skal vi være forsiktige med å predikere utviklingen fremover. Men noen utviklingstrekk kan vi antyde.

Vi må regne med at den raserevolusjonære organisasjonen Den nordiske motstandsbevegelsen (DNM) fortsatt vil være aktive i Norge i årene framover, og vokse noe. Men vekstpotensialet for nasjonalsosialisme er blant annet av historiske grunner mer begrenset i Norge enn i Sverige. DNMs lokale grupper i Norge har fortsatt bare en håndfull medlemmer, og er langt unna å nå en kritisk masse hvor dette blir attraktive miljøer for mange, og særlig blant unge. Foreløpig har DNM hatt liten appell blant ungdom, men vi kan forvente at organisasjonen vil forsøke å rekruttere flere unge medlemmer. Vi forventer også at DNM i årene framover vil bli mer aktive i det offentlige rom, og forsøke å gjennomføre minst en årlig demonstrasjon i en norsk by med betydelig støtte fra andre nordiske DNM-aktivister. Erfaringene fra Fredrikstad og Kristiansand sommeren 2017 tilsier at de ikke nødvendigvis vil melde fra til politiet om tid og sted for demonstrasjonen på forhånd, men marsjere på et sted hvor politiet og kommunen ikke rekker å være forberedt. På denne måten vil de forsøke å demonstrere at politi og andre myndigheter ikke klarer å stanse dem. Den norske grenen av DNM har foreløpig vært tilbakeholdne med å bruke vold og trusler, men dersom de blir større og sterkere, er det grunn til å forvente at de vil bli mer aggressive og truende i sin opptreden overfor meningsmotstandere, slik de har vært i Sverige.

Identitær-bevegelsen og beslektede etnonasjonalistiske grupper har foreløpig hatt beskjeden innflytelse i Norge, men miljøer og grupper inspirert av deres etnonasjonalistiske tankegodt har blitt stadig mer aktive, særlig fra 2016/2017. I motsetning til de raserevolusjonære DNM har de

en ideologi og retorikk som kan appellere mer til unge, velutdannede mennesker. Aktivister innenfor identitær-bevegelsen legger vekt på å føre en intellektuell og lite provoserende retorikk, og de opererer stort sett godt innenfor lovens rammer. Den pan-europeiske *Generation Identitaire* er en ungdomsbevegelse. Det er grunn til å forvente at denne bevegelsen vil få økende fotfeste også i Norge, kanskje også blant studenter. Et annet trekk ved disse identitære miljøene, og særlig Scandza-konferansene, er at de fungerer som møtested for etnonasjonalister, kulturnasjonalister og rase-revolusjonære. Selv om organisasjonene ofte er opptatt av å markere sine grenser mot andre grupper de ikke vil assosieres med, er det likevel ganske stor flyt av personer og ideer mellom disse miljøene.

De kulturnasjonalistiske og antiislamistiske miljøene vil fortsatt være aktive, særlig på sosiale medier. Selv om organisasjonene er ganske små, har deres tankegods og retorikk stor utbredelse på nettet. En del av deltakerne på disse nettforaene går svært langt i å uttrykke hat og trusler mot innvandrere, minoriteter, politikere og meningsmotstandere. Denne aktiviteten har vært økende i takt med den økte bruken av sosiale medier i befolkningen (se kapittel 3), samtidig som debattklimaet synes å ha blitt stadig mer hatsk. Hatefulle og truende ytringer på nettet vil i årene framover representere en stor utfordring for demokratiet generelt og politiet spesielt i årene framover. Dette behandler vi nærmere i de neste kapitlene.

Kapittel 3

Fra gata til data? Ytre høyres aktivisme på internett og sosiale medier

BIRGITTE P. HAANSHUUS

Innledning

Det har blitt hevdet at mesteparten av den høyreekstreme aktivismen i Norge utspiller seg på internett og sosiale medier. I denne sammenhengen er ikke høyreekstrem aktivisme det samme som politisk motiverte voldelige *handlinger*, men heller tilstedeværelsen av og spredningen av rasistiske, antidemokratiske og/eller voldsforherligende *holdninger*. For eksempel har Tore Bjørgo og Ingvild Magnæs Gjelsvik (2015:48) i en tidligere forskningsrapport påpekt at de voldelige og militante grupperingene som var aktive i noen norske lokalsamfunn på 1990-tallet, i stor grad har flyttet seg «fra gata til data». Medieforsker Kristian A. Bjørkelo (2012:42) har hevdet at det ekstreme miljøet som den høyreekstreme terroristen Anders Behring Breivik var en del av «står sterkt online, særleg i Noreg der dei mest ekstreme grupperingane har så godt som vore usynlege i diskursen». Journalist og forfatter Øyvind Strømme (2011:51) har på metaforisk vis omtalt de som deltar i det han kaller den nyeste bølgen av norsk høyreekstremisme som «IT-alderens brunskjorter, som i harme klapper løs på tastaturene». På internett og sosiale medier «dyrker de hatet mot innvandrere og samfunnsstopper» med likesinnede rundt omkring i Norge, men også i andre land (ibid.). Oppfatningen om at internett er en viktig arena for høyreekstrem aktivitet deles

også av Politiets sikkerhetstjeneste (PST), som i flere år har påpekt dette i sine åpne trusselvurderinger (se f.eks. PST 2013; 2014; 2015).

Dette kapittelet vil kartlegge i hvilken grad og hvordan organisasjoner fra ytre høyre er til stede på internett og sosiale medier. Mer spesifikt: Hvilke åpne digitale plattformer benytter de seg av, og hva foregår her? I denne sammenheng er *ytre høyre* en samlebetegnelse på organisasjoner som kan karakteriseres som høyreradikale eller høyreekstreme (se definisjonene på s. 14-17 i kapittel 1). Dette kapittelet er til dels en oppdatering av en tidligere studie som har kartlagt ytre høyre på Facebook (se Haanshuus og Jupskås 2017), som er den største sosiale medieplattformen i Norge og i verden for øvrig. I tillegg vil dette kapittelet også se nærmere på ytre høyres bruk av to andre store sosiale medieplattformer, mikrobloggingstjenesten Twitter og videodelingstjenesten YouTube, samt organisasjonenes hjemmesider.

Det er verdt å nevne at det finnes mange ulike nettfora som fungerer som arena for dyrking av høyreradikal og høyreekstrem ideologi, spredning av propaganda, kommunikasjon og (virtuell) mobilisering av personer med ytterliggående holdninger. Noen nettfora eies og administreres av politiske organisasjoner som også er aktive i «den virkelige verden» utenfor nettet, mens andre er rene nettfenomener. Noen nettfora er åpne, mens andre er lukkede og krever godkjenning for å få tilgang. Ikke alle er inkludert i denne studien. På grunn av den store mengden data og de mange ulike møteplassene som finnes på internett og sosiale medier, er det i prinsippet umulig å kartlegge *all* høyreekstrem nettaktivitet. Ofte, og kanskje særlig i ufiltrerte fora på nettet, er det også gråsoner mellom høyreekstremisme og høyreradikalisme. Juridiske og forskningsetiske hensyn begrenser dessuten mulighetene for å undersøke problemstillinger knyttet til kommentarfelt og enkeltpersoners nettaktivisme.

Resten av dette kapittelet er delt i fire. Først presenteres noen sentrale funn fra tidligere forskning på ytre høyres nettaktivisme, i et internasjo-

nalt og historisk perspektiv. Deretter gjøres det rede for denne studiens forskningsmetodiske tilnærminger. I kapittelets hoveddel gis det først et oversiktsbilde som viser i hvilken grad ytre høyre er til stede på internett og sosiale medier, og hvordan aktiviteten (særlig på Facebook) ser ut til å ha økt betydelig de siste par-tre årene. Deretter beskrives nettaktivismen til hver enkelt organisasjon mer i detalj. Å se nettaktivismen i lys av organisasjonenes øvrige aktiviteter (propagandaaksjoner, demonstrasjoner o.l.) vil dessuten bidra til å besvare spørsmålet om dagens norske høyreradikalisme og høyreekstremisme har flyttet seg fra «gata» til «data». Til slutt oppsummeres studiens hovedfunn, og det diskuteres hvilken betydning det har at ytre høyre er aktive på internett og sosiale medier.

Ytre høyres nettaktivisme fra 1990-tallet til i dag

Den økende bruken av internett generelt og sosiale medier spesielt er også en trend blant høyreradikale og høyreekstreme aktører ellers i Europa og i USA (se f.eks. Caiani & Parenti 2013; Simpson & Druxes red. 2015). Likevel er ikke ytre høyres nettaktivisme et helt nytt fenomen. Allerede sommeren 1995 påpekte den britiske avisa *The Observer* at «fascistene tar til tastaturene» (Back, Keith & Solomos 1998:73). Før dette hadde høyreekstremister også vært aktive på *bulletin board systems* (BBS), elektroniske «oppslagstavler», som kan karakteriseres som en forgjenger til internett slik vi kjenner det i dag. Da internett ble åpnet for kommersielt bruk på begynnelsen av 1990-tallet førte dette til en enorm vekst i antall internettbrukere, og med denne kommersialiseringen fulgte også en etablering og stadig større utbredelse av diskusjonsfora og nettsider med ekstremistisk, rasistisk og hatefullt innhold.

Den aller tidligste forskningen på høyreekstreme aktørers bruk av internett, som gjerne kan kalles *kommunikasjonsperspektivet*, var opptatt av hvordan nettet ble brukt til å spre ideologi og muliggjøre hyppigere kom-

munikasjon på tvers av geografiske avstander (se Haanshuus og Jupskås 2017:147). På nettsidene kunne høyreekstreme organisasjoner publisere og spre sin propaganda uten å bli sensurert. Internett la også til rette for billig og effektiv kommunikasjon, slik at høyreekstemistene kunne møtes på tvers av (potensielt) store avstander, både innad i og på tvers av ulike land (Burris, Smith & Strahm 2000; Levin 2002; Schafer 2002). Det var ikke lenger nødvendig med fysisk tilstedeværelse for å møte likesinnede, og det ble enklere for interesserte å oppsøke slike miljøer digitalt. Muligheten for anonymitet og skjult kommunikasjon gjorde internett til en attraktiv møteplass for ekstremister – med ulik ideologisk ståsted og motivasjon (Whine 1999). Hjemmesidene viktigste funksjon var først og fremst muligheten for kommunikasjon via debattfora og chattekanaler, men nettet ble også raskt en arena for salg av tidsskrifter, bøker, musikk, klær og andre produkter med rasistisk innhold (Gerstenfeld, Grant & Chiang 2003).

Den tidligste forskningen fokuserte særlig på høyreekstreme i USA, og etter hvert noen få europeiske land (som f.eks. Tyskland). Det finnes også forskningsbidrag der Norge og våre naboland nevnes. For eksempel påpekte Tore Bjørge (1997:316-317) i sin doktorgradsavhandling at de høyreekstreme organisasjonene i Skandinavia i løpet av 1990-tallet ble stadig mer «søfisterte mediebedrifter heller enn tradisjonelle ekstremistorganisasjoner». Denne utviklingen var særlig slående i Sverige, hvor nynazistene utga egne tidsskrifter, musikk med rasistiske tekster og solgte propaganda, først via postordre, og deretter via egne hjemmesider. Sånn sett var hjemmesidene også en viktig inntektskilde for de høyreekstreme gruppene. I en annen tidlig studie spesifiseres det at norske nynazister brukte internett til å publisere kontaktinformasjonen til andre høyreekstremister i Sverige, Tyskland og USA (Whine 1997:217). I et internasjonalt perspektiv var norske høyreekstremister dermed tidlig ute med å benytte seg av nettet til kommunikasjon og nettverksbygging på tvers av landegrensene. I Burris, Smith og Strahms (2000) studie av amerikanske høyreekstreme organisasjoners

nettsider og i hvilken grad de lenker til hverandre, fremheves skandinaviske «skinheads» som virtuelle nettverksbyggere – i form av at de ofte lenker til lignende grupperinger på sine nettsider. Videre skriver Burris m.fl. (2000:232) at «i et land som Norge, hvor det totale antallet rasistiske skinheads er estimert å være ca. 150, er internett spesielt attraktivt». Dette er fordi det virtuelle fellesskapet «kan kompensere for mangelen på et større fellesskap [av likesinnede] i lokalsamfunnet eller på nasjonalt plan».

I årene som fulgte etter terrorangrepene 11. september 2001 endret nettaktivismen seg noe. Da vokste det fram et internasjonalt nettverk av anti-islamske – eller såkalte *kontrajihadistiske* – blogger.¹⁷⁰ Narrativet som forente dem var den såkalte Eurabia-teorien, først lansert av Bat Ye'or i 2002 (Berntzen 2018a). Kort fortalt er det en forestilling om at muslimene er i ferd med å ta over Europa, og at dette skjer som en følge av at EU siden 1970-tallet har samarbeidet med arabiske land om å gjøre Europa om til et islamsk kalifat (se også Døving og Emberlands kapittel 4, s. 200 - 201). En av de største og mest prominente bloggene i dette miljøet er amerikanske Gates of Vienna som ble opprettet i 2003. En av de mest fremtredende bloggerne der, er nordmannen Peder Nøstvold Jensen, også kjent som Fjordman. I Breiviks såkalte manifest ble han trukket fram som et ideologisk forbilde, og store deler av manifestet var «klipp og lim» fra Fjordmans tekster. Ifølge filosofen Vidar Enebakk (2012:79) har Fjordman i perioden 2001-2011 gjennomgått en «retorisk radikaliserings», fra radikalisme til ekstremisme, der en «stadig sterkere strøm av hat og aggresjon» ikke bare er rettet mot islam og muslimer, men også mot feminister, politikere, akademikere og journalister. Etter 22. juli 2011 har ikke Fjordman publisert blogginnlegg like hyppig på nettsider som Gates of Vienna, men han er fortsatt aktiv på sosiale medier.

I takt med at nettaktivismen har endret seg, har også forskningen skiftet fokus. I Haanshuus og Jupskås (2017:148) trekker vi også fram *terro-*

170 Dette internettbaserte anti-islamske miljøet er også godt beskrevet i Øyvind Strømmens bok *Det mørke nettet. Om høyreekstremisme, kontrajihadisme og terror i Europa* (2011).

rismeperspektivet, som har vært opptatt av hvilken rolle internett spiller i radikaliseringsprosesser, dvs. prosessen der en person blir mer ytterliggende og (etter hvert) anser vold som et legitimt middel for å nå et (politisk) mål. Selv om det er svært vanskelig å avgjøre nøyaktig hvilken rolle nettet spiller i slike radikaliseringsprosesser (Conway 2016), har flere forskere tillagt internett stor forklaringskraft (se f.eks. Weimann 2006). Conway (2016) fremhever at det meste av denne forskningen har fokusert på jihadistiske aktører som Den islamske stat (IS), men det finnes også eksempler på forskning som ser på høyreekstremisters nettaktivitet. For eksempel har Jacob Ravndal (2013) påpekt hvordan Anders Behring Breivik brukte nettet for å spille voldsorienterte spill, finne ideologiske begrunnelser for sine terrorhandlinger, forberede angrep og spre sitt budskap. Som allerede nevnt vet vi at Breivik lot seg inspirere av det anti-islamske blogg miljøet. Nettet kan dermed fungere som et virtuelt fellesskap der såkalte «ensomme ulver» kan få følelsen av å være en del av en større «flokk», og hvor aktivister kan oppfordre hverandre til å begå voldelige handlinger (se også Bowman-Grieve 2008; de Koster & Houtman 2008).

I senere tid har forskningen på ytre høyre og internett vært dominert av *sosiale bevegelser-perspektivet*. Her er hovedpoenget at nettet spiller en avgjørende rolle i ytre høyres mobiliseringsprosesser (se også Haanshuus og Jupskås 2017:148). Internett legger til rette for identitets- og nettverksbygging, og mobilisering kan foregå virtuelt og uten (fysisk) tilstedeværelse av en sterk lederskikkelse (se Caiani og Parenti 2013). Og mens e-post, hjemmesider og debattfora var viktige plattformer i internettalderens spede begynnelse, har blogger og deretter (særlig) sosiale medier overtatt mer og mer de senere årene (se f.eks. Whine 2012:322). Dette henger selvsagt sammen med at sosiale medier i løpet av noen få år har gått fra å være et relativt marginalt fenomen til å bli en viktig del av livet til svært mange av oss (Enjolras, Karlsen, Steen-Johnsen & Wollebæk 2013:16).

Sosiale medier brukes gjerne som et samlebegrep for plattformer på internett som åpner opp for sosial interaksjon og som gjør det mulig for brukerne selv å skape og dele innhold (Enjolras m.fl. 2013:11). Når vi i dagligtalen snakker om «sosiale medier», snakker vi som oftest om det som på fagspråket kalles sosiale nettverkssider. Det er nettbaserte tjenester hvor enkeltpersoner kan konstruere en offentlig eller halv-offentlig profil innenfor et begrenset system, lage liste over andre brukere som de har en form for relasjon til, og der brukerne kan se og navigere seg gjennom sin egen og andres lister over relasjoner (Boyd & Ellison 2007). Ulike sosiale medier kan ha ulike funksjoner, formål og nedslagsfelt. Et av de viktigste kjennetegnene er uansett at slike medier legger til rette for mange-til-mange-kommunikasjon, i motsetning til tradisjonelle medier som aviser, radio og TV, der kommunikasjonen kun går én vei (Aalen 2013:14). Det er liten tvil om at fremveksten av sosiale medier har gitt nytt liv til og bidratt til nye former for samfunnsengasjement. På generelt grunnlag kan det sies at de sosiale mediene har utvidet mulighetene for folk flest til å delta i den offentlige samfunnsdebatten gjennom selv å produsere og spre nyhetsinnhold (Enjolras m.fl. 2013:10). På den ene siden kan det argumenteres for at dette er med på å demokratisere den offentlige debatten. Massemediene har ikke lenger enerett på å formidle nyheter og informasjon til et bredt publikum, og antallet kanaler hvor det er mulig å ytre sine meninger er stadig økende. På den andre siden har kritikere av demokratiseringstesen påpekt faren for at debatten heller blir fragmentert i såkalte ekkokamre, der man ender opp med å kun diskutere med likesinnede (Sunstein 2001). Den nye mediehverdagen har dessuten gjort det enklere for marginaliserte grupperinger å spre sitt budskap. Det inkluderer også illiberale og anti-demokratiske politiske bevegelser, slik som de høyre-radikale og høyreekstreme (Caiani og Wagemann 2009).

Hittil har forskningen på ytre høyres nettaktivisme primært fokusert på ulike aktørers *nettsider*. Kun et fåtall har gjort studier av aktivisme på sosi-

ale medier. Forklaringen ligger naturligvis i at sosiale medier er et nyere fenomen enn internett. Det er imidlertid grunn til å tro at sosiale mediers innebygde handlingsmuligheter og nettverkslogikk bidrar til å forenkle og/eller forsterke en del av de prosessene som er beskrevet tidligere, inkludert informasjonsspredning, kommunikasjon, radikaliserings, rekruttering og mobilisering (se også Enjolras m.fl. 2013:32–33). Dessuten krever det mindre teknologisk kompetanse for å opprette en side på f.eks. Facebook enn en egen hjemmeside, ettersom den digitale infrastrukturen allerede er på plass. Sosiale medier gjør det med andre ord enda enklere for ytterliggående politiske organisasjoner å nå ut til potensielle sympatisører.

Enheter, data og forskningsmetode

Utvelgelsen av enheter i denne studien er basert på tre kriterier: ideologi, organisasjonsform og tilstedeværelse på internett og/eller sosiale medier. For det første kan organisasjonene, ideologisk sett, sies å tilhøre ytre høyre. De står alle for en form for ekskluderende nasjonalisme, og kan karakteriseres enten som høyre-radikale eller høyre-ekstreme (se definisjon s. 14-17, kapittel 1). For det andre inkluderes kun organisasjoner hvor man også kan bli medlem utenfor den virtuelle verden. Facebook-fenomener som «Fedrelandet viktigst» og «Slå ring om Norge» er dermed ikke inkludert her. For det tredje må organisasjonene ha én eller flere åpne, offisielle plattformer på internett og sosiale medier. De siste årene har det vært fem organisasjoner i Norge som oppfyller disse kriteriene, og som dermed inkluderes i denne studien: Den nordiske motstandsbevegelsen (DNM)¹⁷¹, Folkebevegelsen mot innvandring (FMI), Norwegian Defence League (NDL), Pegida Norge og Stopp islamiseringen av Norge (SIAN).

171 Det er viktig å påpeke at denne studien tar for seg Den nordiske motstandsbevegelsens norske avdeling og deres ulike nettplattformer. Den norske avdelingen bruker gjerne navnet *Frihetskamp* på nett. Den svenske avdelingen (dvs. moderorganisasjonen) har andre nettsider og kontoer på sosiale medier, og bruker gjerne navnet *Nordfront* (se for eksempel Nordfront.se).

Datamaterialet er hentet fra de fem organisasjonenes åpne og offisielle Facebook-sider¹⁷², Twitter-kontoer, YouTube-kanaler og hjemmesider. Formålet med studien er ikke å studere lukkede grupper og rom på nettet (som også er problematisk av forskningsetiske hensyn), men å se nærmere på hva som kjennetegner aktiviteten på de åpne plattformene som alle har tilgang til og som gir et bilde av hvordan de ulike organisasjonene ønsker å fremstå utad og i det (halv-)offentlige rom. Studien baserer seg på to typer datamateriale fra de ulike organisasjonene: 1) deskriptiv statistikk om aktivitetsnivå på sosiale medier og hjemmesider, og 2) tekst, bilder og lenker som de publiserer, og som forteller hva disse organisasjonene er opptatt av. Førstnevnte datamateriale viser aktivitetsnivå og utvikling over flere år. Statistikk fra Facebook er samlet inn ved hjelp av applikasjonen Netvizz (Rieder 2013). Sistnevnte datamateriale, dvs. innholdet på disse sidene, er langt mer omfattende å analysere. I forbindelse med andre lignende studier har jeg fulgt sidene av og på siden 2015, men for denne studien har jeg særlig fokusert på tidsperioden april-juni 2017. Av juridiske hensyn (jf. personopplysningsloven), er det ikke gjort systematiske undersøkelser av kommentarfelt, hvor det er observert at mye av den ekstremistiske og rasistiske aktiviteten foregår, men fokuset er heller på innholdet som er publisert av organisasjonene selv.

Ytre høyre på internett og sosiale medier: Et oversiktsbilde

Det er liten tvil om at Facebook er den foretrukne plattformen for et flertall av organisasjonene på ytre høyre fløy. Alle organisasjonene som er inkludert i denne studien har i løpet av de siste fem-seks årene opprettet en åpen, offisiell Facebook-side. Folkebevegelsen mot innvandring (FMI) var først ute og opprettet Facebook-side allerede i juni 2012. Deretter fulgte

172 Noen organisasjoner, for eksempel SIAN og NDL, har også (eller har hatt) Facebook-grupper med forholdsvis høyt aktivitetsnivå. Disse fungerer ofte som (ufiltrerte) debattarenaer hvor gruppens medlemmer også bidrar med innhold. Facebook-gruppene er ikke nødvendigvis åpne og er derfor ikke inkludert i denne studien.

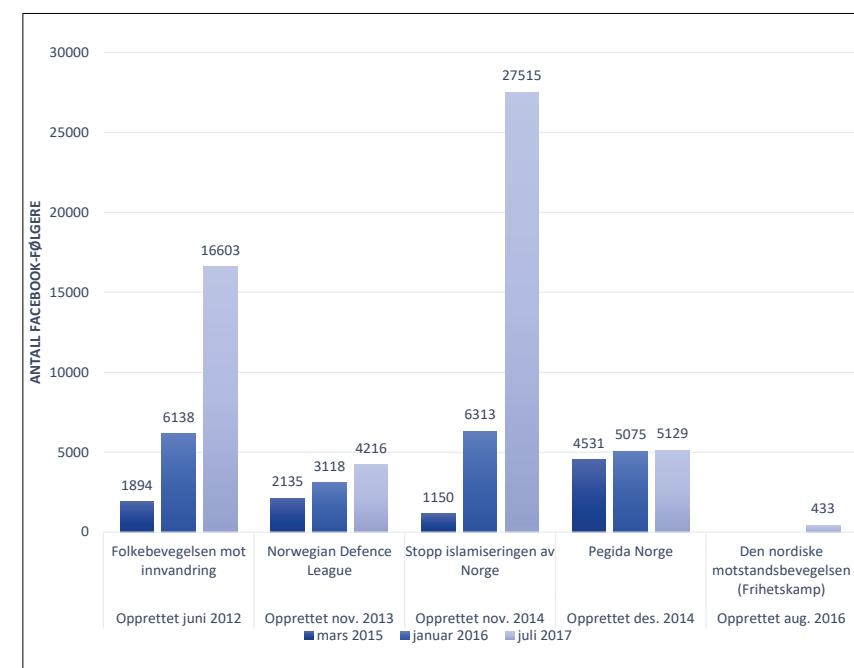
Norwegian Defence League (NDL) etter i november 2013, Stopp islamiseringen av Norge (SIAN) i november 2014 og Pegida Norge i desember 2014. Den nordiske motstandsbevegelsens (DNM) norske avdeling opprettet sin siste Facebook-side, *Frihetskamp*, i august 2016. Felles for organisasjonene er at de bruker Facebook til å publisere og spre propaganda, og (i noe varierende grad) til å kommunisere med sine følgere. Samlet sett har det vært en betydelig økning i aktivitet på disse Facebook-sidene i løpet av de siste årene, selv om grad av aktivitetsnivå varierer mellom organisasjonene (se også Haanshuus og Jupskås 2017).

For det første har det vært en betydelig økning i antall likerklikk som organisasjonene får på sine Facebook-sider (se figur 1). Å trykke «liker» på en Facebook-side kan tolkes som å vise støtte til en sak, eller et ønske om å følge med på eller vise omverdenen at man liker et gitt fenomen. I studier av Facebook som arena for politisk engasjement, er antall likerklikk disse sidene har fått det beste målet for å si noe om antall følgere.¹⁷³ Samtidig er målet noe usikkert, da det ikke er noen mulighet for å undersøke *hvem* følgerne er. Sannsynligvis er det ikke bare personer som (mer eller mindre) støtter opp om organisasjonenes ideologi og agenda som har trykket liker på disse sidene. Det kan også være journalister, politiske motstandere eller andre nysgjerrige som ønsker å følge med på hva disse organisasjonene er opptatt av. Det er også sannsynlig at en del av følgerne er falske eller inaktive profiler. Tallene må derfor tolkes med varsomhet.

I mars 2015 hadde de fire organisasjonene som var aktive på Facebook på dette tidspunktet – dvs. FMI, NDL, SIAN og Pegida – samlet sett nesten 10 000 følgere. Ti måneder senere hadde antallet steget til mer enn 20 000. Etter hvert fikk Den nordiske motstandsbevegelsen (DNM) også en ny Facebook-side (*Frihetskamp*), og i juli 2017 hadde de fem organisasjo-

173 Facebook har i senere tid også innført en «følger»-knapp, som gjør at det går an å følge en side uten å like den. For organisasjonene som er analysert i denne studien er følger-funksjonen gjennomgående mindre brukt enn «liker»-funksjonen. De fleste som «liker» en side vil automatisk også følge den. Jeg bruker derfor begrepet «følgere» om personer som «liker» en Facebook-side.

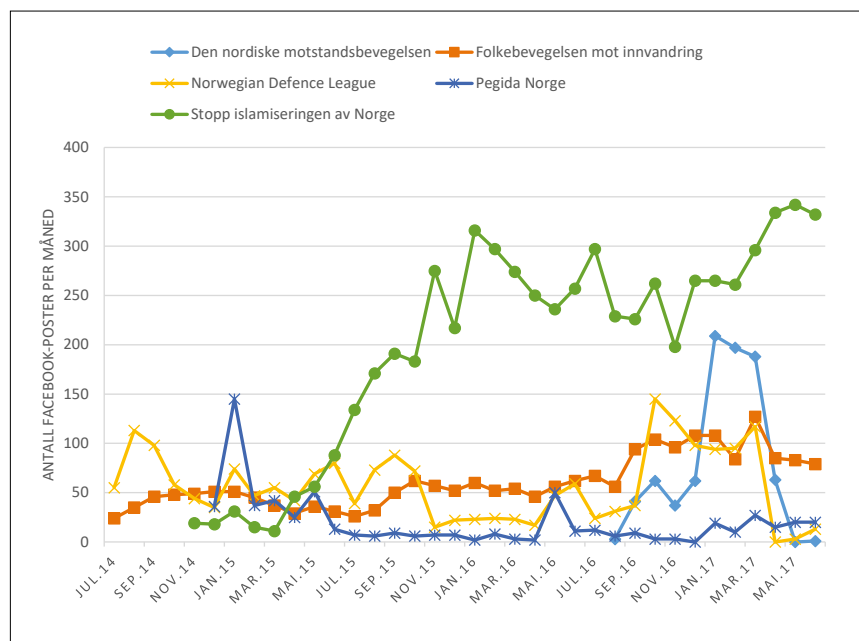
nene nesten 54 000 følgere til sammen. Det er viktig å påpeke at dette ikke nødvendigvis er *unike* følgere. Å følge én Facebook-side utelukker ikke muligheten for å følge annen. Dessuten er det stor variasjon mellom organisasjonene når det gjelder hvor mange de når ut til. De to klart største, SIAN og FMI, har mange tusen følgere og øker stadig, mens NDL og Pegida har noen få tusen følgere og ser ut til å ha stagnert. Når det gjelder DNM er det nødvendig å følge siden over tid for å si noe om utviklingen deres, men foreløpig ser de ikke ut til å ha særlig stor appell på Facebook.



Figur 1. Antall Facebook-følgere, 2015-2017

For det andre har det i løpet av de tre siste årene også vært en stadig økning i antall innlegg som publiseres på disse Facebook-sidene (se figur 2). For organisasjonene sett under ett publiseres det gjennomsnittlig nesten fem ganger så mange innlegg per dag i 2017 sammenlignet med i 2014 (fra 4

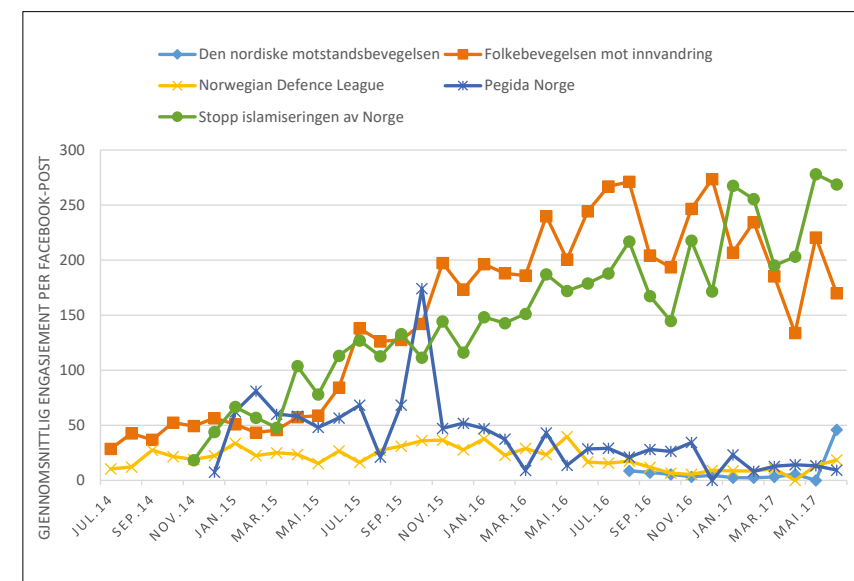
til 19). Over tid skiller SIAN seg ut som den klart mest aktive organisasjonen. Den hyppige aktiviteten (i form av høyt antall Facebook-poster) er også en mulig forklaring på hvorfor SIAN har tiltrukket seg så mange følgere.



Figur 2. Antall Facebook-poster (fra administrator) per måned, juli 2014 - juni 2017

For det tredje har det samlet sett også vært en klar økning i aktivitetsnivå blant Facebook-sidenes *følgere*, dvs. i hvilken grad de «liker» (eller gir uttrykk for andre «reaksjoner»), kommenterer eller deler Facebook-poster videre med sine venner og bekjente – utenfor organisasjonenes opprinnelige følgersfære (se figur 3). På tvers av organisasjonene er likerklikk den vanligste formen for respons, som indikerer at en god del følgere har fått med seg – og stiller seg positive til – det budskapet som formidles. På den måten kan Facebook-sidene karakteriseres som en informasjonskanal for organisasjonene. Facebook-sidene har imidlertid også karakter av å

være en kommunikasjons- og spredningskanal. Organisasjonenes følgere både kommenterer og debatterer, og deler Facebook-poster videre med sine venner. Over tid er alle de tre formene for respons stadig mer brukt. Igjen er det SIAN og FMI som skiller seg ut som særlige aktive.



Figur 3. Gjennomsnittlig engasjement (likerklikk/reaksjoner, kommentarer, delinger) per Facebook-post, juli 2014 - juni 2017

Når det gjelder andre sosiale medieplattformer, dvs. Twitter og YouTube, er disse langt mindre brukt enn Facebook. Tidligere forskning har vist hvordan mikrobloggtjenesten Twitter brukes av ulike typer ekstremister – både høyreekstremister og jihadister (se f.eks. O’Callaghan, Greene, Conway, Carthy & Cunningham 2013; Berger & Morgan 2015). I USA og en rekke europeiske land som Tyskland, Italia, Storbritannia og Sverige, har høyreekstreme organisasjoner brukt Twitter til å spre propaganda og pleie kontakten med likesinnede på tvers av landegrensene (O’Callaghan m.fl. 2013). I Norge ser det derimot ut til at Twitter er en

mindre viktig plattform for det organiserte ytre høyre. Selv om de fleste organisasjonene har opprettet en eller flere Twitter-kontoer i løpet av de siste årene, har ingen av dem særlig mange følgere (se tabell 1). Årsaken kan være at Twitter først og fremst regnes for å være arena for «eliten» – dvs. journalister og mediefolk, politikere, næringslivs- og kulturtopper – i motsetning til Facebook som er langt mer «folkelig» (Enjolras m.fl. 2013:47). Et annet viktig poeng er selvsagt at de når ut til langt flere ved å bruke Facebook.

De norske organisasjonene er heller ikke særlig aktive på YouTube. Tre av de fem organisasjonene har en egen YouTube-kanal, men ingen har mer publisert mer enn noen titalls videoklipp over en periode fra to til seks år. En mulig forklaring kan være at det er langt mer tid- og ressurskrevende å produsere egne videoklipp enn det er å dele videoklipp som andre har laget. Til tross for at de samtlige visningstallene for videoklippene som finnes kan virke høye (se tabell 2), er det viktig å huske på at visningstallene ikke nødvendigvis gir noen indikasjon på hvor mange av seerne som sympatiserer med budskapet i videoene. Det er ikke urimelig å anta av mange av seerne er journalister, forskere, politiske motstandere, politi og andre som ikke deler organisasjonenes verdenssyn, men som ønsker å følge med på hva de driver med. Når det gjelder hjemmesider skiller DNM seg ut med to tilsynelatende profesjonelle sider, nyhetssiden Frihetskamp.net og Motstandsbevegelsen.org (opprettet i januar 2018). SIAN og FMI oppdaterer også sine nettsider med jevne mellomrom. NDLs nettside har derimot vært inaktiv siden 2015, mens Pegida har aldri hatt noen.

Tabell 1. Twitter-aktivitet. Data innhentet 19. september 2017.

	Twitter-konto	Opprettet	Tweets	Følgere	Aktivitet
Den nordiske motstandsbevegelsen	@FrihetskampNet	November 2015	2665	519	Daglig
Folkebevegelsen mot innvandring	-	-	-	-	-
Norwegian Defence League	@nor_dl	Mai 2014	3260	225	Ukentlig
Pegida Norge	@Pegida_Norway	Januar 2015	5	81	Inaktiv
Stopp islamiseringen av Norge	@wwwSIANno	September 2011	244	64	Inaktiv

Tabell 2. YouTube-aktivitet. Data innhentet 6. september 2017.

	YouTube-kanal	Opprettet	Videoklipp	Abonnenter	Visninger
Den nordiske motstandsbevegelsen	Frihetskamp Media *	2015	23	357	54 207
Folkebevegelsen mot innvandring	-	-	-	-	-
Norwegian Defence League	NorwegianDLeague**	2012	18	96	48 063
Pegida Norge	-	-	-	-	-
Stopp islamiseringen av Norge	Stopp islamiseringen av Norge***	2013	40	88	20 660

* <https://www.youtube.com/channel/UCJ5uD8c4600b38XGuVQoN9Q>

** https://www.youtube.com/channel/UCXK_tHtFaA_rWooHTI3BWpg

*** https://www.youtube.com/channel/UCo2Eu2_pe_bH-a-sJE8Y-ww

Tabell 3. Nettsider. Data innhentet 15. september 2017.

	URL	Oppdateringer
Den nordiske motstandsbevegelsen	https://www.frihetskamp.net/	Daglig
Folkebevegelsen mot innvandring	http://fmi.no/	Ukentlig
Norwegian Defence League	http://norwegiandefenceleague.com/	Inaktiv
Pegida Norge	-	-
Stopp islamiseringen av Norge	http://sian.no/	Ukentlig

Hittil har dette kapittelet gitt et oversiktsbilde som viser i hvilken grad ytre høyre, samlet sett, benytter seg av egne hjemmesider og ulike sosiale medieplattformer. Videre beskrives nettaktivismen til hver enkelt organisasjon mer i detalj. Hvilke(n) digitale plattform(er) er viktigst for dem, og hva er de opptatt av? Organisasjonenes øvrige (gate)aktivisme beskrives også i korte trekk, for å gi et bilde av om organisasjonene først og fremst ser ut til å være aktive på «gata» eller på «data».

Den nordiske motstandsbevegelsen (DNM)

Den nordiske motstandsbevegelsen har mobilisert opptil flere hundre personer til demonstrasjoner (først og fremst i Sverige), arrangert en rekke propagandaaksjoner i flere norske byer, og fått en hel del medieoppmerksomhet de siste par årene. Likevel har ikke den norske avdelingen tiltrukket seg særlig mange følgere på sosiale medier. Facebook-siden deres, *Frihetskamp*, ble opprettet i august 2016, for så å bli nedlagt halvannet år senere. På det meste hadde den nesten 450 følgere. Til tross for at DNM i perioder var svært aktive og publiserte mye på den nevnte siden, har det vært svært lite engasjement (i form av likerklikk, kommentarer og delinger) å spore hos følgerne deres. Sånn sett fungerte Facebook-siden mer som et arkiv med en relativt stor samling av lenker enn en sosial møteplass og debattarena for aktivister. Sannsynligvis har det heller ikke vært en del av strategien deres å skape stort engasjement på Facebook, hvor personer som deltar i debatten er lett identifiserbare. Årsaken til at siden er nedlagt er ukjent, men det er ikke umulig at den har blitt sensurert av Facebook. DNM ser deretter ut til å ha flyttet aktiviteten fra Facebook til den russiske ekvivalenten, VKontakte, men heller ikke her ser det ut til at aktivitetsnivået (blant følgerne deres) er særlig høyt. Forflytningen fra Facebook til VKontakte er ikke unikt for det høyreekstreme miljøet i Norge. De siste årene, etter at Facebook har fått strengere retningslinjer som et ledd i å bekjempe rasisme og hatefulle ytringer, har høyreekstremister bl.a. i USA

og Sverige også flyttet over til den russiske sosiale medieplattformen (se f.eks. Atlantic 2016).

Foruten Facebook og VKontakte, har DNM også brukt Twitter og YouTube til å promotere seg selv. Siden august 2012 har de opprettet og vært aktive på flere Twitter-kontoer, deriblant @NordfrontNet, @NordfrontNO og @FrihetskampNet. DNM har også opprettet Twitter-kontoer for de fire redene de har i Norge, men disse er mer eller mindre inaktive. DNMs (foreløpig siste) hovedkonto, @FrihetskampNet ble opprettet i november 2015 og er den eneste av de tre nevnte hovedkontoene som fortsatt er i bruk. Twitter-kontoen har drøyt 500 følgere, men kun et fåtall av disse er norske. Blant de få norske navnene som finnes, er flere av dem journalister, politiske motstandere og forskere. De øvrige følgerne er først og fremst svenske eller engelskspråklige sympatisører – til tross for at innholdet som spres via Twitter-kontoen nesten utelukkende er skrevet på norsk. Twitter-kontoen brukes på samme måte som Facebook-siden deres, til å spre korte meldinger om oppdateringer fra og lenker til DNMs nettside. DNM har også en aktiv YouTube-kanal, som siden etableringen i november 2015 har fått drøyt 350 abonnenter. Til sammenligning har organisasjonens svenske YouTube-kanal, som ble opprettet noen år tidligere, nesten 8000 abonnenter, samt langt flere videoer og visninger. Videoklippene til DNM viser hvordan aktivister (sjelden mer enn tre-fire til sammen) reiser rundt og henger opp bannere og plakater, deler ut propagandamateriell eller møtes til større demonstrasjoner. Videoklippene fra DNMs demonstrasjoner i Stockholm (12. november 2016) og Kristiansand (29. juli 2017) er de klart mest sette.

På Twitter-kontoen og Facebook-siden til DNM er/var innholdet utelukkende hentet fra deres egne nettside, Frihetskamp.net. Denne siden er uten tvil deres viktigste utstillingsvindu på nettet og den oppdateres daglig. Oppdateringene er en blanding av aktuelle nyhetssaker, rapporteringer fra DNMs såkalte «basisaktivisme» (utdeling av flyveblader, opphen-

ging av plakater og klistremerker) og informasjon om demonstrasjoner, samt essays med historiske tilbakeblikk der de hyller gamle kjente nazister og SS-soldater. I tillegg har DNM i senere tid etablert nettsiden Motstandsbevegelsen.org, hvor de har samlet informasjon om organisasjonens politiske virksomhet og forsøket på å bli et politisk parti.

Innholdet på de ulike nettsidene viser at fiendebildet til DNM er sammensatt, og består av både indre og ytre fiender.¹⁷⁴ DNM skriver at deres absolutt viktigste mål er «vår rases overlevelse og frihet».¹⁷⁵ De ytre fiendene er de «rasefremmede» som masseinnvandrer til Norden, og som truer den nordiske rasen. På Frihetskamp.net handler nyhetsartiklene gjerne om hendelser der innvandrere eller asylsøkere har begått voldelige eller kriminelle handlinger, og ofte fremheves gjerningsmenneskets etnisitet eller hudfarge. Det er ikke bare «fremmede raser» som truer samfunnet. Vel så fremtredende i DNMs fiendebilde er mediene og den politiske eliten som på ulike måter ødelegger det norske/nordiske samfunnet fra innsiden. Ifølge DNM styres mediene av «en liten og skjult elite» med «folkefiendtlige interesser» som styrer folkets tankegang.¹⁷⁶ Mediene omtales gjerne som «fiendemedier» og «løgnpresse», og DNM mener at de bevisst lyver og holder tilbake informasjon om konsekvensene av innvandring. Dette får ifølge DNM «katastrofale følger, både rasemessig og kulturelt». Kjente politikere og de etablerte partiene omtales som «folkeforrædere». I flere tilfeller har DNM også hengt ut og latterliggjort mindre kjente lokalpolitikere (særlig fra venstresiden) som har reagert på DNMs propagandaaksjoner. I tillegg til innvandrere, politikere, myndighetene og mediene, er også jødene svært sentrale i DNMs fiendebilde. Med tanke på at DNM omtaler seg selv som en nasjonalsosialistisk organisasjon, er det ikke særlig overraskende at de kopierer og inspireres av Hitlers Nazi-Tyskland når det gjelder deres kon-

174 Se også Bjørge og Gjelsviks kapittel 2 (s. 68-91) og Døving og Emberlands kapittel 4 for mer om DNMs fiendebilder og konspirasjonsteorier.

175 <https://www.motstandsbevegelsen.org/innvandring-repatriering-og-bistand/>

176 <https://www.motstandsbevegelsen.org/media/>

spiratoriske syn på jødene. DNM hevder for eksempel at jødene styrer de vestlige mediene og den internasjonale økonomien, og at de står bak den muslimske innvandringen til Europa.¹⁷⁷ DNM benekter dessuten at Holocaust (nazistenes folkemord på mer enn seks millioner jøder) har funnet sted, og hevder at det er noe seiersmaktene har funnet på for å svartmale nasjonalsosialismen.

Stopp islamiseringen av Norge (SIAN)

SIAN har i løpet av de siste par årene har arrangert et tjuetalls offentlige protestmarkeringer i ulike byer rundt om i landet. Gateaktiviteten deres (såkalte «stands») mobiliserer sjeldent mer enn noen få titalls personer til sammen. På Facebook, som er den viktigste plattformen for SIAN, har de derimot mange tusen følgere og et høyt aktivitetsnivå.¹⁷⁸ Hjemmesiden deres, sian.no, oppdateres også relativt hyppig med kronikker som er skrevet av fremtredende medlemmer i organisasjonen. Når det gjelder de øvrige sosiale medieplattformene har SIAN vært aktive på både Twitter og YouTube, men disse er relativt lite brukt. På Twitter har de færre enn 70 følgere og kontoen har ligget brakk siden sommeren 2016. YouTube-kanalen brukes primært til å legge ut videoklipp fra ulike arrangementer som SIAN har organisert eller vært til stede på. SIANs tidligere leder, Arne Tumyr, er hovedperson i et flertall av videoklippene.

Av organisasjonene som er inkludert i denne studien, er SIAN uten tvil den største på Facebook og det er som står for det meste av den samlede økningen i aktivitetsnivået her. Fra mars 2015 til juli 2017 har antall følgere på SIANs Facebook-side økt fra 1 150 til drøyt 27 500 (se figur 1). I samme periode har gjennomsnittlig antall Facebook-poster per måned økt fra 11 (mars 2015) til mer enn 330 (april - juni 2017) (se figur 2).

177 <https://www.motstandsbevegelsen.org/jodenes-rolle/>

178 SIAN har både en Facebook-side (ca. 27 500 følgere) og en Facebook-gruppe (ca. 8 000 medlemmer). Det er førstnevnte side som analyseres her.

Facebook-aktiviteten til SIAN skjøt særlig fart fra og med sensommeren 2015, da nyhetsbildet var preget av flyktningkrisen i Europa. Dette gjen-speiles også på Facebook-siden deres, hvor et gjennomgående tema har vært at samfunnet ødelegges av flyktninger og asylsøkere (Haanshuus og Jupskås 2017). For eksempel omtales den økende migrasjonen til Europa som en «invasjon» og det hevdes at det «går mot borgerkrig». Sammen med FMI er det også SIAN som skaper klart mest engasjement, i form av et høyt antall likerklipp, reaksjoner og kommentarer på, samt delinger av Facebook-postene (se figur 3).

Innholdet på SIANs Facebook-side er hentet fra en lang rekke nettsider: alt fra norske redaksjonelle medier som VG og NRK.no, til høyreorienterte blogger og alternative nyhetsmedier som Document, rights.no (Human Rights Service) og Frieord, samt diverse internasjonale nyhetskilder og andre Facebook-sider. Forholdsvist lite av innholdet på Facebook-siden stammer fra SIANs egne hjemmeside. Uansett kilde, promoterer SIAN først og fremst et ensidig negativt fokus på innvandring, særlig fra muslimske land, og konsekvensene som de mener at denne innvandringen fører med seg. Hovedfienden er islam og muslimer. Islam omtales for eksempel som en «ideologi av krig og hat». Med en tydelig ironisk tone omtales islam også som «fredens religion», og muslimer som en «berikelse» for samfunnet. I denne sammenheng henviser SIAN stadig til nyhetssaker om vold og kriminalitet der gjerningsmannen antas å være muslim. Muslimer fremstilles ensidig som kriminelle, og islam som en iboende voldelig religion. Det trekkes stadig linjer mellom islam og terrorisme, men det skiller sjelden mellom islam som religion og islamisme som politisk ideologi. For eksempel er SIAN opptatt av å informere om krigen i Syria og grusomheter som utføres av terrororganisasjonen Den islamske stat (IS). Ofte, men ikke alltid, antydes det også at om ikke innvandringen (til Norge og Europa) stoppes, vil terroren komme hit. Islam som trussel mot samfunnssikkerheten er også et gjennomgående tema på SIANs nett-

side. Her skriver de blant annet at «islamimport gjør samfunnet voldelig» og at «muslimterror» er en «trussel mot nasjonens fremtidige eksistens».¹⁷⁹ I tillegg til at innvandring truer samfunnssikkerheten, er det også en trussel mot velferdssamfunnet. Innvandringen, «særlig fra muslimske land», gjør at velferdsgodene må deles på flere. Videre hevdes det at innvandring ikke bare bidrar til økt «fare for terror, gettoer og opptøyer»; innvandringen gjør også «fattige nordmenn fattigere». I fortellingene om flyktningkrisen påpekes det stadig at flyktninger fra Syria (og andre konfliktområder) ikke er reelle flyktninger, men at det er «mennesker som tar seg ulovlig inn i Europa for å forsyne seg av våre velferdsgoder».

Ifølge SIAN er det ikke *bare* muslimene som er problemet. SIAN er også svært kritiske til norske og europeiske politikere og myndigheter, som de mener både aktivt legger til rette for og har skyld i volden og terroren som følger med innvandring fra muslimske land. For eksempel hevdes det at europeiske politikere «islamiserer kontinentet mot befolkningenes vilje». Angela Merkel fremheves som en sentral «pådriver for at Afrika skal komme til Europa», og det hevdes at hun «gir blaffen i» at europeere utsettes for mer kriminalitet. I norsk kontekst trekkes Venstre-leder Trine Skei Grande fram som en som setter «islamister først» og «eget folk sist». Arbeiderpartiet karakteriseres også som «svikere», og det hevdes at de legger til rette for innvandring for å sikre stemmer.¹⁸⁰

Folkebevegelsen mot innvandring (FMI)

Folkebevegelsen mot innvandring (FMI) ble etablert så tidlig som i 1987, og var på 1990-tallet blant de mest fremtredende innvandringsfiendtlige organisasjonene i Norge. Utover 2000-tallet har de vært langt mindre synlige og gateaktivismen har for det meste vært orientert rundt en håndfull personer som henger opp plakater og legger flyveblader med innvandrings-

179 <http://sian.no/artikkel/islamimport-gjor-samfunnet-voldelig>; <http://sian.no/artikkel/islam-truer-norge>

180 Se også Døving og Emberlands kapittel (4) om konspirasjonsteorier, s. 211-215.

fiendtlig budskap i postkasser. Gjennom Facebook – og til dels gjennom nettsiden FMI.no – har organisasjonen fått fornyet liv. Antall følgere på Facebook-siden har økt fra ca. 2000 til mer enn 16 500 på drøyt to år (mars 2015-juli 2017). I perioden juli 2014 til juni 2017 har FMI gjennomsnittlig postet fra 50 til 100 innlegg på Facebook-siden per måned. Når det gjelder antall Facebook-poster er FMI et godt stykke unna aktivitetsnivået til SIAN. Likevel generer de like mye (og i perioder mer) engasjement hos følgerne sine, i form av et relativt høyt antall likerklipp, kommentarer og delinger av Facebook-innlegg til personer utenfor den opprinnelige følgersfæren.

I 2017 er innholdet på Facebook-siden til FMI er nesten utelukkende hentet fra den høyreorienterte alternative nyhetssiden Frieord.no. Lenkene som FMI deler fra Frieord har et ensidig negativt fokus (særlig) på innvandrere generelt, men også muslimer spesielt. De videreformidler stadig nyhetssaker om alvorlig kriminalitet, der gjerningsmannen er (ikke-vestlig) innvandrer, utenlandsk, asylsøker eller flyktning. På denne måten fremstilles innvandrere ensidig som kriminelle og voldelige. Dette narrative var også til stede på FMIs Facebook-side i 2015 og 2016, da et gjennomgående tema var at økt innvandring og «multikulturalisering» av samfunnet har ført til betydelig mer kriminalitet, inkludert trusler, vold, knivstikking, seksuelle overgrep og drap – ikke bare i Norge, men også i andre nordiske land (Haanshuus og Jupskås 2017:159). På nettsiden har FMI et litt annet fokus, og er mer opptatt av å kritisere norske politikere og medier for det de mener er en feilet innvandringspolitikk og mangel på ytringsfrihet. Det er verdt å nevne at innholdet på nettsiden stort sett er skrevet av fremtredende medlemmer i organisasjonen, mens innholdet de deler på sosiale medier nesten utelukkende er kopiert fra andre innvandringsfiendtlige aktører. Det kan tyde på at det er de indre fiendene, dvs. politikere og mediene, som er mest i fokus hos de mest aktive medlemmene i FMI, selv om det er liten tvil om at de også ønsker å stoppe de ytre fiendene. Når det gjelder sistnevnte, dvs. innvandrerne, er det verdt

å nevne at FMI den siste tiden (2018) har omtalt disse som «rasefremmede» i sin offisielle propaganda. Denne rasistiske språkbruken minner om den som finnes hos Den nordiske motstandsbevegelsen, og finnes ikke på samme måte hos SIAN, NDL eller Pegida.

Norwegian Defence League (NDL)

Norwegian Defence League (NDL) var en norsk etterligning av den britiske anti-islam-organisasjonen English Defence League. I perioden 2011-2015 arrangerte de noen få protestmarkeringer i Oslo, Trondheim og Stavanger, men de tiltrakk seg aldri mer enn 40-50 personer på det meste. Selv om NDL ikke ser ut til å ha eksistert i den virkelige verden siden oktober 2015, er det faktisk to Facebook-sider som fortsetter å utgi seg for å representere NDL i dag. Én av dem har lenge vært koblet til NDLS (nå inaktive) nettside, og det er den som er studert nærmere her.¹⁸¹ Fra mars 2015 til juli 2017 steg antall følgere fra ca. 2100 til mer enn 4200. Antall følgere har med andre ord fordoblet seg, men NDL er likevel ikke i nærheten av å ha den samme veksten som SIAN og FMI. Når det gjelder hyppighet i Facebook-poster har det også vært varierende, og følgerne deres har engasjert seg stadig mindre i det som publiseres på siden.

Innholdet på Facebook-siden til NDL er (i 2017) nesten utelukkende hentet fra den engelskspråklige alternative og til dels konspiratoriske nyhetssiden *Speisa.com*. Nyhetssakene som NDL har delt fra Speisa har et ensidig negativt fokus på innvandring, og på muslimer som voldelige. Mange av «skrekks scenariene» som trekkes fram foregår allerede i vårt naboland Sverige. For eksempel advares det mot å dra til mer enn 60 svenske nabolag der det hevdes at muslimske gjenger har «tatt kontroll». Situasjonen beskrives som «bekmørk». I en annen artikkel som NDL har

¹⁸¹ Den andre Facebook-siden har langt flere følgere (ca. 25 000), men innholdet i Facebook-postene og kommentarfeltene er utelukkende engelskspråklig og det er liten grunn til å tro at den har noe med det norske miljøet å gjøre.

delt, hevdes det at økningen i antall «no-go-soner», vold og brannstiftelser som svenskene opplever, skyldes at Sverige importerer denne kulturen fra Midtøsten og Afrika – og det advares mot at det samme snart vil skje i resten av Norden. Selv om det ikke alltid uttrykkes eksplisitt, er det liten tvil om at muslimene er hovedfienden til NDL, og når de trekker koblinger mellom islam og terror, skilles det aldri mellom ekstrem islamisme/jihadisme som politiske ideologi og islam som religion. Dette har også vært gjennomgående hos NDL tidligere. For eksempel har de hevdet at «islam er islam» og «den ene grenen er like ille som den andre», og dessuten karakterisert islam som «galskap» og «jævelskap» (Haanshuus og Jupskås 2017:158).

Pegida Norge

Pegida Norge (som oftest omtalt kun som Pegida), var en norsk etterligning av den tyske moderorganisasjonen PEGIDA («Patriotiske europeere mot islamisering av Vesten»). De etablerte seg i Norge rundt årsskiftet 2014/2015, og var i noen måneder synlige i gatebildet i Oslo og en rekke andre byer. På det meste mobiliserte Pegida ca. 190 personer til den første «protestmarsjen» i Oslo i januar 2015, men antall deltakere var raskt synkende (Berntzen & Weisskircher 2016). I likhet med NDL, eksisterer ikke lenger Pegida i den virkelige verden, men de har fortsatt en (til dels) aktiv Facebook-side. Foruten protestmarsjene i 2015, har Facebook vært den viktigste mobiliseringsarenaen for Pegida. De var særlig aktive på Facebook i en kort periode da de etablerte seg i Norge. Da gateaktivismen opphørte, dalte også aktiviteten på Facebook-siden deres. I 2017 hadde denne drøyt 5000 følgere, men økningen siden organisasjonen ble etablert tidlig i 2015 er marginal (se figur 1).

I likhet med SIAN, FMI og NDL, har også Pegida først og fremst et ensidig negativt fokus på innvandrere generelt og muslimer spesielt. Pegida skriver ikke mye selv, men deler ofte innlegg fra andre sider og enkeltper-

soner på Facebook. På Facebook-siden til Pegida tegnes det et bilde hvordan det norske samfunnet vil ødelegges dersom ikke innvandringen (særlig fra muslimske land) stoppes. Et videoklipp som sammenligner Frankrike før og nå viser hvor ille det kan gå: På 1970-tallet var Paris etnisk hvit og harmonisk by, mens nå er bybildet preget av innvandrere, søppel, kriminalitet og opptøyer. Pegida er også opptatt av hvordan innvandring fra muslimske land er en trussel mot den norske rettsstaten. I et Facebook-innlegg hevdes det at «vi er på vei mot lovløse tilstander i Norge». Det skyldes ifølge Pegida at muslimske overgrepsmenn ikke straffes. I et annet innlegg hevdes det at muslimene som kommer til Norge jobber for at «sharia skal fram» og «sekulære lover skal vekk». I likhet med de andre organisasjonene på ytre høyre, består ikke fiendebildet til Pegida kun av fiender som kommer utenfra, men også indre fiender, som politikere og mediene. For eksempel trekkes statsminister Erna Solberg fram som en som aktivt bidrar til ødeleggelsen av det norske samfunnet: «Hvorfor jobber Erna for aktivt å innføre en fremmed, hatefull ideologi til Europa som ikke har noe her å gjøre....?».

Oppsummering av sentrale funn og betydningen av ytre høyres nettaktivisme

Dette kapittelet har belyst i hvilken grad og hvordan organisasjoner fra ytre høyre i Norge er åpent til stede på internett og sosiale medier, og hvorvidt disse digitale plattformene ser ut til å være mer eller mindre viktige for dem. Det viser seg – ikke overraskende – at alle de mest sentrale organisasjonene har én eller flere åpne digitale plattformer som de bruker til å spre nyhetssaker og propaganda, og i varierende grad til å kommunisere med sine sympatisører. Facebook er uten tvil den mest populære plattformen for de fleste organisasjonene, og fra 2015 til 2017 har det samlet sett vært en betydelig økning i aktivitet her. SIAN og FMI skiller seg ut som de største og mest aktive organisasjonene på Facebook. For

SIAN og FMI har antall følgere har økt med mange tusen på drøyt to år, og det generelle aktivitetsnivået (i form av antall innlegg og respons/engasjement dette generer) har også økt betydelig. NDL og Pegida har også vært aktive på Facebook i flere år, men over tid har de ikke vært i nærheten av aktivitetsnivået til SIAN og FMI. For DNM er det ikke Facebook, men heller nettsiden Frihetskamp.net som er den viktigste plattformen på nett. Felles for alle organisasjonene er at de bruker nettet til å spre innvandringsfiendtlig propaganda. Mens DNM (og i senere tid FMI) spiller på en klassisk rasistisk retorikk når de omtaler innvandrere som «rasefremmede» og en biologisk trussel mot den nordiske rasen, er de øvrige organisasjonene mer opptatt av innvandring (særlig fra muslimske land) som en sikkerhetsmessig og kulturell trussel. DNM er for øvrig den eneste organisasjonen hvor også jødene er en svært sentral del av fiendebildet. Det er samtidig et gjennomgående trekk hos alle at fiendebildene ikke kun består av ytre fiender, men også indre fiender som de mener bidrar til å ødelegge det norske samfunnet. Den hatefulle nettdebatten dreier seg med andre ord ikke bare om innvandrere og muslimer, men også om norske medier, myndigheter og politikere. DNM er særlig ytterliggående i sin retorikk, og bruker begreper som «folkefiender» og «forrædere». De øvrige organisasjonene går også forholdsvis langt i å hevde at politikere i Norge aktivt jobber for å undergrave samfunnet. Politikerne som henges ut hører ikke kun hjemme på den politiske venstresiden. Statsminister Erna Solberg (H) og hennes regjering har også blitt et symbol på det ytre høyre mener er en feilslått og altfor liberal innvandringspolitikk.

Hva er betydningen av at ytre høyre er aktive på internett og sosiale medier? Tusenvis av følgere på sosiale medier betyr ikke nødvendigvis at de har evne til å mobilisere i den virkelige verden. I debatten om internett, sosiale medier og politisk deltakelse er begrepet «slacktivism» sentralt (se Morozov 2011). Begrepet beskriver en type engasjement der samfunnsmessig og politisk aktivisme begrenser seg til deltakelse kun gjennom tastetrykk

og klikk på internett og sosiale medier. «Slacktivism»-tesen ser også ut til å gjelde for mesteparten av det organiserte ytre høyre i Norge. Det er få aktører som mobiliserer noe særlig utenfor nettet. Sammenligner vi ytre høyres aktivisme i dag med 1990-tallets aktivisme, kan vi kanskje si at nettet har hatt en passiviserende effekt for noen. Det har for eksempel blitt hevdet at fremveksten av internett kan ha bidratt til å redusere forekomsten av høyreekstrem vold i Vest-Europa de siste tiårene (se Ravndal 2016). Den (aggressive) politiske aktivismen som tidligere foregikk ute (fysisk) i det offentlige rom, foregår i stor grad i digitale rom i form av likerklikk og hatefulle kommentarer på sosiale medier.

Unntaket fra slacktivism-tesen er DNM, som i noen tilfeller har mobilisert vel så mange til gatedemonstrasjoner som de har følgere på (norske) sosiale medier. Riktignok er de avhengige av moderorganisasjonen og aktivistene i Sverige for å mobilisere flere enn et par titalls aktivister her hjemme. DNM ser ut til å ha vel så mye fokus på ulike former for gateaktivisme, alt fra klistremerke- og flyvebladsaksjoner til store demonstrasjoner (særlig i Sverige). Nettsidene brukes ofte for å vise fram hva aktivistene driver med ute i det offentlige rom. DNMs særlige fokus på gateaktivisme kan også forklare den relativt labre aktiviteten på Facebook-siden deres. De trenger ikke nødvendigvis sosiale medier for å få oppmerksomhet når gateaktivismen uansett får mye oppmerksomhet i tradisjonelle medier. De øvrige organisasjonene ser først og fremst ut til å engasjere og mobilisere på nett. Både FMI og SIAN ble etablert lenge før sosiale medier fantes, henholdsvis i 1987 og 2000 (forløperen til SIAN), og har i perioder vært synlige i gatebildet. Likevel mobiliserer de forholdsvis få mennesker til arrangementene sine, og det er liten tvil om at FMI og SIAN har fått fornyet liv og langt større spredning på Facebook. Med tanke på at NDL og Pegida ikke lenger eksisterer i den virkelige verden, men fortsatt ser ut til å være aktive online, kan man kanskje si at Facebook har gitt dem forlenget liv.

Hittil ser det altså ikke ut til å være en sterk sammenheng mellom ytre

høyres nettaktivisme og deres evne til å mobilisere også utenfor nettet. Samtidig kan det tenkes at det er trekk ved nettaktivismen som har betydning. Som nevnt i gjennomgangen av tidligere forskning på ekstremisme og internett, kan nettet være en kilde til inspirasjon for noen som ønsker å gjøre truende, hatefulle ord om til handling. Det er ingen tvil om at Breivik fant ideologisk begrunnelse for sine terrorhandlinger gjennom å delta i høyreradikale og høyreekstreme nettfora. Det er heller ikke utenkelig at ytre høyres tilstedeværelse og bruk av sosiale medier bidrar til tilgjengeliggjøring, normalisering og spredning av høyreradikal og høyreekstrem ideologi. Det er enklere å spre høyreekstrem propaganda nå enn det har vært tidligere, og for nysgjerrige og oppsøkende personer er disse miljøene bare noen få tastetrykk unna.

Det er viktig å påpeke at denne studien er svært begrenset, og at det finnes en rekke sentrale nettfora og aktører som ikke er inkludert her. Forskere har for eksempel ikke fri tilgang til lukkede og halv-lukkede fora. Denne studien har dessuten kun fokusert på organisasjoner som også er eller har vært aktive utenfor nettet. Det ville vært interessant å følge med på Facebook-fenomener som «Slå ring om Norge» (35 000 følgere) og «Fedrelandet viktigst» (15 000 medlemmer), hvor retorikken tidvis er svært rasistisk, og grove karakteristikker og trusler flourer (se f.eks. Helgheim 2015; Skybakmoen 2017, 2018 og kapittel 4 i denne rapporten). Det er også verdt å gjenta at denne studien ikke inkluderer systematiske analyser av kommentarfelt. Det skyldes først og fremst usikkerhet knyttet til personopplysningsloven og forskningsetiske hensyn. For å få mer kunnskap om hva som foregår i kommentarfeltene bør det åpnes for at også forskere kan analysere innhold herfra, uten å nødvendigvis måtte innhente informert samtykke fra hver enkelt som deltar i debatten. Det er også behov for mer kunnskap om alternative medier, slik som Frieord.no, som ser ut til å være en sentral leverandør av innvandringsfiendtlige (og ikke nødvendigvis troverdige) nyheter. I fremtiden kan det også være relevant å følge med på

andre typer sosiale medier, slik som VKontakte, Gab og Telegram. Det ser ut til å være en internasjonal trend at ytre høyre bytter til nye sosiale medieplattformer når de «gamle», slik som Facebook, Twitter og YouTube, ikke lenger tillater hatefulle ytringer og rasistisk innhold (se f.eks. Feshami 2018).

Kapittel 4

Konspirasjonsteorier i det ytterliggående høyrelandskapet i Norge

CORA ALEXA DØVING OG TERJE EMBERLAND

Innledning

Den hyppige forekomsten av konspirasjonsteorier blant ekstremistgrupper har ført til at man i den offentlige debatt ofte forbinder slike forestillinger med voldsbruk og terror. I en undersøkelse av over femti ulike politiske og religiøse bevegelser kjent for ideologisk motivert voldsbruk, viste det seg at en overveldende majoritet av disse forfektet ulike konspirasjonsteorier.¹⁸² Forskerne Bartlett og Miller konkluderer derfor med at slike teorier innen slike bevegelser kan forsterke samholdet, fungere som «radikaliseringmultiplikator» og under bestemte omstendigheter legitimere og tilskynde voldsbruk og terror.¹⁸³

Dette har skapt en begrunnet frykt fra samfunnet side for hva utbredelsen av konspirasjonsteorier kan føre til.¹⁸⁴ Dette er bakgrunnen for denne delen av rapporten, hvor vi undersøker konspirasjonsforestillinger slik de inngår i nyhetsformidling og samtaletråder på sosiale medier knyttet til det som løst kan karakteriseres som *det ytterliggående høyreland-*

182 Bartlett & Miller (2010), s. 21.

183 Bartlett & Miller (2010), s. 4f

184 Bartlett og Miller er nøye med å påpeke at konspirasjonsteorier ikke utgjør en **nødvendig betingelse** for utviklingen av ekstreme oppfatninger og handlinger, og at troen på konspirasjonsteorier slett **ikke alltid** fører til ekstremisme og vold. Bartlett & Miller, 2010: 4

skapet. Vi benytter oss her av kategoriseringen av «det ytre høyre» som gis innledningsvis i denne rapporten og som dekker et bredt spekter fra høyre-radikalisme til høyreekstremisme, fra kulturnasjonalisme via etno-nasjonalisme til raserevolusjonær nasjonalisme. I vårt materiale representeres kultur- og etnonasjonalismen i stor grad av antimuslimske nettsteder.

Gjennom høsten 2016 og våren 2017 har vi fulgt en rekke åpne nyhets-, hjemme- og Facebook-sider som, til tross for store variasjoner i temafelt, uttalt ideologi og radikalitet, kan plasseres innenfor det ytterliggående høyre. På bakgrunn av velkjente karaktertrekk ved konspirasjonsteorier har vi lest kildene med mål om å identifisere *ulike konspirasjonsteorier, elementer av slike og hvilke diskursive sammenhenger disse inngår i*. Hoveddelen i dette kapitlet består i en presentasjon og analyse av det empiriske materialet. I tillegg til en kartlegging av *hvilke* konspirasjonsforestillinger som dominerer på sosiale medier knyttet til det ytre høyre, har oppdragsgiver ønsket kunnskap om deres *betydning* innenfor dette politiske landskapet, særlig i forhold til voldsbruk. Avslutningsvis drøfter vi derfor hva våre funn, sammenholdt med forskning på feltet, kan si om sammenhenger mellom troen på konspirasjonsteorier, ekstremisme, radikaliserings og vold.

Kapitlet åpner med en teoretisk presentasjon av konspirasjonsteorier som fenomen, emner og retoriske grep typiske for slike teorier, karaktertrekk ved en konspiratorisk tenkemåte og noen årsaker til dens attraksjonskraft. Dette danner så utgangspunkt for den senere analysen av det empiriske materialet.

Hva er konspirasjonsteorier?

Definisjoner

En ofte brukt definisjon av konspirasjonsteorier er at det dreier seg om troen på at en gruppe individer handler i hemmelighet for å oppnå destruk-

tive mål.¹⁸⁵ Innledningsvis er det viktig å påpeke at konspirasjoner eksisterer, i den betydning at mennesker sammensverger seg i det skulte for å oppnå bestemte mål som kan være til skade for andre. I virkelighetens verden er slike konspirasjoner imidlertid begrensede og feilbarlige. Aktørene har forskjellige og til dels motstridende mål, de har dårlig kontroll over effekten av sine handlinger og klarer ikke å opprettholde den nødvendige taushet rundt sine planer. Det er også på det rene at påstander om at noe er en konspirasjonsteori blir brukt for å avfeie legitim maktkritikk. Det er imidlertid ikke i denne forstand vi her snakker om konspirasjoner og konspirasjonsteorier. Et mer dekkende begrep er «conspiracism», på norsk «konspirasjonisme». Dette sikter til en bestemt virkelighetsopfatning og en tenkemåte hvor konspirasjonsteorier utgjør det grunnleggende element og den viktigste forklaringen på samfunnsutviklingen.

Grunnet i en fundamental mistro til samfunnsutviklingen og en jakt på enkle og entydige forklaringer på denne, utgår denne tenkningen fra premissene om at *ingenting skjer tilfeldig, at ingenting er slik det fremstår, og at alt henger sammen*.¹⁸⁶

Forskningen skiller gjerne mellom tre forskjellige hovedtyper av konspirasjonsteorier, som varierer i forklaringsomfang:

- *Hendelsekonspirasjoner*, som knytter seg til en enkelt betydningsfull begivenhet, som for eksempel Kennedy- og Palme-drapet, månelandingen eller prinsesse Dianas død. Her antas konspiratørene å ha et begrenset og tydelig definert mål.
- *Systemiske konspirasjoner*, hvor konspiratørene antas å ha et mer omfattende mål, som for eksempel å overta kontrollen i et land eller hele verdensherredømmet. Disse fokuserer gjerne på en enkelt gruppe, som jødene, muslimene, frimurere, den katolske kirke eller kommunistene.

185 Barkun (2003), s. 3.

186 Barkun, (2003), s. 3f.

- *Superkonspirasjoner*, som kobler sammen flere slike hendelses- og systemiske konspirasjoner i et hierarki. Bak dem antas det å stå en nærmest allmektig, monolittisk makt, som Illuminati, satanistene etc, som bruker andre konspiratører som stråmenn.¹⁸⁷

Konspirasjonsteorienenes fiendebilder kan ta ulike former. Journalisten Jessy Walker har utviklet en typologi hvor fire kjernemyter identifiseres: *Den ytre fienden*, som søker å invadere samfunnet utenfra. *Den indre fienden*, som utgjør en skjult, nedbrytende kraft som har *infiltrert* samfunnet og nå befinner seg i dets midte. *Fienden ovenfra*, som hevdes å operere fra toppsjiktet i politikk og samfunnsliv. *Fienden nedenfra*, som antas å være knyttet til lavere sosiale lag, gjerne minoritetsgrupper.¹⁸⁸

Svært ofte opptrer konspirasjonsteorienenes ulike fiendebilder i kombinasjoner: Den ytre fiende har som regel en alliert femtekolonne i samfunnets midte, fienden ovenfra benytter seg av ulike sosiale utgrupper og minoriteter. Forestillingen om en indre fiende kalles en *subversivmyte*. Dette dreier seg om en fortelling om farlige, undergravende elementer som har *infiltrert* majoritetssamfunnet. I forlengelsen av dette hevdes det at *sentrale samfunnsmessige institusjoner er overtatt eller er i ferd med å bli overtatt* av disse aktørene, som søker å undergrave den sosiale, moralske, politiske og religiøse orden.¹⁸⁹

Form og struktur

Den konspirasjonsteoretiske tenkemåten kan beskrives ved følgende stikkord: *intensjonal, monologisk, dualistisk, og apokalyptisk*.

Et typisk trekk ved tenkningen er at den er gjennomgående *intensjonalistisk*. Alle viktige – og uønskede – trekk ved samfunnsutviklingen blir betraktet som resultat av bevisste, ondsinnede handlinger iverksatt av

187 Barkun (2003), s. 6.

188 Walker (2013), s. 11.

189 Bromley (1994), s. 49-69.

bestemte aktører utfra en uttenkt plan. Det eksisterer få tilfeldigheter i en konspirasjonsteoretikers verdensbilde. Alt henger sammen og kan føres tilbake til sammensvergelsen. Historieforløpet og samfunnet er følgelig fullt av skjulte tegn, mønstre og forbindelser som, sett med det rette blikk, kan avsløre disse intensjonene. Konspirasjonsteoretikeren er dermed ofte i en tilstand av *semiotisk opphisselse*, det vil si at man bedriver hyperaktiv leting etter slike bekreftende tegn og mønstre.

Konspirasjonsteorier kan karakteriseres som *monologiske trossystemer*. De utgjør et lukket verdensbilde hvor trosforestillinger forenes i et gjensidig bekreftende nettverk som utestenger all informasjon som ikke støtter troen. Konspirasjonstroende søker dermed sjelden faktiske beviser for sine teorier, men griper til den samme forklaring på ethvert nytt spørsmål.¹⁹⁰

Den monologiske formen fører til at argumentasjonen blir preget av selektiv, feilaktig og misvisende bruk av data, logiske feilslutninger og sirkulære resonnementer. Den støttende bevisføringen hentes fra annen konspirasjonslitteratur og fraværet av konkrete beviser blir brukt som et bevis på hvor mektig konspirasjonen er. Slike sirkulære argumenter har også ofte karakter av *ad hominem*-angrep på kritikere som blir avfeid som «kjøpt og betalt for å holde sannheten skjult».

Den monologiske tenkemåten gjør det også lettere å akseptere flere konspirasjonsteorier. Den troende utvider ofte sine fortellinger ved å tilføye stadig nye hendelser, aktører og forbindelser, hentet fra andre konspirasjonsteorier. Det dannes dermed kjeder av konspirasjoner, som så kan sammenbindes til *superkonspirasjoner*.

Bak alle uønskede hendelser og utviklingstrekk skjuler det seg en demonisk makt. Konspirasjonen er nesten alltid forstått som absolutt ond og rettet mot samfunnets grunnleggende verdier. Verdensbildet er *dualistisk*. Fienden er ond, monolittisk og nærmest allestedsnærværende og allmek-

190 Swami et al. (2011).

tig. Det er derfor nære tankemessige forbindelser mellom konspirasjonsuniverset og klassisk demonologi. «Demonene» har i europeisk historie vært identifisert som jødene, frimurerne, katolikkene, kommunistene og ulike «okkulte» selskaper. I vårt materiale gjenfinnes noe av de antisemittiske og antikommunistiske konspirasjonsforestillingerne, men hovedfjenden er som oftest muslimene i allianse med den politiske eliten. Aktørene blir ofte plassert inn i hierarkier, hvor for eksempel Arbeiderpartiet er muslimenes skjulte støttespiller.

Nært knyttet til konspirasjonsteoriens dualistiske verdensbilde er forestillingen om at disse demoniske kreftenes plan nå er i fred med å fullbyrdes, noe som vil lede til en verdensomspennende katastrofe. Faresignalene finnes over alt og snart vil dramatiske begivenheter bevise at de konspirasjonstroende har rett. Dette forestillingskomplekset kalles gjerne *apokalyptisk* og beskriver en religiøs eller sekularisert tro på verdens nært forestående undergang. Selv om det ikke eksisterer noen nødvendig forbindelse mellom apokalyptisk tenkning og konspirasjonsteorier, er de ofte forbundet. Både konspirasjonsteorier og endetidsforestillinger gir forklaringer på verdens ondskap.¹⁹¹

Mistillit, anomi og ressentiment

Generelt, og uavhengig av teoriens konkrete innhold, preges konspirasjonstroende av en grunnleggende *mistillit* til autoritative og allment aksepterte forklaringer. Sannheten er alltid «noe annet» enn det som står i avisene og som sentrale samfunnsaktører hevder. Disse bedriver nemlig bevisst hemmelighold og løgnpropaganda for å holde allmenheten nede i passiv uvitenhet. Mistro til myndighetene og deres styringsevne innebærer imidlertid ikke at man med nødvendighet henfaller til konspirasjonsteorier. En kritisk holdning til makteliter og samfunnssystem er en legitim og nødvendig del av et fungerende demokrati. Det som kjennetegner den konspi-

191 O'Leary (1994), s. 6.

rasjonstroendes mistro er imidlertid at den er irrasjonell, uflexibel, monologisk og demoniserende og synes å være båret oppe av en grunnleggende opplevelse av *anomi* og følelse av *ressentiment*.

I sosiologien refererer begrepet *anomi* (av gresk, lovløshet, normløshet) til en tilstand der samfunnet gir individene liten moralsk veiledning. De sosiale bånd som knytter individet til fellesskapet er brutt og av dette følger sigende følelse av uro, kontrolltap og mistro. I forskningen knyttes *anomi* og troen på konspirasjonsteorier sammen: Når de sosiale bånd til fellesskapet blir brutt, vil verden fremstå som mer usikker og uoversiktlig. Dette kan føre til at individer vender seg bort fra de bredt aksepterte fortellingene formidlet av samfunnsautoritetene. Konspirasjonsteorier kan i denne forbindelse betraktes som forsøk på å skape en ny mening og dermed en følelse av kontroll. I en rekke undersøkelser har forskerne da også funnet en klar korrelasjon mellom en tilstand av *anomi* og tro på konspirasjonsteorier.¹⁹²

Innen filosofi og psykologi betegner *ressentiment* (av fransk, harme, uvilje) en emosjonell tilstand som springer ut av en følelse av mindreverdighet og avmakt, gjerne knyttet til opplevelsen av *anomi*, som resulterer i hat og hevngjerrighet rettet mot en syndebukk. Et individ preget av *ressentiment* føler gjerne at det er offer for stor urett og blir nedvurdert og undertrykt. Som utløp for disse frustrasjonene blir hat og hevntanker rettet mot en tenkt fiende. *Ressentiment*-følelsen er altså en legitimerings- og avledningsstrategi. Ved å legge skylden på eksterne faktorer, onde krefter og aktører utenfor individets kontroll, slipper individet å konfrontere seg med egne svakheter og feil.

Konspirasjonssnakk

Det er den generelle *mistilliten* som sammenbinder konspirasjonskulturen, ikke de mer utarbeidede konspirasjonsteoriene, hevder religionsviter

192 Se f.eks. Goertzel, T. (1994) og Van Prooijen, J. W., & Acker, M. (2015).

Asbjørn Dyrendal.¹⁹³ Opplevelsen av at ting henger sammen er da ikke avhengig av de enkelte konspirasjonsteoriene empiriske innhold, men av *følelsen* som slike konspirative påstander genererer. Siden fellesskapet konstitueres av en mistillitsfølelse, unngår man gjerne mer inngående diskusjoner om konkrete «detaljer» eller spesifikke konspirasjonsteorier. Dette er med på å forklare hvorfor konspirasjonskulturen ofte manifesterer seg mer som uforpliktende *identitetsorientert snakk* enn som redegjørelser for utarbeidede og konsistente «teorier».

På nettstedene vi har undersøkt finner man sammen i et fellesskap rundt slikt «snakk». Her bekrefter man seg selv og hverandre i første rekke gjennom bruddet med samfunnsautoritetenes fortellinger. Mange av utsagnene har derfor karakter av dulgte hentydninger til en annen, «egentlig» forklaring på ulike hendelser som det rapporteres om i nyhetsmeldinger, uten at det på noe tidspunkt redegjøres klart for hva denne alternative forklaringen måtte være. Ofte «stilles det bare spørsmål», uten at målet er å lansere noen konsistent mot-hypotese, men kun å så tvil om «den offisielle sannheten» og å hinte mot potensielle konspiratører.

En forutsetning for bruken av slike vage hentydninger er at de underliggende konspirasjonsteoriene er kjent, i hvert fall i sine hovedtrekk. Opplysninger om disse kan deltagerne i dette «mistillitsfellesskapet» innhente fra andre kilder, som rene konspirasjonsteoretiske nettsteder og litteratur. Nyhetsmeldinger og de etterfølgende kommentarene gir også deltagerne gradvis et mer helhetlig bilde av de bakenforliggende teoriene. Konspirasjonssnakkets vage og antydningstypiske form gjør at deltagelse i debattrådene i utgangspunktet er lite forpliktende, men velger man å forbli innenfor disse nettfellesskapene, vil totaliteten av den konspirasjonsteoretiske forestillingsverdenen gradvis tre frem.

193 Dyrendal, Konspirasjonssnakk, tro og mistillit, <http://www.skepsis.no>.

Stereotypier

Konspirasjonsteorier og det mer uforpliktende konspirasjonssnakk består i stor grad av stereotypiske fremstillinger, særlig av medlemmer av minoritetsgrupper. Stereotypisering reduserer individet til noen bestemte kollektive karaktertrekk som gis inntrykk av å være naturgitte. Dette innebærer en *essensialisering* og *fiksering* av forskjeller og tjener som *representasjoner av annerledeshet*.

De gode og høyverdige karaktertrekk man tillegger eget kollektiv blir gjerne kontrastert med «de andres» negative egenskaper. Dermed har stereotypisering innbakt en mekanisme av *selvrettferdiggjøring*.¹⁹⁴ Fordi den andre gruppen blir tillagt negative, ofte skadelige trekk, innebærer dette en *stigmatisering*. Når denne skjer på vegne av egen gruppe og de verdier man mener denne representerer, kan dette tjene som moralsk legitimering av *ekskludering*. Vårt materiale preges av denne formen for stereotypisering.

I litteraturen om konspirasjonsteorier benyttes gjerne begrepet *konspirasjonsstereotypi*. Dette understreker at stereotypiene inneholder en forestilling om at gruppen, gjerne i det skjulte, søker makt over andre grupper. Et påstått felles, destruktivt mål innebærer også en forestilling om at gruppens medlemmer har et felles, fiksert adferdsmønster knyttet til en slik destruktiv og undergravende virksomhet.¹⁹⁵

Humor

Konspirasjonssnakkets uforpliktende «hinting» og «antydning» ytrer seg ofte som humor. Denne bidrar til en fellesskapsfølelse. De som «skjønner spøken» er i stand til å lese den underliggende koden og blir dermed innlemmet i et privilegert, «klartseende» fellesskap. I vårt materiale fant vi at en overraskende stor del av den norske konspirasjonskulturens ytringer på nettet var slike humoristiske, oftest satiriske og sarkastiske, utsagn og

194 Vetlesen (2005).

195 Kofka and Sedek (2005) referert i Uenal (2016), s. 96.

memer. Et meme er i denne sammenheng et slagord og/eller bilde, ofte med humoristisk tilsnitt, som spres fra person til person via internett.

Bruk av satire, karikaturer og *memer* i konspirasjonsteoretisk sammenheng er ikke noe nytt. Det er antisemittiske og rasistiske karikaturer gode eksempler på. Historiker Lars Lien har for eksempel vist hvordan antisemittiske karikaturer bruker bestemte sammensetninger av kjente tegn for effektivt å kommuniserer et budskap av abstrakt art knyttet til jødernes intensjoner, deres (a)moral og antatte forsøk på å erobre makten.¹⁹⁶

Bruken av karikaturer og andre humoristiske visuelle innslag på nettet formidler lignede abstrakte antagelser om ulike gruppers intensjoner og moral. Det visuelle innslaget har gjerne referanser til dagsaktuell forhold, samtidig som det inneholder en kodet referanse til utbredte negative stereotyper.

Hva gjør konspirasjonsteorier?

En av de vanligste forklaringene på konspirasjonsteoriens appell, er at de skaper en opplevelse av *trygghet*. De presenterer en enkel forklaring, fri for ambivalens, hvor komplekse politiske, sosiale og økonomiske forhold blir redusert til en enhetlig, monokausal og oversiktlig teori. Den vanligste forenklingen består i at sosiale spenninger tilskrives en utpekt syndebukk. I tider når verdier, tradisjoner og maktforhold utfordres og endres, kan konspirasjonsteoriens fiendebildekonstruksjoner virke beroligende fordi frykt- og usikkerhetsskapende forandringer blir tolket som resultat av vilde handlinger fra en identifisert gruppe.¹⁹⁷

Det er imidlertid klart at funksjonen som trygghetsskapende narrativ ikke er en tilstrekkelig forklaring på konspirasjonsteoriens utbredelse og appell. I vårt materiale fungerer for eksempel sjelden minoritetsgrupper som syndebukker alene, men bli oppfattet å være alliert med en maktfull

196 Lien (2015), s. 121ff.

197 Campion-Vincent (2005), s. 104.

elite i samfunnets midte. Altså dreier det seg om en subversivmyte. Forestillingen om en slik indre fiende som har «okkupert» samfunnsmakten, kan åpenbart være mer egnet til å skape *utrygghet* enn trygghet.

Til tross for dette kan konspirasjonsteoriene gi den troende en følelse av *kontroll* og *oversikt* ved at de *identifiserer et klart motiv* bak fryktskapende og uønskede trekk ved samfunnsutviklingen. De bidrar til å *gjenkjenne og forklare ondskap* ved å knytte den til bestemte aktørers intensjoner. Dessuten leverer de «*troverdige*» *beviser* ved å veve allment kjente og lett identifiserbare fenomener fra hverdagen og nyhetsbildet inn i konspirasjonsteoriene.¹⁹⁸

Et trekk ved konspirasjonsteorier er avvisningen av informasjon fra tradisjonelle kunnskapsprodusenter. I tillegg til ulike «alternative nyhetskilder», blir egen «sunn fornuft» fremhevet som en sikker kilde til hvordan samfunnet henger sammen. Makten forskyves på denne måten fra det etablerte og hierarkiske til 'folk flest'.¹⁹⁹ Det innebærer altså en form for myndighetstilegnelse – «empowerment» – å bli del av et fellesskap preget av konspirasjonsteorier.

Konspirasjonsteorier skaper også en følelse av *tilhørighet*. Man tilbys et eksklusivt redskap for å dekode en kompleks og truende virkelighet, og innlemmes dermed i en *klartseende elite* som har forstått hvordan verden «egentlig» henger sammen. For individer preget av en følelse av isolasjon, frustrasjon og maktesløshet – anomi og ressentiment – kan dette gi en frigjørende følelse av fornyet myndighet og kontroll.

Som vi skal drøfte avslutningsvis, kan det også i ekstreme tilfeller skape en moralsk legitimering av voldelige motstandshandlinger rettet mot den angivelige konspirative eliten og dens allierte. Forestillingen om at samfunnet er kontrollert av en illegitim og ondsinnet makt kan også styrke konspirasjonstroens forestilling om en nær og overhengende, apokalyptisk trussel. Dette kan også motivere til motstand og opprør. Vi vil argumentere for at

198 Campion-Vincent (2005), s. 104f.

199 Bartlett & Miller (2010), s.19.

konspirasjonsforestillingerne i vårt materiale, snarere enn å fungere rent trygghetsskapende kan ha slike virkninger.

Kilder, metode og analyse

I perioden fra september 2016 til april 2017 har vi fulgt en rekke åpne hjemme-, nyhets- og Facebook-sider i det ytterliggående høyrelandskapet. Tre av disse, *Stopp islamiseringen av Norge (SIAN)*, *Slå ring om Norge* og *Den nordiske motstandsbevegelse/Frihetskamp*, er blitt lest systematisk fire dager i uken i tidsperioden september til desember 2016, og fra januar mer sporadisk sammen med de øvrige nettstedene: Nyhetssidene *Frieord.no*, hjemmesidene og de åpne Facebook-sidene til *Norwegian Defence League*, *Folkebevegelsen mot innvandring*, *Norge fritt for islam*, *Pegida Norge*, *Norgesaksjonen*, *Norge vårt fedreland* og *Vigrid*.

Til tross for variasjon i politisk oppfatning og temabredde, preges organisasjonene, nettstedene og Facebook-sidene vi har valgt av det som forskningen plasserer innenfor den brede kategorien «det ytre høyre» (se figur på side 17).²⁰⁰ I noen tilfeller kan organisasjonene bak nettstedene være erklært antivoldelige og demokratiske og preget av kultur- og etno-nasjonalistiske oppfatninger, men like fullt ha debattsider hvor samtalerne er mer voldsforherligende, antidemokratiske og raserevolusjonære.

Utover de nettstedene som faller innenfor kategorien «det ytre høyre», eksisterer det også flere som vier seg helt til konspirasjonsteoretiske spekulasjoner, uten å være klart høyreorienterte. Slike nettsteder omfattes ikke av vår undersøkelse, selv om det eksisterer mange koblinger mellom dem og det ytre høyre-landskapet.²⁰¹

200 Ifølge en av de mest refererte forskerne innen høyreekstremisme, Cas Mudde, eksisterer det ingen konsensus i definisjonen av høyreekstremisme. De nevnte elementene er imidlertid gjennomgående. (Mudde 2002:10-11).

201 Noen, som Nyhetsspeilet.no, kombinerer dekning av «utenomjordiske intelligente vesener, deres fartøyer og artefakter» med ulike teorier om «den nye verdensorden», mens andre er en-saks-sider viet for eksempel angrep på det norske barnevernet eller vaksiner. Færseth (2013), s. 146 ff.

Vår analyse er av kvalitativ art. Vi har ikke systematisk kartlagt aktivitetsnivå eller talt hvor mange ganger ulike konspirasjonsteoretiske temaer dukker opp.²⁰² Datagrunnlaget er nødvendigvis preget av Facebook-sidenes struktur. Disse har en redaktør eller eier som igangsetter aktiviteten ved enten å publisere egenprodusert tekst eller ved å legge ut en nyhetslenke etterfulgt av en kommentar. Det kan dreie seg om en sak skrevet av sidens redaktør eller en annen fast bidragsyter, nyhetssaker fra lignende nettsteder eller fra tradisjonelle medier. Nyheter fra *Frieord.no* er hyppig sirkulert på ulike Facebook-sider, men mye stoff er også lenket fra *Human Right Service* og *Document.no* som ser ut til å dominere. Disse danner så utgangspunktet for kommentarer og meningsutveksling i samtaletråder. Det er slike tråder som utgjør vårt primære datagrunnlag.²⁰³

I kommentarfeltene finner man sjelden konsistente og heldekkende konspirasjonsteorier. Vårt materiale er hovedsakelig løsrevne enkeltelementer fra og hentydninger til ulike konspirasjonsteorier, det vi kaller *konspirasjonssnakk*. Det har derfor vært en del av det metodiske og analytiske arbeidet å tolke dette snakket i lys av de kjennetegn som er typisk for den konspirasjonsteoretiske tenkemåte.

Forskningsetikk og metode

Grunnet meget strenge forskningsetiske retningslinjer og juridiske personvern hensyn har vi ikke kunnet ta skjermbilder av Facebook-samtaler eller referere innlegg på en måte som lett kan spores tilbake til identifiserbare enkeltpersoner. Innsamling av materiale har derfor bestått av lesning hvor vi noterer tematikk og påstander, uten at vi har bygget opp noe sys-

202 For en gjennomgang av omfang av aktivitet, se kapittel 3 i denne rapporten, samt Haanshuus & Jupskås (2017). De viser til en generell økning i aktivitet på sosiale medier som kan plasseres innenfor et høyreradikalt og høyreekstremistisk ideologisk univers.

203 Fordi Facebook-samtaler kan knyttes til større medierte nyheter eller diskurser, er dette en type materiale som lett lar seg kontekstualisere og dermed leses i lys av en bredere offentlighet. Likheter og ulikheter mellom offentlig debatt og samtalerne på denne typen nettsteder ligger utenfor vårt forskningsoppdrag. Et studium av sammenhenger mellom marginale miljøer og politisk diskurs er imidlertid et viktig felt for forskning.

tematisk arkiv av skjermdumper eller sitater. Begrensningene har gjort det umulig for oss å analysere hvordan konspirasjonsforestillinger spres mellom konkrete personer på nettet. Det har også gjort det umulig å gjøre grundige analyser av hvordan en bestemt samtaletråd utvikler seg over lengre tid. På bakgrunn av dette har vi valgt to ulike lesemåter som supplerer hverandre. Den ene består i å lese tekstene med formål å identifisere hvilke temaer som inngår i konspirasjonssnakket samt hvilke aktører som defineres som fiender. Den andre har bestått i å løfte ut og sette sammen enkeltkommentarer med lik tematikk fra forskjellige nettstedene. En slik tekstcollage kan da ikke betraktes som kilde til hva enkeltmennesker på et bestemt nettsted uttrykker, men gir likevel innsikt i utbredte språklige vendinger, påstander og argumenter.

I analysen vil vi kun i noen tilfeller fremheve hvilken organisasjon eller Facebook-grupper eksemplene er hentet fra. Dette har dels med de personvernmessige begrensningene å gjøre og dels med det faktum at det innholdsmessig – og særlig med tanke på konspirasjonsteorier – er få forskjeller i tematikk og argumentasjonsform i samtaletrådene mellom de ulike gruppene.²⁰⁴ De signifikante forskjellene finner vi stort sett mellom de antimuslimske og rent nynazistiske.

Metodisk og teoretisk ligger vår lesning nært opp til *kritisk diskursanalyse*. Denne gir et verktøy for å analysere «dulgte så vel som gjennom-siktbare strukturelle relasjoner av dominans, diskriminering, makt og kontroll slik dette uttrykker seg i språket».²⁰⁵ I vår lesning av materialet har vi vært spesielt opptatt av hvordan artikuleringer av den konspiratoriske diskursen skaper et hegemonisk fellesskap innad i de ulike nettfellesskapene. Vi har altså lett etter i hvilken grad konspiratoriske elementer inngår i språkbruken, hvordan det sluttes opp om disse, hvordan de rela-

204 Haanshuus & Jupskås (2017) har funnet en viss forskjell mellom de rent islamofobe gruppene, der islam hele tiden utgjør hovedreferansen, og de mer etnisk nasjonalistiske sidene der innvandrere og flykninger mer generelt omtales. Vi er enig i dette skillet hva gjelder en del av organisasjonenes hjemmesider, men finner det i liten grad igjen i samtaletrådene i vårt materiale.

205 Wodak (1995), s. 204.

teres til andre diskurser og nyheter, og hvilke forestillinger om makt de inngår i.

En utfordring har vært å avgrense materialet. Et eksempel kan være i hvilken grad dehumaniserende uttalelser om minoriteter i seg selv innebærer konspirasjonsforestillinger. Begreper som «virus», «svulster», «rotter» og «kakerlakker», som ofte brukes på minoritetsgrupper som jøder og muslimer, sikter for eksempel til ukontrollerbar formering og spredning og kan derved også implisere en idé om overtagelse. Når slikt forekommer i materialet, uten at de er koblet til konspirasjonsargumenter, er de ikke innlemmet i analysen. Siden oppdraget fra Justis- og beredskapsdepartementet inneholder et spørsmål om forholdet mellom vold og konspirasjonsteorier, har vi imidlertid valgt å ta med eksempler der det direkte oppfordres til vold eller ekskludering av fysisk art, selv når disse ikke er del av konspirasjonssnakket, fordi de foregår i samtaletråder som ellers er preget av dette.

Kommunikasjonsformen har stått sentralt i analysen. Vi har ønsket å avdekke om det oppstår dialoger, fremfor en strøm av monologiske uttalelser, i hvilken grad samtalepartnerne bekrefter et identitetsfellesskap og i hvilken grad det oppfordres til samhandling utenfor nettet.

Kommunikasjonen er preget av omfattende bruk av symboler og bilder. En slik visuell kultur er viktig å innlemme i analysen når man ønsker å avdekke et fellesskap som oppstår gjennom bruk av koder. Vi har derfor valgt å inkludere *visuelt materiale* i vår analyse og å gjengi noen illustrasjoner som eksempler. Alle bildene i dette kapittelet er hentet fra nettstedene i forskningsmaterialet.

Presentasjon av kildene

Siden Facebook er det største og mest brukte sosiale mediet i Norge, er det grunn til å tro at det er her mesteparten av den åpne aktiviteten innenfor

det ytterliggående høyrelandskapet foregår.²⁰⁶ Birgitte P. Haanshuus er en av de få som har kategorisert og fulgt slik aktivitet på sosiale medier. Hun refererer til forskning som påpeker en trend hvor «statiske medium», som hjemmesider, i stadig større grad blitt byttet ut med interaktive e-postlister, diskusjonsfora og Web 2.0s sosiale nettverk, som MySpace, Facebook og videodeling på YouTube.²⁰⁷ Også studier fra USA knyttet til det nært relaterte fenomenet hatytringer på nett viser at det er på Facebook, med YouTube som nummer to, at mennesker har opplevd mest netthat.²⁰⁸

Et kriterium for utvalget av nettsteder, i tillegg til deres ytterliggående høyreorienterte karakter, er et ønske om å følge sider med varierende grad av organisatorisk tilknytning. Noe av vårt materiale består derfor av sider knyttet til en etablert organisasjon utenfor nettet, med registrerte medlemmer, styre og organisert virksomhet. Den andre typen er Facebook-sider uten moderorganisasjon, men med en administrator og mange følgere.²⁰⁹ En siste kategori er kommentarfelt til et utvalg nyhetssider. Disse er valgt ut fordi de øvrige nettstedene henter mange nyhetssaker herfra. Følgende Facebook-, hjemme- og nyhetssider er brukt som kilder:²¹⁰

Stopp Islamiseringen av Norge (SIAN) er en etablert medlemsorganisasjon dannet i 2008. Den har sitt utspring i Aksjonskomiteen mot bønerop, som siden skiftet navn til Forum mot Islamisering, og deretter til SIAN i 2008. Organisasjonen er en tydelig aktør i formidlingen av anti-muslimske påstander. Ifølge hjemmesiden er deres formål å informere om islam og konsekvensene den pågående islamiseringen har for Norge. SIAN har eksplisitt og i flere år støttet konspirasjonsteorien om en muslimsk

206 Haanshuus som har fulgt aktiviteten på sosiale medier kan vise til en tydelig økning i aktivitet og antall følgere fra 2015 frem til juli 2017, se kapittel 3 i denne rapporten.

207 Haanshuus (2015), s. 12.

208 Hawdon et al. (2015). Duggan et al. (2014) viser også at 66 % av de som har opplevd trakassering på nett har opplevd det på sosiale medier. Tallet er fra en rapport fra Institutt for samfunnsforskning, Nadim et al. (2016), s.70.

209 Antall følgere registreres på Facebook-siden etter antall likerklikk.

210 I kapittel 3 beskriver Haanshuus Facebook-sidene til SIAN, NDL, FMI, Pegida og Frihetskamp mer inngående enn vi gjør her.

sivilisasjonsovertagelse som gjerne refereres til som *Eurabia*. Man sammenligner ofte islam med nazismen og en fiendtlig okkupasjonsmakt. Selv om det sjelden oppfordres til voldsbruk på deres nyhetssider, har dette forkommet.²¹¹ På samtaletrådene på deres Facebook-side forekommer det oppfordringer til vold mot muslimer. SIAN er del av et større internasjonalt nettverk av lignende organisasjoner. På organisasjonens hjemmeside er det også flere linker til saker fra internasjonale kontrajihadistiske sider. SIAN har en hjemmeside, en Facebook-gruppe med drøyt 8000 medlemmer, og en åpen Facebook-side som pr. april 2017 har 27.000 følgere.

Slå ring om Norge er ingen medlemsorganisasjon, men en relativt ny antimuslimsk Facebook-side med høy aktivitet. Den beskriver sitt formål slik: «Norges sikkerhet trenger stabilitet og voktere som går ut over det partipolitiske spillet». Utover kamp mot islamisering, preges Facebook-siden av stor politikerforakt og kamp for direkte demokrati i form av folkeavstemminger. Retorikken særpreges av sarkasme, forakt og tidvis oppfordringer til vold. Per april 2017 er det 35.502 som følger denne Facebooksiden.

Norwegian Defence League (NDL) er en organisasjon dannet i årsskifte 2010-11 som et forsøk på å etablere en avlegger av English Defence League, som den gang var betraktet som den mest vellykkede islamhat-gruppen på europeisk nivå.²¹² På sin hjemmeside fremhever NDL at det først og fremst er ekstreme muslimer og ikke islam generelt de bekjemper. Man tar også avstand fra «hvit makt»-ideologi, som betraktes som like ille som islamsk jihadisme. Man distanserer seg også fra vold som virkemiddel. Ser vi på handlinger utført av den engelske moderorganisasjonen EDL og for eksempel dens danske avlegger, er vold imidlertid ikke fremmed for medlemmer av dette nettverket.²¹³ På kommen-

211 «Må enten underkaste oss, eller gripe til våpen» (siteret i Strømmen, 2013).

212 Strømmen (2011), s. 116.

213 Strømmen gir konkrete eksempler på angrep på moskeer og andre voldsepisoder både i Danmark og England. Strømmen (2011), s. 117.

tarfeltene vi har fulgt har det tidvis blitt oppfordret til vold. NDL har organisert enkelte demonstrasjoner i Oslo, men med dårlig oppslutning. Allerede i 2013 åpnet de en Facebook-side. Haanshuus (kap. 3), som har fulgt gruppens Facebook-aktivitet, konkluderer med at deres evne til å mobilisere i den virkelige verden har vært svært dårlig. NDL har tiltrukket seg langt flere meningsfeller på Facebook, men det er vanskelig å avgjøre hvorvidt denne er norsk (flere av kontoene deres på sosiale medier er først og fremst engelskspråklige).²¹⁴ I april 2017 hadde Facebooksiden som vi har fulgt 25.111 følgere, men mange av disse ser ut til å være engelskspråklige. Denne antakelsen stemmer med Haanshuus sine observasjoner. I kapittel 3 i denne rapporten (s.169-170) antar hun at den rent norske siden har omkring 4000 følgere.

Folkebevegelsen mot innvandring (FMI) ble grunnlagt av den kjente anti-innvandringsaktivisten Arne Myrdal i 1987. FMI definerer seg selv som en tverrpolitisk organisasjon med hovedformål å informere om innvandringens negative konsekvenser. Websiden publiserer både egne og eksternt skrevne artikler. Organisasjonen fikk tidligere mye oppmerksomhet i mediene ved sine demonstrasjoner og motdemonstrasjonene mot disse, og har fortsatt markeringer i bybildet med utdeling av flygeblader etc. De opprettet sin Facebook-side i 2012. Dokumentasjon av aktiviteten utgjør en sentral del av innholdet på FMIs hjemmeside, der også informasjon om kommende aktiviteter formidles.²¹⁵ Organisasjonen utgir tidskriftet *Norge er vårt*. Under slagordet «bevar Norge norsk» legger FMI stor vekt på arbeidet med å beskytte Norge og den norske og kristne kulturarven. Medlemstallet er hemmeligholdt, men i april 2017 hadde FMIs Facebook-side 16227 følgere.

²¹⁴ Haanshuus (2015), s. 58.

²¹⁵ For eksempel står det under aktiviteter, nedlastet 18.10.2016: Torsdag 13. oktober: På Valderøya i Møre og Romsdal ble det distribuert i postkasser cirka 270 flygeblad av typene «Test dine kunnskaper om innvandringen!» og «Norge mot stupet! Visste du at...». I Porsgrunn i Telemark ble det samme dag distribuert vel 450 flygeblad av samme type, både i postkasser og på biler. Fredag 14. oktober: I Skien i Telemark ble det distribuert i postkasser og på biler cirka 400 flygeblad.

Norge fritt for islam er en åpen Facebook-side uten organisasjonstilknypning. Den beskriver sitt formål slik: «Vi ønsker ikke Islam i Norge. Kort og greit.» Innholdsmessig ligner den de øvrige islamfiendtlige nettstedene, men synes å legge spesiell vekt på kriminalitet angivelig begått av muslimer. Den skiller seg noe ut ved at samtaletrådene oftere formidler nyanserende og kritiske innlegg. Per april 2017 har Facebook-siden 18904 følgere.

Pegida Norge er en organisasjon etablert i januar 2015 som en variant av den tyske organisasjonen PEGIDA, patriotiske europeere mot islamisering i Vesten. Etableringen av organisasjonen er direkte knyttet til flyktningssituasjonen som oppstod i kjølevannet av krigen i Syria og Tysklands mottak av flyktninger herfra. Som i Tyskland har den norske avdelingen forsøkt å arrangere demonstrasjoner uten særlig suksess. Islamhat i form av satire og islamofobiske konspirasjonsteorier ligner de vi finner på SIAN og NDL, men Pegidas Facebook-side formidler noe mer konspirasjonssnakk knyttet til flyktningssituasjonen i Europa. Facebook-siden ble opprettet i 2014. I april 2017 hadde den 4935 følgere.

Norge vårt fedreland er en svært aktiv Facebook-gruppe som ble opprettet rundt 2015. Enkelt saker får ofte på kort tid opp mot to hundre kommentarer, langt flere enn hva vi har registrert på andre Facebook-sider. I likhet med *Norge fritt for islam*, diskuterer man integrering, religion, flyktninger og norske verdier. Tematikken er ofte direkte knyttet til nasjonen som må beskyttes. Det store antallet samtaledeltagere fører også til at noen flere motforestillinger og nyanser slipper til og at det hyppig forekommende konspirasjonssnakket blir utfordret og kritisert. I april 2017 har Facebook-siden 56197 følgere.

Frieord.no er en nyhetsside med tilknyttet Facebook-side, som utgjør en viktig kilde for flere andre av de undersøkte sidene. Den ble etablert i 2015 og er en av flere alternative online-nyhetssider som har dukket opp i Norge i løpet av de siste årene. I likhet med andre alternative nyhetssider gir Frieord uttrykk for sterk mistillit til «mainstream media» og begrunner

sin eksistens med behovet for sannferdige nyhetsformidling. Den presenteres seg selv som formidler av fornuft og kunnskap. I logoen er slagordet «kunnskap er makt» plassert under en hjerne med noder. Nyhetssakene handler nesten utelukkende om innvandring, islam og asylsøkere, med et klart fokus på hvordan dette setter nasjonen i fare og fører til økt kriminalitet. Frieord.no legitimerer virksomheten ved å påstå at de etablerte mediene har sviktet sin rolle som formidlere av faktabaserte nyheter og istedenfor «valgt å la seg styre av gjeldende politiske strømninger».²¹⁶ Med dette spiller nettavisen indirekte på den sentrale konspirasjonsteoretiske forestillingen om «løgnpressen» som redskap for samfunnsundergravende krefter. I juni 2017 hadde nyhetssidens Facebook-side 7869 følgere.

Norgesaksjonen er en antisemittisk og utpreget konspirasjonsteoretisk orientert hjemmeside. Grunnlaget for opprettelsen av siden er påstanden om at nyhetene er løgnaktige og historien forfalsket. Beskyttelse av kjernefamilien og Norges suverenitet fremheves som to kjernesaker. Hjemmesiden bringer en rekke artikler om jødernes «forvrenginger av fakta og historie». Sterk mistillit til politikere og journalister preger også tekstene. Hatet mot Arbeiderpartiet er spesielt intenst, sammen med hatet til FN og EU. Det er vanskelig å si noe sikkert om nedslagsfelt og aktiv leserdeltagelse, men det later til at det meste av stoffet er skrevet av en av initiativtagerne.

Vigrid.net er et nettsted drevet av Vigrid, en liten raserevolusjonær organisasjon som ofte beskrives som et enmannsforetak. Siden inneholder nazistisk propaganda og formidler grov og eksplisitt antisemittisme, rasisme og antifeminisme. Vigrid ble startet i 1998 av Tore Tvedt og henvender seg særlig til ungdom. Organisasjonen skiller seg ut ved sitt kultisk-religiøse preg, med dyrking av den nordiske rase, norrøn mytologi og vikinger. Tvedt opptrer også som yppersteprest for sin særegne nytolkning av norrøn religion og hevder å stå i kontakt med Odin. Nettsiden stadig oppdatert med artikler og nyhetskommentarer skrevet av Tore Tvedt.

216 <https://www.frieord.no/>

Frihetskamp/Nordfront er en nettavis som springer ut av den raserevolusjonære organisasjonen Den nordiske motstandsbevegelsen (DNM). Målet er å forene de nordiske landene til en nordisk republikk basert på nasjonalsosialisme og etnisk nasjonalisme. På nettsidene er den ariske rasens overlegenhet og «beseiring av Sion» uttalte markørsaker. Selv om innvandring som trussel mot den nordiske rase inngår som et viktig element, rettes hatet primært mot jøder, homofile og samfunnseliten. Bevegelsen hevder at verden er styrt av en global, sionistisk kabal som har «okkupert» store deler av verden, både kulturelt, økonomisk og militært. Angivelige trusler mot kjernefamilien går også igjen, som kjønnskifte og annen form for «forfall» relatert til homofili. Den norske grenen av Motstandsbevegelsen har en aktiv hjemmeside, «Frihetskamp», som utgjør hovedkilden for våre data. DNM skiller seg ut ved en særlig sterk oppfordring til aktivitet utenfor nettet. Hjemmesiden er preget av lange nyhetslignende reportasjer, ofte oversettelser fra den svenske Nordfront.se, samt hyppig dokumentasjon av hva organisasjonens medlemmer foretar seg i ulike lokalsamfunn, med utdeling av løpesedler, flagg- og bannerheising og demonstrasjoner. Den åpne Facebook-siden, Frihetskamp, ble etablert i august 2016, og har 433 følgere per juli 2017.

Tematikk og påstander

Muslimene

De fleste av Facebook-, nyhets- og hjemmesidene i vårt materiale er etablert som arenaer for motstand mot innvandring, muslimer og islam. Følgelig er det ikke overraskende at «islam» og «muslimer» utgjør hovedkategorien av identifiserte konspiratoriske aktører. Forestillingen om en hemmelig og planmessig islamisering av Europa er kjernen i en islamofob konspirasjonsteori. Forklaringen på nøyaktig hvordan dette skjer og hvem som trekker i trådene varierer i vårt materiale, men begrepsbruk, argumenter

og bevisførsel viser at påstandene har en resonansbunn i en etablert og velutviklet konspirasjonsdiskurs. Denne vokste særlig frem i etterkant av terroren den 11. september 2001.²¹⁷ Etter dette fikk den et bredt nedslagsfelt langt utover høyreekstreme miljøer, noe som vises ved at flere etablerte forlag utgav bøker som forfekter slike forestillinger.²¹⁸

Hovedreferanse for islamofobe konspirasjonsteorier er den såkalte *Eurabia-teorien*, som hevder at EU helt siden 1970-tallet i samarbeid med nordafrikanske stater via EAD (Euro-Arabiske dialogen) i hemmelighet har arbeidet for å gjøre Europa om til et islamsk kalifat. Teorien ble lansert i 2002 av forfatteren Bat Ye'or, men er senere supplert med andre bøker med samme grunnmotiv. I Norge ble slike konspirasjonsteorier kjent for en bred offentlighet etter 22. juli 2011 og Anders Behring Breiviks manifest.

Islamofobe konspirasjonsteorier er *systemiske konspirasjoner*. De handler om en gruppes erobring av territoriell og samfunnsmessig makt og undergraving av disse samfunnenes tradisjonelle moral, religion og leve-sett. Siden de forutsetter et samarbeid med Europas makteliter, dreier det seg også om en *subversiv myte*.

I dag utgis det færre bøker som forfekter Eurabia-teorien, men den utgjør fortsatt et ideologisk bakteppe for synspunkter som sirkulerer i sosiale medier. Særlig ofte gjentatte påstander er:

- at Europa islamiseres og derved er i ferd med å gå under.
- at det skjer i ly av politisk korrekthet og i ledtog med venstreorienterte politikere.

²¹⁷ Uenal (2016).

²¹⁸ Eksempler på slik litteratur er: Fortuyn, P (2001). *Against the Islamization of our Culture*, Oriani Fallachi (2004), *Fornuftens styrke*, Gyldendal Forlag, Bat Ye'or (2005), *Eurabia - The Euro-Arab Axis*, Farleigh Dickinson University Press, Bruce Bawer (2006): *While Europe Slept - How radical Islam is Destroying the West from Within*, Random House/Broadway Books, Mark Steyn (2006), *America Alone - The End of the World as We Know it*, Regnery, Melanie Phillips (2006), *Londonistan*, Encounter, Walter Laqueur (2007), *The Last Days of Europe - Epitaph for an Old Continent*, Thomas Dunne/St. Martin Press, Bruce Thornton (2007), *Decline and Fall - Europes Slow Motion Suicide*, Encounter, Hallgrim Berg (2007), *Amerikabrevet: Europa I Fare*, Oslo: Koloritt Forlag.

- at muslimer er illojale overfor europeiske verdier og ikke ønsker å bli integrert.
- at muslimer lyver om sine egentlige intensjoner.
- at liberale muslimer avleder oppmerksomheten fra «virkelig» islam. At sharia snikinnføres i Europa.
- at muslimene gjennom høy fødselsrate og migrasjon planlegger en demografisk overtagelse.

Konspirasjonssnakket i vårt materiale oppviser tydelige elementer fra denne Eurabia-diskursen, særlig i vektleggingen av «bevisene» på at den muslimske overtagelsen allerede er kommet langt. Det kan dreie seg om innføring av halal-mat i fengsler eller barnehager, om etableringen av bønnerom, bruk av arabiske bokstaver i informasjonshefter, bygging av moskeer ol. Alt blir tolket intensjonalt, som planlagte skritt i realiseringen av «den store planen».

Mye av vårt materiale består i samtaletråder der partnerne gjensidig bekrefter troen på en pågående muslimsk overtagelse. I en typisk samtale på en åpen Facebook-side i desember 2016 forekommer følgende påstander:

- Muslimene har en innebygd trang til okkupasjon.
- Områder i Norge er allerede styrt av sharia.
- Muslimene bedriver en moderne form for krigføring ved å formere seg og bruke sine nettverk.
- Muslimene later som om de er moderne, men hater det norske.
- NAV støtter muslimene.
- 55 prosent av alle barn som fødes i Norge har nå muslimsk mor.
- Muslimenes ondskap og grådighet er uten grenser.
- Voldtekt kommer til å bli vanlig.





Slike samtaler oppviser mange av de mest sentrale elementene i konspirasjonstenkningen. Den er preget av forestillinger om intensjonalitet, den er apokalyptisk og sterkt

dualistisk. Den er også monologisk, siden ingen motforestillinger slipper til i samtaletråden.

I utsnittet av samtalen nedenfor kommer særlig det intensjonale og apokalyptiske godt frem. I tillegg ser vi et eksempel på bruk av fakta og tallmateriale og hvordan det uttrykkes sterk mistillit til en sentral samfunnsinstitusjon:

- Islam pålegger også muslimene å gripe makten i et land de utvandrer til, og innføre et islamsk styre i deres nye «hjemland». Og dette skal skje senest når de oppnår 50 % av befolkningen i det nye landet, og om nødvendig med «våpen i hånd». Så vi har ikke noe valg, folkens. Muslimene må ut av Norge og alle andre vestlige land!

- De erobrer nå alt flere og større områder hvor ikke hunder eller ikke troende muslimer har adgang og det blir akseptert og godtatt. (...) det går fort og alt etter boken.

- Det som alle må vite er at islamsk «utvandring» Hijra - er en del av den islamske strategien for å okkupere nærliggende områder. Europa er i dag ikke bare «nærliggende» - enklaver i Europa blir av muslimer oppfattet som islamske områder der sharia gjelder. Som alle her på SIAN vet. Det jeg undres på er hvorfor IS fortsatt kan publisere sine glossy magasiner midt i bomberegnet. Noen som har en forklaring?

- De trenger ingen våpen. Majoritet av muslimer ved befolkningsoverskudd, i Europa, og Eurabia er et faktum. Om 30-50 år er landets opprinnelige befolkning borte. Moderne krigsføring.

- Det verste er at vi via NAV betaler barnetrygd, kontantstøtte m.m. til disse muslimske mødrene og på den måten finansierer vår egen endelikt.²¹⁹

Muslimene blir også omtalt som «ikke-ansvarlige individer», siden islam angivelig har fjernet deres egenvilje. De har «Allah-infiserte hjerner» eller «religionsslaver» og dermed viljeløse redskaper i Islams tjeneste. «Islam har ikke rent mel i posen og utnytter menneskene,» som en kommenterer.

219 Fra SIAN, klipp fra kommentarfelt på hjemmeside og Facebookside, lest 07.12.2016 og 04.01.2017.

En annen skriver «at den islamske 'programvaren' er lastet opp til harddisken (hjernen) og ligger klar til installering, noe som kan skje under påvirkning av rabiater imamer i moskeen». Det er altså ikke bare muslimer som handler, men islam selv som er det handlende subjekt. Dette er et trekk man kjenner fra tidligere demonisering av ulike grupper i Europas historie, hvor hekser, kjettere, jøder og andre ble betraktet som besatte av en felles ånd av djevelsk, metafysisk opphav. Islamofobe konspirasjonsteorier handler om en påstått sivilisasjonskrig hvor den symbolske-kulturelle overtagelsen spiller en vel så stor rolle som den rent maktpolitiske. Det vil si at markører for hva det vil si å være norsk, tradisjoner, symboler og verdier, er truet. Konspirasjonssnakket dreier seg særlig om nasjonens identitet, hvor en nasjonal *inn-gruppe* blir kontrastert med en *ut-gruppe* som både bevisst og ubevisst skader inn-gruppen. I islamofobe konspirasjonsteorier er forestillingen om et rot-norsk vi-fellesskap selve hovedelementet.

Motviljen mot mange- og tvetydighet er, som nevnt, et element i konspirasjonstenkningen. Dette er også tydelig i de islamofobe variantene. Det er bemerkelsesverdig at det ikke for eksempel er IS eller det hjemlige Profetens Ummah som utpekes som hovedfiender, men liberale og integrerte norske muslimer som nestleder i Arbeiderpartiet Hadia Tajik, venstrepolitiker Abid Raja og lege og skribent Usman Rana. Forklaringen på dette synes å være at disse, i motsetning til islamister, nettopp representerer en utålelig mange- og tvetydighet og dermed skaper en akutt *kognitiv dissonans*. Denne søkes løst ved å innføre konspirasjonsteoriens påstander om bevisst løgn og hemmelighold av virkelige intensjoner. Problemet løses ved påstanden om at det egentlig ikke finnes moderate muslimer. Tvert imot, vil disse aktørene fremstå som moderate for på snedig vis å undergrave motstanden mot Islam. Forestillingen om systematisk løgn og hemmelighold er et sentralt element i konspirasjonsteorier. I de islamofobe variantene har løgnen fått et eget begrep, *taqiyya*, hentet fra islamsk rettsvitenskap. I sin opprinnelige betydning står begrepet for «å simulere», og

viser i shia-islams historie til en anbefalt overlevelsesstrategi ved å skjule sin egentlige trostilhørighet under undertrykkende sunni-muslimske regimer. I vårt materiale dukker begrepet ofte opp, særlig i omtaler av «smooth talker» Hadia Tajik. Et representativt eksempel på bruken av begrepet er de mistroiske reaksjonene på demonstrasjonen mot IS som unge norske muslimer arrangert høsten 2016. På NDLs nettside ble en lenke til Dagsrevyens dekning ledsaget av en kommentar om at dette var «en demonstrasjon i taqiyya». Demonstrasjonen inngikk i en bevisst plan for å fremme islam overfor «de naive vantrø». Det ble videre hevdet – ganske ulogisk – at ingen muslimer var til stede, siden det er «blasfemi å være mot Koranen – og ISIS».²²⁰

Hatytringer utløst av nyhetssaker om voldtekt og kriminalitet begått av muslimer – hvor som helst i verden – dominerer i vårt materiale. Slike ytringer er imidlertid sjelden av direkte konspirasjonsteoretisk art, men brukes som bevis på muslimenes onde hensikter. Likevel fungerer de ofte som støttefortellinger til en overordnet teori om overtagelse. Bevisene på vold og kriminalitet demoniserer fienden og viser konspirasjonstenknin- gens dualistiske trekk.

Også tilsynelatende trivielle nyhetssaker skaper en slik *semiotisk opphisselse*, som vi innledningsvis har beskrevet, i samtaletrådene. Et eksempel kan være mat, hvor kommentarene uttrykker indignasjon og sinne over at nordmenn nå utsettes for «halalinfisert kjøtt». Hvordan «forsvars- løse barnehagebarn» blir servert halal-mat, er en gjenganger. En kom- mentar lyder for eksempel: «Jeg vil ikke ha kjøtt som er bedt for av folk som tilhører en ideologi.» Mat kan altså være bærer av ondskap og overføre ideologisk smitte. Å «infisere norsk mat» beskrives som en bevisst del av maktovertagelsen. Matkjeder og norske slakterier er i denne sammenheng ikke til å stole på. Det beste er å avstå fra alt annet enn svinekjøtt og der- ved beskytte kropp og sinn fra muslimsk kontaminasjon.

220 NDL, lest 21.10.2016

Mat er knyttet til tradisjoner og videre til nasjonal identitet. Rundt jule- tider 2016 refererte flere Facebook-samtaler til at en skole på Voss avlyste sin julegudstjeneste. Slik kommenteres saken på Frieord.no: «Knefallet for Islam og muslimene er snart fullendt. Om noen år vil kristne høytidet bli forbudt. Norge er blitt et muslimsk underkastende land hvor vi må adlyde vårt nye herrefolk, ellers er vi rasister.» Og videre: «Bygda som avlyste julen på grunn av hensyn til Islam!! Et knefall uten sidestykke i norsk historie og kultur!! Går ut i fra at skolene blir i drift 24/7 i hele julen!!»

I forbindelse med denne saken ble det også fremlagt andre «beviser», som fjerning av skinkepålegg i kantiner, fjerning av grisebilder fra barne- afdelinger på sykehus og muslimske bønnenrom på flyplasser. En diskusjon på frieord.no dreiet seg om at Almanakkforlaget vurderte å inkludere muslimske navn i sin syvende sans.²²¹ Reaksjonenes heftighet viser en høy grad av semiotisk opphisselse:

[det] blir aldri å kjøpe noe fra Almanakkforlaget... Send alle muslimer ut av Norge.

Den der kjente jeg langt inn i min norske folkesjel.

Skal vi begynne å gi stormer og uvær muslimske navn å da kanskje?

Hva blir det neste? Jeg er redd for Norges fremtid og oppvoksende slekt. Hvorfor er fru Solberg Norges statsminister?

Samtalen går altså på svært kort tid fra Almanakkforlagets utgivelse til regjeringens legitimitet.

I slike islamofobe samtaletråder er knapt noe tilfeldig eller uskyldig. Riktignok fremstår konspiratørenes tiltak isolert sett som trivielle og alt innføres dessuten så langsomt at de fleste ikke merker noe, men satt sammen blir bildet krystallklart. Alt er alarmerende tegn på at «det tas et grep om vårt samfunn». Gjennom samtalene på de digitale møteplassene føre stadig nye «tegn i tiden» inn i konspirasjonsteorienenes beviskjeder.

En utbredt påstand er at islam utgjør den nye okkupasjonsmakten og at mennesker som åpner det norske samfunnet for muslimer følgelig er *quis-*

221 Frieord, lest 11.07 2016

linger. I vårt materiale er det mange referanser til norsk krigshistorie, med flittig bruk av uttrykk som «gode nordmenn» og «motstandsfolk». I tillegg blir det hevdet at muslimer, og særlig imamer, fremstiller islam som en religion, mens det i realiteten er en ond ideologi helt lik nazismen. Et vanlig bevis for dette er muslimenes «jødehat». Som det heter i en av artiklene på SIANSs hjemmeside: «Jødehatet som Hitler bragte til Norge er gjenoppstått etter at Hitlers partners in crime, de gode muslimene, er ankommet Norge i horder større enn de tyske okkupasjonsstyrker.»²²² Samme forfatter mener også at markeringen av krystallnatten i Oslo er kuppet av mørke krefter:



«Arrangørene misbruker jødernes tragedie for å stigmatisere oss som arbeider for å hindre at en høyst herværende fascistisk menneskefiendtlig ideologi får anledning til å begå folkemord på europeisk jord.»

I det islamofobe konspirasjonssnakket foreslås det gjerne en løsning på «problemet» ved at alle «fremmede» tvangstransporteres ut av landet.²²³ Fortellinger om nabolandet Sverige blir her beviset på hvor galt det kan gå hvis man ikke gjør dette straks. I Sverige, blir det påstått, er nasjonalstaten i full oppløsning som følge av politikernes svik. Det spesifikt konspiratoriske her består blant annet i påstanden om at norske myndigheter og presse systematisk sensurerer nyheter om situasjonen i Sverige i et forsøk på å skjule at vi er på vei mot lignende tilstander også her til lands.

På de fleste av de islamofobe nettstedene oppfordres det til å bruke ikke-voldelige metoder. På de samme nettstedene diskusjonstråder forekommer det like fullt svært ofte oppfordringer til bruk av vold. Som dette fra Frieords Facebook-side: «Vi har snart 2 valg: enten gå til innkjøp av burka og Koranen, eller våpen til å ta opp kampen mot ondskapen.»²²⁴

222 SIANSs hjemmeside, lest 10.11.2016

223 Campion-Vincent (2005), s. 106.

224 Frieords Facebook-side, lest 02.11.2016

Senere i tråden heter det: «Så lenge vi duller og degger med disse svina og behandler dem med silkehansker, blir vi møtt med hånletter rett oppi trynet. Nei, på tide å ta på hårdhanskene og skambanke disse jævlene som ikke kan oppføre seg som normale folk.»

Generelt er det nyhetssaker som viser til vold utført av muslimer som leder til den mest opphissede og voldsfremmende samtale, hvor dehumaniserende uttrykk som «pakk», «rotter», «svineri» og «avskum», ofte tas i bruk. Kvinneundertrykking kan sies å utgjøre en egen trope i konspirasjonsstereotypiseringen av muslimene. Muslimer tillegges en kollektiv egenskap som kvinneundertrykkere og -mishandlere og deres angivelige undergraving av norsk likestilling forstås som en del av deres maktstrategi. Nyhetssaker som spesielt kan relateres til muslimsk kvinneundertrykking og vold mot kvinner fører raskt til en eskalering av retorikken i voldelig retning. Her er eksempler hentet fra noen kommentar på ulike nettsteder som alle er knyttet til en nyhet om vold med en muslimsk gjerningsmann:

Gi dem en kniv hver så kan de utrydde seg selv, håper alle dør.

Hva med bevæpnet borgerværn? Lov å sikte høyre opp enn til knærne også.

Å gud så godt det hadde vært å gjelda faenskapet med en sløv kniv.

Høsten 2016 ble en hvit kvinne og en ung svart gutt knivstukket i Kristiansand. Kort tid etter viste det seg at gjerningsmannen var en ungdom fra et kristent miljø, men før dette ble offentlig kjent foranlediget det mange spekulasjoner om muslimers voldelighet og umenneskelighet samt politiets underkommunisering av dem som gjerningsmenn:

Mulig scenario: Muslimsk kvinne som ved ankomst til Norge kvittet seg med sin voldelige ektemann? Æres-drap, og da drepes også felles barn? Vil pressen avsløre dette eller skal de være politisk korrekte?

Gale innvandrere og kniv går ikke i lag, la dem heller få hardt kroppsarbeidet så svinner energien til jævelskap.

Bare med å lese på denne artikkelen kan jeg med hånda på hjertet si at det stinker ørkenrotte av drapsmannen, hvem ellers dreper barn og kvinner.²²⁵

225 Utdrag fra Et Islamfritt Norge, lest 05.01.2017. Kommentaren er lagt inn i desember etter drapet.

Nasjonens *trygghet* og *grenser* er sentrale i konspirasjonsteoriene, og ikke overraskende oppfattes muslimers tilstedeværelse i det norske forsvaret som truende. En nyhetssak om ansettelsen av en feltimam i forsvaret foranlediget en heftig meningsutveksling på SIAN og Slå Ring om Norges Facebook-sider, som begge endte med oppfordring til umiddelbar handling:

Idiotisk at norsk forsvar inkluderer islam. Hvem i h... vil de forsvare, når det øyeblikk blir krig mot Islamsk Stat i Norge???! Vi vet at muslimer som konverterer blir drept av sine egne, når Islamsk Stat styrer!

Hva? Bor vi i Norge eller Saudi Arabia?

Hva har en Muslimsk Iman å gjøre i det norske forsvaret? Trodde forsvaret skulle forsvare Norge, ikke indoktrineres av Islamisme.

Det er mange måter å stanse Islam i Europa. Utfrysning sosialt er en av mange. Det er mitt eneste forsvar. Har vært truet av muslimske naboer ved et par anledninger. Nytter ikke å ha normal sosial kontakt med dem.

Fedrelandsfølelse, hvor har det blitt av den, den lille makta vi har igjen her i Norge blir med dette gitt bort, helt uforståelig!

Lynforbannet, tror Forsvarets sjef er helt koko, skal vi gi muslimene opplæring til å ta det norske folk. Nå får det farken være stopp.²²⁶

Det er rimelig å anta at dehumaniseringen av muslimer bidrar til legitimering av voldsbruk. Når menneskeverdet fjernes fra en befolkning, når individene blir fullstendig kollektivisert, fjernes også stengsler for å handle voldelig overfor dem. Samtidig kan forestillingen om den onde og illegitime okkupasjonsmakten og deres lakeier bidra til at vold blir forstått som både legitim og nødvendig, ja, den eneste utvei. Som det for eksempel heter i et innlegg på Slå ring om Norges Facebook-side: «Skal nordmenn overleve må vi starte en borgerkrig. Statsforvaltningseliten må fjernes, tiltales og dømmes av en folkedomstol og vanlige nordmenn må overta.»²²⁷

226 SIAN, lest 02.03.2017, Slå ring om Norge, lest 04.03.2017.

227 Slå ring om Norge, lest 22.03.2017



Eliten behøver ikke være ond, men dum!

Eliten

Et av trekkene ved konspirasjonssnakket er at et segment av majoritetsbefolkningen, medlemmer av samfunnseliten, blir identifisert som konspiratører. Eliten, enten referert til som nettopp dette eller ved henvisning til navngitte personer, utgjør den nest største kategorien konspiratører i vårt materiale. I dette snakket blir den norske eliten enten utpekt som sammensvergelsens anførere eller som mer eller mindre viljeløse redskaper for andre og langt mektige aktører.

Det er slett ikke et nytt fenomen at eliten inngår i konspirasjonsteorier, men forskere hevder at slike forestillinger nå har fått større oppslutning og blitt mere konkrete enn tidligere.²²⁸ Flere forhold kan bidra til å forklare dette, men et økende demokratisk underskudd og den raske veksten i høyrepopulisme synes å være blant de viktigste. I slike bevegelser brukes konspirasjonsteorier og elementer av disse til å forenkle og forklare komplekse samfunnsforhold, noe som danner grunnlag for lanseringen av enkle og radikale løsninger. Misnøyen med den nåværende eliten begrunner samtidig behovet for en maktforskyvning, der de gamle og angivelig korrupte og illojale politikerne byttes ut.²²⁹

Et eksempel på elitens ondskap er påstandene om at myndighetene forsøker å skjule trusler mot befolkningen. I mars og april 2017 spredte det seg for eksempel en fortelling på faceboksidene om at myndighetene skjuler at flyktningene bringer med seg farlig virus til landet. Konspirasjonssnakket knytter seg altså til myndighetenes blindhet overfor eller bevisste mørklegging av overhengende trusler mot liv og helse. Et annet eksempel er krigs-

228 Champion-Vincent (2005), s. 108.

229 Ibid.

trussel. Deler av et lengre innlegg på SIANS facebookside illustrerer dette og gir samtidig et innblikk i hele det konspirative universets psykologi:

Selv lever jeg i et vakum, går mine daglige turer med hunden og ser folket lever som før. Jeg forsøker å stille spørsmål hvilke tanker de gjør seg, hvor svaret stort sett er det samme... hysj, de vil ikke høre, de vil ikke se og langt mindre vite, det er så mye tryggere å LATE som alt er som før.

Tie ihjel islam, muslimer, jihad og terror, tie ihjel faren for en ny storkrig, det er så mye tryggere og langt mer hyggeligere. Mulig de tror de kan ignorere alle farer, som vi gjør med islam og invasjonen av muslimer fra 3. lands slum, unge sinte, krigerske menn, i sin beste kampdyktige alder, samt generasjoner unge som fødes og vokser opp her, med akkurat samme syn på oss «kafir». Tie ihjel våre pliktoppfyllende borgere som angripes med øks, med kniv og andre våpen, tie ihjel dopen som flyter fritt i våre unges miljøer som vokser i takt med invasjonen, tie ihjel overgrep og steining på våre mest sårbare, barna, våre unge jenter og kvinner. Tie ihjel våre mest utsatte, våre eldre som skamløst mishandles og stjales rene, sågar voldtas, for å nevne hovedessensen på endringer i vårt samfunn.

Norge går bra, sier våre ansvarlige politikere, hvor integrering er løsningen, mens nyhetene forteller oss en annen sannhet hver eneste dag! [...] akk ja ikke mye Viking igjen i oss, folket av Norge, for vi har tross alt lys og varme i stua og vin i glasset, så hva raker det vel meg?!

Er det virkelig noen som innbiller seg at dette vil gå seg til, når vi ser utviklingen som eksploderer med galskap midt i fleisen på oss, daglig?!

Nope, jeg gråter ikke lenger for generasjoner etter oss, verre med oss godt voksne, som skal svare på HVORDAN vi kunne la dette skje med landet vårt!!!!!! Ser ut til at valget kan bli mellom to onder, underkastelse av islam eller en bombe... vet hva JEG vil følge...

Imens hater jeg våre politikere så inderlig, men det er ingen ting i forhold til hva jeg føler ovenfor snillismens apostler, disse selvhatende amøber, som leker gud og anser seg berettiget til å ofre våre egne for selvhatet sitt. TILGI DEM ALDR!!!!²³⁰

Det er en utbredt teori at konspirasjonsforestillinger fjerner tvetydighet gjennom å peke ut en avgrensbar og synlig fiende.²³¹ Men man kan spørre seg om denne funksjonen ikke blir sterkt svekket når fienden blir mindre identifiserbar, og blir forstått gjennom upresise kategorier som en del av en diffus samfunnselite.

230 SIANS Facebook-side, lest 02.11.2016.

231 Moscovici (1987)

Nært knyttet til mistillit overfor eliten, særlig politikere, er mistroen til demokratiet som styreset, i hvert fall i sin nåværende form. Forskningslitteraturen om høyreekstremismen utpeker avvisningen av det demokratiske system som et grunnleggende fellestrekk, og på de nettstedene som er nær knyttet til en slik ekstremistisk ideologi, er denne holdningen tydelig og eksplisitt.²³² På de rene islam- og innvandringsfiendtlige nettsteder avvises derimot ikke demokratiet som sådan, men det blir ofte hevdet at det er korrumpert: Dagens politiske system uttrykker ikke den reelle folkeviljen og er følgelig ikke et reelt demokrati. Mye av snakket tar i bruk kjent populistisk retorikk og dreier seg om avstanden mellom folkeviljen og myndighetenes politikk. I flere samtaletråder stilles det spørsmål om borgerne i landet egentlig har noe politisk innflytelse. I kommentarfeltene uttrykkes mistroen gjerne med påstander om at den politiske eliten er landssvikere. Ledende politikere omtales som quislinger og demokratiet som et råttent system.

På mange av Facebook-sidene forekommer det stadige oppfordringer til folkeavstemming, men det er symptomatisk at stemmeretten skal begrenses til etniske nordmenn, noe som i seg selv ville medføre en sterk innskrenkning av demokratiet. De fleste nettstedene i vårt materiale forfekter ikke direkte totalitære og antidemokratiske holdninger, men er like fullt preget av en autoritær, etnisk nasjonalisme.

Arbeiderpartiet

Arbeiderpartiet utgjør en særlig viktig fiende i konspirasjonsteoriene om samfunnseliten. I mange sammenhenger, enten hatpratet er rettet mot muslimer, jøder, pressen eller mer generelt mot myndighetene, blir Arbeiderpartiet utpekt som hovedaktør. Ja, for mange konspirasjonstroene ser partiet ut til nærmest å være synonymt med eliten og dermed ondskapen inkarnert.

232 Jupskås (2012a), Mudde (2002)

Slikt konspiratorisk arbeiderpartihat har en lang historie i Norge som strekker seg tilbake til mellomkrigstiden, hvor partiet fra aktører på høyresiden – og etter hvert særlig i Nasjonal Samling – ble betraktet som et redskap for «den internasjonale kommunismen» med hovedsete i Moskva. Ofte var dette forestillingskomplekset klart antisemittisk, siden kommunismen ble oppfattet som ledd i et jødisk komplott. Arbeiderpartiet, og arbeiderbevegelsen generelt, ble altså inkorporert i en systemisk konspirasjonsteori og i en subversivmyte, hvor det ble forstått som et lydige redskap for en verdensomspennende kabal som partiets ledere i hemmelighet hadde sverget troskap til. Disse «overnasjonale maktene» agerte utfra et globalt program for å overta verdensmakten, og Arbeiderpartiets politikk inngikk i denne planen.

Dette forestillingskomplekset har overlevd helt til i dag og går i korthet ut på at Arbeiderpartiets mål ikke er det partiprogrammet og dets representanter formidler, men at man skjuler sine egentlige intensjoner. Politikken inngår i virkeligheten i en ond og destruktiv plan for total samfunnsomveltning, hvor alle tradisjonelle verdier skal ødelegges. Arbeiderpartiet driver med andre ord en form for *taqiyya*, for å hemmeligholde sine egentlige mål. Partiets virkelige politikk føres heller ikke bare gjennom normale, åpne politiske kanaler, men fordekt og gjennom stråmenn. Ulike «fronter», tiltak og institusjoner, som på overflaten virker tilforlatelige, er i realiteten redskaper i realiseringen av partiets «Plan X».

I dag har muslimene i stor grad erstattet «jødebolsjevikerne» som den «overstatlige makt» i denne konspirasjonsteorien. Nyhetssaker knyttet til Arbeiderpartipolitikere igangsetter spesielt ofte påstander om en skjult og landsforrædersk agenda og Arbeiderpartiet beskyldes oftere enn andre partier for et hemmelig samarbeid med muslimene. Kommentarer som denne er ikke sjeldne: «Metodene er skremmende like, stikk noen penger under bordet, kjøp inn noen Islamske flyktninger uten vår samtykke, som småquislingene slik AP har for vane.»²³³

233 SIANS Facebook-side, lest 21.11.2016.

Særlig ondartete blir kommentarene når de tar for seg partiets muslimske politikere. Da Hadia Tajik i presseoppslag sent i november 2016 ble lansert som mulig statsminister, avstedkom det en flom av hatefulle innlegg.

Her er et eksempel fra SIANS åpne Facebook-side:



[...] Men hu står vel frem som den muslimen hu er, fordi at nå er det kanskje bare under et år igjen før AP kan få tilbake makta, ved hjelp av muslimske stemmer i hele landet.[...]. I neste valg vil jeg nesten påstå at det er et LANDSSVIK å stemme AP!!!

Nå arbeides det med å senke minstealderen for valg til 16 år. I lang tid har de nå pøst inn ungdommer i denne aldersgruppen. Det kan vel ikke være noen tvil om hvem disse vil stemme på. For rett til å velge får de sikkert same dagen de enter norsk jord.

Hjernevask fungerer bra på et svakt sinn, så at de vil skru ned alderen er helt logisk for dem. De gjør endringer som skal til for å permanent ha politisk styring som på sikt sletter vår kultur og levemåte.²³⁴

Her beskyldes altså Arbeiderpartiet, med Hadia Tajik i spissen, for å ville senke stemmerettsalderen fordi muslimene er tallrike i denne aldersklassen og, ikke minst, er lette å hjernevaske. Flere artikler på nyhetssider som Frieord.no omhandler hvordan lavt utdannede muslimer stemmer Arbeiderpartiet, som dermed har gjort seg avhengige av denne befolkningsgruppen. Arbeiderpartiets unnfallenhet overfor islam er dermed i stor grad basert på egeninteresse.

Samtidig antydes det, i tråd med den tradisjonelle konspirasjonsforestillingen knyttet til partiet, at man arbeider for «overstatlige makter». Det internasjonale samarbeid partiet driver blir fremstilt som roten til ondskap. Jonas Gahr Støre arbeider i kulissene for en «verdensregjering» fremfor et nasjonalt styre, hevdes det.

234 SIANS Facebook-side, lest 29.11.2016.

Frykten for globalisering er tydelig i dette eksempelet fra Norgesaksjonen:

Jonas Gahr Støre fremstår tydeligvis nå så sikker på å få innført sin drøm – verdensregjeringen, at han uttrykker dårlig skjult begeistret usikkerhet om vi overhodet vil få en «neste regjering».

Her [henvisning til video med Støre på Youtube] ser vi hvordan Norge (og norske folkesvikende rikspolitikere) er HELT I FRONT med pushe en verdensregjering på oss alle. [...] ²³⁵

Og disse fra Friord:

Dessuten ønsker jeg at asylinstituttet legges ned, og at vi raskest mulig blir utmeldt av EØS og Schengensamarbeidet! Og at vi igjen blir «herrer» i eget land! Hører at EU ikke godtar at vi setter på bakken helikopteret, som drepte 13 mennesker i en styrt på Vestlandet, i fjor! Dette MÅ vi bestemme i Norge og ikke i EU, Gro Harlem Brundtland, du har mye å svare det norske folk for!!

Ja, det startet med henne... Landssviker ...

De gjør ikke en drit, for det er EU og FN som styrer Norge sammen med det muslimske brorskap.

Vi vet jo med sikkerhet at disse folkene har til hensikt å drepe oss og stjele landet vårt. ²³⁶

Velferdsstaten – som man både hater og samtidig frykter vil gå under – har en spesiell plass i Arbeiderpartihatet. Et eksempel er gjentagende påstander om at Arbeiderpartiet kontrollerer NAV og at NAV på samme tid sikrer partiet makt:

NAV må kollapse. Da kollapse også Arbeiderpartiet. Så lenge NAV eksisterer så vil Arbeiderpartiet være Norges mektigste parti. Husk muslimer liker gratis penger. [...] Jo flere fattige mennesker i Norge. Jo mer populær blir arbeiderpartiet. Norge trenger bare å importere noen tusen fattige mennesker fra Syria og Afrika. Så har AP blitt enda mektigere i Norge. ²³⁷

Et annet aspekt er at Arbeiderpartiet sviker den kristne kulturarven, siden det består av kristendomshatere: «[...] [de] sto i spissen for åpningen for arbeidere fra arabiske land, men venstresiden har hele tiden bygd opp under at disse arbeiderne dro med seg den islamske diktatoriske kulturen.

²³⁵ Norgesaksjonens kommentarfelt, lest 15.04.2016 og 16.04.2016.

²³⁶ Friords kommentarfelt, lest 09.12.2016.

²³⁷ SIANS Facebook-side, lest 04.04.2017.

Det fantes et stort hat mot kristendommen i AP [...]» ²³⁸

På Norgesaksjonens nettsider, som er preget av både antimuslimske og antisemittisk oppfatninger, er det flere lengre tekster som presenterer omfattende og sammenhengende konspirasjonsteorier knyttet til Arbeiderpartiet. Her føres det blant annet «bevis» for at partiet i mange år har samarbeidet med «internasjonal sosialisme» for å danne et diktatur i landet:

Ville du ha stemt Arbeiderpartiet hvis du visste at de minst siden 1962 har hatt som FORMELT, dog SKJULT HOVEDFORMÅL og HOVEDFORPLIKTELSE overfor moderorganisasjonen Socialist International, å arbeide for etablering av en GLOBAL ALTOMFATTENDE FASCIST-KOMMUNISTISK ALLMEKTIG DIKTATORISK VERDENREGJERING (One World Government/New World Order) med tilhørende avvikling av nasjonalstaten Norge [...] Å kalle det folkesvik og landssvik vil overhodet ikke være noen overdrivelse. ²³⁹

Mediene

Kognitiv isolasjon og angrep på media er tett forbundet. I konspirasjonsteoretikerens monologiske tankeverden er det liten eller ingen plass for nøytral informasjon. Alt tolkes innenfor det konspirative skjema, og opplysninger som motsier virkelighetsbilde blir inkorporert i trosforestillingene som bevisst løgnpropaganda fra konspiratørenes side. Nyere forskning har vist at det er en klar sammenheng mellom sympatier for ytterliggende høyreorienterte ideer og mistillit til etablerte nyhetskanaler. ²⁴⁰ På flere diskusjonstråder oppfordres det til å innhente pålitelig informasjon fra «alternative informasjonskilder». Disse er nettstedet og trykksaker som bekrefter det konspirative verdensbildet. Denne kognitive isolasjonprosessen resulterer i at bare informasjon fra vi-gruppen inkorporeres. Selv om avvisning av tradisjonelle medier er et slikt gjennomgående trekk, figurerer de i vårt materiale paradoksalt nok også som kilde til saker som «beviser» konspirasjonsteoriene.

²³⁸ SIANS Facebook-side, lest 28.03.2017.

²³⁹ Norgesaksjonens nettside, lest 18.02.2017.

²⁴⁰ Andersson (2017) og Moe et al. (2017).



Illustrasjoner som dette er vanlige. Her er mediehusene ikledd soldatuniformer, noe som understreker at de deltar i en krig hvor de utgjør konspiratørenes fotfolk.

Det er en rekke påstander om media som går igjen i vårt materiale:

- De dekker over negative konsekvenser ved innvandring.
- De feilinformerer befolkning for at politikere som ikke vil eller kan håndtere problemet kan forbli i sine maktposisjoner.
- De underkommuniserer bevisst kriminalitet utøvd av migranter.
- De slipper ikke til kritikere av migrasjon og islam.
- Journalistene sviker befolkningen og bidrar til at majoriteten ikke ser den pågående undergravingen av det norske samfunnet.

Journalister og mediehus er ikke konspirasjonens hovedaktør, men er dens redskaper, enten ubevisst eller bevisst. På SIANS Facebook-side er for eksempel anklagene svært hatske og journalistene stemplet som svikere: «[...] plasser ansvaret der det hører hjemme... NEMLIG HOS SVIKERPOLITIKERE OG LØGNMEDIA som skyggelegger, unnskylder, omskriver, lyver og forneker så det renner av seg...».²⁴¹ På det nynazistiske nettstedet Frihetskamp er ordet «løgnpressen» ofte erstattet med «den fiendekontrollerte pressen» eller «fiendemedia», noe som i enda sterkere grad utpeker journalister, ikke bare som nyttige idioter, men *bevisste* aktører.

NRK, med sin særlige tilknytning til staten, blir oftest beskyldt for løgn. Etter en NRK-reportasje om Den nordiske motstandsbevegelse bragte organisasjonens hjemmesider intervjuer med de som ble omtalt. Her kommer forestillingen om løgnpressen godt frem: «Hei, Tommy! Du ble nylig hengt

ut i den norske løgnpressen. Hva synes du om det?» «Kan ikke si at det kom uventet, det er slik system-media tjener makten og da vender man seg til propagandadepartementet NRK.»²⁴²

Flyktninger

Krigssituasjoner gir konspirasjonsteorier gode vekstvilkår. Under første verdenskrig ble det innført en ny fremmedlov i Norge og flyktninger fra krigen ble mistenkt for spionasje og annen samfunnsundergravende virksomhet.²⁴³ I forkant av andre verdenskrig ble særlig jødiske flyktninger mistenkt for å bringe med seg samfunnsskadelige ideer til landet. I dag er det flyktninger fra krigen i Syria som skaper slik mistenksomhet.

På Facebook-sidene er imidlertid ordet flyktning også positivt moralsk ladet som betegnelse for mennesker på ufrivillig flukt. Samtalene handler derfor om å frata de syriske og andre flyktninger sin legitimitet som flyktninger ved å bevise at de i virkeligheten er lykkejegere eller IS soldater. Det finnes muligens noen få reelle flyktninger, blir det hevdet, men disse blir brukt som skalkeskjul for de med uærlige motiver.

Samtalene tar sjelden utgangspunkt i den krigssituasjonen flyktningene kommer fra, men dreier seg ofte om hvordan de urettmessig belaster samfunnet. Sakene har gjerne et lokalt utgangspunkt. I eksemplet nedenfor er det en nyhet fra Frieord.no om at flyktninger fordriver funksjonshemmede fra et kommunalt bygg.²⁴⁴ Sinnet på vegne av en svak gruppe i det norske samfunnet leder raskt til påstander om skjult, intensjonalt ondskap. I mange samtaler sklir diskusjonen raskt over i islamofob konspirasjonssnakk. Flyktningene er ikke lenger ofre for en krig, men krigens forlengede arm:

241 SIANS Facebook-side, lest 27.10.2016 og 07.12.2016.

242 Frihetskamp, lest 01.03.2017.

243 Brandal & Barzier (2017), s. 30f.

244 Frieord, kommentarfelt, lest 07.12.2016.

Dette svineriet må forbys før det er for sent!

Vi vet jo med sikkerhet at disse folkene har til hensikt å drepe oss og stjele landet vårt.

Djevlskap har en tendens til å spre seg fort så lenge den får utvikle seg i fred...

Steng grensene, steng disse rotteneira av nokre moskeer, forby islam og send djevlskapen som har kome inn rett tilbake der dei kom fra.

Stenge grensene nå er nesten som å pisse i bukse... galskapen er allerede på innsiden!

Jeg lener meg tilbake, galskapen fortsetter... til det smeller [...] Vår elite har satt seg på en trykkoker og fjernet sikkerhetsventilen gjennom knebling av kritikk, justere sannheten, lyve om sannheten osv. At de våger...

Bare å være forberedt, eneste måten å unngå islams riddere på er å utvise alt som lukter muhammedaner av.



Den trojanske hest er et velbrukt symbol på at asylinstituttet er et skaleskjul for en invasjon.

Flyktningene inngår også i konspirasjonsteorier der de selv ikke er aktive aktører, men brikker i en «skjult, storpolitisk agenda». Her omtales de som importerte destabiliseringsstyrker og blir dermed et bevis på politikernes forræderske renkespill. Flere av våre kilder bringer påstander om at politikere, og de som styrer politikere, har invitert

flyktningene inn i landet som ledd i en muslimsk invasjon. Dette resulterer ofte i kravet om et nytt landssvikoppgjør.

Jødene

I vårt materiale forekommer også tydelige antisemittiske utsagn. Disse er ikke bare av rent fremmedfiendtlig karakter, men inngår også i et mer helhetlig konspirativt verdensbilde. Når motvilje mot jødene går fra å være uttrykk for generell fremmedfiendtlighet til å utgjøre et mer helhetlig verdensbilde, øker forekomsten av det Galvin Langmuir karakteriserer som *kimære forestillinger*: Fremmedfiendtlige forestillinger er negativt silt

informasjon om enkeltpersoner som blir tillagt en hel gruppe, altså en form for generalisering og stereotypisering. Kimære forestillinger er derimot å tillegge en gruppe adferd og egenskaper som aldri har vært observert. Det dreier seg om rene fantasifostre – som fabeldyret Khimaira i gresk mytologi – uten noen rot i virkeligheten.²⁴⁵

Den mest sentrale kimære element i antisemittismen er forestillingen om *en verdensomspennende jødisk sammensvergelse*; at alle jøder siden tidenes morgen systematisk og i det skjulte har arbeidet for den kristne sivilisasjonens undergang og opprettelsen av et jødisk verdensherredømme. Denne forestillingen har røtter tilbake til middelalderen, da jødene ble stemplet som Satans håndlangere og utsatt for pogromer. Etter den franske revolusjon ble den koblet til kontrarevolusjonære, anti-frimurerske konspirasjonsteorier, og på begynnelsen av 1900-tallet fikk disse en mer utarbeidet form i falskneriet *Sions Viser Protokoller*, som hevder å være en hemmelig møteprotokoll som beskriver de jødiske ledernes planer for verdensherredømme. Denne myten utgjorde en grunnkomponent i nazistenes verdensbilde og en drivkraft bak Holocaust. Innen moderne høyreekstremisme har denne myten fått ny form i forestillingen om ZOG – den sionistiske okkupasjonsregjering.

I vårt materiale er det påfallende mange påstandene om jøder som speiler klassisk antisemittisme, inkludert slike kimære forestillinger. Ikke uventet figurerer disse ofte på de rent nazistiske hjemmesidene til Den nordiske motstandsbevegelse, Vigrind og Norgesaksjonen, men kan også dukke opp i diskusjonstråder på andre nettsteder.

Hos nynazistene inntar jødene en hovedrolle i konspirasjonsuniverset. Som det heter på Frihetskamps nettsider: «Gjennom sitt eierskap og kontroll over massemedia har de [jødene] fått aviser, politikere, kulturinstanser og samfunnsdebattanter på sin side – og gjennom disse også politimakten, sosiale myndigheter og statlige instanser.»²⁴⁶

245 Langmuir (1990), s. 328.

246 Frihetskamp, lest 03.10.2016.

Et sentralt element i de antisemittiske konspirasjonsforestillingene er benektelsen av det tyske naziregiments ugjerninger mot jødene. Hitlers forfølgelse av dem blir forklart med at jødene fra sine mange maktposisjoner undergravde det tyske samfunnet. Videre blir Holocaust karakterisert som en myte. Den nordiske motstandsbevegelsen hevder at denne «myten» benyttes for å usynliggjøre et reelt og pågående folkemord; den langsomme utryddelsen av den hvite rasen gjennom multikulturalisme og «raseblanding». «Myten om Holocaust» blir tolket som del av en større konspirasjon for å sikre jødene og Israel beskyttelse, makt og rikdom, omtalt som «HoloCa\$h». Norgesaksjonens hjemmesider bringer en egen artikkelserie om jødernes makt, «Guds utvalgte folk», hvor historien brukes som bevis på jødernes, ofte omtalte som «sionistenes», onde hensikter: «[...] dokumenterte historie viser at dette folks ideologer og ledere i praksis er de værste rasister på planeten, som fremmer ondskap, løgn, bedrag, svindel og undertrykkelse i et omfang som nærmest er ufattelig».²⁴⁷

Men også på islamofobe nettsteder forekommer antisemittiske konspirasjonsteorier, her blir det tidvis hevdet at jødene står bak den muslimske innvandringen til Europa. SIANs hjemmesider har for det meste Israelvennlige utsagn, men også tilknyttet deres nettsider forekommer lese-rinnlegg som dette: «[...] det er ikke bare muslimene som ønsker å utsette oss og vår kultur. Muslimene vil nok, men de er likevel bare brukt som våpen mot oss av dem som står bak, og de som står bak er 'de stakkars forfulgte jødene' og deres lakeier [...]» Videre påstås det at Israel står bak IS, blant annet for å jage muslimer fra Midtøsten til Europa.²⁴⁸

Den kjente stereotypen «kommunistjøden» er også fortsatt i sirkulasjon. Den nordiske motstandsbevegelse minner om den «røde jødefare» i tilknytning til Russlands og Kinas økende makt: «La oss heller aldri glemme den betydelige, ja, avgjørende rolle jødene spilte i bolsjevikregi-

247 Norgesaksjonens hjemmeside, lest 05.01.2017.

248 SIANs Facebook-side, lest 09.09.2016.

mets tidlige fase [...] Kommunisme og jødedom går sømløst sammen i forsøket på å ødelegge vestlig kristen sivilisasjon [...]».²⁴⁹

På de nazistiske hjemmesidene blir folkemord knyttet til «jødisk natur». Om Ervin Kohn, leder for Det Mosaiske Trossamfund og aktiv i Antirasistisk Senter, heter det: «Erwin Kohn er en ond mann, og som med de fleste jøder så er det hans natur. [...] det han egentlig gjør er å fremme jødernes agenda, som er folkemord på hvite europeere».²⁵⁰ På Frihetskamp hevdes det at jødene har en plan om å forhindre norsk patriotisme og fremme prosessen som gjør nordmenn til minoritet i eget land. Det er i dette konspirasjonssnakket om jøder at det biologiske rasebegrepet oftest dukker opp. Jødernes agenda er nemlig ikke bare som muslimenes å overta samfunnets institusjoner, men i tillegg å utrydde «vår rase».

En konspirasjonsteori som har dukket opp to ganger i vårt materiale er teorien om at Mossad stod bak massakren den 22. juli. Breiviks masse-mord omtales som en «falsk flagg aksjon» der han ble brukt som synde-bukk. Beviset på dette er blant annet at Breivik har vært i Israel, at han i manifestet omtaler sionister som brødre og at angrepet kom rett etter at Norge anerkjente Palestina som stat.

Homofile

Påstanden om en sammensvergelse av homofile knytter seg først og fremst til frykten for undergraving av tradisjonelle mannligsidealer og familieverdier. På Frihetskamp.nos sider påstås det at homofile har et stort og velorganisert nettverk som forfølger en subversiv agenda. Denne består i å ødelegge den heterogene normen og å utrydde kjernefamilien. Forestillingen har karakter av en subversivmyte, hvor fienden er særlig truende fordi den er skjult og plassert i samfunnets midte, gjerne innenfor eliten.

249 Frihetskamp, lest 10.01.2017.

250 Frihetskamp, lest 06.03.2017.

Fra nyere historie er det eksempler på at slike forestillinger har fått offentlig aksept og at dette har resultert i en moralsk panikk og forfølgelse.²⁵¹ I dagens Norge er slike konspirasjonsfantasier knyttet til homofile et særmerke for marginale miljøer som de erklærte nazistene i Den nordiske motstandsbevegelsen. For dem er familien, forstått som mann og kvinne, en grunnstruktur for selve samfunnet og en forutsetning for den nordiske rases overlevelse. De homofiles kamp for ekteskap og rett til adopsjon fremstår dermed som et tegn på en kulturell dekadanse som vil lede til en demografisk og rasemessig katastrofe.

Ytterligere et våpen i den folke- og familiefiendtlige kulturmarxismens arsenal er homo-lobbyen og deres kamp for å blant annet knuse den såkalte heteronormen – det vil si den naturlige strukturen i ethvert friskt samfunn. Gjennom den etterhvert svært så innflytelsesrike homolobbyen er homoseksualitet etterhvert blitt relativt normalisert i samfunnet, og betraktes i mange tilfeller som noe attraktivt i debattklimaet i både kultur og media.²⁵²

Som for nazistene i mellomkrigstiden, er de homofile i denne forestillingsverdenen en integrert del av den jødiske konspirasjonens ødeleggelse av det raserene, nordiske samfunn og dets kultur. Den såkalte «homolobbyen» knyttes blant annet til den jødiske legen og sexologen Magnus Hirschfeld og hans institutt for seksualstudier i Berlin, som i mellomkrigstiden var en pioner i arbeidet for homofiles rettigheter. I vårt materiale fungerer han som et symbol på den ondskap som oppstår i sammensmeltingen mellom jøde og homofil. Portretter av Hirschfeld med regnbueflagg og Davidstjerne figurerer eksempelvis på Den nordiske motstandsbevegelsens hjemmeside.

251 I USA ble det på 1950 og -60-tallet for eksempel postulert at homofile i regjeringsadministrasjonen utgjorde en «regjering i regjeringen» og at disse adlød ordre fra «Homintern», en internasjonal sammensvergelse av homofile. Dette førte til at over tusen ansatte i State Department mistet sin stilling på grunn av deres antatte homofili. Også mange private firmaer gjennomførte lignende utrenskninger. Til sammen ble langt flere rammet enn de som fikk sparken under McCartys kommunistjakt. Walker (2013), s. 80ff.

252 Frihetskamp, lest 05.11.2016.

Som de fleste konspirasjonsteorier føres det også her «beviser» på at politikerne allerede har måttet gi tapt. Loven om homofilt ekteskap og politikeres deltakelse i Pride-paraden er to slike. Fotografier fra Pride-parader, som fokuserer på det karnevaleske uttrykket, benyttes ofte for å understreke hvor latterlige og dekadente homofile menn er.

Homofili har også en rolle på de antimuslimske nettsamfunnene, men da som ofre for muslimenes hat og som en nyttige for å avsløre «luremusli-mer», som fremstår moderate, men som egentlig ønsker å undergrave norske verdier: «Hvis du møter en luremuslim som fordømmer homodrapene, spør om han fordømmer profetens befaling om å drepe homofile. Da avslører du muslimløgnen. Ingen ekte muslim tar avstand fra profeten.»²⁵³

Konspirasjonsteorier og høyreekstremisme

Konspirasjonssnakketets betydning

Vår gjennomgang av materialet har vist at konspirasjonssnakk – det vi si en mistankens diskurs som mer eller mindre innforstått viser til konspirasjonsteoretiske forestillinger – er et sentralt element i samtaleformen på nettstedene knyttet til det ytterliggående høyrelandskapet. I de nettstedene vi fulgte mest systematisk forekom konspirasjonssnakk daglig. Vi har identifisert hovedtrekkene i denne diskursen, inkludert dens fiendebildekonstruksjoner og i hvilke sammensvergelsesforestillinger disse inngår i.

Materialet viser at alternative nyhetssider innenfor det ytterliggående høyrelandskapet benyttes som hovedkilder for samtaler, samtidig som tradisjonelle informasjonskanaler stemples som falske og forræderske. Vi kan dermed slå fast at nettstedene har karakter av ekkokamre med et klart *monologisk* preg. I de siste årene er det blitt etablert en rekke slike ytterliggående høyreorienterte nyhetssider, og europeisk forskning har vist at disse i stor grad har lyktes i å spre nyheter og ideer til et bredt

253 SIANSs hjemmeside, lest 24.10.2016.

publikum, både gjennom sirkulasjon på Facebook og gjennom et bredt nedslag i den offentlige debatt forøvrig.²⁵⁴ Gjennom konspirasjonssnakket blir disse nyhetsmeldingene levendegjort, gjort nære og personlige og inkorporert i en fortelling om svik, trusler og håp om nytt samhold. Siden forskningen har vist betydningen av nyhetssider i fremveksten av høyreekstreme bevegelser, er det rimelig å anta at konspirasjonssnakket som oppstår i kjølvannet av deres nyhetsmeldinger også bidrar til denne veksten.²⁵⁵

De diskursive sammenhengene konspirasjonssnakket inngår i kan betegnes som nasjonalistisk. Konspirasjonssnakket er sterkt identitetspolitisk og handler om en truet etnisk majoritet. Det er dermed rimelig å konkludere at konspirasjonsteoretiske forestillinger spiller en sentral rolle i å skape felles emosjoner, som frykt og samhold, og i å mobilisere rundt en etnisk-nasjonalistisk og fremmedfiendtlig ideologi. Konspirasjonssnakkets demoniserende og apokalyptiske retorikk styrker denne fellesskapsfølelsen ved å understreke at det ikke bare dreier seg om et meningsfellesskap, men også et fellesskap forent i en pågående eksistensiell kamp. Denne identitetsskapende prosessen, og konspirasjonsforestillingenes rolle i den, kan være en nøkkel til å forstå rekrutteringen til miljøer innenfor det ytterliggående høyrelandskapet.

Konspirasjonsteorier underbygger også påstander i samtidens vanligste form for rasisme. Legitimeringen av en hierarkisering av ulike etniske grupper er nå i stor grad flyttet fra «rase» i biologisk forstand til kultur og religion.²⁵⁶ Våre eksempler viser i hvilken grad nettopp kultur, religion og verdier inngår som elementer i konspirasjonssnakket. Dette danner et grunnlag for denne kultur-rasismen ved å postulere muslimers skadelige, ondskapsfulle og konspirative mentalitet, religion og kultur, uten å koble dette til i et biologisk rasebegrep. Fortellingene om slike kulturelle trus-

254 Faris et al, (2017); Marwick & Lewis (2017)

255 Ibid.

256 Jupskås (2012a), s.145.

ler mot «det norske» legitimerer ekskludering og en politikk basert på hierarkisering av samfunnsgrupper.

Det islamofobe konspirasjonssnakket spiller på frykten for en nærværende og lett identifiserbar gruppe. Samtidig inneholder det sterke *subversivmytologiske* trekk, hvor samfunnsinstitusjonene som skulle hindre katastrofen, er en del av sammensvergelsen og bidrar aktivt til den. Dette gir diskursen et særlig apokalyptisk preg, hvor oppfordring til «å gjøre noe selv før det er for sent» er sterkt tilstede. Samtaletrådene er ofte sentrert rundt bevisfortellinger fra det trivielle og hverdagsnære, men disse små fortellingene danner samlet sett et alarmerende bilde og dermed sterke argumenter for umiddelbar politisk handling.

Materialet viser tydelig at alternative nyhetssider innenfor det konspirative og ytterliggående høyrelandskapet benyttes som hovedkilder, samtidig som tradisjonelle informasjonskanaler stemples som falske og forræderske. Vi kan dermed slå fast at nettstedene i varierende grad har et *monologisk* preg.

Innleggene er også preget av *semiotisk opphisselse*, særlig knyttet til nyhetsmeldinger som tolkes som megetsigende «tegn i tiden» og «beviser» for en pågående sammensvergelse. Meningsutvekslingene knyttet til disse er svært ofte preget av tiltagende aggresjon. Materialet er rikt på eksempler på at konspirasjonssnakket skaper en opphisset harme og leder til advarsler om at «det snart smeller». Dette bidrar i det hele til å skape en emosjonell og moralsk ladet harme, både på vegne av «våre egne svake» og rettet mot «politikere», ofte navngitte, som med viten og vilje lar dette skje.

Til tross for denne opphissede diskursen, er materialet også preget av hyppig bruk av humor. Humoren bidrar til å gjøre fellesskapet sterkere enn om det bare var basert på advarsler, frykt og aggresjon. Ved å tilkjenne at man forstår de underliggende kodene som humoren er basert på, blir man innlemmet i en «medvitende krets». Humor-bruken indikerer at det er tale om relativt konsoliderte nettfellesskap med etablerte fellesreferanser og -koder (gjerne kalt «ekkokamre»). Det er altså rimelig å anta at

konspirasjonssnakket også inviterer inn i et fellesskap som byr på noe mer enn bare frykt og aggresjon.

Konspirasjonssnakket på sosiale medier er en folkeligjøring og hverdagsliggjøring av sentrale påstander fra en høyreekstrem ideologi. Oppsummert kan vi si om konspirasjonssnakket at det

- levendegjør fiendebilder gjennom lokalt plasserte historier som viser de andres onde hensikter
- skaper felles emosjoner som frykt og samhoid
- underbygger en etnisk nasjonalisme og fremmedfiendtlig ideologi
- underbygger påstander i samtidens vanligste form for rasisme
- oppfordrer til handling overfor fienden

Radikalisering?

Kan så dette opphissede konspirasjonssnakket gi enkeltindivider og grupper incitament til handling, bidra til radikalisering og motivere voldsbruk? Forskning på hat-uttrykk på internett har identifisert målbare sammenhenger mellom ord og handling. I etterforskningen av konkrete politisk motiverte volds- og terrorhandlinger finner man svært ofte at gjerningsmennene i forkant av handlingen har vært aktive i nettfellesskap knyttet til ekstreme ideologier.²⁵⁷ Samtidig vet man at de aller fleste som er aktive på slike nettstedet ikke utfører voldshandlinger. Sammenhengen mellom voldsutøvelse og deltagelse i slike nettfellesskap hviler dermed i stor grad på *antagelsen* om at nettfellesskap bidrar til å fiksere opprinnelige vage ideer til sammenhengende forestillinger om samfunnet og å utpeke syndebukker, altså potensielle målgrupper for vold. Konspirasjonssnakket i vårt materiale sammenfaller i stor grad med slike hat-uttrykk, ja, faktisk bidrar det ofte til en eskalering av hat-uttrykk. Det legitimerer de hatefulle utsagnene ved å føre «bevis» for at de utpekte hatobjektene har onde og

257 Foxman & Wolf (2013), s. 29f.

truende hensikter, og at enkeltpersoner i de stigmatiserte gruppene – uansett hvor «uskyldig» de fremstår – inngår i et ondt og truende komplott. Vi mener følgelig at dette konspirative aspektet kan bidra til radikalisering.

Det finnes flere studier av høyreekstremismen som søker forklaringer på fremveksten av denne i sosioøkonomiske forhold, sosial og kulturell marginalisering, dynamikken innenfor sosiale nettverk mm. Svært få har imidlertid undersøkt hvilken rolle konspirasjonsteorier og nett-interaksjon spiller. Et unntak er Bartlett og Millers gjennomgang av konspirasjonsteoriens posisjon og betydning innenfor et bredt utvalg av ekstreme bevegelser både på ytre høyre og ytre venstre fløy. Her konkluderer man, som nevnt innledningsvis, med at konspirasjonsteorier er svært sentrale i de fleste av de femti organisasjonene undersøkelsen omfatter, dette til tross for at både ideologien og hvem som utpekes som konspiratørene er svært forskjellig. Rapporten påpeker at selv om man ikke kan trekke en *direkte kausal* forbindelse mellom konspirasjonsteorier, ekstremisme og vold, forsterker slike teorier ideologien, styrker den indre dynamikken i gruppen og bidrar til radikalisering, også i bruk av vold.²⁵⁸

Fellestrekk og gjensidig bekreftelse

Den nære sammenheng mellom konspirasjonstenkning og politisk ekstremisme kan blant annet forklares ved de mange *fellestrekk i tenkemåte*. Vi kjenner igjen blant annet et apokalyptisk syn på samfunnsutviklingen, et rigid tankemønster preget av ressentiment og en dualistisk inndeling av verden i venner og fiender.

I tillegg tilfredsstillende konspirasjonsteorier viktige *legitimerings- og forklaringsbehov* for personer med ytterliggående, avvikende og marginale oppfatninger. De virker særlig tiltrekkende siden de gir en forklaring på hvorfor den «sannhet» man mener å forvalte ikke har fått allmenn aksept. Allerede filosofen Karl Popper påpekte denne sammenhengen:

258 Bartlett & Miller (2010), s.5.

«[...] people who sincerely believe that they know how to make heaven on earth are most likely to adopt conspiracy theory [...] For the only explanation of their failure to produce their heaven is the evil intention of the Devil who has a vested interest in hell». ²⁵⁹

Sammenfallet mellom en høyreekstrem og konspirasjonsteoretisk tenkemåte fører også til at det oppstår *felles møteplasser* på nettet. En forklaring på dette er at begge miljøer betrakter etablerte nyhetskilder med stor skepsis, ettersom de blir forstått som styrt av «fienden». I stedet søker man bekreftelse i andre former for *marginalisert informasjon*, særlig hentet fra internett. Interessen for denne type «alternativ» informasjon skaper så felles virtuelle møteplasser, noe som i sin tur befordrer *gjensidig ideutveksling*. Den gjensidige forbindelsen styrkes ved at begge miljøer forfekter det statsviteren Michael Barkun kaller *undertrykt kunnskap*. ²⁶⁰ Det dreier seg om «claims that are allegedly known to be valid by authoritative institutions but are suppressed because the institutions fear the consequences of public knowledge or have some evil or selfish motive for hiding the truth». ²⁶¹ Forestillingen om å dele skjebne som forvaltere av en kunnskap som myndighetene søker å undertrykke, befordrer følgelig denne gjensidige sympati og idéutveksling. Dette kan bidra til å forklare hvordan konspirasjonsteoretikere søker seg mot ekstreme politiske posisjoner og, vice versa, at politiske ekstremister ofte inkorporerer konspirasjonsforestillinger fra andre diskurser, blant annet hentet fra det «alternativistiske», nyreligiøse og kristenfundamentalistiske feltet.

Fra meningsfellesskap til handlingsfellesskap?

Sosialpsykologiske studier av gruppedynamikk vektlegger betydningen av sosiale fellesskap på nettet. Når man bekrefter hverandres påstander og posisjoner i nettfellesskap, fører det lett til en radikaliserings hvor at

²⁵⁹ Popper (1994), s. 307.

²⁶⁰ Barkun (2003), s. 26ff.

²⁶¹ Barkun (2003), s. 27.

man uttrykker mer ekstreme holdninger enn man hadde før interaksjonen begynte. ²⁶² Når en mening eller påstand styrkes gjennom tilslutning fra andre, styrkes tilliten til påstandenes riktighet og viktighet. Slik legitimerer fellesskapet utviklingen mot en mer ekstrem posisjon. I vårt materiale har vi funnet mange eksempler på at en samtaletråd begynner med en kort «bekymringsmelding» knyttet til en nyhetssak for så å eskalere til stadig mer voldelige verbale utbrudd.

Konspirasjonsteorienenes apokalyptiske trekk kan imidlertid både lede til aktiv handling og til resignert passivitet. Undergangsstemningen kan i noen tilfeller føre til avmaktsfølelse og tilbaketrekning fra samfunnsengasjement. Slik vi har vist til i analysen, er mistillit til demokratiet stort, og i samtaletrådene resulterer dette relativt ofte i utsagn om at man ikke vil delta i politiske valg. Men gjennom alle oppfordringene om å «stå på» bidrar nettfellesskapet i slike sammenhenger til at håpløshetsfølelsen som regel blir redusert. Den semiotiske opphisselsen som preger samtaletrådene skaper fornyet energi og handlingsiver.

Et sentralt tema innenfor forskning på høyreekstreme miljøer i dag er spørsmålet om nettets betydning for mobilisering innenfor sosiale bevegelser. Dette perspektivet legger ikke bare vekt på etableringen av gruppetilhørighet, men også på hvordan ideutvekslingen er ledd i å skape *kollektiv og organisert politisk motstand*. Et viktig spørsmål i denne sammenheng er i hvilken grad nettfellesskap har potensiale til å kunne etablere et organisert handlingsfellesskap utenfor nettet. I vårt materiale blir slik «handling der ute» ofte diskutert. En vanlig variant er oppfordringer til boikott, noe som krever individuell handling i hverdagen. ²⁶³ Vi har

²⁶² Bartlett & Miller (2010), s. 24.

²⁶³ Et eksempel kan her være da en gammel nyhetssak om at Kiwi hadde laget grønne hijaber til uniformen ble resirkulert, og skapte en interessant samtale om mobilisering. Kommentarfeltene ble en lang rekke av enighet om å boikotte butikken. I mars 2017 meldte SIAN på sin hjemmeside at de på sitt årsmøte hadde kommet frem til følgende ordlyd som appell til sine medlemmer: «takk nei til butikkserver, helse og omsorgshjelper fra en politiserende hijabmuslim [...] de som ikke bidrar til denne oppfordringen bidrar selv til islamiseringen av samfunnet.»

imidlertid også funnet eksempler på oppfordringer til bredere politisk mobilisering. Diskusjonene tar gjerne utgangspunkt i klager på at Fremskrittspartiet gjør for lite og fører til en diskusjon om hvorvidt man må stifte et nytt parti. Her blir samtaletrådene fort radikaliseret i uttrykksmåte.²⁶⁴ Oppfordring til handling forekommer oftest på de nettstedene som er knyttet til en organisasjon og som brukes av denne til mobilisering. Den nordiske motstandsbevegelsen er den organisasjonen som sterkest oppfordrer til dette. Her dokumenterer man jevnlig medlemsaktivitet i form av utdeling av løpesedler, flaggopphenging, demonstrasjoner og andre former for markeringer.

Voldsfremmende?

Det er åpenbart at deltagerne i slike nettfellesskap har varierende kunnskap om og forpliktelse overfor konspirasjonsforestillingene som formidles. Vår analyse av konspirasjonssnakket gir imidlertid grunnlag for å hevde at det er identitetsfremmende og ideologisk radikaliserende. Oppfordringer til politisk samhandling er et tilbakevendende tema. Men i hvilken grad kan dette eventuelt være radikaliserende i voldelig retning?

Det er lett å identifisere ulike ideologiske, gruppedynamiske og psykologiske trekk ved konspirasjonstenkningen som kan ha en slik effekt. Konspirasjonsteorier *demoniserer* ved å beskrive en verden der uønskede hendelser og forhold er et villet resultat av korrupte og onde aktørers virksomhet og ved å identifisere disse. Det *apokalyptiske verdensbildet*, hvor samfunnet nå står foran stupet, gir et sterkt incitament til umiddelbar handling: For å unngå katastrofen, må det aksjoneres, og alle som hører og aksepterer budskapet er kallet til å delta i denne kampen. Hvis man i tillegg forstår samfunnet som *okkupert av en ond makt*, vil dette kunne legitimere en *voldelig motstandskamp* mot «okkupantene» og «quislingene» blant politikere, mediefolk og intellektuelle. Forestillingen om at landet

264 SIANs facebookside, lest 21.11.2016.

er *okkupert*, kombinert med konspirasjonstenkningens monologiske karakter, kan skape en krigersk *beleiringsmentalitet*. Dette bevirker i sin tur et *paranoid* virkelighetsbilde hvor både ytre kritikere og modererende stemmer internt i gruppen blir forstått som del av sammensvergelsen. Forestillingen om at man besitter *en privilegert type kunnskap* er også radikaliserende, da den gir den konspirasjonstroende en følelse av å tilhøre en utvalgt, klartseende *elite*. Dette kan i seg selv legitimere retten til å handle voldelig på vegne av det truede, men uvitende, fellesskapet. Grupper som på denne måten går i et *mentalt indre eksil*, ender ofte opp med å utvikle en gruppetenkning som leder til handlinger som de enkelte medlemmene aldri ville ha begått på egen hånd.²⁶⁵

Forskningen har konstatert at jo høyere mennesker scorer på konspirasjonstro, desto mer tilbøyelige er de til å anse vold som et legitimt politisk virkemiddel.²⁶⁶ Forbindelsen synes å bli bekreftet av sammenhengen mellom konspirasjonssnakket og voldsoppfordringer som vi har observert i vårt materiale. Likevel går det ingen *direkte linje* fra slik godkjenning av voldsbruk til selv å utføre den. Innen forskningen understrekes det i dag at ekstreme holdninger ikke nødvendigvis – eller vanligvis – leder til ekstreme handlinger. Ideologien fungerer ikke som et «transportbånd» som mekanisk leder individet til voldsbruk og terror, konstaterer psykologene McCauley og Moskalenko.²⁶⁷ Radikalisering av holdninger og av handlinger må derfor betraktes som delvis separate prosesser som preger ulike individer innenfor en subkultur, hvorav et lite mindretall blir handlingsradikaliseret.

Dyrendal poengterer også at det i konspirasjonskulturen eksisterer en utbredt forestilling om at formidling av «sannheten» i seg selv er frigjørende. Sannheten vil så i tidens fylde vekke massene, som vil nedkjempe fienden, uten at man selv må gripe til vold. I disse miljøene kan

265 <https://www.spectator.co.uk/2009/07/to-become-an-extremist-hang-around-with-people-you-agree-with/>

266 Uscinski & Parent (2014).

267 McCauley & Moskalenko (2017).

man erverve seg høy status gjennom å besitte en slik kunnskapsmessig kapital.²⁶⁸

Samtidig er det åpenbart at disse holdningsradikale ideologene formidler oppfatninger som kan gi legitimitet til de handlingsorientertes voldsutøvelse. Ideologene gir en bekreftelse på at deres ressentimentsfølelse er velbegrunnet og utpeker, som nevnt, hvem som det skal og kan handles mot og hvordan. Dette kan ha en handlingsradikaliserende effekt på hele grupper, men også – og kanskje særlig – på isolerte enkeltindivider. Selv i grupper som deler en ekstrem og konspirativ virkelighetsoppfatning, finnes det ofte sosiale faktorer som bidrar til besinnelse. Enkeltindivider som primært tilhører et fellesskap på nettet, hvor motforestillinger lett kan filtreres vekk, møter færre slike modererende barrierer. I nettfellesskapene får potensielt voldstilbøyelige enkeltindivider bekreftet at andre deler deres virkelighetsbilde, noe som kan oppfattes som en sanksjon til å handle. Kombinert med individuelle psykopatologiske disposisjoner, kan dette lede til volds- og terrorhandlinger, noe for eksempel Breivik-saken bekrefter.

Våre funn viser at elementer av og mer eller mindre innforståtte henvisninger til konspirasjonsteorier hyppig opptrer på nettstedene innenfor det ytterliggående høyrelandskapet. Her inngår de i samtaletråder der det ofte oppfordres til samhandling for å «løse problemet», også voldelig. Dette har, slik vi ser det, et vesentlig potensiale for å konsolidere og radikalisere fellesskap basert på høyreekstrem ideologi. Det kan bidra til å skape forutsetningene for etablering av bredere protestbevegelser, men også legitimere vold som politisk virkemiddel. Innen slike miljøer kan dette av enkelte oppfattes som en sanksjon av voldshandlinger rettet mot de utpekte «konspiratørene».

²⁶⁸ Dyrendal, Asbjørn, *Konspirasjonsteorier og vold (1-2)*, <http://www.skepsis.no>.

Kapittel 5

Politiets virkemidler og rolle i forebygging av høyreekstremisme

INGVILD MAGNÆS GJELSVIK OG TORE BJØRGO

Sett i lys av utvikling og trender på ytre høyre i Norge, slik det er beskrevet i de foregående kapitlene, ser vi i dette kapitlet nærmere på hvordan ulovlig og problematisk virksomhet knyttet til ekstremisme og hatkriminalitet kan forebygges, og særlig på de ulike virkemidlene politiet kan benytte seg av.

Denne delstudien bygger i hovedsak på gruppeintervjuer med radikaliseringskontakter, etterretningsanalytikere og lokalt PST i de 12 politidistriktene i Norge i 2016 og 2017.²⁶⁹ Det ble også gjort intervjuer med KRIPOS og Den Sentrale Enhet i PST. Vi ønsket i utgangspunktet også å inkludere SLT-koordinatorer i datainnsamlingen for å få med det kommunale og sivile perspektivet, men på grunn tidsbegrensninger og prosjektets omfang var ikke det mulig å få med dette i denne rapporten. Det tverretatlige samarbeidet vil imidlertid bli grundig behandlet i et nytt stort forskningsprosjekt med tittelen «Nordic Multiagency Approaches to Handling Extremism: Policies, Perceptions and Practices». Dette treårige prosjektet starter i august 2018, og ledes av Tore Bjørgo, med partnere i Norge, Sverige, Danmark og Finland.

²⁶⁹ I noen politidistrikt ble det også gjort intervjuer på flere politistasjoner, ettersom mange distrikter var i en overgangsperiode under sammenslåingen av 27 til 12 politidistrikt i forbindelse med nærpolitireformen. Kunnskapen om miljøer var da ennå ikke samlet sentralt i noen av de nye distriktene.

Nyere norsk forskning om forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme

De siste årene har det kommet en del ny forskning på forebygging av radikaliserings og voldelige ekstremisme i Norge. NIBR-rapporten «Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme - Hva er kommunenes rolle?» (Lid et al. 2016) fokuserer på hvordan kommuner oppfatter og forebygger radikaliserings og voldelig ekstremisme, og hvilke virkemidler de gjør bruk av. Studien bygger på erfaringer fra fem kommuner og deres samarbeidspartnere og utviklingsverksteder på temaet i 31 kommuner og belyser utfordringer lokalt og samarbeidsformer for forebygging.

Vi har i en tidligere rapport om «Forskning om forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme: En kunnskapsstatus» (Bjørge og Gjelsvik 2015) beskrevet inngående hva som finnes av forskningsbasert kunnskap om forebygging av ekstremisme, og det mest omfattende kunnskapsgrunnlaget handler om forebygging av høyreekstremisme (19-109). Her gis det også inngående beskrivelser og også en del evalueringer av ulike forebyggingstiltak rettet inn mot høyreekstremisme og voldsrasistiske ungdomsmiljøer. Vi ser ingen grunn til å gjenta dette her, men viser heller til denne foregående rapporten.

Runhovde og Skjevrek (2018) fra Politihøgskolen har også nylig publisert en kunnskapsoppdatering på forskning på forebygging, som inkluderer et kapittel om forskning på forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme.

I en ny forskningsrapport om «Hvordan håndtere hjemvendte fremmedkrigere og andre Syriafarere? Tiltak for ivaretagelse og oppfølging» (Christensen og Bjørge 2018, kap. 7-8) finnes det også beskrivelse, analyser og anbefalinger om samspillet mellom politi/PST, kriminalomsorg og kommunene når det gjelder oppfølging av ulike typer ekstremister. Her beskrives og diskuteres også en del ny utvikling innenfor forebygging og håndtering av ekstremisme og ekstremister i Norge, samt erfaringer fra andre land.

Elisabeth Myhre Lies (2011) bok «I forkant: Kriminalitetsforebyggende politiarbeid» gir også en nyttig innføring i kriminalitetsforebygging, med utgangspunkt i politiets roller.

En mer teoretisk basert diskusjon om forebygging av terrorisme, ekstremisme, voldelige gjenger og annen kriminalitet finnes i boken «Forebygging av kriminalitet» (Bjørge 2015), hvor det argumenteres for en helhetlig strategi som involverer et bredt spekter av forebyggende aktører som besitter komplementære forebyggende virkemidler. I dette kapitlet vil vi imidlertid se nærmere de forebyggende virkemidlene politiet og PST har i sin verktøykasse.

Handlingsplaner og opprettelse av radikaliseringskontaktene i politiet

Arbeidet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme har hatt høy prioritering i Norge, blant annet gjennom regjeringens to handlingsplaner mot radikaliserings og voldelig ekstremisme fra 2010 og 2014²⁷⁰, den nasjonale veilederen for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme²⁷¹ og regjeringens strategi mot hatefulle ytringer 2016 – 2020.²⁷² I den gjeldende handlingsplanen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme er det flere tiltak knyttet spesielt opp mot politi og PST. Tiltak 13 er rettet mot politiet med sikte på «å forankre ansvar for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme i politidistriktene». Tiltak 24 «fokuserer på å styrke politiets tilstedeværelse på internett».²⁷³ Vi vil gå nærmere inn på tiltak 24 senere i dette kapitlet.

270 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Handlingsplan-mot-radikaliserings-og-voldelig-ekstremisme/id762413/?q> samt en halvårlig statusoppdatering for oppfølging av handlingsplanen: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/status-for-oppfolging-av-handlingsplan-mot-radikaliserings-og-voldelig-ekstremisme/id2607640/>

271 <https://www.regjeringen.no/no/sub/radikaliseringsveileder/id2398051/>

272 https://www.regjeringen.no/contentassets/72293ca5195642249029bf6905ff08be/hatefulleytringer_uu.pdf

273 Justis- og beredskapsdepartementet (2014) Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. s. 20 og 24.

I tiltak 13 står det at «det skal etableres forebyggingskontakter ved relevante politidistrikter som skal være kontaktpunkt ved bekymring om radikaliserings- og voldelig ekstremisme, gi råd og videreformidle henvendelser til rette instans».²⁷⁴ I første omgang ble det etablert sju radikaliseringskontaktstillinger i utvalgte distrikter²⁷⁵ som skulle jobbe fulltid på tematikken, og i dag har alle politidistriktene radikaliseringskontakter, og noen distrikter har flere. Hvordan arbeidet med radikaliserings- og voldelig ekstremisme organiseres i distriktene påvirkes i praksis både av behov og lokale forhold, men også av rammene ledelsen i distriktet setter. I noen distrikter er det radikaliseringskontakten som i hovedsak håndterer og følger opp enkelt saker på radikaliserings- og ekstremisme som kommer inn til politiet. I andre distrikter håndterer ikke radikaliseringskontakten konkrete saker, men fungerer som en fagperson som bidrar med kunnskap på saker og tematikk i og utenfor etaten, koordinerer ulike instanser og jobber på strategisk nivå. I noen distrikter gjør radikaliseringskontakten alt dette.

Noe som kom klart frem under intervjuene med politiet, er den sentrale rollen politiet har i arbeidet med forebygging av radikaliserings- og voldelig ekstremisme mange steder i landet. NIBR-rapporten om kommunes rolle i forebygging av voldelig ekstremisme (Lid et al. 2016) påpeker at i større grad enn kommunene har politiet gjennom etablering av radikaliseringskontaktene valgt å spesialisere det forebyggende arbeidet på dette feltet på en måte som kan påvirke tyngdeforholdet mellom kommune og politi. NIBR-rapporten antyder at konsekvensene av dette kan være at mye av det forebyggende arbeidet faller over på politiet.

Vi har sett tendenser til at styrking og spesialisering innen politiet har bidratt til at lokalt politi eller PST har tatt mer ansvar for oppfølgingen av personer, enn hva som er ønskelig. Mer kompetente kommuner, koblet opp mot veiledning eller statlige prosjekter, kan gjøre at oppfølgingen av personene flyttes mer tilbake til aktører som hovedsakelig har som oppgave å yte hjelp og omsorg (ibid s.233-234).

274 Ibid s.20

275 Oslo, Asker og Bærum, Romerike, Østfold, Hordaland, Søndre Buskerud og Telemark

Å styrke kommunale og andre aktører kan dermed også ha en avlastende funksjon for en del politidistrikter og bidra til en bedre rollefordeling. Et annet sentralt poeng som NIBR-rapporten trekker frem, er de ulike mandat og funksjoner som politi og kommunale aktører har. Hvis kommunene lener seg altfor mye på politiet eller at politiet lener seg for mye på kommunene for informasjon om personer eller miljøer, blir skillene mellom politiet og kommunen uklare for de personene som eventuelle tiltak skal rettes mot. Kommunale aktører kan bli sett på som «politiets forlengede arm». Dette kan svekke tilliten til kommunale aktører, en tillit som de er avhengige av for å få innpass og kunne sette i gang hjelpetiltak.²⁷⁶

Etterretning, fenomen- og lokalkunnskap

Skal man forebygge noe, må man vite hva det er som skal forbygges. På et seminar²⁷⁷ om norske og svenske handlingsplaner mot radikaliserings- og voldelig ekstremisme viste de to talerne, Robin Andersson Malmros og Yngve Carlsson, at mange av de kommunale handlingsplanene i de to landene ikke bygger på lokale situasjons- og trusselbilder. Begge poengterte at man er nødt til å få en oversikt over problemet før man iverksetter tiltak. Dette krever både fenomenkunnskap og lokal kunnskap. Politiet og spesielt etterretning spiller selvsagt en sentral rolle her, men andre aktørers blikk – fra ståsteder som skole, helsevesen, ungdomsarbeidere og fritidssektor – er også viktige for å få et helhetsbilde. Dette forutsetter en grad av tillit mellom de ulike forebyggingsaktørene, og vilje til å utveksle informasjon og dele kunnskap.²⁷⁸

276 Ibid. s.257-260

277 Seminar på C-REX 25. januar 2018: <http://www.sv.uio.no/c-rex/aktuelt/arrangementer/2018/svenske-og-norske-handlingsplaner-mot-radikalisering.html>

278 Boka «Vold, rasisme og ungdomsgjenger: Forebygging og bekjempelse» (Bjørge og Carlsson 1999, s. 257-260) vier et kapittel til «Kartlegging og analyse – forberedelser til 'fornuftig' handling», og gir en konkret metodikk for å bygge et felles lokalt situasjonsbilde.

Problematikken rundt fremmedkrigere, fremveksten av Den islamske stat (IS) og IS-kalifatets vekst og fall har bidratt til sterk fokus islamistisk ekstremisme de siste årene. Dette, i kombinasjon med at de sentrale høyreekstre miljøene i Norge smuldret opp og i stor grad forsvant utover 2000-tallet, har ført til at de siste 10-15 årene har vært mindre oppmerksomhet rettet mot høyreekstremisme blant forebyggende aktører. Det ble bekreftet igjennom intervjuene i politidistriktene at de har vært mest opptatt av islamistisk ekstremisme, og at det er behov for å øke kompetansen og fenomenkunnskapen på høyreekstremisme og utfordringer knyttet til dette i dag. Forhåpentligvis er denne rapporten et av bidragene til dette. Det er likevel viktig å påpeke at mange av de forebyggende tiltakene kan anvendes på tvers av ideologi. Radikaliseringsprosessen kan i mange tilfeller være relativt lik uavhengig av retning, og politiet kan anvende de samme virkemidlene (som oppsøkende arbeid, bekymrings-samtale, etterretning, forvaltning og strafferett).

Som vi ser av de forrige kapitlene har miljøet og aktivismen på ytre høyre endret form. Det er mindre gateaktivisme, og aktivismen vi ser fra for eksempel Den nordiske motstandsbevegelsen i dag er hovedsakelig preget av distribusjon av propagandamateriale og demonstrasjoner, og ikke voldelige sammenstøt med anti-rasister, fester og hending i gatene, som preget 1990-tallets høyreekstre ungdomsmiljøer. Bruk av internett og sosiale medier har også økt i takt med utviklingen i resten i samfunnet det siste tiåret. Disse endringene påvirker det forebyggende arbeidet mot høyreekstremisme. Det ble bygget opp mye kompetanse på forebygging av høyreekstremisme blant politiet og kommunale aktører flere steder i landet på 90-tallet, men det er behov for å øke kunnskapen i både politi og kommune på hvordan dette ser ut i dag. Fenomenkunnskapen på høyreekstremisme og høyreekstre ideologi som ble bygget opp den gangen dette var høyt på agendaen, er ikke heller nødvendigvis overført til resten av etaten eller til personer som er ansatt i senere tid.

Det er imidlertid bygget opp mye kompetanse på radikaliserings og voldelig ekstremisme generelt i mange politidistrikt i forbindelse med opprettelsen av radikaliseringskontaktstillingene de siste årene. I den forbindelse er det viktig å påse at denne kompetansen også når ut til øvrige politibetjenter i distriktene. Radikalisering og voldelig ekstremisme er ikke en tematikk forbeholdt radikaliseringskontaktene, men noe etaten som helhet bør ha en viss kunnskap om, spesielt de som jobber tett opp mot publikum.

Vi innså at kompetansen internt hos oss i politiet blant de som jobber på gata, ikke var god nok. Og det går på fenomen[kunnskap] og det å ha forståelse av symbolikk, forståelse av tegn, hva man skal se etter. Hvis de ikke helt vet hva de skal se etter, så vil det ikke bli rapportert videre (PI 4).²⁷⁹

På 90-tallet gjorde uniformeringen til de høyreekstre miljøene at medlemmer ble mer synlige. Men glattbarberte skaller, boots, tatoveringer og bomberjakker er ikke lenger en del av uniformen i dag. Den nordiske motstandsbevegelsens uniform for eksempel brukes kun ved spesielle og utvalgte anledninger. Utenom dette er det ikke noen spesiell synlig uniformering. Aktivistene i Den nordiske motstandsbevegelsen skiller seg derfor ikke spesielt ut i forhold til resten av befolkningen, og det er heller andre tegn man må se etter.

Det kan for eksempel dukke opp indikasjoner på ekstreme holdninger i forbindelse med andre typer saker hvor politiet er involvert. Det kan være overskuddsinformasjon fra saker om uaktsom, hensynsløs eller kriminell adferd hvor det også kommer ytringer av ekstrem art. Under hjemmebesøk kan politiet også komme over store mengder propagandamateriale eller lignende. Det er da viktig at politibetjenter som kommer over bekymringsverdige informasjon eller tegn når de er ute blant befolkningen, kan kjenne igjen retorikken og symbolikken.

279 PI refererer til Politiintervju, dvs. intervju i politidistrikter med påfølgende nummerering på intervjuet.

Lokalkunnskap er også avgjørende for å kunne lage et godt situasjonsbilde og avdekke eventuelle høyreekstreme oppblussinger i et område. Å ha tett samarbeid mellom politi og kommunale og andre aktører er sentralt for å kunne forankre forebyggingsarbeidet lokalt. Viktigheten av den lokale kunnskapen kommer til syne blant annet gjennom samarbeidet mellom KRIPOS og politidistriktene. Som vi beskriver mer inngående senere i kapittelet, har KRIPOS en nasjonal tipstjeneste hvor man kan melde inn bekymringer angående radikaliserings- og voldelig ekstremisme som dukker opp på internett. Det ble fremhevet både i intervjuer med politidistriktene og KRIPOS at politidistriktenes kunnskap om lokale forhold og individer var avgjørende for hvordan man eventuelt skulle ta dette videre. Sakene dreide seg i endel tilfeller om personer som det lokale politiet kjente godt til fra før av, og hvor det allerede var satt inn tiltak, eller man kjente personen godt nok til å vite at det ikke lå noen stor grunn til bekymring rundt voldspotensial.

Erfarne politifolk forteller også at det i hovedsak er nærmiljø, familie og venner som oppdager at en person er i en radikaliseringsprosess og/eller er i kontakt med et ekstremt miljø. Dette vil si at politiet dermed i stor grad er avhengige av å ha gode relasjoner og opparbeide og opprettholde tillit i lokalmiljøet. Politiets nærvær i lokalsamfunn spiller også en viktig rolle. Å være til stede, følge med på, og ha kontakt med miljøene kan virke forebyggende i seg selv.

Den oppfølginga man har, bare å vite at de [dvs. personer fra ekstreme miljøer] er der, at man oppsøker dem eller at man tar kontakt er særst viktig. Jeg tror at hvis de ikke lenger vet at vi følger med, da vil det også være lettere for dem å utvikle sterkere tendens til å kanskje ville gjøre noe mer. [...] Det koster litt å være med, fordi vi er der og følger med (PI 7).

Endret målgruppe

Et av hovedfunnene i denne rapporten er at høyreekstremisme ikke lenger er et ungdomsfenomen og at miljøene i dag består i hovedsak av voksne.

De høyreekstreme miljøene på 1990-tallet og fram til midten av 2000-tallet var primært ungdomssubkulturer knyttet til skinheadbevegelsen, musikkband og konserter med hvit makt-budskap, og nynazistiske bevegelser som særlig appellerte til rotløse ungdommer. De fleste av deltakerne kom inn i miljøene som tenåringer. Sosialt attraktive arenaer som kan trekke ungdom inn mot ekstremnasjonalistiske eller rasistiske bevegelser, er ikke tilstede på samme måte i dagens Norge, og den tidligere så utbredte høyreekstreme musikkulturen har gått i oppløsning. Aktivister i Den nordiske motstandsbevegelsen i dag er ikke tenåringer, men heller unge voksne over 18 og godt voksne personer.

Denne endringen har store konsekvenser for hvordan man tenker forebygging, og hvilke forebyggingsaktører som besitter relevante virkemidler. Når målgruppen for forebyggingstiltak på 1990- og starten av 2000-tallet i stor grad var tenåringer, fantes det et stort forebyggingsapparat ute i kommunene som var rettet spesielt inn mot barn og ungdom. Skoleverket med sosiallærere, skolehelsetjenesten, oppfølgingstiltak for ungdom som falt ut av skolen, ungdomsklubber, utekontakt, SLT-samarbeid, barnevern, BUP, forebyggende politi, idrettslag og en lang rekke andre frivillige organisasjoner og fritids- og aktivitetstilbud som har ungdom som sin viktigste målgruppe for forebyggende og rehabiliterende innsats. Disse tiltakene er ikke lenger like relevante når målgruppen er unge voksne og personer over 18 år. Vi kan for øvrig nevne at det islamistiske miljøet i Norge heller ikke har bestått av ungdommer, men vært dominert av unge voksne. I følge PSTs temarapport fra 2016,²⁸⁰ som ser på bakgrunnen til personer som frekventerer ekstreme islamistiske miljøer i Norge, er 65 % av personene i utvalget (som inkluderer personer opp til 40 år) under 30 år, og snittalderen er 27,5 år. NIBR-rapporten (Lid et al. 2016) som ser på det forebyggende arbeidet i kommunene mot radikaliserings- og ekstremisme

280 PST Den sentrale enhet (2016). Temarapport: Hvilken bakgrunn har personer som frekventerer ekstreme islamistiske miljøer i Norge før de blir radikalisert? https://www.pst.no/globalassets/artikler/utgivelser/norsk_radikaliseringsprosjektets-rapport_uogradert.pdf

spesielt oppimot islamistisk ekstremisme, poengterer at det forebyggende arbeidet i for stor grad er rettet mot barn og unge, og at kommunene har begrensede virkemidler og ta i bruk ovenfor personer over 18 år.

De fleste av de tradisjonelle forebyggingsaktørene har ikke den samme tilgangen til unge voksne over 18. Her må det tenkes nytt, og andre aktører må på banen. Kriminalomsorgen, NAV og helsevesenet, er viktige aktører overfor dagens målgruppe, samtidig som politiet fortsatt vil spille en sentral rolle. Likevel er kommunen fortsatt en viktig aktør. Nær sagt alle innbyggere har en eller annen form for kontakt med kommunen gjennom f.eks. sin fastlege, ulike omsorgstjenester eller annet.

Det er også viktig å påpeke at det generelle forebyggende arbeidet som gjøres for å forebygge kriminalitet, utenforskap, mentale lidelser, rus og skolefravall blant unge fortsatt er en viktig del av det å forebygge radikaliserings og ekstremisme. Barn og unges oppvekstvilkår har stor påvirkning på hvilken vei man velger å gå senere i livet. Å diskutere og øke kunnskapen hos barn og unge i skoleverket og på andre arenaer på temaer som inkludering, demokrati, radikaliserings og bruk av vold er en viktig del av dette.

Forebyggende samtaler

Norsk politi skiller seg ut fra mange andre politietater rundt om i verden med høy grad av anvendelse av såkalte «myke» virkemidler.²⁸¹ Det «myke politiarbeidet» ses på som kjernen i godt politiarbeid med fokus på å bygge tillit, ha nær kontakt med, bistå og være til stede for og blant befolkningen.

281 Bjørge (2015) framhever den omfattende bruken av forebyggende samtaler i norsk politi for å hindre rekruttering til kriminelle eller ekstremistiske miljøer og aktiviteter og avverge kriminelle handlinger, der politiet i aller fleste andre land ville brukt straff og andre repressive metoder. I Skandinavia synes dansk politi å være like proaktive og forebyggende som norsk politi er, mens i vårt naboland Sverige synes politiet å være mer reaktivt og ha mindre fokus på myke forebyggingsmetoder og dialog. Dette er et av temaene som skal undersøkes nærmere i det kommende forskningsprosjektet «Nordic multi-agency Approaches to Handling Extremism» om hvordan de nordiske land håndterer ekstremisme, og om de ulike etatenes roller og samarbeid.

Ulike former for kommunikasjon og dialog med forskjellige deler av lokalsamfunnet står sentralt i dette arbeidet. Selv om det er bred enighet i Norge om viktigheten av det forebyggende arbeidet, er det likevel i realiteten ofte slik at proaktivt politiarbeid må vike for det reaktive politiarbeidet. Underbemanning, et stort antall saker og ulike politiske føringer på prioriterte områder kan bidra til dette. Saker som angår radikaliserings og voldelig ekstremisme har derimot høy prioritet i norsk politi i dag, men for å kunne oppdage og intervensere tidlig avhenger dette av at man allerede har bygget tillit og god dialog og samarbeid med lokalsamfunn.

Dialog blir mye brukt i det forebyggende arbeidet med radikaliserings og voldelig ekstremisme, både av politi og PST. Det kan være oppsøkende samtaler hvor politi eller PST drar hjem til personer og tar en samtale, eller at politiet stopper og slår av en prat når de er ute i lokalmiljøet. Bekymringssamtalen er en mer strukturert samtale som ble utviklet og systematisert av daværende politiforebygger Bjørn Øvrud ved Manglerud politistasjon i Oslo i arbeidet med løse opp et utagerende høyreekstremt ungdomsmiljø (Viking) på Nordstrand på midten av 1990-tallet. På bakgrunn av de positive erfaringene med denne metodikken utviklet Politidirektoratet i 2011 en veileder for bekymringssamtalen, inkludert en gjennomgang av de juridiske rammene for å gjennomføre slike samtaler.²⁸² Ifølge veilederen er målet med bekymringssamtalen å sikre god oppfølging av den unges utvikling eller livssituasjon.²⁸³ Selv etter flere år med bruk av bekymringssamtaler er det behov for å øke kompetansen på hvordan man gjennomfører slike samtaler, og opplæring i dette gjøres nå i flere politidistrikt.

Bekymringssamtalen går ut på at politiet inviterer ungdom og deres foresatte inn til en samtale for å kartlegge risiko og beskyttelsesfaktorer

282 Politidirektoratet (2011). *Veileder for politiets bekymringssamtale. Dialog for ansvar og positiv endring*, s.12 <http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2017/11/veileder-for-politiets-bekymringssamtale.pdf>

283 Ibid s.11.

og eventuelle hjelpebehov. Samtalen har også til hensikt å ansvarliggjøre ungdommer og deres foresatte i forebyggingsøyemed. Det er to hovedinnganger til bekymringssamtalen: Dersom politiet har mistanke om at en ungdom har begått lovbrudd, kan politiet etter politiloven paragraf 13 pålegge ungdommen og foresatte å møte til en bekymringssamtale. Den andre inngangen er frivillige bekymringssamtaler i situasjoner der politiet har bekymring rundt risikoatferd, men hvor ungdommen ikke har begått noen lovbrudd. Ved fortsatt bekymring etter en slik samtale kan politiet i tillegg ha oppfølgingssamtaler med fokus på ulike virkemidler som kan igangsettes for rehabilitering (Lie 2011:119-121).

Ulike former for forebyggende samtaler blir også tatt i bruk som et verktøy opp mot voksne som er på vei inn eller som allerede er en del av et kriminelt eller ekstremistisk miljø. Det kan ta form av en bekymringssamtale hvor på politiet har en bekymring og ønsker å hjelpe, som en avklaringsamtale hvor PST eller politiet prøver å få avklart om en person utgjør en trussel eller ikke, eller som en advarende samtale hvor politiet gjør klart at dersom vedkommende ikke slutter (for eksempel med å fremsette trusler) eller endrer atferd eller deltaker i ekstremistiske aktiviteter, vil det få alvorlige konsekvenser i form av strafferettslige tiltak eller andre sanksjoner.²⁸⁴ Inspirert av de gode resultatene fra Manglerud politistasjon med bruken av bekymringssamtalen overfor deltakere i høyreekstreme ungdomsmiljøer gjennomførte PST en omfattende innsats med bruk av denne metodikken overfor det nynazistiske Vigrid-miljøet på første halvdel av 2000-tallet, og med gode resultater som vi gir noen eksempler på nedenfor.

Det er ikke blitt gjort systematisk og uavhengig evalueringsforskning på effekten av bekymringssamtalen som forebyggende verktøy, men erfaringen fra politiet så vel som tilbakemeldinger fra målgruppen og tidligere

284 Se eksempler på ulike måter forebyggende samtaler kan virke avvergende på deltakelse i volde og andre kriminelle aktiviteter, eller på andre måter forebyggende i Bjørge (2015:151-152, 229-230, 262-264).

ledere i ekstreme grupper tilsier at slike samtaler kan gi gode resultater. En studentoppgave fra Politihøgskolens videreutdanning i kriminalitetsforebyggende politiarbeid (Winsnes 2005) var basert på data fra PST. Ifølge denne studien hadde PST og lokalt politi samtaler med 95 unge mellom 15 og 25 år (og også med foreldrene til de yngste). Elleve av disse ungdommene hadde allerede brutt kontakten før de ble kalt inn til samtale, mens 44 uttalte at de ønsket å bryte kontakten med Vigrid som følge av bekymringssamtalen. 17 personer ønsket imidlertid å opprettholde sin kontakt eller fremdeles være medlemmer av Vigrid, mens 12 tolv personer ville tenke på det (alt er basert på opplysninger fra PST) (Winsnes 2005, også omtalt i Bjørge 2015:229-230).

Intervjuer med tidligere ledere i det nynazistiske miljøet gir også et interessant innsideblikk på hvordan politiets bruk av bekymringssamtaler virket på miljøene. En sentral aktivist i Vigrid på starten av 2000-tallet beskrev møte med politiet slik:

Politiet innkalte alle i [Vigrid-miljøet], hver og en for seg. Og så mistet vi kontrollen på hva de snakket om og hva slags insentiver politiet gav dem [for å trekke seg ut.] [...] Så de snakket med alle, og dermed kunne ikke [lederen på toppen] vite hvem han kunne stole på lenger. Fordi alle hadde snakket med politiet og du visste ikke hva de snakket om. [Lederen] snakket med folk etterpå og de fortalte i en viss grad at de hadde snakket med politiet. Men han visste aldri om de hadde fortalt ham sannheten.²⁸⁵

Denne ledende aktivisten ble selv oppsøkt av PST flere ganger, men det var mens han satt i fengsel og PST banket på celledøren og inviterte ham ut på middag, at vendepunktet kom. Da var timingen riktig og han var klar til å ha en samtale med dem. Litt senere brøt han med miljøet.

En annen lokal Vigrid-leder som senere brøt med Vigrid, stilte seg mer tvilende til hvor vellykket PSTs kampanje egentlig var. Han mener at mange av de som sa til PST at de ville trekke seg ut, i realiteten vendte tilbake til

285 Sitatet er hentet fra Tore Bjørge og Ingvild Magnæs Gjelsvik (2017): *Right-Wing Extremists and anti-Islam Activists in Norway: Constraints against Violence*. C-REX Working Paper Series no. 3/2017. <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/publications/c-rex-working-paper-series/constraints-against-right-wing-violence.pdf>. Sitatet er oversatt tilbake til norsk. Intervjuet ble foretatt sommeren 2014.

miljøet når det stilnet av. Og ikke alle i politiet var like flinke til å ta slike samtaler:

[...] han tjenestemannen fra PST [som snakket med meg], han var veldig truen- de, sånn... hvis du kommer til å være en del av dette miljøet nå, så kommer moren din til å miste jobben, da kommer det og det til å skje. Jeg hadde forventet mer, en politimann som på en måte virkelig går i dybden og prøver å forstå ungdommen, og prøver å få ungdommen til å forstå hva han mener. Han var veldig, veldig aggressiv. [...] Jeg kikket på mobilen min en gang, og da sa PST at hvis du tar opp denne samtalen, så skal jeg knuse telefonen din. Og for folk du har lyst til å ha ut av et miljø, så er ikke kanskje det den tingen du burde si. [...] Jeg vet ikke hvordan de andre som opererte var med andre ungdommer [...] Men det funka hvert fall ikke på meg. [...] Jeg husker jo veldig godt det møtet med politiet, og jeg tror at det hadde funka mye bedre med en annen taktikk enn det de brukte på meg. Jeg hadde jo samtale med en annen fyr, som jobbet med å få folk ut av sånne miljøer, og han var jævla flink, han var dyktig. Selv om det ikke funka på meg, så merket jeg [at] var han en jævla ålreit fyr, som visste hva han gjorde.²⁸⁶

Personlige egenskaper ved de som gjennomfører de forebyggende samtale- ne, og hvordan vedkommende opptrer i situasjonen har åpenbart stor betydning for om det etableres tillit, som igjen er avgjørende for utfallet. Det er grunn til å tro at PSTs og lokalt politis bruk av slike forebyggende samtaler bidro mye til at Vigrind-miljøet gradvis gikk i oppløsning fra midten av 2000-tallet, selv om det ikke virket på alle. En annen tidligere sentral aktivist i Nasjonalistmiljøet på 1990-tallet, mente også at politiets «myke» metoder hadde stor effekt:

Innsatsen til politiet med å stoppe ungdom fra å gå inn i radikale grupper var veldig vellykket. Politiet oppsøkte dem hjemme og snakket med dem og forel- drene. Dette var veldig irriterende for lederne i miljøet, skikkelig surt! Det ødela våre forsøk på å rekruttere nye medlemmer. Vi prøvde å snakke med ungdom- mene etter at politiet hadde vært på besøk, men det var ofte for sent. Politiet var veldig dyktige med denne innsatsen, og det gjorde at en masse ungdom- mer forlot [Nasjonalistmiljøet]. Men det er en grense for hvor langt politiet skal kunne gå for å bekjempe en radikal bevegelse før det går på bekostning av politiske friheter.²⁸⁷

286 Intervju 29. mars 2017.

287 Sitatet er hentet fra Tore Bjørgo og Ingvild Magnæs Gjelsvik (2017), og oversatt tilbake til norsk. Intervjuet ble foretatt sommeren 2014.

En masteroppgave i sosialt arbeid av Tom Olsen, basert på intervjuer med ni tidligere nynazister om deres veier ut av ekstremistmiljøet, viste også at for åtte av dem hadde slike samtaler med politiet hatt stor betydning for deres beslutning om å trekke seg ut. Et interessant funn var at selv om samtale- ne hadde stor påvirkning på disse åtte, trodde de ikke at det hadde hatt noen betydning for andre i miljøet. Dette kom opp i intervjuene uten at det var et tema i utgangspunktet (Olsen 2011).

På bakgrunn av disse studiene og intervjuene er det godt grunnlag for å fastslå at politimetoden med bruk av bekymringssamtaler eller andre varianter av forebyggende samtaler hadde en meget god effekt på de høy- reekstre ungdomsmiljøene på 1990-tallet og utover 2000-tallet. I våre intervjuer med politidistriktene ble det poengtert at denne metoden ser ut til å være spesielt virkningsfull opp mot personer som ikke har kommet så langt inn i radikaliseringsprosessen eller som er nylig rekruttert inn i ekstremt miljø. For å kunne gjennomføre *tidlig og effektiv* intervensjon er det derfor spesielt viktig å oppdage risikoatferd og ny-rekrutter på et så tidlig stadium som mulig. Men vi har også mange eksempler på at fore- byggende samtaler kan ha avgjørende innvirkning selv på personer som har vært aktive og sentrale i miljøet gjennom flere år.

Derimot ser det ikke ut til at denne metodikken med forebyggende samtaler har hatt like god effekt på andre typer ekstreme grupper som man kanskje kunne forventet ut fra de tidligere gode erfaringene.²⁸⁸ Når det gjelder aktivistene i Den nordiske motstandsbevegelsen, har det vist seg vanskelig for politiet en del steder å få medlemmene i tale. I en tidlig fase, da DNM begynte å bli mer aktive i Norge, stilte noen av aktivistene opp til bekymringssamtaler med politiet, men etter at den svenske, finske og norske motstandsbevegelsen fikk felles navn i 2016 og tydeligere fram- sto som en felles organisasjon, ble det lagt sterkere føringer fra Sverige på aktivisters opptreden, også i forhold til politiet. I august 2016 kom den

288 For en diskusjon om hvorfor denne metodikken virker ulikt på ulike grupper, se Bjørgo 2015: 262-264.

norske versjonen av «Håndbok for aktivister i Motstandsbevegelsen» hvor det er en egen seksjon om forholdet til politiet, hvor blant annet bekymringssamtalen nevnes:

De [politiet] kan for eksempel kontakte foreldrene til rekrutter under 18 år, og gjennom samtaler med disse få til en tvungen såkalt bekymringssamtale. Målet med denne er naturligvis å skremme både rekrutten og hans/hennes foreldre slik at han/hun trekker seg ut av bevegelsen. Utover dette har Motstandsbevegelsen erfaring med at de oppsøker aktivister tidlig om morgenen for en «samtale». Målet med denne samtalen er også å skremme mennesker fra et engasjement i organisasjonen. Samtaler er dog frivillig, noe de ofte «glemmer» å opplyse om (DNM 2016a:49).

Videre kommer retningslinjene for hvordan aktivister skal forholde seg hvis de eventuelt blir kontaktet av politi og PST:

Hva gjelder oppsøkende, trakasserende og forfølgende aktivitet fra politiet og PST har Motstandsbevegelsen ett råd: Unnvik all form for kontakt og oppgi kun den informasjonen du er pliktig til å oppgi. Trakasserer de deg, så skal du se til å være enda mer aktiv og enda mer fanatisk! (DNM 2016a:49).

Disse føringene fra DNMs lederskap førte sannsynligvis til at det etter sommeren 2016 ble vanskeligere å få aktivister inn til frivillig bekymringssamtale. Ettersom aktivistene i organisasjonen i hovedsak er over 18 år, kan ikke politiet anvende paragraf 13 i politiloven og pålegge en samtale med unge medlemmer og deres foreldre.

I intervjuene med politidistriktene ble det også nevnt at noen av de samtalene som ble gjennomført med aktivister, ikke hadde den tilsiktede virkningen. Det virket heller å ha en forsterkende effekt på aktivistenes aktivitet og ideologi. Etter samtalene ble det observert at personene ble mer offentlige om deres medlemskap i organisasjonen. De trengte da ikke lenger å skjule sin tilknytning til DNM for å unngå å komme i politiets søkelys. Det skal likevel sies at i samme periode kom det også direktiver fra ledelsen i Sverige om at aktivister skal være åpne og offentlige om sitt medlemskap. Dette i kombinasjon med samtaler med politiet kan ha bidratt til at noen aktivister valgte å ikke lenger hemmeligholde sin rolle i organisasjon. Å bli kontaktet av politi kan også være statusvirkende

og gjøre at noen aktivister føler seg litt «viktige». Som en politiansatt fortalte:

Vi var hjemme og banka på døra, og så la vedkommende ut på Facebook rett etterpå at «Politiet har vært her, jeg prata ikke med dem, haha!» [De] gjør seg litt høye og mørke (PI 17).

I aktivisthåndboken til DNM står det at en aktivist skal umiddelbart kontakte nærmeste sjef i organisasjonen dersom man blir kontaktet av politi, PST eller annen myndighet (s.27). For en aktivist å kunne melde til lederskapet at politiet har tatt kontakt og blitt avvist, kan nok kanskje bidra til å gi en stjerne i boka og økt status. I tillegg har DNM kanskje tatt inn over seg de tidligere erfaringene (omtalt ovenfor) med at ledere mistet oversikt over hvem som hadde snakket med politiet.

Det er også viktig å poengtere at politiet inngår i DNMs fiendebilde og konspirasjonsteorier, noe som blant annet også kommer frem av deres aktivisthåndbok.

Man skal likevel huske på at politiets fremste oppgave er å være et maktredskap for systemet og at politiets (selvuttalte) oppgave er å bekjempe oss. Den vanlige politimannen på gaten har antageligvis ikke fått en slik ordre, men han eller hun inngår til tross for det i det samme maskineri som ønsker å knuse Motstandsbevegelsen. Kampånden i politiet er fullstendig politisert og høyere sjefer er direkte koblet til den sionistiske maktkanalen (DNM 2016a:49).

I og med at mange DNM-aktivister ikke vil stille til bekymringssamtale, og politiet inngår i fiendebildet til DNM, må politiet vurdere hvilke andre virkemidler som kan tas i bruk, og eventuelt hvilken effekt det kan få. I de tilfellene hvor politiet har klart å opprette dialog med medlemmer, er det viktig at de forsøker å opprettholde den kontakten, og at man viser at man er tilgjengelig for andre som eventuelt ønsker en samtale. Andre aktører i for eksempel kommunen, og som har andre mandat, kan kanskje lettere komme i posisjon til å komme i kontakt med og jobbe forebyggende opp mot DNM-medlemmer eller deres familie og omgangskrets. I de tilfellene hvor sentrale aktivister har barn som er med på samlinger og aktiviteter og hvor barna vokser opp med en ekstrem ideologi hjemme, er det

spesielt viktig å finne inngangsporter for kommunale aktører til å kunne jobbe forebyggende.

Forebyggende samtaler som politirespons på hatefulle ytringer og trusler

Politiets forebyggende samtaler har også vist seg å være et effektivt virkemiddel når det gjelder truende og hatefulle ytringer fremført av personer som ikke nødvendigvis tilhører organiserte høyreekstremer eller rasistiske grupper, men som gjerne trekker i denne retningen. En stadig økende andel av slike truende ytringer fremføres på sosiale medier (Bjørge og Silkoset 2017:13-15). Når slike saker kommer inn til politiet,²⁸⁹ må politiet vurdere utsagnet, konteksten og alvorlighetsgraden og deretter ta en avgjørelse på hvilket virkemiddel som bør anvendes. I de tilfellene hvor det er tilstrekkelig grunn til oppfølging, starter vanligvis politiet med å oppsøke og ta en samtale med personen. Vedkommende blir konfrontert med hva han eller hun har skrevet, og spurt om hva de egentlig mente med dette. Politiet opplyser dem også om at det de har gjort kan være straffbart, og hvilke konsekvenser det kan få for de som rammes av slike trusler.

Våre intervjuede politifolk forteller at i svært mange tilfeller har slike samtaler den tilsiktede effekten. De aller fleste de snakker med, legger seg flate, blir flau og sier at de ikke mente det slik, og at det ikke skal gjenta seg – og det gjør det heller ikke. De fleste synes å ta besøket fra politiet som en lærepenge, og demper seg i fremtidige innlegg.²⁹⁰ Dette virkemidlet synes å både ha en normsettende, avskrekkende og avvergende virkning.²⁹¹ En del av innleggene ble skrevet i alkoholpåvirket tilstand, og en del har også sammenheng med psykisk ustabilitet. Det kan også være et

289 Saker med trusler eller hatefulle utsagn meldes oftest inn til politiet av publikum (eller ofrene), men sakene blir også i enkelte tilfeller oppdaget gjennom politiets egen patruljering på sosiale medier, særlig konsentrert om fora hvor slike ytringer oftest forekommer.

290 Se: <https://www.nrk.no/ostfold/innkalt-til-politiet-etter-netthets-1.12731531> og <https://www.nrk.no/nordland/politiet-oppsoker-nettroll-hjemme-1.12778574>

291 Jfr. Bjørge (2015) om forebyggende mekanismer.

resultat av oppdemmet aggresjon og sinne, men som ikke alltid stikker like dypt dagen derpå.

Vi har hatt noen samtaler med folk som er kommet med ytringer på nett, men det skinner gjennom at du sitter på nettet og da blir det personlig, så sitter du og fyrer deg opp selv og blir sint. Sitter og drikker og styrer, er rusa. Også får du noen motargumenter, så er det lett å komme med argumenter på nett som du ikke ville gjort ellers. De gangene vi har hatt samtale med folk som har kommet med sånne på kanten-meldinger, så skjønner de i ettertid at «det her var ikke noe jeg burde skrevet» (PI 11).

I en av sakene som ble nevnt ble det opprettet en straffesak i forbindelse med et innlegg på internett med oppfordring om å skyte en muslim. Saken ble senere henlagt, men hadde likevel en avskrekkende funksjon.

[...] det spredde seg i miljøet at [personen] var anmeldt og at det var oppretta en straffesak på den uttalelsen. Så i det miljøet, som var relativt innvandringskritisk vil jeg tro, så fikk de i hvert fall en klar forståelse av at et sted går grensa, og at det ikke er godtatt. Selv om saken ble henlagt, ble det statuert et eksempel på at et sted går grensa (PI 11).

Det er likevel viktig å poengtere at selv om personene etter en slik samtale ikke gjør det igjen, vil ikke dette automatisk bety at det har hatt den ønskede effekten. En slik samtale kan også føre til at noen toner ned sin aktivitet i offentligheten og heller fortsetter i lukkede fora, uten at dette ble nevnt spesifikt i politiintervjuene. Som vi viser til senere i dette kapitlet, har ikke politidistriktene heller hatt mulighet til å følge opp systematisk på nett.

I intervjuene ble det også nevnt et par tilfeller hvor personer fortsatte å publisere hatefulle og truende ytringer på nett etter at politiet hadde oppsøkt dem og hatt en samtale. I slike tilfeller må politiet vurdere situasjonen og muligheter for å iverksette strafferettslige, forvaltningsmessige eller andre tiltak, for eksempel inndragning av våpenlisens og jaktvåpen (se senere i kapitlet).

Dialog i forbindelse med motstand mot asylmottak

I forbindelse med det økte antallet flyktninger som kom til Norge i 2015, ble det opprettet mange asylmottak rundt om i landet. Flyktningene ble

godt mottatt av lokal befolkningen mange steder, men ikke overalt og ikke av alle. Frykt og bekymringer rundt egen og families sikkerhet og påvirkningen dette kunne få på nrområdet kom til syne flere steder. Dette kom til uttrykk på ulike måter, blant annet i form av møter, leserbrev og på ytringer på nett. En rekke steder i landet ble det opprettet lokale Facebook-grupper som «Vi som er imot opprettelse av asylmottak X». Mye av mobiliseringen mot mottakene var uproblematisk og foregikk i ordentlige former og på lovlig vis. Det kom imidlertid også en del fremmedfiendtlighet og rasisme opp til overflaten. Flere politidistrikt kunne melde om økning i trusler og hatefulle og rasistiske ytringer, spesielt på internett, i forbindelse med opprettelser av mottak og annen bosettelse av flyktninger. De beskrev at det ofte startet med en tråd på Facebook hvor noen skrev en negativ kommentar, andre slengte seg på og det ble en opp-hauset stemning hvor retorikken ble krassere og krassere. I enkelte tilfeller har personer for eksempel skrevet at «de har hagle og skal ta både den ene og den andre av dage». Andre har truet med ildspåsettelse av mottak.

Flere politidistrikt fortalte om gode erfaringer med folkemøter som et forebyggende tiltak i områder med stor motstand mot asylmottakene. På folkemøtene fikk lokalbefolkningen muligheten til å luften sin frustrasjon og bekymring, og møtene skapte en plattform hvor man kunne uttrykke sine meninger, bli hørt og tatt på alvor. De fungerte også som et effektivt forum for politiet og andre aktører til å nå ut til mange med informasjon og forklare hvilke tiltak som ville bli satt i verk opp mot mottakene.

I et distrikt la politiet inn den ekstra innsatsen som skulle til for å forebygge potensielle uønskete hendelser. De gikk grundig og kreativt til verks for å imøtekomme den spente situasjonen som hadde oppstått i et lokalsamfunn i forbindelse med opprettelsen av et mottak. I tillegg til å arrangere folkemøte inviterte de også lokalbefolkningen til å være med å utarbeide en såkalt risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS-analyse) for å vurdere konsekvensene av opprettelsen av mottaket.

Så der gikk jo lensmannskontoret hardt inn på den forebyggende biten og måtte overbevise lokalbefolkningen om at dette var trygt. Så vi gikk nærmest systematisk og vitenskapelig til verks med ROS-analyser sammen med innbyggerne for å finne ut: hva er det verste som kan skje? Så det var jo veldig profitt gjort; hadde ikke lensmannskontoret gjort det, så kunne det blitt ordentlig løent.

Var det [en form for] folkemøte?

Ja det også. Det var starten. Også var det å nedsette en arbeidsgruppe for å se på det, med deltagelse fra de største kritikere. Og dataverktøy for å finne en sånn risikoanalyse. Så det tok jo brodden av borgervernet som var i ferd med å [utvikle seg] (PI 13).

Et annet sted i samme politidistrikt var det stor motstand, spesielt blant naboene, mot bosetting av enslige mindreårige i kommunale boliger.

Særlig i forhold til de husene der de skulle bosette enslige mindreårige. Så der har de [politiet] vært inne sammen med naboene [i husene hvor flyktningene skulle bo]. Det har vært visning, rett og slett, før de [enslige mindreårige] flytter inn, med informasjon i det her huset. Og da har det stort sett ligget rolig [etterpå]. Men det har vært gjort på grunn av at, du vet aldri, det var et ganske fiendtlig nabolag. [...] Så vi ser at det er viktig med informasjon. Kunnskap, det er det som er mangelvare (PI 13).

Dette er to eksempler på effektive metoder med fokus på involvering av og dialog med lokalbefolkningen, og hvor politiet lyttet til og tok deres synspunkter og frykt på alvor. Frykten ble dempet. Dialog og innsikt i politiets arbeid hadde en positiv virkning og bidro til å roe situasjonen ned. At politiet kjenner til og har kontakt med personer i lokalmiljøet som potensielt kan utgjøre en fare for asylsøkere eller mottak, minsker også disse personenes handlingsrom for å kunne utøve trusler eller vold, noe som er forebyggende i seg selv.

Forvaltningsmessige og strafferettslige virkemidler

Når samtaler ikke er en mulighet eller ikke får den tilsiktede effekten, har politiet andre verktøy i verktøykassa de kan bruke. Ved utøvelse av vold, trusler og annen kriminalitet er det straffeloven som gjelder. Den historiske gjennomgangen av høyreekstremismen utvikling i Norge fra slutten

av 1970-tallet og frem mot vår tid viser gang på gang at når sentrale aktiver i disse organisasjonene bruker ekstrem vold, fører det til omfattende politietterforskning, lange fengselsstraffer og at organisasjonen går i oppløsning. Eksempler på dette er Norsk Front og 1. mai-bombene i 1979, Norges Germanske Armé og Hadelandsdrapene, Nasjonalt Folkeparti og Nor Moské-bomben, og Boot Boys og drapet på Benjamin Hermansen.

De siste par årene har vi sett eksempler på at svenske og finske DNM-medlemmer har blitt dømt for voldelige handlinger, men med litt varierende utfall for organisasjonen. Under en flygebladaksjon i Finland i september 2016 gikk et finsk DNM-medlem til angrep på en anti-rasist som senere døde på sykehuset. Gjerningsmannen ble frikjent i retten for drap, men fikk to års fengsel for grov vold.²⁹² Når den finske grenen av DNM gav gjerningsmannen en utmerkelse, bidro dette til at en lokal domstol nedla forbud mot organisasjonen. Saken ble anket til Åbo lagmannsrett som kom fram til samme resultat. Begrunnelsen for forbudet i lagmannsretten er at organisasjonen idealiserer fascisme og antisemittisme, krenker seksuelle minoriteters rettigheter og rangerer ulike raser. Retten vektla også at medlemmer er dømt for vold i forbindelse med DNMs aktiviteter, samtidig som det ikke leder til ekskludering fra organisasjonen, men tvert imot aksept eller godkjenning av voldshendelsene.²⁹³

Noen europeiske land har en lovgivning som gjør det mulig å forby nasjonalsosialistiske organisasjoner som bl.a. Tyskland og Nederland. Erfaringene med slike forbud av organisasjoner er imidlertid blandede. Ofte gjenoppstår gruppene under nytt navn, men med de samme medlemmene. Eller de kan gå under jorden og bli mer terroristiske, samtidig som det blir vanskeligere for politi og sikkerhetstjenester å følge med på dem. Det er vanskelig å finne gode eksempler på at ekstremistgrupper etter et forbud mot gruppen bare legger ned sin militante virksomhet uten å gjenoppstå i en eller annen form.

292 <http://www.dagsavisen.no/verden/nynazist-domt-for-vold-ikke-uaktsomt-drap-1.907605>

293 <https://filternyheter.no/nyhetsbrev-mandag-1-oktober-forbud-mot-nazi-organisasjon-i-finland-knut-arild-hareides-judas-forraederi/>

Ut fra norsk lovgivning skal det imidlertid mye til å forby en ekstremistisk organisasjon eller deltakelse i en slik gruppe. Da må det kunne bevises at det dreier seg om deltakelse i en terrororganisasjon, eller å danne eller delta i en privat organisasjon av militær karakter. Forarbeidene til lovbestemmelsene fremhever at denne bestemmelsen kan anvendes overfor paramilitære grupperinger som begår eller har til formål å begå straffbare handlinger, f.eks. innenfor nynazistiske miljøer.²⁹⁴ Flere nye bestemmelser som ble innført i 2013 og 2016 tok særlig sikte på å ramme deltakelse i terrororganisasjoner og fremmedkrigervirksomhet, og har særlig blitt anvendt overfor hjemvendte fremmedkrigere og personer som har drevet rekruttering og tilrettelegging. Det er handlingene og personene som rammes for sin deltakelse, ikke organisasjonene som forbys. Når det gjelder ekstremistisk virksomhet i Norge, har man i praksis heller rammet voldseksremistiske organisasjoner ved å straffeforfølge ledere og aktivister som har begått kriminelle handlinger. Men det varierer i hvilken grad dette faktisk bidrar til å sette organisasjonen eller gruppen ut av spill.

Tre menn med tilknytning til DNM i Sverige ble dømt for å ha plassert ut tre sprengladninger utenfor to asylmottak og lokalet til en venstreorientert gruppe i Gøteborg i perioden november 2016 til januar 2017.²⁹⁵ Slike hendelser fører til fengsling og dermed inkapasitering av de dømte medlemmene for en viss periode. Etter disse hendelsene hevdet ledelsen i DNM at de ikke sto bak attentatet, og påpekte at hvis organisasjonen skulle utføre denne typen handlinger, ville det bli umulig å drive politisk virksomhet, fordi alle ville være bak lås og slå,²⁹⁶ noe som jo er en riktig observasjon.

Et eksempel på dette er DNMs kampgruppe i Rogaland, som i 2014 i praksis ble lagt ned fordi flere av medlemmene havnet i fengsel, dømt for

294 Ot.prp. nr. 62 (2002-2003).

295 <https://www.dagbladet.no/nyheter/hoyreekstreme-domt-for-angrep-pa-flere-asylmottak-i-sverige/68479352>

296 <https://www.nordfront.se/kommentar-angaende-explosion-mot-vansterlokal.smr>

besittelse av narkotika og brudd på våpenloven. I 2014 aksjonerte PST mot det høyreekstreme miljøet i Rogaland og beslagla narkotika, propagandamaterialet og kraftige våpen.²⁹⁷ I etterkant av beslagene gjennomførte også PST bekymringssamtaler med personer tilknyttet DNM med mål om å hindre rekruttering og «få folk ut av et miljø som vi anser kan bli radikaliseret og utgjøre en fare».²⁹⁸ Leder for den norske avdelingen Haakon Forwald kommenterte saken og sa at «På generelt grunnlag har Motstandsbevegelsen nulltoleranse overfor narkotikabruk og ulovlige våpen. Avhengig av alvorlighetsgrad kan det medføre utkastelse».²⁹⁹ I juli 2017 siktet politiet to medlemmer av DNM etter et stort våpenbeslag og funn av mindre mengder narkotika i samboerparets bolig.³⁰⁰ Dette bidro neppe til å gi dem noen god standing i organisasjonen.

Ifølge politiet har imidlertid de norske DNM-medlemmene i langt mindre grad kriminelle rulleblad enn tilfellet er med de svenske medlemmene, hvor svært mange er dømt for alvorlige kriminelle handlinger.³⁰¹

Dersom straffeloven ikke kommer til anvendelse og forebyggende samtaler ikke lar seg gjennomføre eller har den ønskede effekten, har politiet også mulighet for å bruke forvaltningsmessige virkemidler. Dette gjelder særlig inndragning av våpenkort og skytevåpen. Våpenloven har strenge krav til sikkerhet for å ha tilgang til våpen, og deltakelse i en nazistisk organisasjon som forfekter vold kan gi grunnlag for inndragelse. Vinteren 2017 ble det kjent at politiet åpnet saker for å inndra våpenkort og våpen fra flere medlemmer av DNM som var aktive i pistolklubber. Grunnlaget var å ivareta samfunnssikkerheten. I tillegg har politiet også inndratt en rekke ulovlige våpen fra DNM-medlemmer.³⁰²

297 <https://www.nrk.no/norge/pst-aksjonerte-mot-hoyreekstremt-miljo-1.12096212>

298 Ibid

299 Ibid

300 <http://filternyheter.no/fant-skytevapen-og-amfetamin-hos-nynazister-tre-uker-for-de-gikk-i-kristiansand-marsjen/>

301 <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6890955>

302 <https://www.nrk.no/dokumentar/xl/nazister-driver-vapentrening-i-norge-1.13395033>

Inndragning av våpen og våpenkort er også et virkemiddel som politiet bruker overfor personer som framsetter hatefulle og truende ytringer. Det kan ha en forebyggende effekt basert på flere mekanismer, både som inkapasitering, avverging og avskrekking (Bjørge 2015). Som inkapasitering bidrar inndragning av våpen til å redusere personens evne til å utføre vold, og kan dermed hindre at eventuelle konkrete voldelige planer settes ut i livet. Videre kan slik inndragning av våpen/våpenkort også være en sanksjon som kan virke avskrekkende overfor den personen som har fremsatt truslene, slik at vedkommende erfarer at det har en stor personlig kostnad å drive med slik atferd (spesifikk avskrekking). Det har også vært eksempler på at slike personer har fortalt på Facebook-grupper med likesinnede at de har blitt fratatt sitt skytevåpen. Da kan denne sanksjonen også virke generelt avskrekkende på andre som er tilbøyelige til å framsette hatefulle og truende ytringer (Bjørge 2015:32-33; 140).

DNMs budskap, symbolikk og aktiviteter har gitt politiet hodebry i forhold til hvordan man kan håndtere dette innenfor de rettslige rammeverkene, fordi DNM opererer i en gråson mellom det lovlige og det ulovlige. Politivadokat Kai Spurkland har skrevet et notat for Oslo Politidistrikt om rettslige spørsmål ved håndtering av DNM og en kortversjon av denne ble publisert i Politiforum.³⁰³ Her beskriver han noen av de rettslige utfordringene for politiets håndtering av gruppa i Norge. Han poengterer at:

På den ene siden har de [DNM] – innenfor rammene av ytringsfriheten – rett til å ytre seg selv om budskapet kan oppleves provoserende og skremmende. Politiet har til en viss grad også plikt til å sørge for at DNM får mulighet til å ytre seg. [...] På den annen side har politiet en generell plikt til å avverge og stanse ordensforstyrrelser, og en plikt til å avverge, stanse og etterforske straffbare handlinger. Hatkriminalitet, vold og trusler er prioriterte områder.³⁰⁴

Når det kommer til hvilke tiltak politiet kan iverksette for å endre, avverge eller stanse aktivitetene til DNM, viser Spurkland til at det er flere para-

303 <https://www.politiforum.no/artikler/grasonen-mellom-det-lovlige-og-det-ulovlige/404625>

304 Spurkland, Kai (2017). *Rettslige spørsmål ved håndtering av «Den nordiske motstandsbevegelsen»*. Notat Oslo Politidistrikt 23.mars 2017, s. 1.

grafer som kan anvendes, og at politiet i mange tilfeller også vil kunne gripe inn selv om aktiviteten er lovlig. Dette forutsetter at aktiviteten er eller anses for å kunne utvikle seg til å bli en ordensforstyrrelse eller fare.

Han poengterer likevel at:

Det er viktig å være oppmerksom på at rettslig adgang til å gripe inn ikke nødvendigvis betyr at det er hensiktsmessig å gripe inn – «det er ikke alt som er lov som er lurt». Inngrep kan bidra til å eskalere en situasjon eller stenge for dialog. Så lenge det ikke dreier seg om alvorlige ordensforstyrrelser eller større farer har politiet vid adgang til å bestemme om det skal gripes inn eller ikke, så lenge dette er saklig begrunnet.³⁰⁵

Den nordiske motstandsbevegelsens subtile trusler og offentlige maktde-monstrasjoner inngår i en nøye planlagt strategi som går ut på å konstant tøye grensene for hva DNM kan tillate seg. Men i det øyeblikket DNM trer over rettsstatens grenser, må det reageres tydelig. Å true andre til taushet er å gå over grensen, selv om det gjøres subtilt. En tvetydig trussel oppleves definitivt ikke som mindre reell, kanskje tvert imot. Da er det politiets ansvar å tydelig advare den som truer, straffeforfølge hvis det lar seg gjøre, eller gjennomføre andre tiltak som kan demotivere slik atferd. Dette kan være alt fra systematisk oppfølging og bevissamling til andre tiltak som gjør truende adferd mer belastende for den som truer enn for den som trues.³⁰⁶

Håndtering og forebygging av hatkriminalitet og hatefulle ytringer

Begrepet «hatkriminalitet» har gradvis kommet inn i norsk samfunnsdiskurs og strafferett, og er implementert i den nye straffeloven. Det er en rekke straffebud som omhandles under dette begrepet, og et viktig spørsmål er hvilke grupper som skal beskyttes av disse bestemmelsene. Et hefte fra Oslo politidistrikt (Spurkland 2015) gir en detaljert gjennomgang av

³⁰⁵ Spurkland, Kai (2017), s. 3.

³⁰⁶ Dette avsnittet er basert på Jacob Ravndal og Tore Bjørge (2018). *Hva er problemet med Den nordiske motstandsbevegelsen?* Kronikk i Aftenposten 16. februar 2018.

rettslige og praktiske spørsmål rundt hatkriminalitet, og hvordan politiet skal forstå og gjøre bruk av disse bestemmelsene. Vi gjengir:

Straffeloven av 2005 har tre ulike beskrivelser av hateful/diskriminerende motivasjon:

- §§ 185, 186, 264, 272, 274 og 352 omfatter etnisitet (hudfarge, nasjonale eller etniske opprinnelse), religion/livssyn, homofile orientering og nedsatte funksjonsevne.
- § 174 om tortur omfatter etnisitet, religion/livssyn, homofile orientering, nedsatte funksjonsevne og *kjønn*.
- § 77 bokstav i) om skjerpende omstendigheter omfatter etnisitet, religion/livssyn, homofile orientering, nedsatte funksjonsevne og andre forhold som støter an mot grupper med et særskilt behov for vern.

Kort skjematisk framstilling:

Bestemmelse i str. loven	Etnisitet	Religion/livssyn	Homofil orientering	Nedsatt funk.evne	Kjønn	Andre grupper
§ 77 om skjerpende omstendigheter	X	X	X	X		X
§ 174 om tortur	X	X	X	X	X	
§ 185 om hatefulle ytringer	X	X	X	X		
§ 186 om diskriminering	X	X	X	X		
§ 264 om grove trusler.	X	X	X	X		
§ 272 om grov kroppskrenkelse	X	X	X	X		
§ 274 om grov kroppsskade	X	X	X	X		
§ 352 om grovt skadeverk	X	X	X	X		

(Oslo Politidistrikt, Strategisk stab, 2015, s. 8-9, tilgjengelig for nedlastning)³⁰⁷

³⁰⁷ <http://kriminalitetsforebygging.no/dokumenter/hatkrim-rettslige-praktiske-sporsmal/>

Vi skal ikke gå inn på de juridiske sidene ved hatefulle ytringer her, men viser til heftet fra Oslo politidistrikt (Spurkland 2015). Et viktig poeng er likevel at over tid har stadig flere grupper fått spesielt vern av hatkriminalbestemmelsene, men det er fortsatt noen hat-utsatte grupper som ikke er spesielt omfattet. Det gjelder for eksempel trans-kjønne, men også politikere, aktivister og andre som kan bli utsatt for sterkt hatefulle og truende ytringer i sosiale medier eller andre sammenhenger. Der gjelder de allmenne straffebestemmelsene om for eksempel trusler.

Som nevnt i kapittel 2 s. 139-142 har Politidirektoratet og Oslo politidistrikt utviklet statistikk over anmeldt hatkriminalitet, men det er store mørketall av flere grunner. Dels har årsaken vært at mange som har vært utsatt for ulike former for hatkriminalitet, vegrer seg mot å anmelde. Men mye av mørketallene hatkriminalitet skyldes at det er høyst vekslende kunnskap ute i politiet om hva hatkriminalitet er, og hva som gjør at noen typer vold, trusler eller andre ytringer skal registreres som hatkriminalitet i Straffesaksregisteret STRASAK.³⁰⁸ Dessuten må man kunne bevise hva som er motivet for å kunne dømme noen etter hatkriminalbestemmelsene, og det er ofte svært problematisk, ettersom motivene ikke nødvendigvis kan avledes direkte av fiendtlige og «hatske» handlinger. Oslo politidistrikt har kommet lengst i arbeidet med hatkriminalitet, og har etablert en egen hatkriminalenhet knyttet til Manglerud politistasjon. Denne enheten har også bistått politiet i andre deler av landet med denne spesialkompetansen.

Når Oslo-politiet gjennom de siste årene har registrert en økning i anmeldt hatkriminalitet (Oslo politidistrikt 2018), kan økningen blant annet forklares med politiets økte egeninnsats og prioriteringer. Opprettelsen av en egen hatkriminalgruppe på Manglerud politistasjon gjør at fenomenet blir kjent både internt i politiet og ute blant de som blir berørt av hatkriminalitet. Fornærmede vet nå at det er mulig å anmelde til poli-

308 Om mørketallene i hatkriminalstatistikken, se Oslo Politidistrikt (2017). Hatkriminalitet: Anmeldt hatkriminalitet 2016, s. 3-5. <https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter/oslo/rapporter/anmeldt-hatkriminalitet-oslo/anmeldt-hatkriminalitet-i-oslo-2016-pdf>

tiet. Stadig flere av anmeldelsene skrives nå av politiet på stedet. Det er også flere av de frivillige organisasjonene som har påpekt at hatkriminalgruppen har vært med på å bygge tillit til personer som ellers ikke ville tatt kontakt med politiet (Intervju med Oslo politidistrikt, 2017: 6-7).

Politiets egeninnsats, troverdighet og tillitsbygging overfor de utsatte miljøene er med andre ord avgjørende for både å få et riktig bilde av problemets omfang, men ikke minst for å kunne drive god etterforskning, forebygging og oppfølging av ofrene.

Psykatri, rus, kriminalitet og lone actors

I sin trusselvurdering for 2018 skriver PST at det er lite sannsynlig at høyreekstreme grupper vil begå terrorhandlinger det kommende året, men påpeker at:

Terrortrusselen fra høyreekstreme kommer i første rekke fra enkeltpersoner og små grupper i randsonen av de mer etablerte miljøene. Dette er personer som kan utføre en voldelig handling på eget initiativ, men som samtidig vil legitimere handlingen ut fra en overordnet ideologisk og politisk overbevisning.³⁰⁹

Som nevnt hevder for eksempel DNM at det ikke tjener deres sak å utføre voldelige handlinger i dagens situasjon, men som eksempler fra Sverige og Finland viser, har det vært tilfeller hvor medlemmer utfører voldelige handlinger uten at organisasjonen nødvendigvis står bak (men ofte får de høy stjerne for sitt initiativ i etterkant). Andre personer som befinner seg utenfor organiserte miljøer, men inspirert av deres retorikk, kan også utgjøre en potensiell risiko.

En kategori av individer som ble fremhevet som en særlig utfordring i mange av politidistriktene når det gjelder voldspotensial i høyreekstrem retning, var personer som har en blanding av flere typer utfordringer, da spesielt psykiske lidelser i kombinasjon med rus og kriminalitet. Dette er personer som ikke nødvendigvis er en del av eller profilerte medlemmer

309 <https://www.pst.no/trusselvurdering-2018/>

i et etablert høyreekstremt miljø, men har holdninger i høyreekstrem retning og ytrer seg på svært hatefulle måter. I politiintervjuene var det flere som uttrykte bekymring over individer som ble omtalt som «hybridene», det vil si personer som sympatiserte med høyreekstreme grupper samtidig som de hadde psykiatrisk problematikk. Disse individene kunne være såpass ustabile at politiet var usikre på hva de kunne finne på av voldelige handlinger på eget initiativ. Denne kategorien av «hybrider» ble beskrevet som veldig flytende, og kan inkludere et bredt spekter av personer med varierende grad av mentale utfordringer, rusproblematikk, kriminell bakgrunn og ideologisk overbevisning. Det kan være personer som allerede har en historikk innenfor vold eller kriminalitet, og hvor terskelen for å utføre vold anses for å være lav. Enkelte har vært tidligere medlemmer av høyreekstreme miljøer, mens andre ikke har vært en del av voldelige eller kriminelle miljøer tidligere. I noen tilfeller som ble beskrevet, er ikke nødvendigvis ideologien veldig dyptgående, det er heller voldsaspektet som er det sentrale. De kan gjerne skifte ideologisk overbygning når det passer og har et veldig fleksibelt forhold til sin egen motivasjon. I ruset tilstand kan de finne på å rette trusler mot myndighetspersoner, fremsette støtteerklæringer til Anders Behring Breivik, eller liknende.

Noen av disse personene kan ha forsøkt å bli medlemmer i høyreekstreme, anti-muslimske eller innvandringskritiske miljøer, men har blitt ansett som for voldelige eller ustabile og ikke fått innpass. Etter at Haakon Forwald i 2011 startet opp igjen den norske grenen av Motstandsbevegelsen, var gruppen mer selektiv i hvem de ønsket å ta inn som medlemmer. I et intervju hevdet Forwald at «den gamle gruppa tiltrakk seg feil folk, skinheads som var mest opptatt av fyll og slåssing» og at det ble rensket opp i medlemsmassen.³¹⁰ De ønsket ikke å ta inn mentalt ustabile eller «vold-sivrige» individer i den nye organisasjonen. Dette blir for øvring inngående omtalt i DNMs aktivisthåndbok.

310 Dagbladet Magasinet (3. mai 2012).

I og med at DNM de siste årene har blitt en mer utadrettet organisasjon, med en hierarkisk profil og sterk intern kontroll, oppleves det lettere for politiet å ha oversikt over medlemmene og deres aktiviteter. Enkeltstående og ustabile personer som opererer alene eller er i randsonen av en etablert organisasjon, kan være vanskeligere å fange opp og ha kontroll på for politiet.

En utfordring i forbindelse med håndtering og forebygging i slike tilfeller er at disse personene kan falle mellom flere stoler i forhold til det offentlige apparatet. Noen anses ikke som psykisk syke nok for helsevesenet, noen har ikke et stort nok rusproblem for å få behandling, og for noen av de med kriminelt rulleblad er det ikke nødvendigvis straffbare forhold som medfører lang soning.

De gjør ikke nok kriminalitet eller [den typen] kriminalitet som kan sperre de inne, og samtidig er de ikke syke nok til å være på sykehus, og så går de hjemme uten god nok oppfølging. De jeg tenker på nå, de har jo ikke på noen gruppetilhørighet, og de går alene og soser og tenker og ser på nettet og finner det de interesserer seg for, veldig ofte på den høyreekstreme siden. Du kan aldri vite hva som skjer i hodet deres og hva de kan finne på (PI 14).

Siden en del av disse befinner seg i krysningen mellom ekstremisme, psykiatri, rus og kriminalitet, kan det være uklart hvem som skal fange dem opp, og hvem som har ansvar for å følge dem opp. I de tilfellene hvor det er store psykiske utfordringer, har personene gjerne en institusjonell oppfølging i helsevesenet. Det ble likevel påpekt at den institusjonelle oppfølging ikke nødvendigvis er konstant. Ofte kan den psykiske helsen svinge, og personer kan være tvangsinnlagt i perioder, men så bli skrevet ut og dermed ikke få like tett oppfølging. Det er spesielt viktig i disse tilfellene å sørge for tett samarbeid på tvers av etater med fokus på informasjonsdeling og individuell oppfølging.

I forbindelse med arbeidet for å forebygge høyreekstremisme er det viktig at man ikke kun har fokus på mer etablerte høyreekstreme miljøene, men at man også utvikler gode strategier og godt tverretattlig samarbeid opp mot disse hybridtilfellene [...]. Hvis vi blir veldig låst i høyreekstreme grupper når vi vet at det her mobiliseres veldig fort fra gutterommet, eller der det sitter folk som er usta-

bile som kan sitte og søke på nett, så går det ganske kort tid før de kan finne på mye galskap på egenhånd (PI 4).

Å få kartlagt og avklart personenes sykdomsbilde, sykdomshistorikk og eventuelle endringer vil derfor være viktig for å lage en individuell risikovurdering for disse tilfellene. Selv om de aller færreste med psykisk ustabilitet i kombinasjon med høyreekstrem retorikk er potensielle terrorister eller voldsutøvere, har det likevel vært et par alvorlige tilfeller i Norge hvor mentalt ustabile personer har gjennomført voldshandlinger som i det ytre hadde preg av høyreekstrem terrorisme. Et eksempel var drapet på en norsk-somalisk mann i Heimdal i 1998, begått av en person som var aktiv på høyreekstre netsteder, og som uttrykte et ekstremt negativt syn på muslimer og innvandrere. Han ble funnet strafferettslig utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern.³¹¹ Et annet eksempel var en advokat som i 2008 skjøt med rifle mot et asylmottak på Hvalstad i Asker og skadet en 16 år gammel somalisk gutt som lå i sengen sin. Politiet mistenkte at angrepet var rasistisk motivert, men gjerningspersonen ble funnet å være psykotisk i gjerningsøyeblikket og var derfor ikke strafferettslig tilregnelig.³¹²

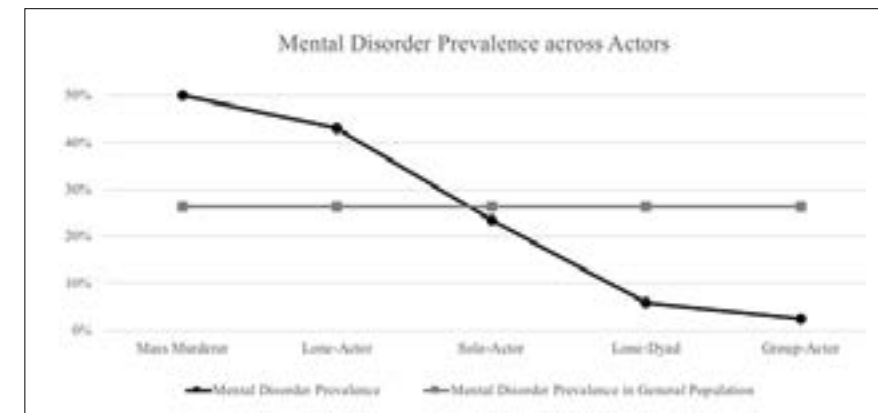
I rettssaken etter 22. juli-angrepene var et av hovedspørsmålene hvorvidt massedrapsmannen var strafferettslig tilregnelig eller ikke. Det første teamet med psykiatrisk sakkyndige mente Breivik var led av paranoid schizofreni og var psykotisk under angrepene, mens retten la til grunn vurderingen fra det andre sakkyndighetsteamet, som fant at han hadde dyssosiale og narsissistiske personlighetsforstyrrelser, men var strafferettslig tilregnelig. Selv om dommen fastslo at massedrapsmannen var en politisk motivert terrorist med høyreekstrem ideologi, er det likevel grunn

311 Se <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/heimdal-drapet/drapet-i-heimdal-var-paa-samme-nettsteder-som-breivik/a/10016418/> og <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/heimdal-drapet/drapsmann-doemt-til-fortsatt-psykisk-helsevern/a/10115478/>

312 <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/asyl-debatten/asker-advokat-paagrepet-etter-skudd-mot-asylmottaket-paa-hvalstad/a/525156/> og <https://www.aftenposten.no/osloby/i/5nGVz/Kan-ikke-straffes-for-asylskudd>

til å tro at massedrapene *ikke* hadde skjedd hvis ikke gjerningsmannen hadde hatt en så avvikende personlighet.

Politiets bekymring for denne typen mentalt ustabile personer har støtte i nyere forskning om soloterrorister (*lone actor terrorists*). I en undersøkelse om koblingen mellom mental sykdom og terrorisme sammenlikner Emily Corner og Paul Gill (2015) forekomsten av mentale forstyrrelser blant ulike aktortyper sammenliknet med forekomsten av mentale forstyrrelser i allmenbefolkningen. De finner at mens massedrapsutøvere og lone actors (terrorister uten noen forbindelser til organiserte grupper) har betydelig høyere forekomst av mentale forstyrrelser enn allmenbefolkningen, er mentale forstyrrelser underrepresentert blant mer organiserte terrorister.



Graf gjengitt med tillatelse fra Emily Corner og Paul Gill, basert på Corner & Gill (2015).

Corner og Gill (2015) påpeker at dette kan støtte argumentasjonen om at organiserte terrorgrupper er selektive med hvem de rekrutterer og tar inn som medlemmer og at personer med visse psykiske diagnoser ikke er like attraktive for slike grupper, fordi de ikke lar seg innordne under en disiplinert kommandostruktur. Dette samsvarer også med det Den nordiske motstandsbevegelsen skriver i sin «Håndbok for aktivister», hvor de på-

peker at personer med psykiske problemer ikke kan være aktivister i Motstandsbevegelsen (DNM 2016a:16).

Denne forskningen underbygger at personer med kombinasjonen av voldsekstremistiske tilbøyeligheter og mentale forstyrrelser representerer en særlig utfordring. Forebygging av alvorlige hendelser fordrer tett samarbeid mellom politiet og psykiatrien. Her er taushetsplikt åpenbart en hindring. Mens politiet har vid hjemmel for å dele bekymringer med psykiatrien, er det langt høyere terskel før helsevesenet kan dele sine bekymringer med politiet. Likevel har også helsearbeidere lovpålagt rett eller plikt til å melde fra til politiet for å hindre alvorlige kriminelle handlinger, for eksempel om personer som besitter våpen og er i psykisk ubalanse. Taushetsplikten og unntakene fra den omtales nærmere mot slutten av dette kapitlet.

Forebygging på internett

Som tidligere nevnt i rapporten har mye av aktiviteten i forbindelse med ytterliggående miljøer og individer flyttet seg fra gata til data. Mange av organisasjonene på ytre høyre opererer mest på internett og spesielt på sosiale medier. Dette påvirker også hvordan politiet kan arbeide opp mot ekstreme miljøer og enkeltpersoner. Tidligere skjedde rekruttering og møter på fysiske møtesteder, og konflikter skjedde også i det åpne rom. Da var miljøene ganske oversiktlige, og politiet kjente til hvem som deltok i de lokale ekstremistgruppene. Når aktiviteten flyttet seg over til nettfora og sosiale medier på internett, ble deltakernes lokale forankring mindre tydelig.

Men det at aktivismen har flyttet seg over til internett og sosiale medier, representerer også noen muligheter for forebygging. Det organisasjoner og aktivister formidler på internett, kan være en viktig kilde til etterretning, og det er få straffesaker i dag der internett ikke inngår i etterforskningen. Sosiale medier er også en viktig plattform for politiet når det gjelder generell forebygging og informasjons- og opplysningsarbeid. Bruk av internett gir derfor flere muligheter hvor politiet både kan arbeide åpent og skjult på

nett. Mens noe av arbeidet er fokusert på etterretning, kan andre former for innsats representere en kontaktflate mellom politi og publikum.

Politiets tilstedeværelse på internett i Norge i dag tar i hovedsak tre former. Disse formene kan overlappe og gå noe over i hverandre.³¹³ Den første formen er formidling av informasjon ut til publikum, for eksempel om (pågående) viktige hendelser eller hva politiet arbeider med. Operasjonssentralenes aktivitet på Twitter har en slik informasjonsfunksjon. Den andre er politiets åpne tilstedeværelse og opplysningsarbeid på sosiale medier gjennom bruk av egne profiler, for eksempel Facebook-siden «Politiets nettpatrulje - Kripos» (mer omtalt nedenfor).³¹⁴ For det tredje kommer politiets etterforskning av ulike typer elektroniske spor. Dette gjøres særlig i forbindelse med etterforskning av straffesaker, men også for etterretningsformål, og bekjempelse av datakriminalitet er økende arbeidsfelt for politiet.³¹⁵

Tiltak 24 i handlingsplanen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme (2014) omhandler politiets tilstedeværelse på internett. Tiltaket går ut på å etablere en gruppe som jobber med å styrke politiets forebyggende arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett, og at politiet åpent skal være til stede på nettstedene som fremmer radikaliserings og voldelig ekstremisme. Handlingsplanen vektlegger også at det skal gjennomføres en kompetanseheving for politiet for øvrig innen forebygging på internett.³¹⁶

KRIPOS er den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert og annen alvorlig kriminalitet, og er nasjonalt kompetansesenter for norsk politi. KRIPOS har de siste årene hatt en sentral rolle i forhold til politiets arbeid på internett. I 2014 ble, i tråd med handlingsplanen, prosjektet «Politiets

313 KRIPOS (2015). *Politiets tilstedeværelse på internett*. KRIPOS-rapport.

314 <https://www.politiet.no/rad/trygg-nettbruk/politiets-nettpatrulje/>

315 Om politiets datakrimstrategi, se https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/datakrimstrategi_2015.pdf

316 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Handlingsplan-mot-radikaliserings-og-voldelig-ekstremisme/id762413/?q>

tilstedeværelse på internett» (PTI) startet opp på KRIPOS og en rekke nye stillinger ble opprettet i den forbindelse. Målet med prosjektet var å kartlegge politiets aktivitet på internett og samle erfaringer med åpen og skjult politiinnsats på nettet for å etablere en plan for politiets tilstedeværelse på nett både for etterretning og forebygging. KRIPOS driver også blant annet Politiets nettpatrulje og Tipsmottaket. *Politiets nettpatrulje* er en Facebook-side som kan sammenlignes med en politipost der publikum kan oppsøke politiet for å motta kriminalitetsforebyggende råd, veiledning i konkrete problemstillinger eller dialog med politiet. Nettpatruljen er betjent på dagtid og tar imot informasjon eller tips om kriminalitet på internett. *Tipsmottaket* er en nettside hvor publikum kan komme med tips til politiet på blant annet radikalisering og voldelig ekstremisme på internett og rasistiske ytringer på nettet. Tipsmottaket håndteres av KRIPOS og er bemannet døgnet rundt.³¹⁷ KRIPOS driver også Seksjon for internettrelatert etterforskningsstøtte (IRES).

En av anbefalingene fra kartleggingen av politiets tilstedeværelse på internett (PTI) var at på bakgrunn av det store volumet av polititjenester som utføres i politidistriktene, er det behov for en styrking av politidistriktenes kapasitet og kompetanse på tilstedeværelse på internett. Det ble anbefalt at det utpekes personell med nødvendig kompetanse som koordinatører for utvikling av tilstedeværelse på internett i samtlige politidistrikter.³¹⁸ I intervjuet med KRIPOS ble det også lagt vekt på at lokalkunnskapen i politidistriktene er avgjørende for at det blir god oppfølging av saker med utgangspunkt fra internett og spesielt sosiale medier. I sakene som kommer inn til KRIPOS, gjør enheten først en vurdering av informasjonen som er kommet inn. Avhengig av sakens innhold og alvorlighetsgrad tar KRIPOS deretter kontakt med politidistriktet det gjelder for eventuell videre oppfølging. I intervjuene i politidistriktene kom det frem at det har vært lite sys-

317 KRIPOS (2015) <https://www.politiet.no/tjenester/tips-politiet/>

318 KRIPOS (2015). *Politiets tilstedeværelse på internett*. KRIPOS rapport, s.39.

tematisk monitorering av miljøer og enkeltpersoner på nett når det gjelder radikalisering og voldelig ekstremisme. Mange ansatte i politidistriktene har ikke mulighet i sin arbeidshverdag til å bruke mye tid på nett, og det er heller ikke vært satt av noe særlig ressurser til dette. Det fører til at monitoreringen av individer og miljøer blir mer sporadisk. Distriktene er derfor i stor grad avhengige av at publikum melder inn saker og bekymringer om radikalisering, voldelig ekstremisme eller hatkriminalitet.

Politiet lokalt eller sentralt kan følge med på enkeltpersoner som er spesielt aktive med hatytringer, trusler eller annen problematferd på nett, men har selvsagt ikke kapasitet til å være inne på alle nettsider, Facebook-grupper og enkeltpersoner daglig eller ukentlig. De aller fleste tilfellene kommer inn ved at andre utenfra melder inn bekymringer til politiet.

Når det gjelder plattformer for kommunikasjon mellom politi og publikum, har mange politidistrikt og politistasjoner opprettet egne Facebook-sider, men en del av disse har hatt et relativt lavt aktivitetsnivå. I forbindelse med nærpolitireformen skal politidistriktenes arbeid på internett nå styrkes. Med bistand fra KRIPOS skal alle politidistrikt i løpet av 2018 øke sin tilstedeværelse på nett. Dette vil gå i to faser, hvor første fase fokuserer på politiets tilstedeværelse på nett etter modell fra KRIPOS' PTI prosjekt, mens den andre fasen handler om uniformert patruljering på internett. Politiets forebyggende arbeid på internett er fortsatt i en tidlig startsfase og erfaringer fra de kommende årene vil være viktige for å stake ut hvilken retning denne innsatsen skal ha.

Tverretatlig og tverrfaglig samarbeid

Godt tverretatlig og tverrfaglig samarbeid er avgjørende i arbeidet med forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme.³¹⁹ Radikalisering og voldelig ekstremisme er en utfordring og trussel som berører mange

319 Gode eksempler på tett tverretatlig samarbeid finnes i flere norske byer, for eksempel Kristiansand (se kapittel 2 (s. 58), og Carlsson og Haaland (2004).

områder og aktører i samfunnet og krever en helhetlig tilnærming. Ulike etater og institusjoner sitter med forskjellige mandater, inngangsporter og informasjon på feltet og det er nødvendig å kunne spille på og supplere hverandres innsats og tiltak. Tverrfaglig samarbeid byr også på en del utfordringer, med forskjellige regelverk og systemer som ikke alltid snakker like godt sammen. Det krever forståelse av andre etater og aktørers funksjon og virke, og oppbygging av tillit mellom ulike instanser. I intervjuene med politidistriktene ble etablering av et godt samarbeid – både innad i politietaten og mellom politietaten og andre aktører – fremhevet som svært sentralt.

Forebygging er ikke ansvaret til en enkelt politibetjent eller en seksjon, men hele politietatens ansvarsområde. Godt samarbeid og kommunikasjon både innad og på tvers av politidistrikter er dermed viktig. Som vi har sett av de tidligere kapitlene, er fenomenet høyreekstremisme i endring. Grupperinger og personer flytter seg geografisk, og når mye av aktivismen foregår på internett, blir også regionale grenser mindre relevante. Det er derfor viktig å etablere gode systemer og rutiner som legger til rette for informasjon og erfaringsdeling på tvers av seksjoner og distrikt på en hensiktsmessig og effektiv måte. I tillegg ble det i mange av politiintervjuene lagt vekt på viktigheten av samarbeid mellom PST og politidistriktene. PSTs primære ansvar er å forebygge og etterforske straffbare handlinger mot rikets sikkerhet, og en av deres hovedoppgaver er å forebygge og forhindre terror. PSTs Sentrale Enhet ligger i Oslo, men har også ansatte lokalt i politidistriktene. I saker som gjelder terror, har PST i utgangspunktet ansvar for skjult etterforskning, mens andre deler av politiet tar over saken ved åpen etterforskning.³²⁰ De siste årene har PST åpnet seg i større grad og nært samarbeid mellom PST og politi i saker som omhandler radikaliserings- og voldelig ekstremisme, ble beskrevet som veldig positivt og viktig i mange av politiintervjuene. I flere politidistrikter ble det blant annet

320 <https://www.pst.no/temasider/oppgaver/>

nevnt at radikaliseringskontaktene og andre i politiet har opprettet jevnlig møter med lokale PST-ansatte, noe som var nyttig for alle parter. Det ble også presisert at det er viktig for politidistriktene å ha samarbeidspartnere i PST som også har lokalkunnskap.

I nær sagt alle politiintervjuene fremhevet informantene betydningen av et godt tverrfaglig samarbeid med kommunale og andre aktører. De vurderte opprettelsen av radikaliseringskontaktstillingene som en meget hensiktsmessig ordning for å nå ut og etablere tillit og gode samarbeidsformer mellom politi og andre aktører. Radikaliseringskontaktene fungerer også som et bindeledd mellom PST, politi og kommune. I mange politidistrikt blir radikaliseringskontaktene et knutepunkt og en kilde til fenomenkunnskap, noe som bidrar til et løft for arbeidet med radikaliserings- og voldelig ekstremisme rundt om i landet. Flere av radikaliseringskontaktene jobber aktivt med informasjonsarbeid, holder foredrag rundt om i distriktet og arrangerer fagdager hvor det settes fokus på tematikken.

I en del kommuner har man allerede mye kunnskap og erfaring på feltet, mens i andre er dette relativt nytt og det er behov for økt kompetanse. Ettersom politiet ikke kan avdekke og forebygge radikaliserings- og voldelig ekstremisme alene, er et av målene for denne typen aktivitet blant annet å kunne bidra til en økt kompetanse rundt om i distriktet for å kunne avdekke bekymringsfulle utviklingstrekk eller personer i risikozonen. Slike samlinger utgjør også en arena hvor ulike aktører i førstelinjetjenesten, forebyggingsapparatet for øvrig og andre kan møtes ansikt til ansikt, og drive nettverksbygging som kan bidra til å legge til rette for økt dialog og samarbeid på tvers av etater. Eksempler på andre viktige arenaer er politirådene (som skal finnes i alle kommuner) og ulike dialog-, kontakt- eller beredskapsforum hvor ulike aktører møtes på jevnlig basis for oppdateringer og koordinering av tiltak. Samordning av lokale rus og kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT-samarbeidet) og SLT-koordinatorene er også sentrale samarbeidspartnere for politiet,

selv om ikke alle kommuner har en SLT-koordinator. I flere intervjuer ble det påpekt at personer som sitter i slike samarbeidsfora er avhengige av støtte fra sin ledelse på å kunne sette inn tiltak på relativt kort varsel, særlig hvis det skulle dukke opp noe prekært. Et annet eksempel som ble nevnt, er tverrfaglige koordineringsgrupper der deltagerne har forpliktet seg til å stille opp i løpet av et døgn ved hastesaker og sammen lage en plan for hvordan saken skal håndteres. Det ble påpekt at i slike grupper kan det være en fordel at det sitter toppledere fra kommunen som har ansvar for budsjetter og personell.

En sentral del av det å kunne få til et godt samarbeid er å forstå hverandres mandater, muligheter og begrensninger. Ulike aktører har forskjellige funksjoner. For å kunne få til et godt samarbeid er det viktig at man har en forståelse av hverandres arbeidsmetoder, roller, muligheter og begrensninger (Lid m. fl. 2016). Politiets hovedfokus er ofte å innhente informasjon, mens andre aktører har andre tilnærminger og prioriteter, og det kan av og til være spenninger mellom disse prioritetene. Men i motsetning til politiet besitter de andre aktørene også ressurser for å sette inn positive og byggende tiltak. For politiet er det da spesielt viktig å ha en god oversikt over hvilke tiltak kommunen og andre aktører kan sette inn i saker hvor det er bekymring rundt radikaliserings og voldelig ekstremisme. I saker hvor politiet kommer i kontakt med personer som er på vei inn i en ekstrem løpebane eller med pårørende, kan de dermed gi informasjon om hvilke tjenester for eksempel kommunen kan bistå med i samsvar med ulike utfordringer personer kan ha i sine liv. Som en politinformant påpekte: *For vi [politiet] sitter jo ikke med verktøyet, vi har ikke de rette verktøyene i verktøykassa, men det har kommunen ofte, og derfor må vi prøve å spille på dem»* (PI 9).

Her er det også viktig å tenke helhetlig og ikke glemme nettverk med familie og venner som også kan ha behov for ulike former for støtte. En av styrkene med godt tverrfaglig samarbeid er at ulike aktører har ulike inngangsporter til å skape en relasjon til personer i et ekstremt miljø.

En av de største utfordringene i tverrfaglig samarbeid er taushetsplikt. Politi, kommune, helse og NAV må alle forholde seg til sin lovbestemte taushetsplikt i sitt daglige virke, men helsesektoren og barnevernet har langt strengere regelverk når det gjelder å dele informasjon med andre etater. Taushetsplikten står høyt i Norge og er viktig for å beskytte personer og hindre andre i å få tilgang eller kjennskap til sensitive opplysninger. I saker hvor det er bekymring om radikaliserings og voldelig ekstremisme er det likevel viktig å kunne dele informasjon mellom ulike aktører som sitter på forskjellig typer informasjon og virkemidler. En måte å løse dette er å få samtykke fra personen det gjelder til å kunne dele informasjon med andre aktører. Gjennom å komme i dialog og bygge gode relasjoner til vedkommende kan det bli mulig å få et slikt samtykke. I saker hvor det ikke er mulig eller naturlig å få et samtykke, kan man vurdere å anvende unntaksbestemmelsene i taushetsplikten.³²¹ I tillegg finnes den lovpålagte avvergelsesplikten (Straffeloven §139) som innebærer at alle har plikt til å avverge en rekke alvorlige lovbrudd uten hensyn til taushetsplikten.³²² Det er viktig at personer som jobber i forebyggingsfeltet er kjent med og kjenner seg trygge på taushetsplikten og på hvilken informasjon som kan og ikke kan deles, samtidig som man er løsningsorientert.

Vi har jo politiets opplysningsplikt, så for oss er det sjeldent vanskelig å hjemle at vi prater med ansatte i kommunen på forebyggende tanke. Og så forventer jeg at de som deltar i det samarbeidet, kjenner til sin egen taushetsplikt og hvor grensegangen går der – både på opplysningsplikt og taushetsplikt. Og de tilfellene det har vært et tema, så har vi en diskusjon på det. Og så har vi eventuelt kontakta kommuneadvokat eller noe sånt noe for å avklare juridisk (PI 9).

I en artikkel i Tidsskrift for Den norske legeforening (Befring 2003) diskuteres disse unntakene fra taushetsplikten innenfor helsesektoren, med en rekke eksempler, blant annet:

321 Disse er godt beskrevet i SALT0s «Veileder ved bekymring- Hvordan forebygge og håndtere hatkriminalitet og voldelig ekstremisme?»: http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2017/07/Veileder-ved-bekymring-%E2%80%93-Hvordan-forebygge-og-h%C3%A5ndtere-hatkriminalitet-og-voldelig-ekstremisme_.pdf

322 Ibid

En person som besitter våpen og er i psykisk ubalanse, kan sette andres liv i fare. En lege som blir kjent med dette, får da plikt til å opplyse om forholdet. Legen bør først prøve å snakke pasienten til rette for å få vedkommende til å levere fra seg våpenet. Dersom pasienten ikke vil høre på dette, bør politiet varsles. Taushetsplikten settes da til side for at man skal kunne motvirke risiko for alvorlig skade på andre mennesker. Denne risikoen må ansees som mer tungtveiende enn taushetsplikten, og legen skal da varsle politiet i henhold til opplysningsplikten i § 31 (Befring 2003).

Til tross for at de samarbeidende etatene har noe ulike regelverk om taushetsplikt, finnes det likevel muligheter for å utveksle informasjon i noen situasjoner. I et stort nordisk forskningsprosjekt om tverretatlig samarbeid for å håndtere ekstremisme (oppstart høsten 2018) vil et hovedspørsmål være i hvilken grad politi, skole, helse og andre kommunale etater i de nordiske landene ut fra sine varierende regelverk om taushetsplikt har anledning til å utveksle informasjon for forebyggende formål, og hvordan dette samarbeidet foregår i praksis.

* * *

I denne rapporten har vi forsøkt å beskrive ulike dimensjoner ved høyre-ekstreme og høyre-radikale bevegelser, organisasjoner og former for aktivisme i Norge, og noen av de forebyggende innsatsene. Dette er fenomener som forandrer seg raskt, og noe av det vi har skrevet, er allerede i ferd med å bli foreldet når denne rapporten går i trykken. Likevel tror vi at kapitlene i denne studien vil gi kunnskap og innsikter som kan være til hjelp for å forstå bedre hva disse bevegelsene representerer og hvordan de opererer.

Litteratur

Litteraturliste

- Andersson, U. (2017). Lågt förtroende för rapporteringen om invandring. I L. Truedson (Red.), *Misstron mot medier*. Stockholm: Institutet för mediestudier
- Back, L., Keith, M. & Solomos, J. (1998). Racism on the internet: Mapping neo-fascist subcultures in cyberspace. I J. Kaplan & T. Bjørge (Red.), *Nation and Race. The Developing Euro-American Racist Subculture* (s. 73–101). Boston, MA: Northeastern University Press
- Bangsund, P. (1984). *Arvtakerne: Nazisme i Norge etter krigen*. Oslo: Pax forlag
- Barkun, M. (2003). *A Culture of Conspiracy. Apocalyptic Visions in Contemporary America*. Berkeley: University of California Press
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2016). *Regjeringens strategi mot hatefulle ytringer 2016–2020*. https://www.regjeringen.no/contentassets/72293ca-5195642249029bf6905ff08be/hatefulleytringer_uu.pdf
- Bartlett, J. & Miller, C. (2010). *The Power of Unreason: Conspiracy Theories, Extremism and Counter-Terrorism*. Demos report. London: Demos
- Befring, A. K. (2003). Når skal og når kan legen gi pasientopplysninger til politiet?. *Tidsskrift for Den norske legeförening*, 123, 2091-92
- Berger, J. M. & Morgan, J. (2015). *The ISIS Twitter Census: Defining and describing the population of ISIS supporters on Twitter*. The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World Analysis Paper 20. Washington, D.C.: The Brookings Institution
- Berntzen, L. E. & Weisskircher, M. (2016). Anti-Islamic PEGIDA beyond Germany: Explaining differences in mobilisation. *Journal of Intercultural Studies*, 37(6), 556–573
- Berntzen, L. E. (2018a). *The Anti-Islamic Movement: Far Right and Liberal?* PhD-avhandling. Firenze: European University Institute
- Berntzen, L. E. (2018b). Ytre høyre: Ideologier, grupper, vold og rekruttering. I E.C. Reiss & L. Noor (Red.), *Radikalisering: fenomen og forebygging*. Oslo: Minotenk/Frekk forlag
- Bjørge, T (1988). Politisk vold og terrorisme: Relevans for Norge. I T. Bjørge & D. Heradstveit (Red). *Politisk vold og terrorisme i Norge*. NUPI Arbeidsnotat nr. 5. Oslo: Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI)

- Bjørger, T. (1997). *Racist and Right-Wing Violence in Scandinavia: Patterns, Perpetrators, and Responses*. Oslo: Tano Aschehoug
- Bjørger, T. (1998). Entry, Bridge-Burning and Exit Options: What Happens to Young People Who Join Racist Groups – And Want to Leave?. I J. Kaplan & T. Bjørger (Red.), *Nation and Race. The Developing Euro-American Racist Subculture*. Boston, MA: Northeastern University Press
- Bjørger, T. & Carlsson, Y. (1999). *Vold, rasisme og ungdomsgjenger: Forebygging og bekjempelse*. Oslo: Tano Aschehoug
- Bjørger, T., Carlsson, Y. & Haaland, T. (2001). *Generalisert hat – polariserte fellesskap: Om konflikter mellom ungdomsmiljøer i en norsk by*. Oslo: NIBRs Pluss-serie
- Bjørger, T., Carlsson, Y. & Haaland, T. (2005). Conflict Processes between Youth Groups in a Norwegian City: Polarization and Revenge. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 13(1)
- Bjørger, T. (2012). Høyreekstreme voldsideologier og terroristisk rationalitet: Hvordan kan man forstå Behring Breiviks udsagn og handlinger?. *Social Kritik*, 131
- Bjørger, T. (2015). *Forebygging av kriminalitet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Bjørger, T., de Graaf, B., van der Heide, L., Hemmingby, C. & Weggemans, D. (2016). Performing Justice, Coping with Trauma: The trial against Anders Breivik, 2012. I B. de Graaf & A. Schmid (Red.). *Terrorists on Trial: Introducing a performative perspective*. Leiden: Leiden University Press
- Bjørger, T. & Gjelsvik, I. M. (2015). *Forskning på forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme. En kunnskapsstatus*. PHS Forskning 2015:2. Oslo: Politihøgskolen. <http://hdl.handle.net/11250/284584>
- Bjørger, T. & Gjelsvik, I. M. (2017). *Right-Wing Extremists and anti-Islam Activists in Norway: Constraints against Violence*. C-REX Working Paper Series, 3/2017. Oslo: Senter for ekstremismeforskning (C-REX), Universitetet i Oslo <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/publications/c-rex-working-paper-series/constraints-against-right-wing-violence.pdf>
- Bjørger, T. & Silkoset, E. (2017). *Trusler og trusselhendelser mot politikere: En spørreundersøkelse blant stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer*. PHS Forskning 2017: 5. Oslo: Politihøgskolen
- Bjørkelo, K. A. (2012). Ekstremisme og verdensveven. I K. H. Partapuoli (Red.), *Høyreekstremisme i Norge* (s. 42–46). Rapport. Oslo: Antirasistisk Senter
- Bjørkelo, K. A. (2014). *Identitærene kjem!* Humanist, 2014/11. <https://humanist.no/2014/11/identitærene-kjem/>
- Bobbio, N. (1996). *Left and right: the significance of a political distinction*. Chicago: University of Chicago Press
- Boyd, D. M. & Ellison, N.B. (2007). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210–230
- Bowman-Grieve, L. (2008). Exploring ‘Stormfront’: A virtual community of the radical right. *Studies in Conflict & Terrorism*, 32(11), 989-1007
- Brandal, N. & Brazier, E. (2017). Den fremmede og staten. I N. Brandal, C.A. Døving & I.T. Plesner (Red.), *Nasjonale minoriteter og urfolk i norsk politikk fra 1900 til 2016*. Oslo: Cappelen Damm.
- Bromley, D.G. (1994). The Social Construction of Subversion. I A. Shupe & D. G. Bromley (Red.), *Anti-Cult Movements in Cross-Cultural Perspective*. New York: Garland
- Burris, V., Smith, E. & Strahm, A. (2000). White supremacist networks on the internet. *Sociological Focus*, 33(2), 215–235
- Caiani, M. & Parenti, L. (2013). *European and American Extreme Right Groups and the Internet*. Farnham: Ashgate
- Caiani, M. & Wagemann, C. (2009). Online networks of the Italian and German extreme right. An explorative study with social network analysis. *Information, Communication & Society*, 12(1), 66–109
- Campion-Vincent, V. (2005). From Evil Others to Evil Elites: A Dominant Pattern in Conspiracy Theories Today. I G.A. Fine, V. Campion-Vincent & C. Heath (Red.), *Rumor Mills. The Social Impact of Rumor and Legend*. London: Transaction Publisher
- Carlsson, Y. (1995). *Aksjonsplan Brumunddal – ga den resultater? Bekjempelse av fremmedfiendtlig vold i lokalsamfunnet*. Rapport. Oslo: NIBR
- Carlsson, Y. & von der Lippe, H. (1997). *Industribygda og rasismen: Utvikling og avvikling av et fremmedfiendtlig ungdomsmiljø i Vennesla 1991-1996*. Rapport. Oslo: NIBR
- Carlsson Y. & von der Lippe, H. (1999). *Velstandsbydelen og rasismen: Hva ble gjort for å løse opp et høyreekstremt ungdomsmiljø på Nordstrand i Oslo: 1994-1997*. Rapport. Oslo: NIBR

- Carlsson, Y. & Haaland, T. (2004). *Voldelige ungdomsgrupper – intervensjon på kommunenivå. Erfaringsrapport fra Kristiansand 2001–2004*. Rapport. Oslo: NIBR
- Christensen, T. W. & Bjørge, T. (2018). *Hvordan håndtere hjemvendte fremmedkri- gere og andre syriaferere? Tiltak for ivaretagelse og oppfølging*. C-REX Research Report No. 1/2018. Oslo: Senter for ekstremismeforskning (C-REX), Universitetet i Oslo <http://www.sv.uio.no/c-rex/english/publications/c-rex-reports/hjemvendte-fremmedkri- gere-c-rex-report-1-2018.pdf>
- Conway, M. (2016). Determining the role of internet in violent extremism and terrorism: Six suggestions for progressing research. *Studies in Conflict & Terrorism*, 40(1), 77–98
- Corner, E. & Gill, P. (2015). A False Dichotomy? Mental Illness and Lone-Actor Terrorism. *Law and Human Behavior*. 39(1)
- de Benoist, A. & Champetier, C. (1999). *Manifesto of the French New Right in the Year 2000*. Telos, Vol. 1999, No. 115, [March-May 1999]
- de Koster, W. & Houtman, D. (2008). Stormfront is Like a Second Home to Me. *Information, Communication & Society*, 11(8), 1155–1176
- Den nordiske motstandsbevegelsen (DNM). (2016a). *Håndbok for aktivister i Motstandsbevegelsen*. Nordfront forlag
- Den nordiske motstandsbevegelsen (DNM). (2016b). *Vår Vei: Ny politikk for en ny tid*. Nordfront forlag
- Duggan, M., Rainie, L., Smith, A., Funk, C., Lenhart, A. & Madden, M. (2014). *Online Harassment*. Pew Research Center Report. http://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/14/2014/10/PI_OnlineHarassment_72815.pdf
- Dyrendal, A. (2015a). *Konspirasjonssnakk, tro og mistillit*. <http://www.skepsis.no>
- Dyrendal, A. (2015b). *Konspirasjonsteorier og vold (1-2)*. <http://www.skepsis.no>
- Eidheim, F. (1993). *Hva har skjedd i Brumunddal? Lokalsamfunnet i møte med de fremmede og seg selv*. Rapport 1993:20. Oslo: NIBR
- Enebakk, V. (2012). Fjordmans radikaliserings. I Ø. Sørensen, B. Hagtvat & B. A. Steine (Red.), *Høyreekstremisme. Ideer og bevegelser i Europa* (s. 45–100). Oslo: Dreyer
- Enjolras, B., Karlsen, R., Steen-Johnsen, K. & Wollebæk, D. (2013). *Liker, liker ikke. Sosiale medier, samfunnsengasjement og offentlighet*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Emberland, T. & Fure, J. S. (Red.). (2010). *Jakten på Germania: fra nordensvermeri til SS-arkeologi*. Oslo: Humanist Forlag
- Fangen, K. (1999). *Pride and Power – A Sociological Interpretation of the Norwegian Radical Nationalist Underground Movement*. Dr. Polit. Thesis. Oslo: University of Oslo, Department of Sociology and Human Geography
- Fangen, K. (2001). *En bok om nynazister*. Oslo: Universitetsforlaget
- Fangen, K. (2003). A Death Mask of Masculinity: The Brotherhood of Norwegian Right-Wing Skinheads. I S. Ervø & T. Johansson (Red.). *Among Men. Moulding Masculinities*. Volume 1. Farnham: Ashgate
- Fangen, K. & Carlsson, Y. (2013). Right-Wing Extremism in Norway: Prevention and Intervention. I R. Melzer & S. Serafin (Red.), *Right-Wing Extremism in Europe: Country Analyses, Counter-Strategies and Labor-Market Oriented Exit Strategies*. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung, <http://library.fes.de/pdf-files/dialog/10031.pdf>
- Faris, R. M., Roberts, H., Etling, B., Bourassa, N., Zuckerman, E. & Benkler, Y. (2017). *Partisanship, Propaganda, and Disinformation: Online Media and the 2016 U.S. president Election*. Berkman Klein Center for Internet & Society. Research Paper, <https://cyber.harvard.edu/publications/2017/08/mediacloud>
- Feshami, K. A. (2018). *Social media bans aren't enough to stop the far right*. Vice. https://www.vice.com/en_us/article/9kgqe7/do-social-media-bans-really-hurt-the-alt-right?utm_campaign=sharebutton
- Foxman, A. & Wolf, C. (2013). *Viral Hate: Containing Its Spread on the Internet*. New York: Palgrave MacMillan
- Friberg, D. (2015). Metapolitics from the Right. I D. Fridberg, *The Real Right Returns*. Arktos Media Ltd.
- Færseth, J. (2013). *KonspiraNorge*. Oslo: Humanist Forlag
- Gerstenfeld, P. B., Grant, D.R. & Chiang, C.-P. (2003). Hate online: A content analysis of extremist internet sites. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 3(1), 29–44
- Goertzel, T. (1994). Belief in conspiracy theories. *Political Psychology*, 12(1), 731-742
- Hawdon, J., Oksanen, A. & Räsänen, P. (2015). Online Extremism and Online Hate: Exposure among Adolescents and Young Adults in Four Nations. *Nordicom Information: Medie- och kommunikationsforskning i Norden*, 37 (3-4):3

- Hawley, G. (2017). *Making Sense of the Alt-Right*. New York: Columbia University Press
- Helgheim, S. V. & Bakken, S. G. (2015). Sp-politiker bak høyreekstrem Facebook-gruppe. *NRK*, 20. juli. <https://www.nrk.no/hordaland/sp-politiker-bak-hoyreekstrem-facebook-gruppe-1.12464726>
- Hemmingby, C. & Bjørge, T. (2016). *The Dynamics of a Terrorist Targeting Process: The 22 July 2011 Attacks in Norway*. Basingstoke/New York: Palgrave Pivot
- Haaland, T. & Carlsson, Y. (2002). *Kirkens ungdomsprosjekt: En virksomhetsbeskrivelse*. NIBR-notat 2002:108. Oslo: NIBR
- Haanshuus, B. P. (2015). *Høyreklikk. En studie av norske høyreekstreme bevegelsers aktivisme, ideologi og nettverkstilørighet i sosiale medier*. Masteroppgave i statsvitenskap, Institutt for statsvitenskap. Oslo: Universitetet i Oslo
- Haanshuus, B. P. & Jupskås, A. R. (2017). Høyreklikk! En analyse av ytre høyre på sosiale medier i Norge. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 58(2), 145-165
- Jarlsbo, R. & Molstad-Andresen, H. (2012). Fryktens budbringere. *Dagbladet magasinet*, 3. mai 2012. <https://www.dagbladet.no/magasinet/fryktens-budbringere/63325554?>
- Jupskås, A. R. (2012a). *Ekstreme Europa: Ideologi, årsaker og konsekvenser*. Oslo: Cappelen Damm
- Jupskås, A. R. (Red.). (2012b). *Akademiske perspektiver på 22.juli*. Oslo: Akademika forlag
- Jupskås, A.R. (2012c). Norway. I V. Ramalingam, A. Glennie & S. Feve (Red.), *Preventing and Countering Far-Right Extremism: European Cooperation. Country Reports*. Stockholm/London: Ministry of Justice/Institute for Strategic Dialogue
- Justis- og Beredskapsdepartementet. (2014). *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme*. https://www.regjeringen.no/contentassets/6d84d5d6c6df-47b38f5e2b989347fc49/handlingsplan-mot-radikaliserings-og-voldelig-ekstremisme_2014.pdf
- Justis- og Beredskapsdepartementet. (2018). Status for oppfølging av Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/status-for-oppfolging-av-handlingsplan-mot-radikaliserings-og-voldelig-ekstremisme/id2607640/>
- Kallevik, J. (2014). *Xtrem: Krig i Oslos gater*. Oslo: Aschehoug
- Kaplan, J. & Bjørge, T. (Red.). (1998). *Nation and Race: The Developing Euro-American Racist Subculture*. Boston, MA: North-Eastern University Press
- Khazan, O. (2016). American neo-nazis are on Russia's Facebook. *The Atlantic*, 16. Mai. <http://www.theatlantic.com/technology/archive/2016/05/extremist-groups-vkontakte/483426/>
- Kierulf, A. & Methi, E. A. (2017). Den ubehagelige ytringsfriheten. *Kronikk i Fredrikstad Blad*, 29. juni 2017. <https://www.f-b.no/debatt/ytringsfrihet/juss/den-ubehagelige-ytringsfriheten/o/5-59-793370>
- Klungtveit, H. & Skybakmoen, J. (2017). «Hvite nasjonalister» på Oslo-konferanse: Talere vil ha jøder ut av Europa knyttes til nazi-blogger. *Filter Nyheter*, 30. juni. <https://filternyheter.no/hvite-nasjonalister-motes-i-oslo-lordag-talere-florter-med-nazi-slagord-og-mener-joder-skal-ut-av-europa/>
- Kotonen, T. (under utgivelse). The Soldiers of Odin Finland – from a local movement to an international franchise. I T. Bjørge & M. Mareš, *Vigilantism against Migrants and Minorities*. Oxon: Routledge (utgivelse medio 2019).
- KRIPOS. (2015). *Politiets tilstedeværelse på internett*. KRIPOS-rapport.
- Langmuir, G. (1990). *Toward a Definition of Antisemitism*. Berkeley: University of California Press
- Larsen, R. (1984). *Hadelandsaken: En anklage om justismord*. Oslo: Pax forlag
- Levin, B. (2002). Cyberhate. A legal and historical analysis of extremists' use of computer networks in America. *American Behavioral Scientist*, 45(6), 958–988
- Lid, S., Winsvold, M., Søholt, S., Hansen, S. J., Heierstad, G. & Klausen, J. E. (2016). *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme: Hva er kommunenes rolle?* Oslo: NIBR-rapport 2016:12. <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-forebyrds-og-arbeidslivsforforskning/NIBR/Publikasjoner/Forebygging-av-radikaliserings-og-voldelig-ekstremisme2>
- Lie, E. M. (2011). *I forkant: Kriminalitetsforebyggende politiarbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Lien, L. (2015). «... Pressen kan kun skrive ondt om jøderne». *Jøden som kulturell konstruksjon i norsk dags- og vittighetspresse 1905-1925*. Ph.d.-avhandling, Institutt for arkeologi, konservering og historie. Oslo: Universitetet i Oslo

- Likestillings- og diskrimineringsombudet. (2015). *Hatytringer og hatkriminalitet*. Rapport. Oslo: LDO. http://www.ldo.no/globalassets/03_nyheter-og-fag/publikasjoner/hatytringer_og_hatkriminalitet_rapport.pdf
- Lindalen, K. K. (2017). *Vi er her for å bevare vårt folk, vår kultur og vår særegenhet: En sosiologisk studie av identitære ideer*. Masteroppgave i sosiologi, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Oslo: Universitetet i Oslo
- Lipset, S. M. (1968). *Det politiske menneske*. Oslo: Gyldendals studiefakler
- Loeber, R. (1996). Developmental Continuity, Change, and Pathways in Male Juvenile Problem Behaviors and Delinquency. I J. D. Hawkins (Red.), *Delinquency and Crime: Current Theories*. Cambridge: Cambridge University Press
- Lööw, H. (1998). *Nazismen i Sverige 1980-1997: Den rasistiska undergroundrörelsen: musiken, myterna, riterna*. Stockholm: Ordfront
- Lööw, H. (2004). *Nazismen i Sverige 1924-1979: Pionjärerna, partierna, propagandan*. Stockholm: Ordfront
- Lööw, H. (2015). *Nazismen i Sverige 2000-2014*. Stockholm: Ordfront
- Macklin, G. & Virchow, F. (Red.). (2018). *Transnational Extreme Right-Wing Networks*. Abingdon: Routledge
- Marwick, A. & Lewis, R. (2017). *Media Manipulation and Disinformation Online*. Report. Data & Society Research. <https://datasociety.net/output/media-manipulation-and-disinfo-online/>
- McCauley, C. & Moskaleiko, S. (2017). Understanding Political Radicalization: The Two-Pyramids Model. *American Psychologist*, 72(3), 205-216
- Meadowcroft, J. & Morrow, E. A. (2016). Violence, Self-Worth, Solidarity and Stigma: How a Dissident, Far-Right Group Solves the Collective Action Problem. *Political Studies*, 1-18, DOI: 10.1177/0032321716651654
- Moe, H., Thorbjørnsrud, K. & Fladmoe, A. (2017). Perception of Journalistic Bias. Party preferences, Media Trust and attitudes Towards Immigration. I A. Midtbøen, K. Steen Johnsen & K. Thorbjørnsrud (Red.), *Boundary Struggles: Constitutions of Free Speech in the Norwegian Public Sphere*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Morozov, E. (2011). *The Net Delusion. The Dark Side of Internet Freedom*. New York, NY: Public Affairs
- Moscovici, S. (1987). The Conspiracy Mentality. I C. F. Graumann & S. Moscovici (Red.), *Changing Conceptions of Conspiracy, Springer Series in Social Psychology*. New York: Springer.
- Mudde, C. (2002). *The ideology of the extreme right*. Manchester: Manchester University Press
- Mudde, C. (2007). *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press
- Myrdal, A. (1990). *Sannheten skal fram*. Oslo: Lunderød forlag.
- Nadim, M. & Fladmoe, A. (2016). *Hatefulle ytringer. Forskning på art og omfang*. Rapport 2016:14. Oslo: Institutt for samfunnsforskning
- Nilsen, A. B. (2014). *Hatprat*. Oslo: Cappelen Damm
- O'Callaghan, D., Greene, D., Conway, M., Carthy, J. & Cunningham, P. (2013). An Analysis of Interactions within and between Extreme Right Communities in Social Media. I M. Atzmueller, A. Chin, D. Helic & A. Hotho (Red.), *Ubiquitous Social Media Analysis. Lecture Notes in Computer Science*. Berlin: Springer
- O'Leary, S. D. (1994). *Arguing the Apocalypse. A Theory of Millennial Rhetoric*. Oxford: Oxford University Press
- Olsen, H. (2001). Å være forelder til en nynazist. Hovedoppgave, Institutt for kriminologi og rettsosiologi. Oslo: Universitetet i Oslo
- Olsen, T. (2011). *Nynazistiske miljøer: en studie om tilslutnings- og exitprosessene*. Masteroppgave i sosialt arbeid, Institutt for sosialfag. Stavanger: Universitetet i Stavanger
- Oslo Politidistrikt. (2013). *Hatkriminalitet: En drøfting av temaet, og en gjennomgang av anmeldelser i Oslo 2012*. Oslo: Oslo politidistrikt, Strategisk stab.
- Oslo Politidistrikt. (2017). *Hatkriminalitet: Anmeldt hatkriminalitet 2016*. Oslo: Oslo politidistrikt
- Oslo Politidistrikt. (2018). *Hatkriminalitet: Anmeldt hatkriminalitet 2017*. Oslo: Oslo politidistrikt https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter/oslo/rapporter/anmeldt-hatkriminalitet-oslo/anmeldt-hatkriminalitet-i-oslo-2017_v2.pdf
- Ot.prp. nr. 62, (2002-2003). Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-62-2002-2003/id173878/>

- Politidirektoratet. (2010). *Hatkriminalitet – Registrerte anmeldelser i Norge 2007-2009*. Oslo: Politidirektoratet. https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_1022.pdf
- Politidirektoratet. (2011). Veileder for politiets bekymringssamtale. Dialog for ansvar og positiv endring. <http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2017/11/veileder-for-politiets-bekymringssamtale.pdf>
- Politidirektoratet. (2015). *Anmeldelser med hatmotiv, 2010-2014*. Oslo: Politidirektoratet https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_3037.pdf
- Politidirektoratet (2016). *Anmeldelser med hatmotiv, 2011-2015*. Oslo: Politidirektoratet https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_3958.pdf
- Politidirektoratet (2017). *Anmeldelser med hatmotiv, 2016*. Oslo: Politidirektoratet
- Politidirektoratet. (2018). *Hatkriminalitet: Anmeldelser 2017*. Oslo: Politidirektoratet
- Popper, K. (1994). *The Open Society and Its Enemies*. London: Routledge
- Preus, L. (2014). *Bakover mot det nye Norge. Ideologisk utvikling innen norsk nynazisme 1967-1985*. Masteroppgave i historie, Institutt for arkeologi, konservering og historie. Oslo: Universitetet i Oslo
- PST. (2013). Åpen trusselvurdering 2013. Oslo: Politiets sikkerhetstjeneste
- PST. (2014). Åpen trusselvurdering 2014. Oslo: Politiets sikkerhetstjeneste
- PST. (2015). Åpen trusselvurdering 2015. Oslo: Politiets sikkerhetstjeneste
- PST. (2016). *Temarapport: Hvilken bakgrunn har personer som frekventerer ekstreme islamistiske miljøer i Norge før de blir radikalisert?* https://www.pst.no/globalassets/artikler/utgivelser/norsk_radikaliseringsprosjektets-rapport_ugradert.pdf
- PST. (2018). *Trusselvurdering 2018*. Oslo: Politiets sikkerhetstjeneste. <https://www.pst.no/trusselvurdering-2018/>
- Ravndal, J. A. (2013). Anders Behring Breivik's use of the Internet and Social Media. *JEX Journal EXIT-Deutschland. Zeitschrift für Deradikalisierung und demokratische Kultu*, 2
- Ravndal, J. A. (2016). Right-wing terrorism and violence in Western Europe: Introducing the RTV dataset. *Perspectives on Terrorism*, 10(3), 2–15
- Ravndal, J. A. (2017a). *Right-Wing Terrorism and Violence in Western Europe: A Comparative Analysis*. PhD thesis, Department of Political Science. Oslo: University of Oslo
- Ravndal, J. A. (2017b). Explaining right-wing terrorism and violence in Western Europe: Grievances, opportunities and polarisation. *European Journal of Political Research*. Advance online publication. doi:10.1111/1475-6765.12254
- Ravndal, J. A. & Bjørge, T. (2018). Hva er problemet med Den nordiske motstandsbevegelsen? *Kronikk i Aftenposten*, 16. februar 2018. <https://www.aftenposten.no/mening/kronikk/i/713plv/Hva-er-problemet-med-Den-nordiske-motstandsbevegelsen--Ravndal-og-Bjorge>
- Regjeringen (u.å.). *Nasjonal veileder for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme*. <https://www.regjeringen.no/no/sub/radikaliseringsveileder/id2398051/>
- Rieder, B. (2013). *Studying Facebook via Data Extraction: The Netvizz Application*. WebSci '13 Proceedings of the 5th Annual ACM Web Science Conference. <https://dl.acm.org/citation.cfm?id=2464475>
- Riis-Knudsen, P. H. (2016). *Nasjonalsosialismen- Den biologiske verdensanskuelsen*. Nordfront Forlag, Sverige. Oversatt til norsk av Haakon Forwald og utgitt av DNM, Nordfront forlag i 2016. <https://www.frihetskamp.net/wp-content/uploads/2016/07/Nasjonalsosialismen-Den-biologiske-verdensanskuelsen.pdf>
- Runhovde, S. R. & Skjevraak, P. E. (2018). *Kriminalitetsforebygging på norsk. En kunnskapsoversikt*. PHS Forskning 2018:3. <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2507671>
- Salto. (2015). *Veileder ved bekymring– Hvordan forebygge og håndtere hatkriminalitet og voldelig ekstremisme?* http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2017/07/Veileder-ved-bekymring-%E2%80%93-Hvordan-forebygge-og-h%C3%A5ndtere-hatkriminalitet-og-voldelig-ekstremisme_.pdf
- Schafer, J. A. (2002). Spinning the web of hate: Web-based hate propagation by extremist organizations. *Journal of Criminal Justice and Popular Culture*, 9(2), 69–88
- Schmid, A. (2014). *Violent and non-violent extremism: Two sides of the same coin?* ICCT Research Paper May 2014. The Hague: International Centre for Counter-Terrorism. <https://www.icct.nl/download/file/ICCT-Schmid-Violent-Non-Violent-Extremism-May-2014.pdf>

- Simpson, P.A. & Druxes, H. (Red.). (2015). *Digital Media Strategies of the Far Right in Europe and the United States*. Lanham, MD: Lexington Books
- Skybakmoen, J. (2017). «Da blir det kake i dag» – slik hyller nordmenn terroren mot britiske muslimer på Facebook. *Filter Nyheter*, 20. juni. <http://filternyheter.no/da-blir-det-kake-i-dag-slik-hyller-nordmenn-terroren-mot-britiske-muslimer-pa-facebook/>
- Skybakmoen, J. (2018). Drapsmeldinger om AUF-lederen haglet gjennom flere dager – gruppa er «et pusterom for nordmenn», sier moderator. *Filter Nyheter*, 25. januar. <http://filternyheter.no/drapstrusler-og-hets-haglet-mot-auf-lederen-et-pustehull-for-nordmenn-sier-moderator/>
- Spurkland, K. (2015). *Hatkrim: Rettslige og praktiske spørsmål*. Oslo: Oslo politidistrikt, strategisk stab <http://kriminalitetsforebygging.no/dokumenter/hatkrim-rettslige-praktiske-sporsmal/>
- Spurkland, K. (2017). *Rettslige spørsmål ved håndtering av «Den nordiske motstandsbevegelsen»*. Notat 23. mars 2017. Oslo: Oslo politidistrikt
- Spurkland, K., Myhrer, T.-G. & Bunæs, R. (2017). *Juss for vektere*. Oslo: Universitetsforlaget
- Strømme, Ø. (2011). *Det mørke nettet: Om høyreekstremisme, kontrajihadisme og terror i Europa*. Oslo: Cappelen Damm
- Strømme, Ø. (2013). *Den sorte tråden: Europeisk høyre-radikalisme fra 1920 til i dag*. Oslo: Cappelen Damm
- Sunstein, C. R. (2001). *Republic.com*. Princeton, NJ: Princeton University Press
- Swami, V., Coles, R., Stieger, S., Pietschnig, J., Furnham, A., Rehim, S. & Voracek, M. (2011). Conspiracist ideation in Britain and Austria: Evidence of a monological belief system and associations between individual psychological differences and real-world and fictitious conspiracy theories. *British Journal of Psychology*, 102
- Teitelbaum, B. R. (2017). *Lions of the north: Sounds of the New Nordic Radical Nationalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Uenal, F. (2016). The 'Secret Islamization' of Europe: Exploring integrated Threat Theory of Predicting Islamophobic Conspiracy Stereotypes. *International Journal of Conflict and Violence*, 10(1), 94-108
- Uscinski, J.E. & Parent, J. M. (2014). *American Conspiracy Theories*. New York: Oxford University Press.
- van Prooijen, J.-W. & Acker, M. (2015). The influence of control on belief in conspiracy theories: Conceptual and applied extensions. *Applied Cognitive Psychology*, 29(5), 753-761
- Vetlesen, A. J. (2005). *Evil and Human Agency. Understanding Collective Evildoing*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Walker, J. (2013). *The United States of Paranoia: A Conspiracy Theory*. New York: Harper.
- Weimann, G. (2006). *Terror on the Internet: The New Arena, the New Challenges*. Washington D.C.: United States Institute of Peace Press
- Wessel-Aas, J., Fladmoe, A. & Nadim, M. (2016). *Hatefulle ytringer. Delrapport 3: Grenseoppgangen mellom ytringsfrihet og strafferettslig vern mot hatefulle ytringer*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning
- Whine, M. (1997). The Far Right on the Internet. I B. Loader (Red.), *The Governance of Cyberspace. Politics, technology and global restructuring*. (s. 209-227). London: Routledge
- Whine, M. (1999). Cyberspace – A New Medium for Communication, Command, and Control by Extremists. *Studies in Conflict and Terrorism*, 22(3), 231-245
- Whine, M. (2012). Trans-European extreme-right trends. I A. Mammone, E. Godin & B. Jenkins (Red.), *Mapping the Extreme Right in Contemporary Europe. From Local to Transnational* (s. 317–333). Oxon: Routledge
- Wibtrope, R. (2012). *Rational Extremism: The Political Economy of Radicalism*. Cambridge: Cambridge University Press
- Winsnes, T. (2005). *Vigrid – en drøfting av ungdommers binding til det høyre ekstreme miljøet og bekymringssamtalen som strategi i det forebyggende arbeidet*. Fordypningsoppgave, videreutdanning i kriminalitetsforebyggende politiarbeid. Oslo: Politihøgskolen.
- Wodak, R. (1995). Critical Linguistics and Critical Discourse Analysis. I J. Zienkowski, J.-O. Östman, & J. Verschueren (Red.), *Handbook of Pragmatics* (s. 204–210). Amsterdam: John Benjamins
- Aalen, I. (2013). *En kort bok om sosiale medier*. Bergen: Fagbokforlaget



TORE BJØRGO (RED.)

Høyre**ekstremisme** i Norge

Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier

Kapittelbidrag:

- Tore Bjørgo • Cora Alexa Døving • Terje Emberland
- Ingvild Magnæs Gjelsvik • Birgitte P. Haanshuus

En av erkjennelsene etter terror-handlingene 22. juli 2011 var at det manglet oppdatert kunnskap om høyreekstremisme i Norge, og at fenomenet hadde endret seg betydelig de siste 10-15 årene. Det dreier seg ikke lenger om rasistiske ungdomsgjenger og nazistiske skinheads, men i hovedsak om voksne personer og miljøer. De opererer på internett og sosiale medier, men også i noen tilfeller i langt mer organiserte strukturer enn tidligere. De forebyggingsmetodene som viste seg effektive overfor de rasistiske ungdomsmiljøene på 1990-tallet og fram til midten av 2000-tallet, har mindre relevans overfor dagens høyreekstremister. Dette er noe av bakgrunnen for denne forskningsrapporten.

Rapporten består av fire delprosjekter:

- Utvikling og utbredelse av høyreekstremisme i Norge (Tore Bjørgo og Ingvild Magnæs Gjelsvik)
- Fra gata til data? Ytre høyres aktivisme på internett og sosiale medier (Birgitte P. Haanshuus)
- Konspirasjonsteorier i det ytterliggående høyreland-skapet i Norge (Cora Alexa Døving og Terje Emberland)
- Politiets virkemidler og rolle i forebygging av høyreekstremisme (Ingvild Magnæs Gjelsvik og Tore Bjørgo)

Tore Bjørgo er professor og leder for Senter for ekstremismeforskning (C-REX) ved Universitetet i Oslo. Han har også bistilling som professor ved Politihøgskolen, og har ledet dette prosjektet.

Cora Alexa Døving er forsker 1 ved Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret).

Terje Emberland er seniorforsker ved Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret).

Ingvild Magnæs Gjelsvik er forsker og ph.d.-stipendiat ved Politihøgskolen og Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI). Hun er også tilknyttet C-REX.

Birgitte P. Haanshuus er ph.d.-stipendiat ved Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter. Hun har tidligere vært vitenskapelig assistent ved C-REX og Politihøgskolen.

Politihøgskolen
Slemdalsveien 5
Postboks 5027, Majorstuen
0301 Oslo
Tlf: 23 19 99 00
www.phs.no

